

SIGNATURA: I 240

FAC REDUC.

14,8 X

I-112

26-6

N. 907

207 I 212
240

Incipit liber Hugo-
nis de sacramentis ad scdm eru-
ditionem sacri eloquij quod est fun-
damentum scientie.

Prime partis capitula sunt hec,
Prima pars exameron in opa pdictiois.
Unum esse principium a quo facta sunt om-
nia de nichilo. caplo primo parte pma.
Si pars materia facta est qz forma. caplo
secundo parte pma.
Ratio quare voluit deus p tempor inter
ualla opera sua ad completionem pduce-
re et prius esse facere qz pulcrum esse. capi-
tulo. iij. parte pma.
Si potuit aliquado esse materia sine for-
ma. capitulo. iij. parte pma.
Simul creata fuisse omnia. id est. visibilia
et inuisibilia. caplo. v. parte pma.
De prima informitate rez omnium qualis
fuit qz diu mundus in illa pmanlit. capi-
tulo. vi. parte pma.
De distincione formatiois. ca. vij. pte. i.
De misterio lucis quare pma facta e. cap.
octauo parte pma.
Qualis eadem facta est lux. ca. ix. p. i.
Q. simul facta est lux visibilis et inuisibilis
et pari diuisa a tenebris. ca. x. pte pma.
Q. lux tres dies illuminauit et qre ante so-
lem facta est. capitulo. xi. parte pma.
Sacramentum diuinorum operum. ca. xij. pte. j.
Quare dixit scriptura. vidit deus lucem.
capitulo. xij. parte prima.
Que sit cautela boni opis hic significata.
capitulo. xij. parte prima.
Quid factum sit de luce ille primaria post
creatum solem et si de ipsa substantia sit sol
factus est. capitulo. xv. parte pma.
Si deus per sex dies sine interuallo ope-
ratus est siue alio quolibz mo. ca. xvi. pte. j.
De opere secunde diei qm factus est firma-
mentum. capitulo. xvij. parte prima.
De qua materia factum sit firmamentum et q
le factum sit. caplo. xvij. pte pma.
Sacramentum supra dictorum. ca. xix. pte. j.
Quare non dicitur deus vidisse opus scdm

34
diei quia bonum esset. cap. xx. pte pma
Quo congregate sunt aque in unum locum
ut arida apparet. caplo. xxi. pte prima
Quomodo terra germina producit. ca. xxi. p. j.
Quare ille aque que sup celos sunt non sunt
congregate in unum locum. ca. xxii. pte. j.
Q. bis tribus diebus facta e rez dispositio.
ca. xxiiij. parte pma.
Quomodo tribus diebus sequentibus orna-
tus est mundus. capitulo. xxv. pte pma.
Si de ipsis elementis facta sunt que ad or-
natum illorum facta sunt. caplo. xxvi. pte pma
Sacramentum qualiter pisces et aves de vna
materia facti sunt et i vna sede dispositi non
sunt. capitulo. xxvi. parte pma
Quare opa condudis prius comemoran-
tur deinde opera restant. ca. xxvii.
parte pma.
Q. in operibus restauratiois maxime versa-
tur tractatio. caplo. xxix. pte pma.
Quatuor esse per que sermo subsequens de-
currit. capitulo. xxx. parte prima

Scdm partis capitula sunt hec.

Incipit secunda pars de ca creatiois hominis
et de causis pmoz dialibus rerum omnium
capitulo primo: parte secunda.
De causis pmoz dialibus et de effectibus
earum. capitulo. ij. parte secunda
De generatione causarum pmoz dialium.
capitulo. iij. parte secunda.
Que sit prima causa conditionis rationa-
lium. capitulo. iij. parte secunda.
Q. diuine voluntati et bonitas affuit et po-
testas. capitulo. v. parte secunda
De tribus perfectis et perficientibus om-
nia. caplo. vi. parte secunda
Q. bectria de deo scdm substantiam dicun-
tur. capitulo. vi. parte secunda.
Quare bectria qui scdm substantiam dicantur
quali propria in quibusda locis personis et
tributa inueniunt. caplo. viij. parte scda.
Q. sapientia dei cum vna sit in se diuersa
nomia scdm nos sonatur. cap. ix. pte scda
Q. voluntas dei eterna fuit de ope tempo-
rali. capitulo. x. parte secunda.
Q. tria in deo coeterna fuerunt. ca. xi. pte. j.

1021.401"

Q, tria visibilia mundi tria invisibilia
dei demonstrant. capitulo xij. parte secunda
Q, similitudo dei in rationali creatura p-
fectior est q̄s foras capitulo xij. parte sc̄da
De scientia et p̄scientia dei et quoniam ex ea
in rebus necessitas cadere videtur. capitulo
xiiij. parte secunda.

Quomodo omnia in deo ab eterno erant
prius q̄ in semetipsis subsisterent et illorum
illuc non p̄scientia sed scientia erat. capitulo
xv. parte secunda

Si res future non fuissent sapientia dei sci-
entia esset. sed p̄scientia non diceret. capitulo
xvi. parte secunda

Quomodo utrunq̄ eternus ē et p̄scitū esse
et futurum esse. capitulo xvij. parte secunda

Quomodo si res et eventus mutarentur
p̄scientia tamē non mutaret. ca. xvij. p. ij.

De providentia dei. et quia duplex est pro-
videntia dei in suis et alienis. capitulo xix. p-
te secunda.

De dispositione divina capitulo xx. parte sc̄da

De predestinatione divina. capitulo xxi. parte ij.

De potestate dei et quod dupliciter considera-
tur potestas in deo esse et utroq̄ modo de-
um omnipotentē esse. ca. xxi. parte sc̄da.

Tercie partis capitula sunt hec.

Qualiter ab initio deus agnitus est et q̄
re unus et trin⁹. capitulo p̄mo. parte tertia

Quare deus nec totus sc̄ri nec tot⁹ igno-
rari potest. capitulo sc̄do parte tertia.

Quibus modis cognitio dei ad hominem venit.
capitulo iij. parte tertia

Q, deus trinus et unus et quid in unitate
et quid in trinitate capitulo iij. parte tertia

Explicatio p̄positarum discretionū. capitulo
quinto parte tertia.

De illa cognitionis genere quo mens rōnal'
in se deum videre potest. capitulo vi. parte sc̄da.

Quia seipsum esse videt mens rationalis
capitulo vij. parte tertia

Et quod se cepisse intelligit capitulo viij. parte iij

Quia deus est et quia sine principio est.

Eiusdem rei argumentū foras in creaturis.
capitulo ix. parte iij.

Q, deus trin⁹ et unus est. capitulo i. parte iij.

Q, est vere et summe unus. ca. xi. parte tertia

Q, immutabilis est deus cap. xij. parte tertia

Q, ratio in creatura recte considerata ad-
iuuat ad cognoscendum deum.

Quibus modis corpora mutantur. capi-
tulo xiiij. parte tertia.

Quibus modis spiritus mutantur. capitulo
xiiij. parte tertia

Q, deus essentialiter est et vere ē et in om-
nibus creatis siue natura sine diffinitōe et in omni
loco sine circumscriptione et in omni tem-
pore sine vicissitudine vel mutatione. capi-
tulo xv. parte tertia

Quomodo spūs creati locales sūt et quomodo
corpora. capitulo xvi. parte tertia

Ratio quare deus non solū unus sed et tri-
nus sit. capitulo xvij. parte tertia

De verbo intrinsecor⁹ extrinsecor⁹. ca. xvij. p. iij

Q, ymago dei in rationali creatura exp̄ssi-
o est et vestigiū trinitatis inuenitur in ip-
sa. capitulo xix. parte tertia.

Quomodo tres p̄sone essentia vna siue sub-
stantia. capitulo xx. parte tertia.

De discretione nominū in trinitate. capitulo
xxi. parte tertia

Quomodo spiritus factus a patre et filio mit-
titur eterna processione ab illis et tempore
aduentu ad nos capitulo xxij. parte iij.

Quare tria illa ineffabilia in deitate perso-
ne tres dicuntur tria in humanitate nō di-
cuntur. capitulo xxij. parte tertia

Quare potentia patri attribuitur sapia filio
bonitas siue benignitas spūs sc̄o. ca. xxij. p. iij.

Alia ratio quare illa q̄ s̄m substantiā dicuntur
et cōmunia sunt p̄sonaliter sūt discreta. ca.
xxv. parte tertia

Q, vestigiū trinitatis nō solum in rōnali
creatura s̄ etiam in corporea re p̄t. ca. xxvi. p. iij

Q, in his tribus omnia sunt p̄sonaliter.
capitulo xxviij. parte tertia

Recapitulatio sup̄dictor⁹ capitulo xxviij. p. iij

Breuis summa eor⁹ que sup̄dicta sunt cui⁹
adiectōe quorūndā capitulo xxix. parte sc̄da.

Quarte partis capitula sunt hec

De voluntate dei. capitulo i. parte q̄rta.

Quot modis scriptura voluntatē dei acci-
piat. capitulo ij. parte quarta.

Prima beneplacitū dicitur ca. iij. parte q̄rta

Secunda opatio. tertia permissio cap. iij.
parte quarta

Q, deus bona fecit mala p̄misit. ca. iij. parte iij.

Quare de⁹ mala p̄misit capitulo vi. parte iij.

Quare operatio et p̄missio dei voluntas
eius dicuntur. cap. vi. parte quarta.

Q, duplex sit discretio voluntatis dei in
beneplacito eius et in signo b̄nplaciti eius
capitulo viij. parte quarta

Quarta est in p̄ceptōe quinta in p̄rohibi-
tione. capitulo ix. parte quarta

Q, non similia signa sunt eterni benepla-
citi p̄ceptio et p̄rohibitio sicut operatio et p̄-
missio. capitulo x. parte quarta

Quomodo fallere videt de⁹ p̄ceptōe vel
p̄rohibitione aliud innuens q̄ sit in b̄npla-
citi suo. capitulo xi. parte quarta

Utrūq̄ dicitur sonare ut q̄ deus p̄cipiat qd̄
noluit vel qd̄ noluit fieri p̄mitat. ca. xi. parte iij.

Q, deus non vult mala q̄muis velit ut
mala sint q̄ b̄ bonū est. ca. xij. parte quarta.

Q, semp̄implet voluntas dei ca. xiiij. parte iij.

Quō mali excusabiles non sunt q̄muis per
eos voluntas dei impleat. capitulo xv. p. iij

Quare percipit deus omne quod p̄cipit.
capitulo xvij. parte quarta

Quomodo qd̄ bonū dicitur vel sc̄dm se vel ad
aliquid bonum dicitur. capitulo xvij. parte q̄rta

Qd sc̄dm se bonum dicitur et vniuersaliter
dicitur vere et summum bonum esse. capitulo
xviij. parte quarta

De tribus generibus boni. ca. xix. parte iij

Maius bonum esse illud ex quo maius
bonum est. capitulo xx. parte q̄rta

Q, deus propter se ad est. pro utilitate sua
vel cōmodo nichil p̄cipit. capitulo xxi.
parte quarta

Q, deus hoc vnicuiq̄ p̄cipere habet qd̄
bonum est ipi cui p̄cipit etiam si bonū om-
nium non est. capitulo xxij. parte q̄rta

Q, bonum vniuersitatis deus impedi-
re non habet etiam si illud alicui bonū nō
est. capitulo xxiiij. parte quarta

Q, operatio et p̄missio de signa sunt quib⁹
ē bonū sit etiam si illud bonum nō sit. p̄-
ceptio et p̄rohibitio signa sunt qd̄ bonū sit
etiam si illud bonū non sit. capitulo xxiiij.
parte quarta

Beneplacitū dei aliquādo esse ad rem ali-
quando ad actum rei. cap. xxv. parte q̄rta

De rerum ordine in primis et secundis et
tercijs. capitulo xxvi. parte quarta

Quinte partis capla sunt hec

De creatione angelorum et de libero arbi-
trio. et de ceteris que spectant ad naturas
angelicam siue ad officium et ordinatōem
capitulo p̄mo parte quinta

Q, in principio creati sunt angeli. capitulo
sc̄do parte quinta.

Q, rationalis creatura prima omnium facta
est dignitate quoniam ad ipsam refertur cō-
ditio reliquor⁹ sicut ipius conditio ad deū
refertur quoniam ad similitudinē dei facta
est sola. capitulo iij. parte quinta.

Q, in principio p̄mo simul facta sunt et cor-
porea omnia in materia et incorporea in an-
gelica natura. capitulo iij. parte quinta

Q, corporea et incorporea natura et sc̄dm
aliquid informis facta est et sc̄m aliquid for-
mata. capitulo v. parte quinta

Quales fuerunt angeli quando primo fa-
cti. capitulo vi. parte quinta.

Q, nō facti sunt de materia p̄iacenti sicut
corpora. capitulo vij. parte quinta

De quattuor p̄prietatibus nature angelicē.
capitulo viij. parte quinta

De differentia substantie spiritualis. capi-
tulo ix. parte quinta

De dignitate cognitionis capitulo x. parte v

De dignitate liberi arbitrii. ca. xi. parte q̄rta

In quo similes conditi sunt et in quo disti-
miles. capitulo xij. parte q̄rta

De triplici potestate illoꝝ capitulo xij. p. v

De triplici cognitione illoꝝ. cap. xiiij. p. v.

Si perfecti facti sunt angeli an imperfecti
capitulo xv. parte quinta

Q, trib⁹ modis perfectum dicitur. capitulo
xvi. parte quinta

Sc̄dm tempus. ca. xvij. parte q̄rta

Secundum naturam. capitulo xviii. parte v.
Uniuersaliter. capitulo xix. parte quinta.
Quod perfecti conditi sunt secundum primam perfectionem. capitulo xx. parte quinta.
Si prescient fuerunt futuri euentus sui. capitulo xxi. parte quinta.
Quales conditiones sunt boni vel mali iusti vel iniusti beati an miseri. capitulo xxii. parte v.
De libero arbitrio illorum in primo conditionis principio quando subsistere ceperunt. capitulo xxiii. parte quinta.
Quid sit liberum arbitrium. capitulo xxiiii. parte v.
Quod semper liberum arbitrium non ad presens spectat sed ad futurum nec ad omne sed ad contingens tantum. ca. xxv. parte quinta.
De auersione et lapsu malorum et de conuersione et confirmatione bonorum. capitulo xxvi. parte quinta.
Quomodo in labentibus culpa gratiam auertit in stantibus gratia meretur adiuuare. capitulo xxvii. parte quinta.
Quod in sola voluntate et iusticia est et iniusticia. capitulo xxviii. parte quinta.
Quod peccatum nec substantia est nec de substantia dicit sed puatio boni. capitulo xxix. parte v.
Quomodo deus omnem voluntatem et potestatem angelorum ad sue voluntatis ordinem et dispositionem intorquet. capitulo xxx. parte v.
Quod tribus modis deus coercet voluntatem et potestatem malorum angelorum. capitulo xxxi. parte quinta.
De occulta dispositione dei qua malas etiam voluntates ad suam voluntatem intorquet et disponit secundum suam voluntatem. ca. xxxii. parte quinta.
De ordinibus angelorum qui in principio a deo conditiones sunt. capitulo xxxiii. parte quinta.
Si plures remanserunt que ceciderunt. ca. xxxiiii. parte quinta.
De discreta cognominatone angelorum. capitulo xxxv. parte quinta.
Utrum omnes spiritus celestes mutentur. capitulo xxxvi. parte quinta.
De ministerijs angelicis. ca. xxxvii. parte v.
Sexte partis capitula sunt hec.
De creatione hominis et de statu eius ante

peccatum.
Quare deus hominem ex corpore et anima fecit. capitulo primo parte sexta.
Qualiter homo ad ymaginem et similitudinem dei factus sit. capitulo ii. parte sexta.
De creatione et origine anime. capitulo iii. parte sexta.
De libero arbitrio. capitulo iiii. parte sexta.
De duplici sensu anime. capitulo v. parte sexta.
De duobus bonis hominis. capitulo vi. parte sexta.
De duobus preceptis nature et discipline. capitulo vii. parte sexta.
De tribus generibus rerum. ca. viii. parte vi.
De gemina custodia uite inferioris. capitulo ix. parte sexta.
De tribus statibus hominis. capitulo x. parte vi.
De primo statu ante peccatum. ca. xi. parte sexta.
De scientia hominis ante peccatum. ca. xii. parte vi.
De cognitione rerum visibilium. ca. xiii. parte vi.
De cognitione creatoris. ca. xiiii. parte sexta.
De cognitione sui. capitulo xv. parte sexta.
De qualitate liberi arbitrii per tres status. capitulo xvi. parte sexta.
De virtute hominis ante peccatum. ca. xvii. parte vi.
Qualis creatus sit primus homo secundum corpus. capitulo xviii. parte sexta.
Quidnam homo si non peccasset in hac uita inferiori manere debuisset. capitulo xix. parte vi.
De alimento eius. capitulo xx. parte sexta.
De studio humane uite ante peccatum. capitulo xxi. parte sexta.
Si non peccasset homo quales filios genuisset. capitulo xxii. parte sexta.
Utrum iusti an iniusti nascerentur. ca. xxiii. parte vi.
Si patre iusticie heredes. capitulo xxiiii. parte vi.
Utrum simul transferendi fuissent an per successiones. capitulo xxv. parte sexta.
Utrum perfecti nascerentur statura et scientia. capitulo xxvi. parte sexta.
De institutione primi hominis. ca. xxvii. parte vi.
De institutione hominis secundum inferiores uitam. capitulo xxviii. parte sexta.
De institutione hominis secundum superiores uitam. capitulo xxix. parte sexta.
De loco in quo positus est primus homo. ca. xxx. parte vi.
De ligno uite. capitulo xxxi. parte sexta.

De ligno scilicet boni et mali. ca. xxxii. parte vi.
Quod homo in paradiso positus est non creatus. capitulo xxxiii. parte sexta.
Quare unus primus creatus est. ca. xxxiiii. parte sexta.
Quare mulier de viro facta est et quare oblatere. capitulo xxxv. parte sexta.
Quare dormienti viro costa abstracta est. capitulo xxxvi. parte vi.
De sex modis operandi. ca. xxxvii. parte vi.
Sexte partis capitula sunt hec.
De lapsu primi hominis. capitulo i. parte septima.
Quare diabolus in forma aliena ad boies venit. capitulo ii. parte septima.
Quare panis ad feminam venit. ca. iii. parte vii.
Quare ab interrogatoe exodus est. capitulo iiii. parte septima.
Quod non solum viro preceptum datum sit. capitulo v. parte septima.
De modo temptatois. capitulo vi. parte vii.
Quem mala fuerunt in originali peccato. ca. vii. parte vii.
Quod mulier delectatione permissionis presumptioni assensum dedit. ca. viii. parte septima.
De duobus generibus temptationum. ca. ix. parte vii.
Quis plus peccauerit Adam vel Eua. capitulo x. parte septima.
De aspectu iusti et aspectu peccati. capitulo xi. parte vii.
Utrum homo nolens aut volens aspectum iusti perdidit. ca. xii. parte vii.
Quod iusticia sit mensura. ca. xiii. parte vii.
De mensura inferiori. ca. xiiii. parte vii.
De mensura superiori. capitulo xv. parte septima.
Quod malum fuit in homine. ca. xvi. parte vii.
Quod homo in aspectu iusti peccauit in aspectu autem commodi punitus est. ca. xvii. parte vii.
Quare inferior appetitus mensuram non tenet. capitulo xviii. parte septima.
Quod spiritus carnis cura iniuncta est. ca. xix. parte vii.
Quod necessitas concupiscendi non excusat quod voluntate venit. capitulo xx. parte septima.
Quod commodum et ordinatum appetendum sit. capitulo xxi. parte vii.
Quod nihil appetit nisi modum. ca. xxii. parte vii.

Quod necessitas et voluntate venit. ca. xxiii. parte vii.
Quid generat iram quid regenerat amicum. capitulo xxiiii. parte septima.
De originali peccato. ca. xxv. parte vii.
Quot modis de originale peccatum. ca. xxvi. parte vii.
Quod primo homini actuale fuit hoc nobis est originale. ca. xxvii. parte septima.
Quid sit originale peccatum. ca. xxviii. parte vii.
Quomodo originale peccatum a patribus in filios transeat. capitulo xxix. parte septima.
Quod anima non sit ex traduce. ca. xxx. parte vii.
Quod per carnem peccati transit ad animas. capitulo xxxi. parte vii.
Quod ignorantia viciu sit. ca. xxxii. parte vii.
Quod angeli facti sunt ut ab intus erudirent homines a seipso. capitulo xxxiii. parte septima.
Unde concupiscentia nascitur et vni ignorantia. ca. xxxiiii. parte septima.
Quomodo anima peccati originalis particeps fiat. capitulo xxxv. parte septima.
Ratio quorundam de animabus incorporandis. capitulo xxxvi. parte septima.
Quomodo a patribus iustis peccatores filii nascuntur. ca. xxxvii. parte vii.
Utrum omnia peccata precedentium patrum ad filios transeat. capitulo xxxviii. parte vii.
Octave partis capitula sunt hec.
De eo quia sunt consideranda circa reparationem hominis. ca. i. parte octaua.
De quinque locis. ca. ii. parte octaua.
Quod dispositus est homo ad penam. ca. iii. parte viii.
De causa hominis aduersus deum et diabolum. capitulo iiii. parte octaua.
De discretionis iudiciorum. capitulo v. parte octaua.
Cur deus homo. ca. vi. parte viii.
Quid ad nos primum passio christi. ca. vii. parte viii.
De iusticia patris et equitatis. capitulo viii. parte viii.
De iusticia patiente et cogite. ca. ix. parte viii.
Quod aliter deus redimere potuisset hominem si voluisset. capitulo x. parte octaua.
Qua ratione instituta sunt sacramenta. capitulo xi. parte octaua.
De institutione sacramentorum. ca. xii. parte viii.
De institutione coniugii ante peccatum. ca. xiii. parte viii.
Nonne partis capitula sunt hec.

Quattuor esse consideranda in institutione sacramentorum.
 Quid sit sacramentum. caplo. i. pte. ix.
 Quare instituta sint sacramenta. ca. ii. p. ix.
 De distinctione trium operum et trium operatum. capitulo iii. par. nona.
 Institutionem sacramentorum quantum ad deum dispensationis esse quantum ad hominem necessarium. caplo. iiii. parte nona.
 De materia sacramentorum. ca. v. pte. ix.
 Quot sunt genera sacramentorum. c. vi. par. ix.
 De tribus que necessaria sunt ad salutem capitulo vii. parte nona.

Decime partis capitula sunt hec.

De fide septem esse inquirenda.
 Quid sit fides. caplo. i. parte decima.
 Quot sint in quibus fides constat. ca. ii. par. x.
 De incremento fidei. caplo. iii. pte. x.
 De his que ad fidem pertinent. cap. iiii. p. x.
 Si ab initio secundum mutationes temporum mutata sit fidelis credentium. ca. v. pte. decima.
 Quid sit quo nihil minus unquam vera fides habere potuit. caplo. vi. pte. decima.
 Recapitulatio supradictorum.
 De sacramento fidei et virtute eiusdem. capitulo vii. pte. decima.

Undecime partis capitula sunt hec.

De sacramentis naturalis legis. caplo. i. pte. xi.
 De prima divina precedentium et subsequen-

sacramentorum. capitulo ii. parte undecima.
 Alia differentia. caplo. iiii. parte xi.
 Quomodo homo a deo instructus est ad decimas offerendas. caplo. v. parte xi.
 Prima differentia. caplo. vi. parte xi.
 Secunda differentia. caplo. vii. parte xi.
 Tercia differentia. ca. viii. parte xi.
 Quare prima mutata sunt per secunda. ca. viii. parte undecima.
 De tribus generibus operum. caplo. ix. pte. xi.

Duodecime partis capitula sunt hec.

De unione ipsius fidelis. caplo. primo pte. xi.
 De circumsione. capitulo secundo parte xi.
 De preparatione legis. capitulo. iii. parte xi.
 De sacramentis scripture legis. caplo. iiii. p. xi.
 De immobilibus preceptis. ca. v. parte xi.
 De tribus preceptis prime tabule. c. vi. p. xi.
 De septem aliis secundum tabule. capitulo vii. parte duodecima.
 De ordine preceptorum dei. ca. viii. par. xi.
 De mobilibus et superadditis preceptis. ca. ix. parte duodecima.
 Quot sunt genera sacramentorum in lege. capitulo. x. pte. duodecima.

Prologus

Incipit de sacramentis christiane fidei studio quorundam scribere compulsum in quo non nulla que antea sparsim dicta fuerant propterea quod iterato ea

dem sermone exprimere molestum vel superfluum videbatur inserui. in quibus si forte sermo simplicior colorum dicaminis servare non potuerit. non multum interesse putavi eadem veritate constante. Hoc autem magis me movet quod cum hoc eadem parum negligentius dicitur semper. ut pote nondum ad huc futuri operis propolium habet passim transcribenda expositum sufficere tunc arbitratum boni minima vel annotata in noniam venire. Sed quia postmodum cum eadem huius operis textum insererem quedam in ipsis mutare quedam vero ad iicere vel detrahere ratio postulabat. Lectorem admonitum esse volo ut sicubi ea extra huius operis seriem aliud aut aliter aliquid habundantia inuenerit hanc diuersitatis causam esse sciat. et si quid forte in eis emendandum fuerit ad boni operis formam componat. Sane hoc opus in duos libros distinctum quatinus in tanta rerum multitudine et pluritudine incisionis narrationis legentibus tedium tolleret. et similiter utriusque scribere non valentibus aut diuisum habere volentibus comodiorum formam exhiberet.

Primus liber a principio usque ad incarnationem verbi narrationis seriem deducit.

Secundus liber ab incarnatione usque ad finem consumationis omnium ordine procedit.

Tertius primus liber. xi. clausulas siue partes complectitur.

Prima pars tractat de creatione et institutione huius sensibilis mundi.

Secunda pars tractat de causa creationis humane et de primordialibus causis rerum omnium.

Tercia pars tractat de cognitione dei quod ab initio manifestatus est et unum et trinum.

Quarta pars tractat de voluntate dei et de diuersis modis quibus sacra scriptura de volu-

tate dei loqui consuevit.

Quinta pars tractat de creatione angelorum et confirmatione et lapsu et de ceteris que ad ipsos pertinent.

Sexta pars tractat de creatione hominis et de statu eius ante peccatum.

Septima pars tractat de lapsu.

Octava pars tractat de reparatione.

Nonna pars tractat de institutione sacramentorum.

Decima pars tractat de fide.

Undecima pars tractat de sacramentis naturalis legis.

Duodecima pars tractat de sacramentis scripture legis.

Incipit de prima

ma eruditione sacri eloquii que in hystorica preter lectione compendio suo volumine parum distat. Sed nunc ad secundam eruditionem que in allegoria est introductis paravi in qua quasi fundamento quedam cognitionis fidei animi stabiliant ut cetera que vel legendum vel audiendum superedificari poterint inconcussa permanant. Hanc autem quasi breuem quandam summam omnium in unam seriem conieci ut animus legentis aliquid certum haberet cui intentiones affigere et conformare valeret ne per varia scripturarum volumina et lectionum diuocia sine ordine et directione periret. Huius libri capitula per singulas partes subter ordinauimus in hunc modum. In distinctione prologi capitula sunt hec.

Incipiunt capitula prologi in librum hugonis de sacramentis.

Que sint dicenda ante principium.

Que sit materia diuinarum scripturarum.

Quomodo diuina scriptura per opera conditionis descendit ad narranda opera reformationis.

Quomodo simpliciter tractat de materia sua eloquii sacri.

Quomodo in sacro eloquio non solum voces sed et res signare habent.

Quomodo ceteras subleuant diuine sapientie.

De numero librorum sacri eloquii.

Prologus

Que sunt dicenda an pncipiū Ca. I.

Uisq̄ ad diuina

q̄ r̄ū sc̄pturaz lectōne erudiend⁹ ac
cedit p̄mū d̄icere d̄z q̄ sit mat̄ia
circa quā vsat̄ ea tractat̄o. q̄ si rez ea d̄ q̄
b̄ sc̄ptura facta est nonciā habuerit facilius
postmodū dictoz ei⁹ v̄itatē siue p̄fūditates
aspiciet. Que sit materia diuinaz
sc̄pturaz. Capitulum sc̄m.

Acteria diuinarū

m sc̄pturaz oim̄ sūt opa restaurati
onis būane. Duo enī sūt opa in
q̄b⁹ v̄niuersa p̄nenti q̄ facta sūt. p̄dumū est
op⁹ p̄diciōis. Sc̄m est op⁹ restauratiōis
Op⁹ p̄diciōis est q̄ factū est vt eēt q̄ non e
rāt. Op⁹ restauratiōis ē q̄ factū est vt meli⁹
eēt q̄ pierāt. Ergo op⁹ p̄diciōis est creatio
mūdi cū oib⁹ elemētis suis. Op⁹ restaurati
onis ē incarnatio v̄bi cū oib⁹ sacramētis lu
is. siue h̄is q̄ p̄cellerūt ab inīno sc̄ti. siue h̄is
q̄ s̄sequēt̄ vsq̄ ad finē mūdi. v̄bi enī incar
nati rex nōst̄ est. q̄ in hūc mūdū venit cū dy
abolo pugit⁹. ⁊ oēs sc̄ti q̄ an̄ ei⁹ aduētū fu
erūt q̄si milites sūt an̄ faciē regē p̄cedēt̄ ⁊ q̄
postea veniūt vsq̄ ad finē mūdi milites sūt
regē suū s̄sequēt̄. ⁊ ipse rex medi⁹ est i ex
ercitu suo hinc inde vallat⁹ incedēs ⁊ stipa
tus agminib⁹ suis. Et in b̄ctāta m̄itū
dine diuersē armoz spēs in sacramētis ⁊ in
obseruatiōib⁹ p̄cedētū ⁊ s̄sequētū p̄p̄oz ap
pareāt oēs t̄m̄ vni regi militare ⁊ vni v̄xil
lū seq̄ p̄bant ⁊ vni hostē pleq̄ ⁊ vna victo
ria coronari In h̄is oib⁹ opa restauratiōis
p̄siderant in q̄b⁹ diuinaz sc̄pturaz tota vsa
tur inīno. Adū d̄ane siue sc̄lares sc̄pte ma
teriā h̄nt opa p̄diciōis. Diuina sc̄ptura mat̄ia
ē h̄z opa restauratiōis. p̄diciōea tāto excel
lēti⁹ oib⁹ sc̄pturis iure p̄cedit. q̄nto diḡoz
est ⁊ sublimi⁹ mat̄ia in q̄ ei⁹ p̄sideratio tra
ctat̄o vsat̄. Itā opa restauratiōis valdē di
gnioza sūt opib⁹ p̄diciōis q̄ illa ad futurē
facta sūt vt st̄n̄i b̄i s̄f̄er. ista ad salutē vt
lapsus erigerēt. p̄p̄ea illa q̄si modicuz aliq̄d
ser dieb⁹ p̄fecta sūt. ista v̄o nō nisi sex et̄anb⁹
cōpleri p̄nt. id̄ sex p̄ sex diuerso ponunt̄ vt

id̄ repator q̄ creator est demonstraretur.

Quo diuina sc̄ptura per opa p̄ditio
nis descēdit ad narrāda opa restau
rationis. Capitulum tertium

uamuis aut̄ p̄ci

q̄ palis materia diuine sc̄pture sūt
opa restauratiōis t̄m̄ vt cōpetē
n⁹ ad ip̄a tractāda accedat p̄mū in ip̄o capi
te narrationis siue breuif̄m̄ h̄ōē rez gestaz
exordiū ⁊ p̄stitutiōz narrat opū p̄diciōis. si
eni p̄uenient̄ oñdere posset q̄lit̄ b̄o reparat⁹ sit
nisi p̄us oñderet q̄lit̄ sit laps⁹. neq̄ v̄o lapsū
ei⁹ p̄uenient̄ oñderet nisi p̄ q̄lit̄ a deo istū
t̄ fuerit explicaret. Ad oñdendā aut̄ p̄mā i
st̄nūtiōz b̄ois optuit vt etiā ton⁹ mūdi cōdi
tio ac creatio p̄deret. q̄ p̄p̄ b̄oies fact⁹ est
mūd⁹. spūs q̄dē p̄p̄ deū. corp⁹ p̄p̄ spūs m̄i
d⁹ p̄p̄ corp⁹ h̄ūanū. vt spūs b̄o b̄icret̄ spe
ritui corp⁹. corp⁹ mūd⁹. B̄iq̄ ordine sc̄ptu
ra sacra. p̄mū creatiōne mūdi describit q̄ p̄
pter b̄oies fact⁹ est. deinde cōmēmorat q̄luer
b̄o fact⁹ in via iusticie ⁊ disciplie disposit⁹ ē
postea quō b̄o laps⁹ est. nouissime quē ad
modū reparat⁹. p̄dumū g⁹ describit mat̄iam
in co q̄ fact⁹ est ⁊ disposit⁹. deid̄ miserā i cul
pa ⁊ pena. deinde reparatiōz ⁊ misericōdiā cōḡo
ne v̄uitis ⁊ amorē v̄uitis. deinde patrias ⁊
gaudiū b̄itūdinis. Q̄ tripl̄ tra
ctat de materia sua eloq̄m sacrum.

Capitulum

quartum.

E hac aut̄ mate

ria tractat diuina sc̄ptura fm̄ tri
plicē intelligētiā B̄ est h̄storiaz.
allegoriā. tropologiā. H̄storia ē rez gestaz
narratio que in p̄ma significatiōe lūte p̄tinet
Allegoria est cum per id̄ quod factum dicit̄
aliquid aliud factum siue in p̄nt̄ siue in p̄e
terito siue futuro signat̄. Tropologia ē euz p̄
id̄ q̄d factū ē aliq̄d faciendū esse signatur

Q̄ i sacro eloq̄o nō sole voces s̄
et res signare habēt Ca. quintus

nōe apparz quan

p̄ tū sc̄ptura diuina cētis oib⁹ sc̄pturis
nō solū in mat̄ia sua s̄ c̄m̄ mō tra

Prologus

ctādi s̄bilitate ⁊ p̄fūditate p̄cellat cū i cētis
q̄dē sc̄pturis sole voces significare inueniāt.
in hac aut̄ non solū voces s̄ etiā res signifi
cariue sūt. B̄iq̄ in eo sensu q̄ unē voces
et res versat̄. necessaria est cognitiō vocuz
sic in illo q̄ inter res ⁊ facta vel faciēda mi
stica p̄tate n̄ccaria est cognitiō rez Cognitiō
aut̄ vocū in duob⁹ p̄siderat in p̄nunciandē
videlz ⁊ significandē. ad solā p̄nunciandē
p̄tinet gr̄matica. ad solā significandē p̄tinet
d̄yalectica. ad p̄nunciandē s̄l̄ ⁊ significandē
p̄tinet rethorica. Cognitiō rez circa duo ver
satur circa formā ⁊ naturā. forma ē in exte
rioz d̄spositiōe. natura in interiori q̄litate
forma rez aut̄ in nūero p̄siderat ad quē p̄
tinet arithmetica. aut̄ in p̄p̄ortōe ad quā p̄
tinet musica. aut̄ in d̄mēsiōe ad quā p̄tinet
geometria. aut̄ in motu ad quē p̄tinet astro
nomia Ad interiorē v̄o rez naturā p̄blica
spectat.

Quō omēs artes subserviāt diu
ne sapientie. Ca. VI

x quo constat q̄

e oēs artes natales diuine sc̄ie famu
lant ⁊ inferior sapia recte ordiata
ad superiorē p̄ducit. B̄ eo igit̄ sensu q̄ est i
significatiōe vocū ad res p̄tinet h̄storia cui
famulant tres sc̄ie sc̄ dicit̄ est. gr̄matica
d̄yalectica ⁊ rethorica. Sub eo aut̄ sensu q̄ est
in significatiōe rez ad facta mistica p̄tinetur
allegoria. ⁊ sub eo sensu qui est in significa
tione rerum ad faciēda mistica contine
tur tropologia. et h̄is duob⁹ famulantur
arithmetica. musica. geometria. astronomia
et p̄blica. Sup̄ bec aut̄ oia diuinū illd̄ est
ad q̄d dicit̄ sc̄ptura diuina siue in allegoria si
ue in tropologia. q̄z aliter q̄d in allegoria ē
rectā fidem. Aliter q̄d in tropologia
est in forma. bonā opatiōem in q̄b⁹ p̄siste
cognitiō veritatis ⁊ amorē v̄uitis. ⁊ bec est
vera reparatiō bonis. Ca. VII

De numero libroz sacri eloquii.

Est quaz dem on

p̄ strauim⁹ q̄ sit mat̄ia diuinaz sc̄ptu
raz ⁊ q̄l̄ de s̄bilitate h̄i mat̄ia tra

ctat̄ i ip̄lici sensu h̄storie. allegorie. tropolo
gie. nūc oñdere p̄uenit i q̄b⁹ libras ea q̄ iure
diuinitatis nomie censet̄ scripta p̄sistat. Duo
sunt testamēta q̄ omne diuina sc̄pturaz cor
pus p̄cludunt̄. I. ⁊ nouū. Vtrūq̄z tribus
ordinib⁹ distiguit. Vt testamētū p̄nt̄ le
gem ⁊ p̄p̄bas. a ḡyōḡp̄bos q̄d interpretatus
sonat̄ sc̄ptoz vsat̄ scribent̄. In le
ge p̄nenti q̄nq̄z volumia. sc̄z. genēs. exodus.
leuitic⁹. liber numeri. deuteronomiū. Ge
nēs aut̄ a generatiōe d̄. Exod⁹ ab exiū. Le
uitic⁹ a leuitis. liber Nūmeri q̄ i eo nūerant̄
filij isrl̄. Deuteronomiū sc̄ta lex. bebraice
antē b̄elub. belle smoth. vaicra. vaic daber
elle ad daberim. In ordine p̄p̄baz octo sūt
volumia. p̄mus liber Josue q̄ et Ihesu na
ue. et iosue bennun. a. filij nūn. sc̄tus liber
iudicū q̄ d̄i lopthim. terci⁹ liber Samuelis
qui est p̄m⁹ ⁊ sc̄tus regū. quart⁹ malactim
q̄d interpretat̄ regū qui ē terci⁹ ⁊ q̄rt⁹ regum
Quint⁹ ysaias. Sextus hieremias. Se
p̄m⁹ Ezechiel. Octau⁹ liber. xij. p̄p̄betaz
qui d̄i thareasra. H̄ij p̄p̄betici dicunt̄ eo q̄
p̄p̄betarū sūt etiā si nō oēs p̄p̄betie sūt.
p̄p̄betia aut̄ trib⁹ mōis dicit̄. officio. ḡia
missionē. vulgo autē vsuato vocabulo ma
gis p̄p̄bete vocant̄ qui vel officio vel ap̄a
missionē p̄p̄bete sūt s̄c̄ in hoc loco. fm̄ quā
acceptiōem David ⁊ Daniel et ceteri q̄z plu
res p̄p̄bete non dicunt̄ s̄ agiographi. In or
dine agiōḡp̄boz. i. volumina p̄nenti. p̄mū
Iob. sc̄m̄ liber psalmoz. terciū p̄uerbia sa
lomōis. q̄ grece p̄bole. bebraice mastoth
dicunt̄. q̄rtū eccl̄iastes q̄d bebraice coeleth.
latine p̄cionator interpretatur. quintū syrafi
rim. id̄ ē. cantica cāticoz. sextū Daniel. septi
mū paralipomenon q̄d latine sonat̄ verba
diez. bebraice dabaiamin dicit̄. octauū be
dras. nonū Hester. qui omēa. i. q̄nq̄z. octo
nq̄ē simul faciūt. xij. q̄t̄ lr̄as etiā alphabe
tum p̄tinet bebraicum. vt r̄on d̄z libris eru
dit̄ vita iustoz ad salutē q̄ litteris ligna
dicentiū ad eloq̄nā instruitur. Sunt p̄e
rea in veteri testamēto alij q̄dē libri q̄ legūt̄
quidē sed in corpe textus vel in canone au
ctoz nō s̄cribunt̄. vt est liber Thobie
et Iudith ⁊ machabeoz. ⁊ q̄ inscribit̄ liber

Prologus

Que sunt dicenda an pncipiū Ca. I.

De quibus diuina

quasi scripturarum lectione erudiendū ac
cedit p̄mū p̄s̄idare d̄z q̄ sit maīa
circa quā v̄lat̄ eaz tractatio. q̄z li rex eaz d̄z q̄
b̄ scriptura facta est nonciā habuerit facilius
postmodū dictoz eaz v̄tate siue p̄s̄idatez
aspiciet. Que sit materia diuinarum
scripturarum. Capitulum scdm.

Materia diuinarum

m scripturarum oim sunt opa restaurati
onis huane. Duo enim sunt opa in
q̄b̄ vniuersa continent q̄ facta sunt. Primum est
op̄ p̄uinciois. Scdm est op̄ restauratiōis
Op̄ p̄uinciois est q̄ factū est vt eēt q̄ non e
rāt. Op̄ restauratiōis est q̄ factū est vt meli
eēt q̄ pierāt. Ergo op̄ p̄uinciois est creatio
mūdi cū oib̄ elemētis suis. Op̄ restaurati
onis est incarnatio v̄bi cū oib̄ sacramētis su
is. siue h̄is q̄ p̄cellerūt ab initio sc̄li. siue h̄is
q̄ h̄s̄equēt̄ v̄lqz ad finē mūdi. v̄bi enī incar
natiū rex nōst̄ est. q̄ in h̄ic mūdu venit cū dy
abolo pugnat̄. et oēs sc̄i q̄ an̄ ei aduētū fu
erūt q̄li milites sūt an̄ facie reḡ p̄cedēt̄ et q̄
postea veniūt v̄lqz ad finē mūdi milites sūt
regē suū h̄s̄equēt̄. et ipse rex medi⁹ est i ex
ercitu suo hinc inde vallat̄ incedēs et stipa
tus agminib̄ suis. Et h̄ in bacīata mltitu
dine diuerse armoz spēs in sacramētis et in
obseruatiōib̄ p̄cedētū et h̄s̄equētū p̄p̄oz ap
pareāt oēs tñ vni regi militare et vni v̄xil
lū seq̄ p̄bant et vni hostē pleq̄ et vna victo
ria coronari. In h̄is oib̄ opa restauratiōis
p̄siderant in q̄b̄ diuinarum scripturarum tota v̄la
tur intērio. Et h̄udane siue sc̄tares sc̄pte ma
teriā h̄nt opa p̄uinciois. Diuina scriptura ma
teriaz opa restauratiōis. Prop̄ta tāto excel
lētiō oib̄ scripturis iure p̄cedit. q̄nto diḡoz
est et sublimior maīa in q̄ ei p̄sideratio tra
ctatioqz v̄lat̄. Itā opa restauratiōis valdē di
gniora sūt op̄ib̄ p̄uinciois q̄ illa ad futurē
facta sūt vt stāt̄ h̄is h̄s̄er. ita ad salutē vt
lapsus erigeret. p̄p̄ta illa q̄li modicus aliq̄d
lex dieb̄ p̄fecta sūt. ita v̄nō nisi lex et an̄b̄
cōpleri p̄nt. iō lex p̄ lex et diuerso ponunt̄ vt

idē repator q̄ creator est demonstraretur.
Quo diuina scriptura per opa p̄ditio
nis descendit ad narranda opa restau
rationis. Capitulum tertium

Uamuis aut p̄ci

palis materia diuine scripture sunt
opa restauratiōis tñ vt cōpetē
t̄ ad ip̄a tractāda accedat p̄mū in ip̄o capi
te narrationis siue breuic̄m h̄idē rex gestaz
exordiū et p̄tūtiōz narrat op̄ p̄uinciois. si
enī p̄uenient̄ oñdere posset q̄lib̄d̄ rep̄at̄ sit
nisi p̄us oñderet q̄li sit laps⁹. neqz v̄o lapsū
ei p̄uenient̄ oñderet nisi p̄ q̄li a deo istu
t̄ fuerit explicaret. Ad oñdendā aut̄ p̄mā i
stūtiōz h̄ois optuit vt etiā totū mūdi cōdi
tio ac creatio p̄aderet. q̄z p̄p̄ h̄ois fact⁹ est
mūdu. sp̄s q̄dē p̄p̄ deū. corp⁹ p̄p̄ sp̄s mū
du p̄p̄ corp⁹ huānu. vt sp̄s dō h̄ijceret sp̄
ritui corp⁹. corp⁹ mūdu. H̄ igit̄ ordine sc̄ptu
ra sacra. p̄mū creatiōnē mūdi describit q̄ p̄
pter h̄ois fact⁹ est. deinde cōmemorat q̄lter
h̄ois fact⁹ in via iusticie et discip̄ie disposit⁹ ē
Postea quō h̄ois laps⁹ est. nouissime quē ad
modū rep̄at̄. Primum ḡ describit maīam
in co q̄ fact⁹ est et disposit⁹. deinde miserā i cul
pa et pena. deinde rep̄atiōz et misericōziā i coḡi
ne v̄tatis et amore v̄tatis. deinde patrias et
gaudiū h̄itudinis. Et tripl̄ tra
ctat de materia sua eloquū sacrum.
Capitulum quartum.

Ebac aut mate

ria tractat diuina scriptura fm̄tri
plicē intelligenā h̄ est h̄istona. et
allegoria. tropologia. H̄istona ē rex gestaz
narratio que in p̄ma significatiōe lūcē p̄inet
Allegoria est cum per id quod factum dici
aliquid aliud factum siue in p̄mū siue in p̄
terio siue fūto signat̄. Tropologia ē cui p̄
id quod factū ē aliq̄d faciendū esse signatur
Et i sacro eloq̄o nō sole voces h̄
et res signare habēt Ca. quintus

noe apparz quan

tu scriptura diuina ceteris oib̄ scripturis
nō solū in maīa sua h̄z eē in mō tra

Prologus

ctādi subtilitate et p̄s̄idate p̄cellat cū i ceteris
q̄dē scripturis sole voces significare inueniāt.
in bac aut non solū voces h̄z etiā res signifi
cāte sūt. Et h̄ igit̄ in eo sensu q̄ in̄t voces
et res versat̄. necessaria est cognitiō vocuz
sic in illo q̄ inter res et facta vel faciēda mi
stica p̄stare necessaria est cognitiō rez Cognitiō
aut̄ vocū in duob̄ p̄siderat in p̄nunciandē
videlz et significandē. ad solā p̄nunciandē
p̄inet gr̄matica. ad solā significandē p̄nū
dyalectica. ad p̄nunciandē sūt et significandē
p̄nūz rethorica. Cognitiō rez circa duo ver
satur circa formā et naturā. forma ē in exte
riōi dispositiōe. natura in interiōi q̄litate
Forma rez aut̄ in nūero p̄siderat ad quē p̄
inet arithmetica. aut in p̄p̄tōe ad quā p̄
tinet musica. aut in dimēsiōe ad quā p̄nūz
geometria. aut in motu ad quē p̄nūz astro
nomia Et interiōi v̄o rez naturā p̄blica
spectat.

Quo omēs artes subserviāt diui
ne sapientie. Ca. VI

x quo constat q

e oēs artes natales diue sc̄ie famu
lant̄ et inferioz sapia recte ordiata
ad sup̄iōz p̄ducit. Et eo igit̄ sensu q̄ est i
significatiōe vocū ad res p̄inet h̄istona cui
famulant̄ tres sc̄ie h̄z dicit̄ est. gr̄matica
dyalectica et rethorica. Sub eo aut̄ sensu q̄ est
in significatiōe rez ad facta mistica p̄inetur
allegoria. et sub eo sensu qui est in significa
tione rerum ad faciēda mistica continet̄
tur tropologia. et h̄is duob̄ famulantur
arithmetica. musica. geometia. astronomia
et p̄blica. Sup̄ bec aut̄ oia diuinū illd̄ est
ad quod dicit̄ scriptura diuina siue in allegoria si
ue in tropologia. q̄z aliter q̄d in allegoria ē
rectā fidem. Et h̄z q̄dem q̄d in tropologia
est in forma. bonā opandem in q̄b̄ p̄s̄it
cognitiō veritatis et amor v̄tatis. et bec est
vera reparatiō bonis. Ca. VII

De numero libroz sacri eloquii.

Est quaz demon

strapim⁹ q̄ sit maīa diuinarum sc̄ptu
raz et q̄l des̄iecta h̄is maīa tra

ctē i eplia sensu h̄istone. allegorie. tropolo
gie. nūc oñdere p̄uenit i q̄b̄ libras ea q̄ iure
diuinitatis nomie censet̄ scripta p̄s̄tat. Duo
sunt testamēta q̄ omne diuinarum scriptaz cor
pus p̄cludūt̄. i. et nouū. Et triqz tribus
ordinib̄ distiguit̄. Et testamētū p̄nūz le
gem et p̄p̄bas. agyoḡp̄bos q̄d interpretatus
sonat̄ sc̄tares sc̄ptozes vt sc̄ta scribentes. In le
ge p̄nūnt̄ q̄nqz volumia. scz. genēs. exodus.
leuitic⁹. liber numeri. deuteronomiū. Ge
nēs aut̄ a generatiōe d̄z. Exod⁹ ab exim. Le
uitic⁹ a leuitis. liber numeri q̄z i eo nūerant̄
filij isrl̄. Deuteronomiū sc̄ta lex. bebraice
aut̄ h̄es̄ub. belle morib. vaicra. vate daber
elle addaberum. In ordine p̄p̄baz octo sūt
volumia. p̄mus liber Josue q̄ et h̄esu na
ue. et iosue bennun. i. filij nun. sc̄tus liber
iudicij q̄ d̄z sop̄bum. terci⁹ liber Samuelis
qui est p̄m⁹ et sc̄tus regū. quart⁹ malactim
q̄d interpretat̄ regū qui ē terci⁹ et q̄r⁹ regum
Quint⁹ ysaias. Sextus hieremias. Se
p̄m⁹ Ezechiel. Octau⁹ liber. xij. p̄p̄baz
qui d̄z ita realia. H̄ij p̄p̄baz dicit̄ eo q̄
p̄p̄betarū sūt enā si nō oēs p̄p̄betie sūt.
Et p̄p̄bata sūt m̄b⁹ mōis dicit̄ officio. gr̄ia
missione. vulgo aut̄ v̄tato vocabulo ma
gis p̄p̄bete vocant̄ qui vel officio vel ap̄ta
missione p̄p̄bete sūt h̄c in hoc loco. fm̄ quā
acceptiōem David et daniel et ceteri q̄z plu
res p̄p̄bete non dicit̄ h̄z agiographi. In or
dine agioḡp̄boz. i. volumina p̄nūnt̄. p̄mūz
Job. sc̄dm liber psalmoz. terciū p̄uerbia sa
lomōis. q̄ grece p̄bole. bebraice masloth
dicit̄. q̄rtū eccl̄astes q̄d bebraice coeleth.
latine p̄cionator interpretatur. quintū syrali
rim. ad ē. cantica canticoz. sextū daniel. septi
mū paralipomenon q̄d latine sonat̄ v̄tba
diez. bebraice dabraiam dicit̄. octauū be
das. nonū h̄ester. qui om̄ca. i. q̄nqz. octo
nq̄z simul faciūt. xxi. q̄z lr̄as etiā alpbabe
tum p̄inet bebraicum. vt cōndez libris eru
dat̄ vita iustoz ad salutē q̄ litteris ligua
discentiū ad eloq̄nā instruitur. Sūt p̄e
res in veteri testamēto alij q̄dē libri q̄ legūt̄
quidē sed in corpe terrus vel in canone au
ctozitatis nō scribūtur. vt est liber Tobie
et iudith et machabeoz. et q̄ inscribit̄ liber

sapientie salomonis et ecclesiastici. Nouum testamentum prinet euangelium aplos. patres euangelia quatuor sunt. Matthei. Marci. Luc. et Johis. Aplica similiter volumina quatuor actus aplos. eple Pauli. canonicis eple. apocalipsis. qui iuncti cum superioribus. xxiij. versis et Ramerij. rrr. complet. in quibus corpus dicitur pagine plurimas. Scripta pariter in corpore textus non reputantur quia aliud non adiciunt. id ipsum quod in superioribus prinet explanando et latius manifestiusque tractando extendunt.

Explicit prologus.

Incipit liber Hugonis de sacramentis ad scolas eruditione sacri eloquii qui est fundamentum scientie. Prima pars exameron in opera conditionis.

Unum est principium a quo facta sunt omnia ex nichilo. Ca. I

Nouus profecto

et laboriosum opus crebra uia practione flexu aggredior. diuersas dinas scripturas serie non solum restringendo ad compendium redigere. sed exponendo quod profunditatis eius archana in luce euocare. Et quidem opus inchoationem prompta deuotione offero spe summationem pmitto. In principio creauit deus et terra. Quod creatum est de nichilo factum est. Nam quod de aliquo factum est factum est sed creatum non est quia de nichilo factum non est. Fecit ergo deus celum et terram non solum fecit sed creauit. Et est de nichilo fecit. Philosophi gentiliu tria quedam rez principia sine principio posuerunt. opificem. materiam et formam. presentes ea que facta sunt omnia ex materia quidem in forma per opificem esse producta. Sed isti factorum solum non creatorum deum professi sunt. Fides autem uia unum solum primum principium prout quod sperat. et primum solum factum est ut esset quod aliquando non erat. cuius omnipotentie uirtus ineffabilis sic non potuit aliud prout se habere coeternum quod in faciendo inuaret ita sibi non uoluit suberat. ut quod uoluit et quod uoluit et quantum uoluit de nichilo crearet. Quia ergo que facta sunt de non solum ex materia fecit

sed materiam omnem ipse de nichilo creauit.

Quare prius facta est materia quam forma. Ca. II

Et non parua que

ratio est ut ea que facta sunt sicut in materia et forma ad esse perierunt. an per materiam quidem essentialiter dua sunt. primum modum formata. Scio quod scilicet scilicet patet quod ante nos ubi dei archana excellenti scrutati sunt. quali aduersa quedam super bac in quibus scripta reliquie. alijs quod de asserentibus omnia sicut in materia et forma fuisse creata. alijs autem per magis pbantibus ut corporea quibus omnia que facta sunt prout sicut et secundum materiam condita. postmodum uero per interualla sex dierum in formam disposita fuisse credant. Ego prout uiros sapienter in rebus tam obscuris et dubijs atque sensu non remotis nec temere asseruisse quod nescierunt. neque in his que asseruerunt primum tanta diligentia prout errare potuisse. Illud magis crediderim sub asserentis forma in quibus scriptis aliquando studium fuisse. Qui sic dicta scilicet per interpretari uoluerunt. nec falsa credendo errorem incidunt. nec uia reprehendendo elationem. Nos ergo in nulla parte principium asseritione declinat. id cui nos sensus inter magis accedit quantum capere possumus aperimus. Qui deus omnia sicut in materia et forma fecisse prout tendunt. propterea formam sicut asseritione iustam esse arbitrantur quod omnipotentie creatoris indignum uideatur ad humane imbecillitatis similitudinem opus sicut in uicinia temporum ad perfectum prout mouere. quod etiam quodam scripturarum loca quodammodo idem asserentia inueniunt ut est illud. Qui uiuit in eternum creauit omnia sicut. Ipsa que genesios scriptura unde prima ad nos habere rei manauit cognitio sic ambigue de operatione sex dierum loquitur. ut sepe numero omnia prout facta fuisse pbare uideatur. Propter hoc igitur et bene rationes autem credenda esse mystica illa in genesi. vi. dierum distributione. Rei autem ueritate omnem creaturam ab ipso tempore exordio quo esse cepit talem cepisse tali que forma qualem nunc uidetur habere quantum ad uicinitatem dispositionem prout pnet. Quare deus uoluit per temporum interualla opera sua ad completionem

perducere et prius esse facere quam pulcrum esse. Ca. III

Ubi autem uidetur

in tempore excepto eo quod nihil in hac re temere diffinire uolumus omnipotentie creatoris in nullo derogari si per inuicem illa tempore opus sicut ad summationem peruenisse. Ita ut in indubitanter esse aliter facere potuisse si non omnipotentis uoluntatis esse expostulatis credat. Omnipotens etenim deus et uoluntas sua bonitate nunquam prout per se per rationalem creaturam cetera omnia fecit ita etiam in eis omnibus faciendis illi prout prout modum suare debuit quod ipse rationalis creature comoditati ac cause magis prout prout u. Hic autem tunc erat in quod eadem creature rationali scilicet non solum obsequium sed etiam exemplum pararet id est. in quo illa acciperet. non solum id quod ad obsequium indiguit sed prout illud etiam quod acciperet agnosceret id quod fuit. propterea in ceteris rebus prout prout in formis materies facta est ac deum formata ut eo ipso demonstraret quod ab illo prout non existere na accepisset eam sicut in quod modum formam et ordinem non poterant habere prout. Eodem modo ipsa rationalis creatura per id quod habebat formam in se agnosceret. et ab illo esse quod erat atque ab illo expectandum esse quod facta erat quantum et per eo quod acceptura erat obtinendum in ipsum affectum dilectionis dilatarer. Nam et ipsa rationalis creatura quod suo modo materia prout in formis facta est per modum per uersionem amoris ad creatorem suum formanda. et idcirco prout formam ei demonstrata est in formis materia. postea formata ut quantum rationem inter esse et pulcrum esse distantia discernere. ac per ammonita est ne prout prout eorum quod per prout a creatore esse acceperat. donec et pulcrum esse atque beatum ad pulcrum quod prout amoris uersionem a creatore acceptura erat. Et si quis querat quod rationalis creatura iam tunc in ipso mundi principio extiterit. cuius exemplum prout prout debuisse. facile respondetur. Nam tunc creatos fuisse angelos quod per secundum ammonerent se ipsos agnoscere. et prout in fines bonos futuros quod per quod factum est non uiderint. in scripturas edocti factum esse omnino iam nescire non possunt. Si cui bec quas prout

sumus ratio minus sufficiens uidebitur ab eo pbanda nam existimatores de rez creatione procedimus. ut salua pace uel alia ad idem eniditius pbandum meliore atque subtiliore exquirat. Sicut si uoluerit prout asseritio et non placet alteram prout libet assumat. nos autem secundum prout positum cepti non sumus re ordine persequimur.

Si potuit aliquando esse materia sine forma Ca. IIII.

Est autem ut si prius

us materia rerum informis creatas fuisse asserimus. ut ne aliquid sine forma existere potuerit. quod de essentialibus ante formam inditibus habuisse credendum sit omnino et ut breuiter quod super hoc leniendum mihi uideri aperiam. Certe non prout prima illam omnem rerum materiam taliter informem fuisse ut nullam omnino formam habuerit. quia nec aliquid tale existere posse omnino quod aliquid esse habeat et non aliquid quam formam crediderim. ita tamen non absurde informem illam appellari posse quod in confusione et prout in omne quodam subsistens. non duobus hanc in quod nunc cernit pulcrum apta quod dispositionem et formam recepit. ergo ante formam facta est materia tamen in forma. In forma prout in omni ante formam dispositionis. In prima forma prout in omni prius materialiter omnia corporalia simul et secundum creatura sunt. In secunda forma dispositionis per modum per sex dierum interualla ordinata.

Simul creata fuisse omnia. i. uisibilia et inuisibilia. Ca. V.

Et non illud quam

num opinor absurdum erit si credimus unum et idem prout prout momentis temporis fuisse quo in principio sicut creata sunt et rez uisibilium corporaliu quod materia. et inuisibilium in angelica natura essentialiter. et esse quod scriptura refert omnia sicut creata fuisse sicut super diximus. Qui uiuit in eternum creauit omnia sicut. quia eodem momento simul et uisibilium materia essentialiter creata est. et inuisibilium natura nichilque postea factum cuius in ipso principio aut materia ut in corporibus. aut similitudo ut in spiritibus non precesserit. Nam et si noue ad hoc quod dicitur creantur a menoua tamen creata non fuit

quia in euangelicis spiritibus iam tunc quando creabantur eius luxudo processit. Duo autem nunc nobis discutenda occurrunt. primum illa prima conditio forma informis qualis fuerit. Secundum quare illa informitate ad hanc quam nunc habet formam producta sit.

De prima informitate re omnium qualis fuit et quodiu mundus in illa permansit. Ca. VI.

Quantus conice

re potui ex his que in scriptis debac re manifeste siue obscure reperi scdm rei geste veritate expressa prima illa omnium re moles quam creata est ibi dicitur tunc ad esse potuit ubi nunc formata subsistit. Erat quod terrenum hoc elementum medio eodem loco subsideret. ceteris in una consensione permixta forma meliore potuit. sicut huiusmodi circuli quod in modum cuiusdam nebule obpanis ut iuolutum ut apparere non possit quod fuit. Illa uero tria in una licet dicitur est ad huc consensione permixta siue potuit in una permixtione spalia circuli quod suspensa eo quod in altis porrigebatur quod nunc summum corpore creature pingit. totumque spacia quod a superficie terre in medio iacentis loco quod ad extremum supremum quod ambitus celi limite per illa nebula et caligine replebat. Et quod nunc sunt alvei siue trabones quod iam tunc in ipso nascentis mundi exordio in terre corpore fusa aqua receptacula parata erant. in quibus etiam magis illa abissus de qua omnia fluenta aquarum producentia siue dirivanda fuerat patulo ad huc byatu. vacuoque bonredum in preceptis mane preterebat. Cui quod de super tenebrosae illius caliginis quod tunc tota terre superficies obvoluta erat nebula tenebatur. quas ut ego arbitror tenebras scriptura cum celum et terra crearentur superficie abissi fuisse testatur. Talis mundi facies in principio prius quam formam suscipiet aut dispositionem per scripturas signat cum dicitur. In principio creavit deus et terram. et autem et inanis et va. Siue ut alia translatio habet in composita. et tenebrae erant super faciem abyssi. et terra materiam illam omnium celestium terrestriumque loco signari puto de qua per ea succederet in forma facta sunt quod in ipsa per se

tiā suā creata fuerūt. Ibi namque terra erat ipsa terre elementū. et celū erat illa mobilis et leuis consilio reliquorumque in circuitu medio iacentis terre suspensa ferebat. et huiusmodi omnia corporum siue celestium siue terrestrium formadorum materia pertinebat. Deinde legitur scriptura. et dicit. Et tenebrae et abyssi. Duo superius proferat. ut celum et terram. modo quod alia duo subsistunt. scilicet tenebrae et abyssi. aliter. scilicet abyssi in terra aliter. scilicet tenebrae in eo quod celum vocauerat si gnas intelligendum. Properea namque super faciem abyssi tenebrae erant. quod abyssi subter erat et de super caligo tenebrosa erat. neque abyssi tenebrae erat quod lumē futura non erat sed de super faciem abyssi tenebrae locum fuit in eo. scilicet elemento unde lumē postea venire debuit neque nisi in lucis loco tenebrae esse potuerunt. propterea tenebrae erant super faciem abyssi. et spiritus dei ferebat super aquas. Sicut aquas noiat cum prius in re creatore sola terra et celo mentione fecit. Sed non propterea aquas icreatas esse credendum est. quod in creatore re aquarum nomine positum non est. quod ipsae celum ipse sunt tenebrae. et ipse aquarum celum per leuitatem tenebrae propter lucis puritatem. aquae propter motum et fluctuantem. Illa et si abyssi erat in terra et tenebrae erant super faciem abyssi. ergo tenebrae erant super terram. Sed quod erat super terram. Duo in principio posita sunt. celum et terra. Quid bonum putas subter aut supra fuisse dicemus. aut terra supra et celum subter. aut terra subter et celum supra. Sed nunquam credendum est in prima illa conditio re celum subter creatum fuisse et postea in formatione supra dispositum. Forassis quia prius scriptura nominavit celum quam terram. propterea celum quasi fundamentum subter fuisse creatum quis dicat. Ego autem non ordines sed dignitatis causa sic positum reor. et quia etiam sermo sequens de elemento terre quasi de primo et ob hoc postterius nominato habendus fuit. ideo prius celum et postea terra nominari debuit. Sed neque ipsa conditio natura alium positionis aut locationis ordine pateretur quam ut ponderosa deorsum et sursum leuia disponerentur. ergo terra deorsum erat et celum sursum. et quod super terram erat. celum erat. ergo celum supra ter

ram erat. Et aquae ubi erant sub celo an supra celum. Nec sub celo nisi supra celum aquae erant sed in ipso celo aquae erant. quod ipsum celum aquae erant quia ipsum celum aquae erat. totum celum et totum aquae. quod idem aquae et celum. Secunda die factum est firmamentum et vocatum est celum et positum est ut divideret in aquas aquas. et quod prius aquae erant facte sunt aquae. et aquae aquae quod sub celo et aquae que supra celum et factum est celum celum. et celum celum supra celum et sub celo celum. ut quod bodie est celum est supra celum et sub celo celum et totum ex vno celo et vno celum. sed antequam fieret in illo celo firmamentum quod est vocatum firmamentum non erat illud celum celum et celum sed celum tantum nec ille aquae aquae et aquae sed tantum aquae. et aquae et aquae et celum vnum celum. et illud celum et aquae ille nec supra celum erant nec sub celo sed supra nichilque erat inter celum et terram quod nichil erat proter celum et terram et tunc aquae erant et tenebrae erant et abyssi erat. Abyssi in terra. tenebrae et aquae in celo. et tenebrae erant super faciem abyssi. et spiritus dei ferebat super aquas. ergo super omnia erat spiritus dei quod omnia in parte dei erant et in omnibus non arrabat prius dei. Forassis ita satis est quantum ad propositum breuius prius. de his bac tenus disputasse si hoc solum adiecerim quantum tunc mundum in hac consensione prius quam dispositione inchoaretur preterit. Illam quod illa prima omnium re materia in principio temporis vel potius cum ipso tempore exorta sit. constat ex eo quod dicitur est. In principio creavit deus et terram. Quodiu in hac informitate siue consensione permansit scripta manifeste non ostendit. Adhuc autem videtur quantum ego conicere valeo in creatore et dispositionem re. ordine quod tempore sed nullam fuisse moram interiectam. ita ut vere quidem dici possit post illud factum fuisse. sed inter hoc factum et illud nullam omnino dilacionem interfuisse. Et ut breuius quidquam mihi in sentiendum videtur absolute. Ego arbitror in principio temporis vel potius cum ipso principio temporis. hoc est quod ipsum tempus cepit simul cepisse et re visibili omnium materiam eodemque prius momento inuisibili in angelica natura entiam vtranque quodammodo forma et quodammodo vtranque in forma. Illa quod eadem modus

illa formadorum corporum materia quam primum creata est et quodammodo forma huius in qua subsistere cepit. et tamen informis erat quod non dispoluta et ordinata fuit. illa ita prius rationis natura quam primum in spiritibus angelicis creata est mox quidem per sapientiam et discretorem formata est. sed quod illi summo et bono in qua beatificanda erat non se per uersionem amovis impellerat quodammodo ad huc informis permanserat. vtranque ergo natura et corporea. scilicet materia et incorporea per essentiam simul ad esse produxit. quia et in illa vnde facta est et in ista quod facta est vno eodemque tempore momento in tempore pariter et cum tempore esse cepit. Illa spiritualis nata cum simpliciter sit eiusque idem sit omnino esse quod est. materialis prius quam personalis fieri non habet licet corporea natura. et propterea illa dum crearetur prius quodammodo per materiam ex qua facta est ad esse produxit. Nec vero statim in ipsa qua subsistit vita simplici et entia immortali indissolubilique primum esse accepit. vtranque in se facta est altera id est corporea in eo quod ipsa est. altera vero id est incorporea in eo quod ipsa est vtranque forma et vtranque informis. sicut dicitur est.

De distinctione formationis.

Ca. VII.

De illo quidem

primo conditio statu prius quam in forma natura dispositionemque veniret hoc dicta sufficere volumus. Deinde sequitur ut dispositione ipsam qualiter perfecta sit ordine persequamur. Sex diebus disposita et ordinataque in formam redigite cuncta que fecerat. per octiduum opus suum die sexta et sic deinde die vij. requieuit. scilicet cessavit ab opere. Prima die facta est lux. secunda die factum est firmamentum. Tercia die aggregate sunt aquae. Quarta die facta sunt luminaria. Quinta die pisces et volucres. Sexta die bestiae iumenta et reptalia. novissime eadem tamen die homo. Nec primum in hoc loco lectorum ammonere volumus ut quatenus in his operibus videtur sex diebus aliquid fieri audierit ut ubi gratia cum dicitur prima die facta est lux. Secunda die factum est firmamentum. Tercia die aggregate sunt aquae. Quar

Reverende Secretaria

di Abbatia Monasterii S. Cassini
Hyppona Commentaria
S. Lib. XII

ta die facta sunt luminaria non modo primus cum facta ostenduntur nec de nichilo creata fuisse existimetur. sed potius de ipsa que superius creata erat de nichilo materia formata intelligat. Etiam si aliqui verbum creationis positum repererint ut est ibi. Creavit deus cetera grandia et omnem animam viventem atque motabilem non ad materiam qua esse ceperunt sed ad formam qua hoc quod sunt esse ceperunt referendum esse sciat.

De misterio lucis quare prima facta est. Ca. VIII.

Accipiens ergo

Deus opera sua ut perficeret primum fecit lucem ut cetera omnia postmodum faceret in luce. Signavit enim se nobis non amare opera que in tenebris fiunt quoniam mala sunt. quia omnis que male agit odit lucem et non venit ad lucem ut non arguatur opera eius. quoniam mala sunt. Qui autem facit veritatem venit ad lucem ut manifestentur opera eius quia in deo facta sunt. Ipse ergo qui veritatem facturum fuit in tenebris operari noluit. sed venit ad lucem et fecit lucem ut se manifestaret per lucem. Non enim deo fecit lucem ut ipse videret per lucem. sed ut opera sua manifestaret per lucem. quia in deo facta sunt. et deo vidit deus cuncta que fecerat et erant valde bona. Hoc michi interim pro reddenda ratione dicendum fuit cur deus primum lucem fecit.

Qualis eadem facta est lux et ubi. Ca. IX.

Eo nunc superest

ut rei geste veritatem diligenter prosequamur. primum ergo de omnium operum fuit creatio lucis quando ipsa lux non materialiter de nichilo creata est sed de materia illa universitatis materia formaliter facta est ut lux esset et vim et proprietatem lucendi haberet. Hoc opus prima die factum est. sed huius operis materia ante primum diem creata est. moraque cum ipsa lu-

ce dies cepit. quia ante lucem nec dies nec dies et si tempus fuit. Si autem quoniam tur qualis lux fuit corporea aut incorporea. et si corporea cuiusmodi corpus habuit et ut in primo loco circumscripta an ubique diffusa. ut in motu aut immobilis. Quantum ego arbitror recussime responderetur corporeis rebus et visibilibus illuminationis non nisi lucem corpoream congruere potuisse. Omne autem corpus quantumlibet subtili et spiritui ali nature appropinquans loco circumscribi necesse est. Rursumque nisi mobilis fuisset lux illa nequaquam alterna vicissitudine diebus ac noctem distinguere. nec tempus spatium illatenus sine motu peragere valuisset. Secundamque hanc itaque considerationem convenientius puto ut credamus lucem illam in principio factam ad illuminanda corpora sine dubio corpoream fuisse. quale fortasse esse potuisset corpus aliquod lucidum cuius presentia cuncta illustrarent que admodum nunc in sole videri potest ipsamque lucem et loco solis factam ut interim motu suo circumageretur et diem noctemque discerneret. Cumque quia prima dies exorta est ego crediderim magis illam quando facta est. ibi dem primum apparuisse ubi sol quod ubi quoque cursu circumuectus oriens emergit. ut eodem tramite circumcurrens ac primo ad occiduum descendens vespeream faceret. deinde reuocata ad ortum auroream id est. mane ante ortum sequentis diei illustraret. Et propterea primum dies auroream precedentem non habuit quoniam antequam lux crearetur plene tenebre fuerunt. Quod autem luce apparente super terram plenus dies propterea quod a perfecto opere dei inchoari debuisset deo dixisse scripturam factum est vespere et mane dies unus. Non enim dixit factum est mane et vespere. sed factum est inquit vespere et mane dies unus. quia sicut diximus primum dies mane precedentis non habuit. quoniam a luce plena atque perfecta initium sumplit. propterea omnis auroream precedentis diei est et omnis dies ab ortu solis initium sumit. Estque dies naturalis illud spatium tempus quod ab ortu so-

lus usque ad ortum pertransiens noctem in se diemque concludit. in qua quoniam naturaliter dies noctem precedit et finem diei vespeream dicimus. finem noctis auroream. constat in dubitanter quod auroream semper ad precedentes diem referenda sit ergo illud primum momentum ipsius quando creata est illa omni visibilium invisibiliumque natura. non enim lux fuit non dies et tamen tempus fuit. quia mutabilitas fuit. Postea vero continuo luce facta diuise sunt tenebre et lux. et tempus iam per diem et noctem distingui cepit.

Quomodo facta est lux visibilis et invisibilis et pariter diuisa a tenebris. Ca. X.

Tu mihi vide

ture eodem primum tempore momento quo visibiliter et corporaliter diuisa est lux a tenebris. invisibiliter quoque boni angeli discreti sunt a malis illis tenebris peccati cadentibus. et istis ad lucem iusticie conuersis illuminatisque a luce ut lux essent in tenebris. Sic igitur consonare debuerunt exemplaria operum dei ut que visibilia erant opera corporea sapientie invisibilium prouentus sequerentur. secundum quod ipsa que utrobique operabat sapientia ibi iudicium exercuit. hic formaui exemplum. Diuisa est ergo lux a tenebris et erat lux visibilis et invisibilis tenebre erant. similiter et lux invisibilis erat et tenebre invisibiles erant et utrumque diuisio facta est et similiter facta est diuisio tenebrarum et lucis et vocata est lux dies et tenebre noctis. Utrumque quidem deus diuisit et utrumque deus nominauit sed utrumque non fecit. Deus enim auctor tenebrarum non est sed lucis. quia peccatus tenebre est et peccatum nihil est nisi ipso factus est nihil. Lux ab ipso facta est. quia iusticia et veritas lux est. et de luce audiui quod deus dixit. fiat lux et facti facta est lux. Itaque dixit deus fiat tenebre. sed de luce dixit. fiat lux. et diuisit lucem a tenebris et vocauit lucem diem et tenebre noctem. ergo utrumque non fecit nisi utrumque diuisit et utrumque nominauit. Diuisit primum iudicium et primum nominauit. In-

dicauit et disposuit quod non appropinquans in ordinatum esse potuit quod appropinquans inordinatum fuit. vocauit lucem diem et tenebras noctem.

Quomodo lux tres dies illuminauit et quare ante solem facta est. XI

Nemo dicat

quod ante factum solem dies esse potuit quod antequam sol fieret lux erat. et videtur deus lucem esse bonum et vocauit lucem diem et tenebras noctem et ipsa lux ipsos tres primos dies faciebat antequam sol fieret et illuminaret mundum. Sed quod signat quod statim factus est sol. ex quo lucem fieri oportuit. sed ut quod lux esset prius quam lux clara et fortassis profusa plena luce digna non erat. aliquam tamen lucem accepit ut videret exire ad ordinem et dispositionem.

Sacramentum diuinorum operum. Ca. XII.

Quomodo puto magnum

habet aliquod sacramentum promedari quod omnia anima quod diu in peccato est quod in tenebris est quod busda et profusio. sed primum euabre profusio sua et ad ordinem iusticie formamque disponi nisi illuminet primum videre mala sua et discernere lucem a tenebris. Hec virtutes a viciis ut se disponat ad ordinem et formet vitam. Hec igitur anima in profusio iusticie sine luce facere non potest. et propterea necesse est primum ut lux fiat ut vidat semetipsum et intelligat siue agnoscat bonorum et turpitudinem profusio sue et explicet se atque coarctet ad illam rationabilem dispositionem et ordinem virtutis. Quod quod autem ordinata fuerint omnia eius et primum exemplar rationis formamque sapientie disposita tunc incipiet statim ei lucere sol iusticie quod sic in remissione dictum est. In mundo corde. quod i. d. v. Primum ergo in rationali illo mundo cordis humani creati lux et illuminat profusio ut in ordinem redigat. Primum cum fuerit purificata interiora eius et ut lumens sol clarus et illustrat eam. Non dicitur ei est exemplari lumine eternitatis bonum mundum et purificata fuerit bonum quod ammodo et materiam spiritus et per iusticia dispositionem. Sic lex processit gratia. sermo spiritus. sic procurator iohannes saluatoris christi. lux lucem. lucerna solis. et ipse prius humanitate sua prius

demonstravit ut post manifestaret divi-
 nitates et ubiq; lux lucem precedit. Lux que
 peccatores ad iusticiam illuminat. illam lucē
 que iustificatos ad beatitudinē illustrat. Er-
 go facta est lux prius q; solis claritas māi-
 festaret et dies erat. et tres dies erant qn lux
 erat et sol n̄ erat. Quarta die illuxit sol. et illa
 dies clara erat. quia lumē verum habuit et
 tenebre nō erant ille. sic nulla anima mere-
 tur lumē solis accipere et summe veritatis
 claritates contemplari nisi tres dies isti in
 ea precedāt. Prima qdē die fit lux. et divi-
 duntur lux et tenebre. vocaturq; lux dies et
 tenebre nox. Secunda die fit firmamentum
 collocari in aquas superiores et aquas in-
 feriores et vocatur firmamentū celus. Ter-
 tia die congregantur aque que sub celo sunt
 in locum unū manifestari aridam et vesti-
 ri graminiibus suis. Omnia autem h̄ spiri-
 tualia preferunt documenta. Primum in
 corde peccatoris creatur lux quādo semet-
 ipsum agnoscere incipit ut dividat inter lu-
 cem et tenebras et appellare incipiat lucem
 diem et tenebras noctē. et non sit iam de qui-
 bus dicitur. *De his qui dicunt bonū ma-
 lum et malum bonum. ponentes lucem
 tenebras et tenebras lucem.* Post hec au-
 tem cum ceperit inter lucem et tenebras di-
 videre et diem lucem. tenebras quoq; ap-
 pellare noctem. id est. cum mala sua veraciter
 per iudiciū rationis improbare. et que sunt
 bona et laudabilia lucis opere eligere cepe-
 rit restat ut fiat in eo firmamentum. hoc est
 ut in bono proposito corroboretur. Divi-
 dere inter aquas superiores et aquas infe-
 riores. id est. desideria carnis et spiritus ut
 medius et mediator duo sibi adversaria nō
 permisceri sinat nec transponi. nō simul sit
 qd̄ dividi debet aut supra qd̄ subter aut sub-
 ter qd̄ supra collocandū est. Novissime seq̄-
 tur in dispositionis ordine opus tercię diei
 ut congregentur aque que sub celo sunt in lo-
 cum unū. ne carnis desideria fluxa sint et
 ultra metam se necessitatis expandant ut
 tot⁹ homo ad statū nature reuocetur et fm̄
 ordinem rationis disposit⁹ ad locum unū

omne desiderium colligat quatinus et car-
 ro spiritui et spiritus subiectus sit creatori.
 Quisquis sic ordinatus est dignus est lu-
 mine solis ut mente sursum erecta et deinde
 in superna desiro lumen summe verita-
 tis contēplanti irradiet. quia nō p̄specu-
 lum in enigmate sed in seip̄a ut est veritate
 agnoscat et sapiat. Sed et illud nō negligē-
 ter transeundū est qd̄ dicit. *Vidit deus lucē
 q̄ est bona. et di. La. te. et vo. l. d. et t. n. fecit eis
 et vidit. et deinde divisit et vocavit.* Quare
 vidit et noluit prius dividere q̄ vidisset. Pri-
 us vidit si esset bonū et tunc demū divisit
 lucē a tenebris et vocavit lucem diem et tene-
 bras noctē. Adducet eis omne opus suum
 in iudiciū. non solum alia opera que in lu-
 ce fecit vidit deus q̄ esset bonū. sed ipsam q̄
 q; lucem vidit q̄ esset bonū et divisit lucem
 et tenebras. Nam ip̄e angelus mal⁹ transi-
 gurat se aliquando in angelum lucis et in-
 genu se ad d̄cipiendā mentē quasi lux vera
 sed hec lux non est dividēda a tenebris nec
 vocanda est dies sed nox. q̄a species quidē
 lucis habet sed tenebras vera. Propterea
 prius vidit deus lucē si esset bona ut nō sta-
 tim credamus omni spiritui. sed probem⁹
 spiritus si ex deo sint. et cum viderimus lu-
 cem quia bona est. dividam⁹ tunc demū
 lucem a tenebris et vocemus lucem diem et
 tenebras noctē. ergo non solū studendū est
 ut lux precedat in operibus nostris et ut in
 luce fiant opera nostra. sed ipsa quoq; lux
 prius videnda est et consideranda diligen-
 ter. et sic postremo cū viderim⁹ lucem quia
 bona est. dividam⁹ lucem a tenebris et vo-
 cemus lucem diem et tenebras noctē.

Quare dicit scriptura vidit deus
 lucem. *Ca. XIII.*

Et occurrit soꝝ

latus quomodo vidit deus lu-
 cem q̄ esset bona et divisit lucē
 a tenebris et vocavit lucē diem et tene. no.
 Nam si cetera opera sua vidit q̄ essent bōa
 in q̄ luce vidit lucē q̄ esset bona et divisit lucē

a tenebris. et vocavit lucē diē et tenebras no-
 x. Nichil enī sine luce videri p̄t̄ nec tenebre
 sine luce videtur q̄nto magis lux nō videt̄
 sine luce. Que fuit ergo illa lux quā deus
 vidit lucē q̄ esset bona et divisit lucē a tene-
 bras. et vocavit lucē diē et tenebras. *In p̄ seip̄a
 eā vidit q̄ esset bōa an p̄ aliā lucē vidit q̄ esset
 bona. S; quō p̄ ip̄am lucē vidit potuisset
 q̄ bona esset si aliā lucē nō habuisset p̄ quā
 et in q̄ ip̄a vidisset lucē q̄ esset bōa. Nam si vi-
 dit q̄ esset bona lux ista et vere vidit. in aliq̄
 vidit de cō bōitate dubitari n̄ potuit. Ergo
 alia fuit lux increata in q̄ ista lux creata vi-
 debat q̄ esset bona. q̄ illā imitabat q̄ ip̄e bō-
 na. In illa eā luce cū ip̄a solū sit bona videt̄
 et mala et bona et nō solū mala et bona in ea
 videt̄ sed etiā mala eē mala et bona esse bo-
 na in ea videt̄ p̄pterea q̄ ip̄a et vere et sum-
 me ē bona. Qd̄ enī ab ip̄a discordare vidit
 malū esse videt̄. et qd̄ ei simile esse vidit bonū
 esse videt̄. et utriq; nō nisi in ip̄a et p̄ ip̄as vi-
 detur. Propter lucē ergo pbavit lucē q̄ i luce
 incommutabili vidit q̄ lux ista commutabilis
 suo modo et ordine bona eēt. et divisit lucem
 a tenebris. vocavitq; lucē diē et tenebras. et in ea
 luce i q̄ vidit lucē q̄ esset bōa etiā cetera opa
 sua que operatus ē vidit q̄ essent bōa et nihil
 sine illa luce vidit vel bonū vel malū siue ex
 bis q̄ ip̄e bona fecit siue ex his q̄ nos fecim⁹
 mala. que oīa ip̄e n̄ male sed bñ vidit. et ibi
 vidit ubi nullū malū fuit. Hec ipsa lux est
 qua et nos videre oportet oēm lucē si bona est
 nec poterim⁹ iudicare vere de luce si bona
 est donec ista luce illuminati fuerim⁹ q̄ vere
 bona est. Spūal̄ enim dijudicat oīa et ip̄e
 a nemine iudicat. et si spūs dei vere in nob̄
 bitat. non nos poterim⁹ decipere spūs erroris
 etiā si in luce veniat ad nos. q̄ bibim⁹ lucē
 in nob̄ in q̄ nob̄ manifestū erit de oī luce:
 si bona est et sic fiducialit̄ dividem⁹ lucem a
 tenebris et iudicabim⁹ nō solū in tenebris
 et lucē s; etiā inter lucē et lucē iudicabimus
 Nam solū in diem et noctē iudicabim⁹ sed
 etiā in diē et diē. et iudicabim⁹ omnē diem.
 Quorum est enī ad profectū inter diem et
 noctem iudicare. par est et lucem et tenebras
 dividere h̄ virtutes a vicijs sequestrare nisi*

sciamus etiā inter diem et diem iudicare et
 sciamus oēm diem iudicare ut sapiam⁹ q̄
 sunt illi motus qui sub virtutū sp̄e quasi
 sub luce aliena veniunt ad nos. et qui rur-
 sum isti sunt qui naturā lucis claritate pre-
 tendunt. et in ip̄is q; virtutib⁹ nō solū que
 bona sunt sed que sunt etiam potiora probe-
 mus. Spūalis enim dijudicat omnia et ip̄e
 a nemine iudicat quia spūs omnia scruta-
 tur etiā profunda dei et vinctio eius docet
 nos de omib⁹.

Que sit cautela boni operis hic
 signata. *Ca. XIII*

Et tibi attende

quanta sit cautela bono opi adhibē-
 da. i principio oīm tuorū oporū vide
 ut lucē habeas in te ut oīa tua opera lucis
 sint et nō tenebrarū. postea cōsidera diligen-
 ter ne lux tua pura sit et non fuscata. et cum
 inueneris quia bona est. tūc demū divide
 eam a tenebris et voca lucē diem et tenebras.
 Demū reliqua opa tua que in luce feceris
 vide si etiā ipsa bona sunt et nullum omino
 opus sine iudicio pertranseas donec agno-
 scas cuncta que fecisti. Ita geminū est iudi-
 cium. primum in quo lux iudicatur et vide-
 tur si bona est ut dividatur a tenebris. scōz
 iudicium est quādo ipsa opa que in luce fa-
 cta sunt ad iudiciū vocantur. et videntur
 q; quia ipsa bona sunt et sic demū requiescit
 deus. Aliqua quedā lucis misteria interis
 pro tempore transcurrentes p̄strinximus
 nūc itez ad propolū nostri seriez texendā
 revertamur.

Quid factū sit de luce illa prima
 na post creatum solem. et si de ipsa
 substantialiter sol factus est.

Ca. XV.
gitur deus lucem

pus facere voluit ad illuminandū
 mundū ante q; solē crearet ope ut
 caria p̄currentē donec veniret quod perfe-
 ctum est. et sunt qui querāt qd̄ de illa luce
 factum est. p̄pterea q; n̄ illa eius vestigia
 reperiri possunt ex quo solus claritas illuxit

Illij dicunt disperfam per ampla aeris spa-
cia vim lucēi rillūinandi amiffisse. fupelle
tū ad huc q̄dā tenues reliq̄as q̄ in ambitu
firmamētū extrinsec⁹ huc illūq̄z sparfum di-
ligenti⁹ intūēb⁹ nocte demōstrant. die vō
maiori eaf ne videri valeant folus claritate
abfcondi. Sic q̄z fua opiones pui poffi-
bile eſt cōfingūt. S; q̄z ſci ſi ipa eademq̄z
lux poſtea in lucis ſubiaz trāflata ſit et am-
pliata claritate formā meliōre accepit. quē
admodū in nupnjs Jhs de aq̄z vniū fecit
vt reformarētū ſtatū i meli⁹ r restauratōis
ſacmētuz demōſtraret. Itā q̄d erat lux aū;
q̄z ſol factus ē Berat aq̄z pū q̄z in vniū mu-
tata eſt vno aliud fieret q̄d pōt⁹ exhibitiū
eſt. ſ; de eōpo q̄d aū vli⁹ bebaf. ita de reb⁹
dubijs nō eſt q̄ poffit certū aliqd diffinire.

Si de⁹ per ſex dies ſine interual-
lo operat⁹ ē ſiue alio quolibz modo
Ca. XVI

Blum aobuc il

lud de opatione diei p̄me inq̄ren-
dum reſtat ſi de⁹ lucē in p̄mo ex ortu ei⁹ ſc̄
diei. i. p̄me creauit cū nē eadē die aliū feciſſe
legat q̄z lucē vtz ne vq̄z ad exortū ſeq̄ntis
diei q̄n firmamētū fec ab ope ceſſaſſe crede-
dus ſit cū ſcripta ſeptima euz die demū re-
queniſſe teſtet. Cui q̄ſtioni gemina rñſiōe
obuiam⁹. Aut eiz dicem⁹ deū in ill⁹ ſex di-
ebus opatōem ſuā ita p̄ſeuerantia p̄tinua
p̄duxiffe vt nullo ipis interuallo ab opan-
do deſierit. aut ita ſex dieb⁹ opatū vt nullū
q̄dem diez in opando inimilerit. nō q̄ nullo
tempis ſpacō ceſſauerit operari. Q; ſi q̄dē
illā aſſerionē pbare voluim⁹ q̄ p̄tinua fue-
rit eius opatio. dicere poterim⁹ q̄ p̄ma die
lucē in exortū ipius diei fecit. Deinde vt cur-
ſu ſuo diem nocteq̄z diſtingueret p̄mūz de
orientē ad occaſum. r rurfum de occidente
ad ortū direxit. Itē ſolū opus ei⁹ fuiſſe q̄
lux facta ē ſ; q̄ directa ipō gubnāte r diri-
gente curſū expleuit. Eodez modo de ſc̄ba
die dicet q̄n firmamētū factū ē r circūactō-
nis p̄petue p̄ceptū ſi r legē accepit. Benaz
de ſc̄ba r q̄ra: q̄nta vltima die p̄trō dicta
uerit exquiret qui q̄b⁹ p̄tis aſſerionē de-

gerit. Si cui autē iſta inipretatio nimis ob-
ſcura vidbit. maxie q̄ d̄ motu firmamētū nē
dū rata ſit aſſerō ad illā alterā quā p̄pōſui
m⁹ recurrat expolitionē q̄ facili⁹ ē r ſe p̄m
p̄t⁹ ad intelligēdū p̄modat rōez. Bicz igit
deū ſex dieb⁹ opatū r ſeptima diei die regē
euſſe ab ope q̄ null⁹ inuenit de. vi. dieb⁹ i q̄
opus nō fecerit de⁹ donec ſeptima dies ve-
niret. q̄n deū ab omni ope req̄euit. Et ſ; q̄
dem de operatōe p̄me diei dicta ſunt.

De operatione ſecūde diei quan-
do factū eſt firmamētū. XVII.

e vidit de⁹ q̄ eēt bonū r ait. Fiat
firmamētum in medio aq̄z. Itō:
luit igit deus ad ſeq̄ns op⁹ tranſi-
re donec dijudicaſſet p̄mū. Cū ergo vidiff; p̄-
mum de luce q̄ eēt bonū tūc au. fiat firma-
mentū. Quātū ad lrām p̄tinere vid; factū
eſt firmamētū ſc̄ba die. P̄mūz q̄dē in illā
vniuerſitatis maia de nibilo creatū r nūc
ex illa ipſa ad talē formā erutū r factuz fir-
mamentū vt ambitu ſuo mediuz q̄dāmō
intūemēs magnā illā aq̄z vniuerſaq̄z p̄ge-
riem ab inuicē ſeparet atz diuideret r d̄aq̄
faceret aq̄z r aq̄s. B eſt aq̄as q̄s ambitu
ſuo intrinsec⁹ p̄plecteret r ſub⁹ ſe p̄tineret.
r aq̄s q̄s extrinsec⁹ r ſup⁹ gix luminis ſui relin-
queret. De qua materia factum
ſit firmamētū et quale factū ſit.

Ca. XVIII.

m Alia quidem ſunt q̄ de firmamē-
ti natura amū q̄ſtione puſſare
poſſent ſi bechumana inueſtigas
tio relinquēda potius q̄z diſcunēda nō vt
deret. Itā vtz ex puro igne factū ſit ſiue ex
aere aut ex aq̄ vt poſtremo e duob⁹ aut
trib⁹ hoz p̄mixtis r ſi ſubiaz ſolidā nafaq̄z
palpabilē beāt q̄nta ve ſpiffitudo ei⁹ credēſ
da ſit. r vtz ipm calidū vt frigidū aut c̄ alte-
rius q̄litant exiſtat merito q̄rereſ ſi in aliqd
certū ſciri potuiſſet. Itunc autē in inq̄ſiti-
onibus harum rerum nō michi multū
laborandū videt q̄s necratō vlla p̄p̄bēdit
nec auctoritas cui ſides adhibenda ſit pro-
bat. Solū B q̄d legim⁹ credere ſine dubia-
tiōe dem⁹ q̄z factū ē firmamētū vt diuide-
ret aq̄s ab aq̄s. hoc eſt vt p̄tē aq̄z in ambu-

tum ſuū p̄cluderet. p̄tem vō extrinsecus ſe
gregaret.

Sacramētū ſupradictoz. Ca. XIX.

Vare aut factum

q ſit vt firmamētū aq̄s a le diuiderz
partiqz ſupra atqz infra p̄ti earun-
dem aq̄z nata p̄ſiſteret nō q̄rat extra ſe q̄ ſ;
p̄p̄le facta credit. Itā eſt in illo q̄ interius
fabacat⁹ eſt mūdo q̄dām bui⁹ opis b̄ns
formā r exēplar vbi ita q̄daz deozū poſita
p̄ſiſtit ſenſual⁹ nata boi⁹. celū aut ſurſuz pu-
ritas intelligentie r q̄ ſi quodaz imortalis
vite motu penni uegetata ratio. Quas vō
iſtas itaz diſſimiles in vno homie naturas
maḡ q̄dā deliderioz moles bunc in fluctu
antū. r in p̄ria ſepe motu alterno tendētiū
oberrat. q̄z aliud ē q̄d ſbē⁹ caro ex infirmitate
p̄ſa appetit. r aliud q̄d ſpūs ſurſuz p̄tē
plationē veritatis eleuat⁹ intēdit. ſ; ſit aliq̄
tiēs vt p̄trarij mot⁹ p̄ſiſtiōez gignāt niſi rō
media interueniēs diuidat ab inuicē et di-
ſcernat volūtares et appetitus delideria qz
dijudicqz q̄d ſit videlicz q̄d ex carne deozū
trabit. q̄d q̄d ex ſpū i ſupna inbiat. ſummū
illud r imortale bonū ambiens. Itā cū ipa
rō iudicij cenſura fomiter q̄i q̄daz firma-
mentū in medio ſeſe collocat. atqz bunc ſu-
p̄ceſtes aq̄s. illic at eas q̄ ſb celo ſūt ſepari
diſponit nō p̄t inferioz corruptela ſupiozē
aime puritate inſicere. neqz ipa que ſurſuz
eſt ſinceritas ad ea que ſb ius ſunt abiecta
et vilia ſini ſeſe inclinare.

Quare nō d̄z deus vidiff; opus
ſc̄ba diei qz bonū eēt. Ca. XX.

Eo miruz eſt qua

re nō vidit deus opus ſc̄ba diei q̄
eſſet bonū ſic in ceis oib⁹ dieb⁹ vt
diſſe legit r vidit de⁹ q̄ eēt bonū. aut ei op⁹
eius n̄ fuit. r bonū nō fuit. aut ſi op⁹ ei⁹ fu-
it bonū fuit. Si autē bonū fuit r op⁹ ei⁹ fuit
vidit vtiqz qz bonū fuit q̄ nō potuit ignora-
re q̄d fuit ſiue bonū ſiue malū fuit. Quare
ergo B n̄ dicit ē. vidit de⁹ q̄ eēt bonū ſic ali-
bi vbiqz dicit ē. vidit de⁹ q̄ eēt bonū. Itāz
ſi vbiſibi dicit eſt q̄z factū ē. cur etiā B dicit

nō debuit ſi factū fuit. fortaliſ qz binarius
ſignū diuifiōis ē q̄ p̄m⁹ ab vna te dicit die
ſacramētū aliqd hic cōmendat. Et n̄ ſunt
laudata opa ſc̄ba. nō qz bona nō eēt. ſ; qz
maloz ſignū eēt. P̄ma eni opa fecit de⁹
r illa oia bona valde erāt q̄bus neqz inerat
corruptio neqz deerat p̄fectō. S; vti deū
diabol⁹ r bō r fecerūt ipi opa ſua r b̄erant
opa ſc̄ba poſt p̄ma. mala p̄ bona. r noluit
deus opera iſta videri quia mala erant
ſed q̄ p̄ ſapiam vidit. p̄ iudiciū imp̄bauit.

Quō cōgregate ſunt aque in vniū
locū vt appareat arida. Ca. XXI

Edixit deus con

e gregent aque que ſub celo ſunt in
locū vniū. Quātū ad lrām ſpectat
locus vni⁹ in q̄ p̄gregate ſūt aq̄ que ſb celo
erāt abiffus maḡ credit q̄ ab ipō m̄bi exoz
dio in tre corpe tante capacitatis facta ſu-
iſſe putat vt omnū receptacū aq̄z eſſe po-
tuiſſ; Itā aq̄z nata i p̄ncipio tenuiſ admo-
duz leuiſqz r in modū nebule cuiusdā di-
perſa. poſtqz diuina v̄tute r iuſſiōe in vniū
vt ita dixerim maſſā p̄pungi q̄dāmō atz
denſari cepit ipō ſuo pondere deozū v̄gēs
in ima collapſa a terra excepta ē ſpaciū qz
illō q̄d de ſup vſqz ad ipz firmamētū occu-
panerat. ſerenū puzqz dereliq̄t ipa qz terre
ſupficies aq̄s omib⁹ inē aluedos ſuos cōclu-
ſis apparere cepit p̄mo q̄dēz lutulētā r lubu-
ca nudaqz velut q̄ germina nondū vlla p̄-
tuliff; quibus veſtiri r ſuperduci potuiſſ;. Quō terra germinā p̄duxit. XXII

Erigit ergo deus

b vt p̄duceret tra herbā virētes r fa-
cientē ſemen lignūqz pomifex faciens fru-
ctū in genere ſuo. cui⁹ ſemē i ipō eēt ſup ter-
rā: r factū ē ita. Deinde ad irrigandā vni-
uerſā trā ab ipa maḡ abiffio q̄ a fonte q̄dā
aq̄ interi⁹ quidez inē vſcera telluris p̄ tra-
chones occultosqz meatus. De ſup vō in ſu-
p̄fice p̄ aluedos ſuos i oēs p̄tes deducte ſūt
itu r reditu mirabili r indefſo lege perpe-
tua ad vniū locum. Qua-
re ille aque que ſupra celos ſunt

nō sunt cōgregate in locū vnū.
Ca. XXIII.

¶ Illis aquis que

o supra celū sunt non dixit scripta q̄ aggregate sint in locū vnū que ad modū de illis q̄ erāt sub celo magna sunt in his oib⁹ sacramēta n̄ explicabilia presentū abrenūciōni q̄ aque que sub celo sūt aggregate in locū vnū q̄ apparet arida et germina p̄ducit. simlq; ipa aeris spacia cōtracta tādē caligie serenant: et aq; tractus ad irrigandā ar̄ in sū dendā terrā p̄ corpus illius q̄ cuiq; spargunt. et nichil sū cā factm est. hoc m̄ videt q̄ aq; que sūt celo sūt aggregate in locū vnū. et aq; supra celū sūt nō aggregate neq; eis loc⁹ vn⁹ tribuit s; reliquū tur diffuse atq; expanse q̄ si q̄ coartari nō lunt vel colligi. Quid putas s; sibi vlt nisi q̄ charitas dei diffusa ē in cordib⁹ nr̄is p̄ spiritū sanctū q̄ dat⁹ est nob̄. et iste sunt supcelestes aq; q̄ ad buccellentes in q̄t aplūs viam vob̄ demonstrabo. Siliguis boim loqr̄ et angeloz. si habuero oēs p̄pbenā. si no uero omia misteria q̄d est. nihil p̄dest si caritate nō habeā. Idcirco ait dei q̄ erupat oēs sensum custodiat corda vr̄a et intelligētiā vr̄as. Jam q̄dam mō videm⁹ q̄re aq; ille q̄ sup celū sunt nō debuērūt colligi et in vnū coartari q̄mā charitas āplificanda sp̄ est et dilatanda. et q̄nto lat⁹ pandit tanto celsius sublimat. Que sūt celo sūt aq; aggregate sunt et stringēde in locū vnū vt inde p̄ certos tramites et exitus ordinatos q̄cūq; deducant. Quoniā affectio aie inferior nisi certa lege stringat nō p̄t apparere arida nec germina p̄ducere. sic aplūs castigat corp⁹ suū et in sūritū redigit ne forte cuz alijs p̄dicauerit ipse reprobus efficiatur.

Et his tribus diebus facta est rerum dispositio. Ca. XXIII

¶ Ecce ista sunt trium

e dierum opera anteq; sol vel cerera luminaria facta fuissent. In his tribus primis diebus disposita est vniuersitas b⁹ machina et partibus suis distributa

firmamento de super expanso. Deinde terra reuelata atq; in imo residente et suo pōde re libata collectisq; aq; molib⁹ intra receptacula sua aere serenato q̄mā mō de meta suis locis distincta et ordinata sunt.

Quo tribus diebus sequētib⁹ ornatus est mund⁹. Ca. XXV.

¶ Et de seq̄batur

o ornat⁹ eoz et trib⁹ dieb⁹ itē seq̄ntib⁹ factū ē. q̄rto q̄ fuit p̄m⁹ in tribus ornatū est firmamentū sole et luna et stellis. Quinto die qui fuit sc̄bus in tribus aer in volatilib⁹ et aq; in piscibus ornamēta acceperūt. Sexto die q̄ fuit t̄rta in tribus accepit terra iumēta et bestias et reptilia et cetera animāia q̄ mouent in terra. Et dicitur nouissimo die fact⁹ ē t̄rta et in t̄ra. nō t̄n ad terrā neq; p̄p̄ terrā sed ad celū et p̄p̄ eū qui fecit celū et terrā. ergo factus est bō non q̄si ornat⁹ terre sed dñs et possessor vt nō ad terrā referatur conditō eius propter quē terra facta est.

Si de ipsis elementis facta sūt que ad ornatū eoz facta sūt.

Ca. XXVI.

¶ Elementis ele

o mentoz si interroget quis vtrum nam credendū sit ex ipsis ea queq; elementis esse condita. ad quoz decōres et pulchritudines facta p̄bant. vt vbi gr̄a q̄ ad ornatū terre facta sūt nō nisi de terra lumi potuerūt. Hoc et si in alijs p̄p̄cedim⁹ nō t̄n in elemēto aeris vllō mō p̄bare valem⁹ cū manifeste volatilia legam⁹ accepisse et ab aquis originē et in aere mansionem. Et quare factum sit vt nō ad sūritū aliōnū que ad ornamētū elemētoz mōi creatā sūt ex ipō elemēto materiā sumerēt in q̄ locuz s̄mri t̄buerūt. forte q̄s ad ipā elemēta materiā referat q̄ q̄i tantā aer corpulentia nō habuerit vt aiantū corpa que solida materiā requirūt ex eo conderent. Et q̄rū autē naturā magis terre affines plūsq; corpulētie habētes ac per s; formandis corpōib⁹ apti orē. Sed alioz in his reb⁹ sacramētū vt

tus obiecta est. Sacramētū q̄līter aues et pisces de vna materia facti sūt et in vna sede dispositi nō sūt. Capitulum XXVII.

¶ Non sunt genera

o animāiū que ex vna origine p̄deunt. sed nō vnā mansionē s̄orunt. Pisces in originali sede p̄manēt. volatilia sursum tollunt et sūt q̄si supra id q̄d facta sunt. sic de vna massa corruptibilis nate et sua mutabilitate defluenti vniuersa gēnū humani p̄pago trahitur. sed alijs deorsū in ea qua nati sunt corruptione iuste relicta. alij sursum dono gratie ad s̄orē celestis patē eleuantur.

Quare opera conditionis p̄ commemorantur deinde opera restorationis. Capitulum XXVIII

¶ Nam multa sūt

q alia q̄ de his diebus mystica dici potuerūt. s; nos q̄si extra manū a; nr̄as cursis ista p̄strim⁹ vt ad eādē manū a; tractandā q̄si ex p̄cedētū accessū p̄uenient orē b̄rem⁹. Nos si q̄dē p̄positū b̄m⁹ de factū mēto redēptiōis hūane q̄d a p̄ncipio in opib⁹ restorationis formatū est q̄ntū dñs dedit in s; operatōre. s; q; opa p̄ditiōis t̄p̄e p̄ora fuerūt ab his exordii s; moni s; plim⁹ vt inde ad reliq; q̄ sequētū suo ordine vr̄a face rem⁹. Dicim⁹ nāq; opa p̄ditiōis creatiōz vniuersoz q̄n facta sūt vt eēt q̄ nō erāt. opa vō restorationis q̄b⁹ impleū est vel figuratū sacramētū redēptiōis q̄ repata sūt q̄ p̄ierāt. Ergo opa p̄ditiōis sūt. q̄ in p̄ncipio omis q̄ a p̄ncipio mūdi p̄p̄ repationē bois. s; eratib⁹ sūt. q̄ vt breui diffinōne stringā? opa restorationis eē dicim⁹ incarnatiōz vbi q̄ in carne et p̄ carnē gessit v̄bū cū oib⁹ sacramētis suis. s; v̄e his q̄ ab initio mūdi ad ipam incarnatiōz figurādā p̄cellerūt. s; uebija q̄ v̄lq; in finē sc̄ti ad ipas enūciandas et p̄dicandā subsequūt. De his loq̄t ois diuina scripta et de his et p̄ his facta est ois opa p̄ditiōis inuestigat et tractat sic diuina

eloq; ad opa restorationis tractanda et cōmendanda operam maxime dant. Et in operib⁹ restorationis maxime versat tractatō. Ca. XXIX

¶ Rego i operibus

e restorationis a p̄ncipio redēptiōnis misterii inuestigādū ē. et si diligēt in his oib⁹ s; m̄ serie t̄p̄oz et successiōnes generationū ad dispēlatiōes p̄ceptoz inq̄rim⁹ sūmā totā diuināz scripturaz hōmē nos attigisse p̄nūciā. Hanc incipiendū est a p̄ditiōe p̄m̄ parentis et eruditi paulatim p̄grediētib⁹ nob̄ sp̄ ad ea q̄i ordine subsequūtur. s; breuē in clausula ipa sup̄ dicta colligi ad itelligētiā d̄cedoz cōpandā. Opa p̄ditiōis. iste mūd⁹ sensibilis cū oib⁹ elemētis suis i matia q̄dē a nō oēs die in t̄p̄e p̄t et cū t̄p̄e facta sūt. postea sex diebus in formas disposita it⁹ p̄m̄is diebus ordinata et sequētib⁹ it⁹ ornata. Nonissime sexto die fact⁹ ē bō adā et eua p̄p̄ que facta sūt cetera oia et ip̄e in paradiso collocat⁹ est. p̄mo māsū s; ibi et opatur⁹ vt p̄ op⁹ s; m̄m̄ et obediētiā cōpleat⁹ ex t̄p̄e illuc p̄ueberet vbi sp̄ erat māsū s; s; q; sequētis opis serie a p̄ditiōe p̄m̄ bois dōuicere instituit⁹ iustū ē vt in ipō exordio li. p̄mū cāz p̄ditiōis hūmane inuestigē? vt sum̄ b̄m̄ ostret et p̄mū rōnabilē a dō p̄dit⁹ et post modō misericordie reparat⁹. ibi q̄s dū p̄deret ḡtuito factū op⁹ rōnabile et s; dūz redimeret rōnabilitē impletū est opus gratie.

Quattuor eē p̄ que p̄mo subsequēs decurrit. Caplm XXX

¶ Quattuor igitur

q sūt p̄ q̄ p̄mo subsequēs ordie decurrit. s; p̄mū q̄re creat⁹ sit bō. Deinde q̄l creat⁹ sit. Deinde q̄l laps⁹ sit. postremo aut q̄l sit reparat⁹. Incipit. ij. ps.

De cā creatiōis hūane et de causis primordialib⁹ rezoim. Ca. primū

¶ Principio operis

q dō vr̄a instātia maḡ q; alacritate p̄p̄na aggress⁹ sum mūci buius sensibilis originem et dispositionem q̄m breuissimo potui sermone et qui maxime vt propositum

nobis fuerat introducendis pueniat expli-
 cui. Hinc vero consequens est ut creationem
 boia ppter quez ipse mundus factus est s/
 mone profequimur. eo sane ordine loquendo
 incedentes que creator ipse reru demonstra-
 uit operando. Prout liquidus deus opifex
 mundu fecit et deinde homine possessores et
 dnm mundi ut ceteris omnib iure conditi-
 onis dñaretur bō ipsa quo fact⁹ fuerat so-
 li voluntaria libertate subiectus. unde stat
 creationē boia reru visibiliū omniū p dno
 ne posteriorē quid tēpore sed cā priorē fuis-
 se. quia qui factus est post omnia ppter eū
 omnia facta sunt. Causa ergo conditionis
 humane ante omnia est et ipsam inuestiga-
 re oportet super oia et ante oia que tēpore
 orta sunt. et ante tēpora ordinata sūt. Si eni
 deus oia fecit propter boies causa oium bō
 est. et causaliter homo prior oibus est. Ipse
 vō ppter qd bō est factus prius homine ē.
 et multo ante omnia quibus homo causalitē
 prior est. Id autem propter qd homo fact⁹
 est quid aliud erit nisi ipse a quo factus est
 homo. Si ergo causa mundi bō est. qā pro-
 pter boies factus est mundus. et causa homi-
 nis deus est. quia propter deum factus est
 homo. ergo deus erat et mundus non erat.
 neqz homo erat. et factus est propter deum
 bō qui non erat. et mundus propter hominē
 qui necdum erat. Et quasi eadem causa vidē-
 batur q factus est bō propter deum et q p-
 pter hominē mundus factus est. nā et bō fa-
 ctus est ut deo seruiret propter que fact⁹ est
 et mundus factus est ut seruiret homini p-
 pter que fact⁹ est. et quasi idē erant. et idē non
 erat. qā idē non erat propter qd erat. De⁹
 perfect⁹ erat et plenus bono consummato ne-
 qz op⁹ habuit aliud de iuari. qniam n̄ minui
 potuit eternus nec immēsus augeri. homo
 vō natura egēs erat alieni auxiliū q vel cōser-
 uaret qd mutabile acceperat ut augeter qd
 non consummatū habebat. Ita posit⁹ est i me-
 dio bō ut et seruiret et ipse seruiret et ac-
 ciperet vtrūqz ipse et totū sibi vendicaret et re-
 flueret totū ad bonū boia et qd accepit obse-
 quiū et qd ipendit. Voluit eniz deus ut ab
 boie sibi seruiret sicutamē ut ea seruitute n̄

deus sed bō ipse seruiens iuaretur. et volu-
 it ut mundus seruiret boi et exinde sicut iu-
 uaretur bō et totū boia esset bonū. qā ppter
 boies totū hoc factū est. ergo totū bonū bo-
 minus erat videlicet qd factum est propter
 ipsum et propter qd factus est ipse. Sed ali-
 ud bonum erat deorsum et de subius sume-
 batur ad necessitatem. aliud bonū sursum
 erat et de super sumebatur ad felicitatem. Bo-
 num quippe illud quod in creatura posit⁹
 erat bonum erat necessitatis. quod vero in
 creatore erat bonum. bonum erat felicitatis
 et vtrūqz ad boiem ferebat. quia vtrūqz boi
 debebatur. quia propter aliud factus est bō
 ut illud possideret et fruereetur. aliud propter
 hominē factum est ut illud acciperet et iua-
 retur. In tantum ergo rationalis creature
 cōdino ceteris omnibus que propter ipsas
 facta sunt excellentior esse probatur q omni-
 um causa ipsa est. Causa vero eius alia nul-
 la est nisi ipse a quo ipsa est. Sicut enim ab
 ipso est ut aliquid esset sic propter ipsum est
 ut beate eēt aliud sumēs ab ipso. B est qd eēt
 aliud in ipso B est q beate esset. Et dicit ali-
 quis quare deus creaturā fecit si iuari ipse
 non potuit per creaturam. cui alteri fecit
 quod sibi non fecit quando alter nemo erat
 nisi ipse qui fecit. Quali eniz p nullo factū
 esse videtur et causa nō habuisse ut fieret qd
 ita factū est. ut inde nec iuaretur ille q fecit. qā
 perfectus non eguit. nec alter inde iuaretur.
 quia pter ipsū qui iuari posset alter non
 fuit. Et B formalis diligē⁹ p dno aliquid
 mouere possit. propterea causas p dno rati-
 onaliū quā in solo reru auctore p dno uisus
 non solum pro hominibus de quibus pmo
 proposuit⁹ erat. verū etiā pro angelis qniam
 et ipsi sicut et eiusdem nature participes sunt.
 ita quoqz ab eodem origine causam tra-
 bunt generali quadam consideratione inue-
 stigare oportet qniam in ipsa p dno p dno
 vniuersoru q facta sūt.

De causis primordialibus et eaz
 effectibus
 Capitulum II.
 Erum oim ordo

dispositio q a sumo vsqz ad imū vniuersi-
 tatis bō p age ita sese causis qbusdā rōnū
 qz geniturs plequitur ut omniū que sunt
 nihil in cōnerum aut separabile natura ex-
 ternūqz inueniat. Quoci qz eni sūt rerum
 omniū aut cause inueniunt subsequentiū
 effectum esse aut effectus pcedentiū caus-
 larum. Et reru quidem alie cause tantum
 sunt nō etiā effectus sicut pma omniū. alia
 sicut effectus tantū nō etiā cause sicut vl-
 tima et postera vniuersoru. alia aut et cause
 sunt ad posteriora que generant et ad prio-
 ra quib⁹ generant effectus. et sicut hijs que
 vltima sunt et effect⁹ n̄ pōmū nihil poste-
 rius cernitur. sic quidem hijs que pma sūt
 et cause tantū subsequentiū nihil p̄s inue-
 niunt. De medijs aut quecunqz p̄ora sunt
 magis cause nomiantur et minus effectus
 Quoci qz posteriora sūt magis sūt effect⁹
 et minus cause et prima causalissima. Et q
 pma sunt post pma p̄m sūt effectus. et que
 vltima sūt ante vltima cause vltime et vlti-
 ma generata et pma generantia. p̄me autē
 cause alie create sunt et que sunt in suo ge-
 nere p̄me alie increate et q vniuersaliū p̄me
 sūt. Que enim in suo genere prime sunt ad
 aliqd p̄me sunt s; vniuersaliū p̄me nō sūt.
 quoniam et si ipse pcedunt que subsequuntur
 omia. habēt tñ et ipse aliquid q posteriorē
 inueniant quoniam nō pcedunt omnia In
 hac enim vniuersitate reru omniū ita cum-
 ctis causaliter coherentib⁹ aliqd p̄mū in-
 uenitur ut ex hijs omnibus nihil possit esse
 p̄s. quoniam ipum ex omnib⁹ p̄mū est om-
 niū et tñ ipō aliquid p̄s esse necesse ē. quo-
 niā ex omnib⁹ est quib⁹ vniuersaliū aliqd
 p̄s est. Hijs vero causis que vniuersaliter
 p̄me sūt nihil p̄s est quoniam ipse p̄me sunt
 omniū nec habent alias causas ipse priorē
 quoniam omnium ipse cause sunt.

De generatione causarū primor-
 dialium. Capitulum. III.
 Ec aut sine motu
 b efficiūt et generant sine traducno-
 ne. quoniam eternitas nec in suo

statu seruit tempa ordinās nec ex suo sub-
 stantiam ministravit corruptibilia creans
 sed manens qd erat. fecit quod nō erat. an se
 continens potestatem faciendi nō sumens
 ex se materiam facti. Neqz enim degenera-
 uit inferiora cōdens ut natura in ipa descē-
 deret quib⁹ dedit initium. quoniam et ipsum
 omnipotentie ei⁹ natura cōtinebat sine na-
 tura naturam creare qua ininiū sumerent
 que nō erant. quoniam opus et factor natu-
 ra idē esse nō poterant. Sicut enim in fa-
 ciendis se nō minuit eternitas. sic in factis
 se non auget vniuersitas. Sed ante facta si-
 ne defectu plena p̄stitit et post facta sine mo-
 tu indeficiens p̄mansit nihil nouū assumēs
 nihil antiquū amittens totum dant et nihil
 obijciens. Nec p̄ma causa rerum omnium
 p̄m se et propter se operata est opus suum.
 Scdm se quoniam extrinsecus operis sui
 forma nō accepit. propter se quoniam aliū
 de causas operandi non habuit. fecit enim
 ad similitudinē suam quod disponebat ad
 participaciones suam ut et ipa eandem for-
 mam traheret que cum ipsa idē bonū m
 possidere debuisset.

Que sit prima causa conditionis
 rationalium. Capitulum. IIII.

Inc ergo supsit
 b p̄mam creature causam rationa-
 lis condino q voluit de⁹ eterna
 bonitate sue beatitudinis participes fieri
 quas vidit et communicari posse et minui
 omnino non posse. Illud itaqz bonum qd
 ipse erat et quo ipse beatus erat bonitate sua
 non necessitate traheretur ad cōmunican-
 dum. quoniam et optimi erat prodesse velle
 et potissimi noceri non posse.

De diuine voluntati et bonitas
 adfuit et potestas. Capitulum. V

Quina etenim uo-
 luntas sola bonitate pfecta nō fu-
 illet nisi pariter adfuisse potestas
 quoniam id quod bonitate p̄unte voluit
 potestate subsequente adimplet. In p̄s
 b

destinatōne itaqz creandoz operata est bo-
nitas. in creatōne autē pdestinatoz opera-
ta est potestas. In beaificatione autē creato-
rum potestas simul et bonitas.

De tribus perfectis et perficien-
tibus omnia. Capitulum. VI.

Rant eniz tria q̄

e dam et bec tria vnu erant et eterna
erant tria bec. et nihil esse pfectum
poterat sine his tribus. et tñ his nihil di-
minutum. Constabat eni vt si adessent tria
bec nihil pfectum deesset. et si deesset de his
tribus vnu aliquid consummatū eē non pos-
set. Et bec tria erant. potentia. sapientia. vo-
luntas. et ad omnes effectū cōcurrunt tria
bec. nec aliquid abfoluitur nisi ista affuerit
volūtas mouet. scientia disponit. potestas
operatur. et si discretionē eoz pponas. nec
est posse illud qd scire neqz scire illud quod
velle. et tñ etiā dō vnu sunt. posse. scire et vel-
le. et discernit illa ratio et natura non diui-
dit et venit nobis trinitas indiuisa que to-
tum continet et sine ipa totū est nihil. Quid
quid de deo vere dicitur aut pie credi potest in
deo bec tria continent. potestas. sapientia. et bo-
nitas. et plena sunt bec tria pariter. si im-
mē sum nominas. si incorruptū dicitis. si eternū
si incōmutabilem. et quecumqz eoz similia
totū h̄ potestas est. Si scientem appellas.
si prouidū. si inspectorē. si scrutantem et con-
siderantem et discernentē. totum h̄ sapien-
tia est. Si mitem. si mansuetum. si cōpatien-
tem et benignū. vel quecumqz b̄mōi similia
sunt vocas totum h̄ bonitas est. et nihil ē
quod in istis non est. et quod etiam in istis
est pleniū est et consummatum totum. Pro-
pterea tria bec specialiter discreta sunt et su-
scipit fides catholica trinitatez quā nec nu-
mero augere voluit nec extra tria aliqd cō-
fiteri videretur nec natura confundere ne-
trium aliqd negare conuinceretur. et inue-
nit in deo tria esse et in deo tria vnus eē nec
pterea tria nō eē. quia vnu erāt neqz vnus
non esse ppterea q̄ tria erant. Et tribus ad-
monita dixit tres psonas tria que natura

liter deus erant et vna substantia et iō vn⁹
deus. Et assignauit potentiam patri. sapien-
tiam filio. bonitatem spiritui sancto. Et con-
fessa est trinitatem patrem et filium et spūm
sanctum.

Q̄ bec tria de deo scdm substan-
tiā dicuntur. Capitulum. VII

Uidebatur fili⁹

e quasi non de suo potens. q̄ po-
tenta patris erat. neqz pater dicitur
lio sapiens q̄ sapientia filij erat. neqz pater
vel filius bonus de suo q̄ spū sanctus bo-
nitas erat. et si h̄ diceretur scandalum patie-
batur veritas et vnitas scissionē. nec potat
in tribus perfectus dici vnus cui proprius
deesset aliqd qd alē singulare haberet. Pro-
pterea potentia patris erat et filij erat et spi-
ritu sancti erat et substantialiter erat et eq̄li-
ter erat. Et sapientia filij erat et patris erat
et spū sancti erat. et substantiālic erat et equali-
ter erat. Et bonitas spū sancti erat et patris
erat et filij erat. et equaliter erat et substan-
tialiter erat. et tñ causa erat vt personaliter
distingueretur qd substantialiter idē erat.

Q̄ bec tria cum scdm substantiā
dicantur quasi propria i quibusdā
locis personis attributa inueniun-
tur. Capitulum. VIII.

Eqz his trib⁹ fm

n proprietatem h̄as personas sig-
nit q̄ fm substantiam erant sed h̄
tria fm necessariam notionē personis assi-
gnauit vt assererent quid fm cōmunionez
nature erant. Et nominandus erat in trinitate
pater et filius. et sumpra sunt vocabula
ipa ab vtu humano cui primo data sunt. et
qd fm aliquid tantum simile erat in toto si-
militer dicendum erat. Et cauit prudentia
eloquij sacri ne plena similitudo crederetur
inter disparia si in diuinitate pater p̄: aut
filius p̄: diceretur. Sic enim se i om-
nibus natura habet vt pater esse non possit
q̄ non fuerit p̄: filio neqz filius qui patre

posterior non sit. ideo patri potentia assi-
gnata est et sapientia filio. non quia magis
erat. sed q̄ min⁹ eē credi poterat. Dixerat
eni sc̄ptura sancta q̄ deus pater est et au-
diuit h̄ homo qui bonū patrem viderat
et deū patrē nō viderat et cogitare cepit fm
boiem quē viderat eū qd dā plūm et mul-
titudine ānoz p̄teritoz senectutis defectū
et occurrit sc̄ptura et dixit patrē potētē ne
crederes impotentē. aut min⁹ potentes. nec
solū potētē sed etiā oipotentē. Non ergo
q̄ sol⁹ h̄ est pater solus h̄ eē dicebat. sed q̄
min⁹ h̄ eē solus pater putabat. Rursū cui
diceret sc̄ptura filiū deū ne putaret h̄o qui
humana nouerat. diuina non nouerat mi-
norationē q̄ndam sensus et intelligētie esse
in filio q̄i ad huc infra p̄fectōem etatis plū-
mate addidit sapientē. nō q̄ singulariter h̄
ip̄e erat qd eē cōmune omnib⁹ erat. sed q̄
singulariter erat de q̄ magis an h̄ esset dubi-
tari poterat. Vocat⁹ est etiā spū de⁹. et di-
cū est spūm habere de⁹. et videbat h̄ q̄i no-
men in flationis et tumoris et p̄sternebat cō-
scientia h̄mana ab deū p̄ rigore et crudeli-
tate et subsecuta est sc̄ptura et tempore vi-
ctum suū spūm benignū nominās ne pu-
taretur crudelis. q̄ minus erat. et distincta sūt
personaliter q̄ substantialiter cōmunia erāt
vt h̄mana mens diuinoy veritatē nō fm hu-
mana estimare disceret cū p̄tra p̄studiez
humanā quedā de deo dici audiret. Deus
ergo trinitas trina h̄c v̄tute omnia opa sua
plūmauit vt p̄fectū p̄fecta sequerent et emu-
larent auctore suū cūcta q̄ fecerat. Quicquid
eni in tpe apparuit ante tpa in eternitate di-
spoliū fuit. et ipa dispositio eterna coeter-
nā habuit causam rerū omnium voluntatez
creatoris qua factus est vt fieret quicquid
factū est et ipa facta non est.

Q̄ sapientia dei cum vna sit in se
diuersa nomina scdm nos sortitur.
Capitulum. IX.

Quina autē sapien

na et scientia vocat⁹ et p̄sciētia et di-
spolū et p̄destinatio et prouidē

na. scientia existentium. p̄sciētia futurorum.
dispolū faciendoz. p̄destinatio saluādo-
rum. prouidētia subiectoz. Et totū hoc in
vna erat sapientia et vna dispositio et ipa
eterna erat et cū ipa coeterna volūtas erat
et scdm voluntatem ipa dispositio erat. et tñ
voluntate posterior non erat.

Q̄ voluntas dei eterna fuit de
opere temporali. Cap. X.

Quidū volunta

tem quippe disposuit quod volun-
tate factur⁹ fuit et volūtas eterna
fuit et opus voluntatis eternum non fuit.
Semper enim voluit vt faceret et noluit vt
semp faceret sed vt aliquñ faceret qd semper
voluit vt aliquñ faceret. Sic voluntas eter-
na fuit de opere temporali. quomā et ipum
temp⁹ in eterna voluntate fuit qñ fieret qd
futurum fuit. Duo itaqz h̄ in creatore erāt
pariter. bonitas et sapientia. et h̄c erant
et aderat simul potestas coeterna. Et boni-
tate voluit. sapientia disposuit. potestate fe-
cit. Et videtur quasi quedam esse distinctio
et successio temporalū et demonstrat se cō-
liberationi p̄ma bonitas. quia p̄eam volu-
it deus. deinde sapientia quia p̄eam dispo-
suit. nouissime potestas quia p̄eam p̄fecit.
quoniam ordo videtur esse et fuisse volun-
tas p̄ma et post eam dispositio et nouissi-
me operatio subsecuta. nisi eni voluisset nō
disposuisset et nisi disposuisset non fecisset.
Et occurrit magna ratio quia semp in om-
nibus p̄cedit voluntas. plūm et plūm opus
subsequitur. Sed quid factum⁹? Nunquid
audebimus inducere tempa in eternitatē?
nam si h̄ in deo sint quēdam modū in boni-
tate aliquid in eo p̄ma fuit aliqd posteri⁹
et non totus deus eternus est. Sed hoc ne-
p̄bas est confiteri.

Q̄ tria in deo coeterna fuerunt
Capitulum. XI.

Taqz eterna bo-

nitare sp voluit eterna sapiētia
b :

semper disposuit quod eina parte aliqui facit. Et erat simul ipse bonitas, sapia, et pias, nec diuisi vel separari ab invicem ipse poterat quod substantialiter idem erat. Et ab ipse forma de deo operi suo artifex de quibus summatim sunt oia ab eterno inchoationis et terminatio principio ordinata.

Quia tria visibilia mundi tria invisibilia dei demonstrant. Capitulum XII.

Inventa est tribus

bis trinitas ineffabilis quod in creatore quod videtur unum sunt sed per create specie diuisim se ad cognitionem effundunt. Suscepit enim forma patris rerum imensitas, sapientie vero pulchritudo, bonitatis utilitas. Et videbantur huius et curriebat cum alio simu lacro quod in perfectus erat.

Quia similitudo dei in irrationali creatura perfectior est quam foris. Capitulum XIII.

Enit enim creatura

ronalis habet bonum perfectioris similitudine in voluntate et consilio et potentia et comparavit quod foris inuenit cum bis quod habuit intus et parit duos ut per visibilia invisibilia videret et vidit creatoris potentiam et sapientiam et bonitatem a semetipso per ea quod foris paruerunt in agnitione exercitata. Et hoc erat quod ammonitio et recordatio prima trinum esse deum si nondum perfecta summatio agnitionis quoniam ad substantiam erat nec poterat singulariter diuisi quod unum erat. Non enim plone patris singulariter potentia erat quod filij erat et spiritus sancti erat, neque singulariter sapia plone filij erat quod patris erat et spiritus sancti erat, neque singulariter plone spiritus sancti erat bonitas quod patris erat et filij erat, si predicabatur trinitas ex istis si signabatur in istis, et in bectria erant eterna et cum omnium erant et per bectria sunt omnia et ipsa non sunt facta. Et assignauimus bonitatem voluntatem, et sapientie dispositiones, et patris operandem. Et obnoxius quilibet grauiter et inuestigatio profunda de voluntate dei et de

scientia ipsi et prudentia et dispositione et potestate. Nec enim oia in causis rerum consistunt et obnoxius questionem inuestigato, pposita.

De scientia et prescientia dei et quoniam ex ea in rebus necessitas eadem videtur. Ca. XIII.

Joetur in deum

necessitas cadere rerum faciendarum quod creator esse non posset nisi creatura esset. Deinde ex ipse prescientia et prudentia dei alia necessitas in rebus factis per faciendis puenire quod fieri non possit ut non eueniat quod prouisum est vel prescientia a deo quod utriusque pari incoaduenientia animam pulsat et consideratione perturbat. Primum ergo considerandum est quia ratione rerum faciendarum necessitas in deo cadere videatur ex prescientia et prudentia et dispositione vel predestinatione eorum quod facienda fuerat ab ipse. Omnis quippe scia et prescientia et prudentia vel dispositio vel predestinatione ad aliquid esse videtur et aliquid esse videtur. omnis quippe scia scilicet est quia in aliquo est ita aliquid est quod de aliquid est. Omnis enim quod scit aliquid scit et quod aliquid non scit nihil scit. Scientia quippe de nullo est et ipse nulla est. Omnis ergo scientia de aliquo est quod si nihil esset de quod scia esset scia nulla esset. non ergo in deo eterna scientia esset vel prescientia nisi futurum aliquid esset de quod esset. Si ergo creatum vel creandum nihil fuisset nihil in creatore scitum vel prescientum fuisset. Sed prescientia nulla vel prescientia fuisset. Si autem scia nulla in creatore fuisset manifeste sequeretur quoniam nec ipse creator fuisset. quod utique in scia esse non potuisset cur idem est esse quod scire. Ergo scia vel prescientia in creatore esse potuisset necesse erat aliquid esse vel futurum esse vel scientia esse potuisset cum scit deum esse si de nihilo esse nulla esset. Omnis enim scia est aliquid scia et de aliquo est. Si ergo ex creatis potest prescientia creatoris causaliter puenire esse videtur quod creatum est ipse quod creauit illud.

Quo oia in deo ab eterno erant priusquam in semetipsis subsisteret et eorum illic non prescientia sed scia erat. Capitulum XV.

Volucem quod oia in crea

toze ab eterno increata fuerit quod ab ipse ipaliter creata sunt et illic sciebant ubi habebant, et eo modo sciebant quod habebant, et non cognouit aliquid extra se de quod oia habebat in se. Insecio ubi fuerit quod huius fuerit, nec cum illis fuisset crearet ex istis neque idem huius fuerit quod ubi fuerit quod esse non potuissent illa in istis, ista et illa fuissent et si ista ex illis fuisset non fuissent, tamen istorum cum si fuissent ista fuisset non fuissent.

Si res future non fuissent sapientia dei scia esset prescientia non diceretur. Capitulum XVI.

Et fuisset quidem

scientia eorum quod essent, prescientia autem si fuisset eorum quod fuisset si essent. Insecio deo mino aliquid in creatore fuisset si prescientia eorum quod fuisset non essent non fuisset quod ipsa quod prescientia est scia fuisset et si prescientia non fuisset quoniam futurum aliquid non fuisset.

Quo utriusque eternum est et prescientum esse et futurum esse. Cap. XVII.

Hic autem quod

ab eterno prescientum est ab eterno futurum et non eternum est ipsum quod futurum est quod si eternum esset futurum non esset sed presens. Et non presens prescientum fuit quod futurum fuit sed presens prescientum fuit et presens futurum fuit quod fuit. Et autem quod fuit quod ad hoc futurum fuit potuit esse per principium quod non fieret et per potuit esse quod in futurum fuit ut non fieret sic in futurum fuit ut fieret. Quod futurum fuit ad hoc spectabat quod futurum fuit quod esse potuit ad hoc spectabat quod esse potuit et futurum non fuit. Et curriebat simul ab eterno duo hoc quod futurum fuit et quod esse potuit quod futurum non fuit.

Quo si rerum eventus mutaretur prescientia tamen non mutaretur. Capitulum XVIII.

Et si factum fuisset

quod esse potuit et in futurum non fuit futurum fuisset et prescientum quod futurum non fuit nec prescientia huius futuri mutata fuisset sed non

quod bobita, quod futurum non fuisset. Quod autem potest nant de factum se disposuit nec predestinavit nisi quod factum fuit quod prescientum esse quod futurum fuit in quod quedam futura fuerit quod factum fuit, quedam quod premissum propter aliquid amplius predestinatio bene videtur quod prescientia prescientia ei de alie non est predestinatio autem nisi de prope esse non potest.

De prouidentia dei et quod duplex est prouidentia dei in suis et alienis. Capitulum XIX.

Sicut quis que

rat de prouidentia dei, nos recte dicimus quod prouidentia est cura eorum quod ex bibenda sunt subiectis et quod commissis conuenit impuri. Septimum est quoniam ipsi cura est de oibus. Nec est ergo prouidentia illa quod de curat de omnibus quod fecit, et nihil derelinquit ex oibus quod puenit ad ipsum et quod subiecta sunt ipsi, sed prouidentia singulis ut habeat unum quod quod sibi debet et puenit. Secundum hanc uiam quod uniuersale prouidentia creatorum non solum suis quod bona fecit sed alienis quod quod mala non fecit sed premissit quod debuit esse dispelatur ut nihil in regno suo iustam ordinandem euadat. Nam et ipsa iniquitas ex hac prouidentia stipem habet, et si potuit ut ipsa malicia in obliuione venire apud prouidentem omnium. Quis scire quod sunt iniquitas et peccati stipendia scriptum est. Supplicia peccati mors. Quia autem dei vita eterna. Supplicia peccati mors, stipendia iusticie vita. Peccato dat mors, iusticie vita. Culpe pena, virtuti gloria unum quod quod suum est accipit, hoc est prouidentia, utriusque operatur in suo et in alieno. In suo quod fecit, in alieno quod premissit. Cuncta illi subdita sunt et prouidet omnibus prouidentem omnibus. Creantur gubernandem, iusticie glorificationem malicie damnationem.

De dispositione diuina. Capitulum XX.

Simili modo di

spolimo diuina dupliciter consideratur. Bona quippe dispositiones sunt super habent ut sint quod bona sunt et ut sic sunt quod ordinata sunt. Mala vero ex dispositione superna non habent quod sunt quod mala sunt et in habent

quod sic sunt ordinata sunt. De ei malum non facit sed cum factum est inordinatum est non primum. quia malorum auctor non est sed ordinator.

De predestinatione divina. Capitulum. XXI.

Redestinatio est

grate preparatio. propositum ergo dei in quo gratia electis suis dare disposuit ipsum est predestinatio. quod dicitur predestinatio vocat quia in ea quod faciendum fuit dispositum est prout fuit. Potest autem predestinatio generaliter aliqui intelligi ipsa faciendorum dispositio ut dicitur de quocumque factum fuit ab eterno predestinasse. quod autem factum non fuit sed permissurus non predestinasse sed preclusisse solum.

De potestate dei et quod dupliciter consideratur potestas in deo esse et utroque modo deum omnipotentem esse. Capitulum. XXII.

Sicut de sapientia

dei quedam sunt tempora dicitur ita et beatitudine et aliqua ad eruditionem legentium commemorare oportet. Potestas duplex est alia ad aliquid agendum. alia ad nihil patendum. Secundum virtutem deus omnipotens affirmat verissime. quia nec aliquid est quod ei ad patendum corruptione possit inferre. nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Quia quippe potest facere per se solum quod si ei lesione fieri non potest. In quantum minus omnipotens est. quia si id non posset non omnipotens esset. Dico ergo quod deus omnia potest et in se destruere non potest. Bene posse. posse non esset. sed non posse. Itaque omnia potest deus quod posse potentia est. et ideo vere omnipotens est quia impotens esse non potest. Est ergo nunc de suo sensu gloriantur qui opera divina ratione se putant discutere et eius potentiam sub mensura coartare. Cum enim dicunt buculi quod potest et non amplius quod bene est aliud quod est potentiam quam infinita estcludere et restringere ad mensuram. Quia enim non potest deus aliud facere quod facit nec melius facere quod facit. Si enim

aliud potest facere quod facit potest facere quod non potest. et si potest facere quod non potest. potest in se potest deus operari deus. quia omne quod potest. se factum facit. nec facit aliquid quod non potest. Si ergo non potest providentia eius aut mutari ut aliud fiat quod potest est aut callari ut bene non fiat quod potest est. necesse est totum fieri quod potest est. et nihil fieri quod potest non est. Porro quicquid sit potestum esse potest. et quicquid potestum est fieri dubium non est. Quia si propter providentiam fieri aliquid impossibile est. Omne autem quod potestum est esse fieri necesse est. aliud fieri quod sit nulla ratione possibile est. Simpliciter quicquid facit deus si melius potest facere quod facit in se potest bene facit quod optime quod deus non facit quod facit. Melius enim faceret si quod facit melius faceret. facere quippe et nolle melius facere et bonum facientem male est facere. Sed bene pro mensura in deum dici non sustinet. Et ob hoc primum potest et sequens. quia melius facere non potest quod facit. quia sic facit ut non faciat male in se potest facit. Cuiusmodi autem causas et rationibus quidam inducunt ut dicant deum operum suorum mensura ac lege ita astricium atque alligatum ut propter quod facit quicquid nec aliud facere possit nec melius. Et hoc plane illam infinitam atque imensam divinitatis potentiam terminat ac mensura alligare conuincunt. quod utique ad aliquid quod vere finis ipsum habet eam extendunt et ultra negant procedere. Certum est enim quod omne quod factum est in numero et potest et mensura legitimum terminum et finem suum habet. et ideo circa hoc opus mensuram creatoris potentia modum componit ipsa perculdubio et sine et mensura terminari declaratur. Quia propter ne vel his quod videntur rationes sine causa assensus negare videamur vel oino creduli sine consideratione fallum pro vero recipe oportet pro copeditio plenti breui ad ea quod dicta sunt respondere. Primum considerandum est si deus illa ratione neque mutata neque callata sua providentia aliud facere possit quod facit. Costat enim quod quod sit ab eterno prout est esse futurum. quia ab eterno futurum est quod ipsum in ab eterno est. Et dicunt quod possibile est non fieri quod futurum est. Et si non fieret quod fiet et non fieri possibile est nunquam futurum fuisset nec prout.

Quod quia fiet et futurum semper est et prout nullum est. Nulla ergo mutatio bicaut callata providentia apparet. quia sicut prout est et fiet. sic si prout non esset non fieret. Sed iam inquit prout esse bene prout nullum est quia futurum est. Et dicunt. Sed providentia mutari non potest nec callari. eventus autem impediri potest ut non fiat quod futurum est. Si autem impediretur eventus non quod fieri potest mutaretur prout providentia quod fieri omnino non potest. Sed nos ad hoc respondemus quia sumbaretur eventus quod fieri potest nec mutaretur nec callaretur prout. Ita quia hoc omnino fieri non potest. sed potest nunquam fuisset prout quod nunquam fuerat futurum. et constaret providentia in eo ut non fieret sicut modo constituit in eo ut fieret. non mutata prout post aliam alia esset. sed ut nunquam alia esset. Ergo deus aliud potest facere quod facit. ut tamen ipse aliud facere do alius non sit. Sed siue idem siue aliud faciat ipse tamen semper idem sit. Itaque illud restat ut dicatur utrum ne melius possit facere deus quod facit. Illi nostri scuta tores qui defecerunt scrutantes scrutationes novum aliquid et vere novum. nec iam verum quod novum afferre se dicunt. Et dicunt singulas quidem creaturas per se consideratas a perfectio minus habere. unumque sistem autem omnium rerum in tanta consumatione boni expressam ut non possit esse melior quod est. Ubi mihi primum responderi exoptulo cum dicunt unumquemque rerum omnium non posse meliorem esse quod est. quia liter id accipiendum est quod dicunt eam meliorem esse non posse. Siue ideo non potest esse melior quia summe bona est. ita ut nulla omnino boni perfectio ei desit. siue ideo non potest esse melior quia maius bonum quod ei desit capere ipsa non potest. Sed si ita summe bona dicitur ut nulla ei boni perfectio desit iam opus suum plene creator equatur. et vel extra metam extenditur quod infra est. vel infra immensitatem coartatur quod summum est. quod

utrumque pari inconuenientia impossibile est. Si vero ideo non potest melior esse quia bonum amplius quod ei desit capere ipsa non potest iam hoc ipsum non posse deficiens est. non consummationis. et potest melior esse si fiat capere maius boni. quia et hoc ipse qui fecit facere potest. ergo in se non potest. in deo potest. quia ipsa non potest sed deus potest. et quantum ipse potest dici non potest. ergo ipse melior esse non potest. sed quod fecit omne melius esse potest si tamen ipse voluerit qui potest et ipse quod fecit melius facere potest non tamen corrigens male factum sed bene factum promovens in melius. non ut ipse quantum ad se melius faciat sed ut quod fecit ipse. id est. operante et in eodem perseverante melius fiat. Ergo summe potens est qui potest omne quod possibile est. nec ideo minus potest quia impossibilia non potest. quia impossibilia posse non esset posse. sed non posse. Itaque omnia potest deus que posse potentia est et ideo vere omnipotens est quia impotens esse non potest. Cum sint ergo tria in deo. sapientia. potentia. et voluntas prout morbiales cause a voluntate quidem divinis quasi proficiuntur. per sapientiam diriguntur. per potestatem produunt. Voluntas enim movet. sapientia disponit. potestas explicat. Hec sunt eterna fundamenta causarum omnium et principium prout que ineffabilia et incomprehensibilia sunt omni creature. Sicut enim eternitates dei non equat tempus. nec immensitatem loci. sic nec sapientiam eius sensus. nec bonitatem virtus. nec potentiam opus. De voluntate dei et providentia multa querenda restant. primum si vim facit rebus prout scientia et providentia dei. de quo iam multa dicta sunt postea de voluntate dei de qua quedam dicenda sunt ita tamen ut prout ad ipsum sibi oculis contemplandum respiciamus quantum possibile est humane fragilitati.

Eiusdem rei argumentū foris in creaturis. Capitulum. IX

De aut ratio ui

b uenitū in se probat et in his q̄ videt extra se. q̄a om̄i et occalū habentia cuncta sine auctore nec originem habere possent nec reparatōnes. Que in toto aliqui cepisse dubiū idcirco esse non potest. q̄a in pub̄ suis sine cessatione quondam et ori videtur quod non est. et p̄teritū quod est. Q̄nē aut̄ qd̄ mutabile ē aliqui nō fuisse necesse ē. q̄a quod stare nō potuit cū p̄sens fuit indicat se aliqui non fuisse p̄sē fuit. Sic respondent que foris sunt hie q̄ntus videntur ad veritatez cōprobandā auctorem suū natura clamat q̄ se ab illo factam ostendit.

Q̄ deus trinus et vnus est. Capitulum. X.

Ta ratio per rati

i onē deū inuenit esse et venit ratio alia que nō solum esse deū s̄ vnū esse et trinū esse cōprobaret. et p̄mum per se deinde per ea que extra se erant facta s̄m se. vna pietas. vna deuotio. vna cultura. d̄m̄ vnū et deū vnū. Sic dixit ratio et cōprobauit in se ne scisma mentū fieret i pla p̄ncipia et non esset certa solus. Et melius esset cōsonū magis veritati et p̄sentaneum nature p̄ncipiū vnū et finem vnū in quem habere possent p̄uersionē que ab illo existerent omnia. Alioquin dissipationē esse vni ueritatis sine capite et p̄ncipio et modatore. et clamauit illa natura foris et p̄testata ē ad eandem ueritatem. et dixit opus vnū. auctorem vnū. et concordia vna. silium vnū. vna administratio. prouidentia vnā. Et manifestatus est deus vnus. creator vn̄. moderator vn̄ et rector. q̄a totū vnū et ad vnū totum.

Q̄ est vere et summē vnus. Capitulum. XI.

T approbauit h̄

e ratio et acquieuit et dixit q̄ vn̄ nec

collectōe diuersoz ne turbaz faceret. nec cōpōsitione p̄tū ne massam formaret. nec similitudine multoz. ne pluralitas supflua p̄t̄ singularitas imperfecta appareret. Om̄is cū vnitas in similitudine sola p̄stans plurimoz aut imperfectoz ostendit in p̄te si min̄ habet singula aut supflua geminationē is tota p̄fecta sūt p̄uieria. Et nō est in his oibz vnitas uero sed emulans sola h̄c vnitas. q̄a quodāmodo appropriat q̄a h̄c nō cōtingit ad illā quoniam esse vnū nō est. et qd̄ sunt uerz vnū non sūt p̄tū vnū et accedūt ad le et sic illis similit̄ esse. et uenire i vnū vnū esse. Nec t̄n̄ uere vnū sunt q̄nā essentialiter nō sunt. nec est vnū totū qd̄ sūt deum aut̄ vnū oportet esse et essentialiter vnū esse et inuicibiliter vnū et esse vnū esse. Q̄nā essentialiter vnū est uere vnū ē qd̄ inuicibiliter vnū sime vnū est. Q̄d̄ in utroq̄ bonū est meli⁹ et vnū q̄z alterū tamū. Et bonū est vnū et vnū esse et inuicibiliter vnū esse. et vnū esse meli⁹ ē. Deus aut̄ est summē bonū et nō p̄t̄ deesse. sūmo bono bonū qd̄ meli⁹ ē. Et suadet rō dare optimo qd̄ meli⁹ est bonū. Et idcirco fatet deū suūmet auctorem suū et p̄ncipium suū vnū esse quoniam h̄ meli⁹ est et uere vnū esse quoniam substantialiter est et sime vnū esse quoniam inuicibiliter est.

Q̄ immutabilis sit deus. Capitulum. XII.

T ascendit et tran

e sit et pbat q̄nā ita ē et q̄nā uariāz et mutari nō p̄t̄ de oīno. Non enī auḡ p̄t̄ q̄ imensus ē. nec minū q̄ vnus est. nec loco mutari q̄ ubiq̄z ē. nec t̄pe q̄ etern⁹ ē. nec cognitōne q̄ sapiētissim⁹ ē. nec affectu q̄ opum⁹ est.

Q̄ ratio in creatura recte considerata adiuuat ad deū cognoscendū

T clamat creatur

e ra foris et probat rationē banc et cōmendat q̄ ita ē. Et demonstrat sūma pulcritudo opis p̄fectā esse sapiētissimā

conditoris et opponit se p̄seuerātia decons ip̄us. et q̄a nō vniantur quod institutū est p̄mū bonum. et dicit quoniam eterna ē sapientia eius et minut omnino non potest. nec decreuit aliquādo plenitudo sens̄ ip̄i a consumatione. Et erit ratio cū attestatōe alia et uidet quoniam uoluntas dei eterna ē et ita sentire bonū. Et quoniam hoc probat opus eius quod non mutatur et ordo ueritatis idem p̄seuerans. Et adic̄ ip̄am rationem quoniam nihil est nouū deo ne illud nunc uel nūc amare incipiat qd̄ p̄us nō nouit. aut obliuisc̄ sicut homo dilectionis amique ut in memoriā non ueniat qd̄ p̄us cognitum fuerat. aut errare. existimans bonum quod malus est. ut diligat illud quod non oportet. et postea quali penitens et mutans cor et affectum variās cū ceperit agnoscere errorem suū quia bec digna deo non sunt. nec probat ratio ut ua sentiam⁹ d̄ illo qui sapiens est et bonus et p̄fectus. Et non inuenitur mutabilitas in eo vlla cum omnia genera mutabilitatis fuerint in cōsideratione adducta siue que in corporibus inueniuntur siue que spiritūū naturā p̄gūt.

Quibus modis corpora mutantur. Capitulum. XIII.

Re enim corp

o aut loco mutatur aut forma aut tempore. et que forma mutatur aut augmentum suscipiunt aut diminutionem aut alterationem. et que alterationem quid suscipiunt non illis accedere quicquid uidet quod non erat aut quod erat recedere. reprobatur. sed quod erat tantū alteratur et aliter habetur et non fit sine loco. hoc est quoniam partes locum transmutat in eodez consistente toto. et non fit t̄n̄ nisi s̄m locum nec t̄m̄ dicitur s̄m locus propter totū qd̄ locum non mutat sed apparet tantū forma alia in toto propter partes que locum mutauerunt et iteo bec mutatio s̄m formam dicitur. quoniam s̄m in toto manifeste uidetur et non dicitur s̄m locum cum t̄n̄ in partibus s̄m locū n̄ sit quoniam s̄m manifeste

ste nō uidetur. Et nō est forma aliqua omnino nisi dispositio partū in toto et cum s̄ mutatur quia partes locum mutant. mutatur forma in toto. q̄a dispositio partū mutatur que est forma totū. Et ita mutatio forme in toto fieri non potest sine mutatione loci in partibus. sed non de mutatione loci nisi cum totum locum mutat cōsistentibus partibus in toto. Sic mutatio temporis sequitur mutationem loci et forme et non est vnquā sine ip̄is in corpore quoniam s̄m bas solum ordo inest et successio que tēpus uocatur. Iterum considerandum est quoniam ex his tribus mutationibus due extrinsecus fiunt. quoniam nec mutant esse rei sed circa rem aliquid bec mutatio loci et tēporis. Item prima mutatio secundam et tertiam infert quoniam causa illorum est. Secunda autem tertiam quoniam causa illius est. tertia autē infert tantum et non infert quoniam est effect⁹ solum. Sola autem mutatio forme intrinseca uocatur quoniam non circa rem sed in ip̄a re mutat aliquid et ip̄a t̄n̄ non fit sine mutatione loci et temporis.

Quibus modis spūs mutantur. Capitulum. XIII.

Est bas mutatio

p nes corporum quibus subiacent que corporaliter mutantur omnia transim⁹ ad spūalē creaturā mutabilitatez illi⁹ p̄siderātes s̄ q̄ barū mutationū illi cōueniat et si qua alia mutatio q̄ extra naturā corporū sit in illaz cadat. Et uidem⁹ q̄a spūs oīno nec augmēto p̄nū crescere p̄t̄. quoniam corp⁹ nō ē. nec decrecere diminūde q̄nāz simplex ē nata et t̄n̄ affectu et cognitōne mutā spūs. et uisū de s̄ in illud et variat et uicissitudinē suscipit gaudij. doloris et plenitudinis et uoluntatis. et crescit scientia. et obliuio in eū cadit. et variat cogitationes et succedent̄ intelligit. Et ē q̄ forme mutatio. ista i eo mutatio scie et affect⁹. et sequit̄ ista mutatio spūalis et subiacet tempore p̄pter ista que variantur in eo. Nec ambigū s̄ vllū ē de spiritu creato. q̄nā t̄pe uariatur s̄m bec

que eadem non permanent in ipso. De mutatione vero loci magna inter conquirentes ambiguitas generatur quoniam sunt qui dicunt spiritum nullum mutari loco posse. quoniam locum proprie corporis sedes sit et capacitas corporis que determinat secundum corpus aliquando quod in illa est aliquando in quo est ipse et non est corpus locus. quoniam locus non est aliquid nec ponit aliquid locus sed quasi inane et vacuum ubi corpus est vel esse potest et non est corpus ipse et tamen non vocatur locus nisi determinat per corpus vel quod in ipso est. secundum finem dimensionis ubi definit corpus et ultra non est. siue secundum corpus quod locum continet secundum ipsum corpus circumscriptionem quoniam intra ipsum corpus non est. Ita nihil esse posse in loco nisi quod dimensionem habet corporalem et circumscriptionem. quoniam locus secundum dimensionem corporis constat et circumscriptionem et non posse vilo modo spiritum continere qui corporalis quantitatis expertus est. Propter preterea corpus solum in loco esse et loco mutari et tempore. spiritum autem creatum in loco non esse quoniam corpus non est. nec loco mutari sed ipse spiritum autem creatorem nec in loco esse nec loco mutari quoniam corpus non est nec tempore mutari quoniam invariabilis omnino est. Propter preterea soli corpori assignari recte et si aliquid esse quod definitum est et hic alicubi esse quoniam circumscriptum est. et nunc aliquando esse quoniam variabile est. Spiritui autem creato convenire et si aliquid esse quoniam definitum est. et nunc aliquando esse quoniam variabile est. sed non hic alicubi esse quoniam circumscriptus non est qui dimensionis capax non est. Creatorem autem spiritum nec si aliquid esse qui definitus non est nec si alicubi esse qui circumscriptus non est. nec nunc aliquando esse quoniam invariabilis est. presentem tamen veraciter et essentialiter omni quod si aliquid est et omni quod si alicubi est et omni quod nunc aliquando est. quoniam in omnibus est et ubique est et semper est. Semper sine tempore. ubique sine loco. in omnibus sine termino et definitione. Et nos quidem horum consideraciones sublimem nequaquam falsitatis arguimus verba in supra capacitate et possibi-

litate minorum et simplicium intelligentie forma nimis iudicamus.

Quod essentialiter est et vere est in omni creatura sine definitione in omni loco sine circumscriptione in omni tempore sine vicissitudine vel mutatione

Capitulum. XV.

Ensem autem et

omnino ut oportere approbam multo sanius et commodius veraciter affirmandum quoniam deus substantia: liter siue essentialiter et proprie et vere et in omni re siue natura siue essentia est sine sui definitione. et in omni loco sine circumscriptione et in omni tempore sine mutabilitate. Nam id quod quidam insipientes imo solam carnem sapientes et que carnis sunt solum considerantes estimant quasi corporali sordium et pollutionum inquinaciones deum contingere possint si rebus omnibus substantialiter siue essentialiter inesse dicatur. tam frivolum est ut ne responsione sit dignum cum et ipse creatus spiritus corporeis sordibus inquinari non possit. Si enim spiritus sordes corporee contingunt. dicant ipsi quomodo anima humana in carne posita immaculata esse possit. dum carnis humane sordibus nulla inquinatio vel pollutio maior inveniri possit. Dicant de carne leprosi cuius etiam contactus homo sine horrore sustinere non potest. quomodo animam sanctam et instam non inquinat que in tantis in ea sine pollutione vivit ut ex ea etiam a pollutione emundetur. Propterea respondeat quod ponitur concedendum de deo estimant ut quia nullus sit deus. vel quia ubique sit. Quod si absurdum est omnino confiteri quoniam deus nullus est cogantur necesse est ipsi suo iudicio id quod ad dictum etiam commodius et pulchrius suscipitur sciri quoniam alicubi est. Qui enim populi servire elegerunt potius quam veritatem et id solum respondendum putant quod aures vulgaritatis abhorrent. iustum est ut in hoc quoque a sententia sua declinent. Dicant ergo si habent aures efferre presumant quoniam deus nullus est et non statim

ex eo consequi arbitrentur. quoniam quod nullum est ipsum omnino nichil est. Si ergo convenienter dici non potest quia deus nullus est que esse et verius omnibus que sunt esse necesse est credi. dicant ubi est. Si enim alicubi et ubique non est. est ubi est et est ubi non est et iam localis deus sit. et termino et fine concluditur quod omnino impossibile est. fatendum est itaque et sine dubitatione scitendum quoniam divina natura que pro immensitate sui nullus deesse potest in omni loco veraciter et essentialiter nec tamen loco prebendit vilo quoniam omnino incircumscribibilis est. Est ergo ubi est totum que continet totum et penetrat totum. nec sine ea esse potest aliquid ex omnibus que facta sunt ab ea que nec per sui simplicitatem dividi nec per sui puritatem maculari nec per sui immensitatem vilo modo prebendi potest.

Quomodo spiritus creati sunt locales et quod corpora.

Ca.

XVI.

Sine de spiritu crea

to si modo dicitur et ad intelligentiam si accommodari esse fatemur ut non solum in loco esse sed et localem esse sine dubitatione pronunciamus. In loco quidem quoniam hic alicubi presentis cernitur. locale vero quoniam cum sit alicubi non ubique invenitur. Omne enim quod definitum est secundum aliquid quod locale est quoniam in corpore quod finem et terminum habet locum habet et determinat locum sicut determinatum est in loco. Sed corpus quod dimensionem habet loco circumscribitur quoniam et secundum locum principium et medium et finem assignatur. Spiritus vero quoniam dimensio non capit sed definitione sola terminatur circumscriptionem quidem non recipit loci. et tamen loco quodammodo concluditur. quoniam cum alicubi presentis sit totus alicubi non invenitur. Itaque corpus locale est quoniam loco circumscribitur. Spiritus autem quoniam in loco presentis nature et operationis concluditur localis et ipse iure nominatur. Spiritus autem increatus quoniam omni loco presentis est non tamen vilo in loco concludi aut circumscribi potest veraciter in omni loco esse dicitur. nec

tamen localis aliquando vlla ratione appellatur. Non ignoro tamen quodam ab omni spiritu locum universaliter removere voluisse quoniam secundum dimensionem tantum et circumscriptionem corporalem locum stare probaverunt. Sed horum ut supra diximus consideratio nimis a communi estimatione et possibilitate recessit. Quod si autem ea ponenda in usum loquendi que se sponte accommodant et nihil a latere ingerant alienum a veritate.

Ratio qualiter deus non solum unum sed et trinum sit. Ca. XVII.

Hinc dicitur quod

modo ratio vera probat quoniam deus unus est et quod ad unitatem dei tantis spectant vera esse considerat. et deinde etiam arguit et commendat. et arguit quoniam non solum unum sed et trinum est deus. et habet quod investigatio et substantiois bonae deo exempla vera. De enim qui in se videtur non potuit in opere suo manifestus esse. et videtur ratio humana non in se quod invisibilis fuit sed in similitudine sua quoniam ad hoc facta est ut videatur in ea deus.

De verbo intrinseco et extrinseco. Capitulum XVIII.

Sicut sicut sapien

tia hominis non videtur nisi ab ipso homine donec creat et manifestatur per verbum. ita sapientia dei invisibilis fuit et non potuit cognosci nisi ab ipso solo locutus erat donec manifestata est per opus suum. Et erat ipsa sapientia verbum. sed verbum intrinsecum et absconditum quod omnino sciri non possit nisi per verbum extrinsecum manifestaretur quodammodo et cogitatio hominis quasi intrinsecum verbum aliud est quod latet et absconditum est donec reveletur per prolationem oris. et est ipsa prolatio vocis verbum similiter. ut verbum est cogitatio cordis. sed verbum quod manifestum est potest et revelat verbum quod est occultum. Sic et in deo verbum intrinsecum et occultum et invisibile verbum fuit cordis eius et sapientia erat hoc verbum et invisibile do

nec manifestum est per verbum extrinsecū quod visibile factum est quod erat opus eius sicut per verbum omis manifestatū est verbum cordis. Sic loquitur omis natura auctore suum et indicat quod factus est opificem intelligendi sensus bñibus.

Imago dei in rationali creatura expressior est et vestigijs trinitatis inveniuntur in ipsa.

Ca. XIX. T sūt in his simu

lacia quedā quasi dlonge significancia et habentia similitudinez pro parte. quedam vero expressa ymagine et perfecta emulatione consignata clarā demonstratōnem efficiunt. In his ergo citius quod inuisibile dī est agnoscitur in quib⁹ euidētius manifesta declaratio demonstratur. Ea namq; perfect⁹ auctore suum manifestant que illi⁹ similitudini dī cinius appropinquāt. hoc autē est ipsa rationalis creatura que excellenter et proprie ad illius similitudinē facta est que tunc citius creatorē suū quez n̄ videt agnoscit cū seipam ad illius imaginē factam intelligit. In hoc ergo partim trinitatis vestigium inuentum est cum agnoscere cepit ipsa quod erat in se et ex eo considerauit quod erat supra se. Vidit enī quoniā ex ipsa nascitur sapientia que est in ipsa et diligit ipsa sapientia suam et procedit amor ex ipsa et sapientia sua quo amat eā genuā ex se et in se manētē non diuidit a se et apparent tria qdā in vno mens. sapientia et amor. et est sapientia de mente. et de mente sapientia et amor. et surgit trinitas quedā et vnitas non recedit. et sunt similitrinitas et vnitas scdm potestates et ymaginis virtutē et conscendit mens ab istis per bec illuminata et considerat creatorē suum sapientē esse et sapientia bñe et ex ipso eē sapientia suā n̄ fuisse vnq; sū sapia qnā sp sapientis fuit. Et q; semper sapias suas ipse dilexit et semper habuit amorē ad sapienū suam et erat coeternus amorē coeterno et coeternē sapientie illius.

tres persone vna essentia siue vna substantia.

Capitulum XX. T rursū conside

rat quia nō potest in deo esse aliquid diuersū ab ipso et quia vnū est totū quod ē et pp̄ea vere est trinitas et vnitas manet. Quia ei ibi est qui a nullo est et est ibi q ab illo est et pariter cuz vtroq; qui ab vtroq; est trinitas est. Itaq; enī qui a nullo est esse potest ille qui ab illo est et qui ab vtroq; vel ille q a nullo est vel q ab illo tantū est esse potest. Itaq; trinitas vera est et vnitas manet pfecta quoniā in deo nichil esse potest qd deus non est. Itatura siquidem indiuisa et vnitas vera scissonem prohibet. discretō vero et proprietates trinitatem docet.

De discretōe nominū in trinitate. Ca. XXI.

t posuit nomina

fides quibus signaretur qd creditur. et dicitur est pater in trinitate. quia ab ipso filius erat qui de sua substantia erat. Qui enī genuit de sua substantia genuit: et id quod ipse est genuit. et pp̄ea rea a quo erat qui cum ipso erat idem qd ipse erat. pater dicitur est q; ab ipso erat filius. Qui autē ab vtroq; erat vnusq; filius nō erat ne duo essent patres vnus filius et pater qui filius diceret et confunderet trinitatis discretō sed sp̄s sanctus patris et filij procedēs a patre et filio. Et p̄fessa est fides catholica p̄m et filium et sp̄m sanctū et est pater qui filium habet et filius qui patrem habet. sp̄s sanctus qui est a patre et filio. et est quidem pater sp̄s quoniā deus est et est pater similiter sanctus qniam deus est. Sed voluit fides vnā in trinitate personam distinguere cum dicit et sp̄m sanctū. ipse enim est qui ad sanctificationē datur cum inspiratur sanctificandis et non tamē venit sine patre et filio qnā trinitas est indiuisa.

Quomō sp̄s sanct⁹ a patre et filio mittitur eterna processione ab illis et tēporali aduētū ad nos.

Ca. XXII. Eo inspirari a

patre et filio h̄ est illi venientes esse a patre et filio qd eternū illi est ne nomen sit p̄fectionis qui datur ex se ipse et accipitur q; temporale non est illi esse a patre et filio. quia ē a patre et filio qd eternum est et non temporale. Sicut sp̄s sanctus donum dei est quia vnū est pater et filius: et cū datur ex ipse deus et deus pater et filius. et dicitur a p̄e et filio nō alio dī est q; cū deus est a patre et filio ex eo qd eternū illi est a patre et filio. et est in trinitate pater et filius et sp̄s sanctus. pater a se ipso. filius a patre solo. sp̄s sanctus a patre et filio. Et quia vna natura est et vna substantia. vna trinitas est in vna natura et vna substantia. et cū mens vna que discretā sit et propria in trinitate considerat trinitatem et tres confiteatur. Cum vero qd dicitur est ab eis attendere ceperit vnum ostenditur.

Quare tria illa ineffabilia in deitate persone tres dicuntur et tria in humanitate nō dicuntur.

Ca. XXIII. T surgit rursū ex

aduerso alia dubitas et passatū tē profundo rerum caligantur. et erit questio et interrogat sapientia rō quare illa tria que in deitate reperta sunt persone dicuntur cum in trinitate illa que in se met ipsa partim mens reperit. tria similiter inuēta sunt nec tamē tres persone in se manentes rōnalem conuincere aut tribus personis cōstare in aiām rōnabilis consideratio patitur et diligenter cōquiri ratio quare ita sit cum nec ita esse dubitare licet. nec quō sit facile fieri possit. Et cū videret qd ex eo q; totum nō videt nec ignorare p̄mittitur quod nō scitur agnoscere. videt enim quoniā que in mente sunt non part ipse sūt

quod est ipsa mens. Separant enī a mente bec aliquando et cum assuerint recedūt et redeunt iterū cum obierunt et variatur circa ipse nec vere idem sunt cum ipsa s; quā affectiones sunt quedā. Et forme ipsius quibus nō sit h̄ aliquid esse sed adelle tantū et quod est h̄ aliquid. Itaq; cum sit homo ipse persona beate tantā affectiones quedā adherentes persone et circa ipsam existentes inueniant. non est omnino eius pp̄m esse persona sed plone in esse tantū. Cum videret que in deo sūt alia ab ipso eē nō possunt. nec quasi accidentis aut effectōes quedā et tempore mutabiles aut separabiles natura incommutabili essentie et cū sit idē esse totum qd est cum vere tria in eo vere cū sit dicuntur et tribus vnus esse et pp̄m idē esse et eternum et p̄fectū offeritur. et dicitur trinitas persone nō tres essentie q; natura in trib⁹ est perfecta singular et trib⁹ indiuisa. et idē dicuntur plone singule quia deus sunt et vnus deus trī quia vna deitas in tribus.

Quare potētia patri attribuitur sapientia filio. bonitas siue benignitas sp̄m sancto.

Capitulum XXIII. T attribuitur pa

tri potētia et filio sapientia. et sp̄m sancto bonitas et discretio que cōmunita sūt in quibus non dicit quod quod nō est. tamē qd est tacetur ne credat quod non est. Dicitur enim pater potens et est pater potens et nō solus pater quia potens est pater et filius et sp̄s sanctus et nō tres potentes sed vn⁹ potens quia potētia vna in natura vna et substantia vna. Et est filius sapiens sed nō solus quia sapiens est pater et filius et sp̄m sanctus et si tres sapientes sed vnus sapiens quia sapiens vna in natura vna et substantia vna. Et dicitur sp̄m sanctus benignus et bonus. et est quidem benignus et bonus sp̄m sanctus sed non solum sp̄m sanctus benignus et bonus est. sed benignus et bonus

nec manifestum est per verbum extrinsecū quod visibile factum est quod erat opus eius sicut per verbum eius manifestatum est verbum cordis. Sic loquitur omnis natura auctore suum et indicat quod factus est opificem intelligendi sensus hūibus.

Imago dei in rationali creatura expressior est et vestigiū trinitatis inuenta in ipsa.

Ca. XIX

Et sunt in his similitudines

lacra quedā quasi blonge significatione et habentia similitudines pro parte. quedam vero expressa ymagine et perfecta emulatione consignata clarā demonstrationem efficiunt. In his ergo citius quod inuisibile est agnoscitur in quibus euidētius manifesta declaratio demonstratur. Ea namque perfecti auctore suum manifestant que illi similitudini vicinius appropinquāt. hoc autem est ipsa rationalis creatura que excellenter et proprie ad illius similitudinē facta est que tunc citius creatorē suū que nō videt agnoscit cū seipam ad illius imaginē factam intelligit. In hoc ergo patmū trinitatis vestigiū inuentum est cum agnoscere cepit ipsa quod erat in se et ex eo considerauit quod erat supra se. Vidit enim quoniam ex ipsa nascitur sapientia que est in ipsa et diligit ipsa sapiētiam suam et procedit amor ex ipsa et sapientia sua quo amat eā genitā ex se et in se manētē non diuidit a se et apparentia quā in vno mens. sapientia et amor. et est sapia de mente. et de mente sapiētia et amor. et surgit trinitas quedā et vnitas scdm potestates et ymaginis virtutē et conscendit mens ab istis per bec illuminata et considerat creatorē suum sapiētiam esse et sapiētiam hū et ex ipso eē sapiētiam suā nō fuisse vnqz sū sapiā quā sp sapiēs fuit. Et qz semp sapias suas ipse dilexit et semper habuit amorē ad sapiētiam suam et erat coeternus amorē coeterno et coeterno sapiētiam illius.

tres persone vna essentia siue vna substantia.

Capitulum XX.

Et rursū considerat

quia nō potest in deo esse aliquid diuersū ab ipso et quia vnū est totū quod ē et ppria vere est trinitas et vnitas manet. Quia ei ibi est qui a nullo est et est ibi q ab illo est et pariter cuius vtroqz qui ab vtroqz est trinitas est. Itaqz enim qui a nullo est esse potest ille qui ab illo est et qui ab vtroqz vel ille q a nullo est vel q ab illo tantū est esse potest. Itaqz trinitas vera est et vnitas manet perfecta quoniam in deo nichil esse potest qd deus non est. Natura siquidem indiuisa et vnitas vera scissionem prohibet. discretio vero et proprietates trinitatem docet.

De discretioe nominū in trinitate.

Ca. XXI.

et posuit nomina

fides quibus signaretur qd creditur. et dicitur est pater in trinitate. quia ab ipso filius erat qui de sua substantia erat. Qui enim gignit de sua substantia gignit: et id quod ipse est gignit. et propterea a quo erat qui cum ipso erat idem qd ipse erat. pater dicitur est qz ab ipso erat filius. Qui autē ab vtroqz erat vtriusqz filius nō erat ne duo essent patres vnus filius et pater qui filius diceret et confunderet trinitatis discretio sed spū sanctus patris et filij procedēs a patre et filio. Et pfecta est fides catholica ptem et filium et spiritum sanctū et est pater qui filium habet et filius qui patrem habet. spiritus sanctus qui est a patre et filio. et est quidem pater spiritus quoniam deus est et est pater similiter sanctus quoniam deus est. Sed voluit fides vnā in trinitate personam distinguere cum dicit et spiritum sanctū. ipse enim est qui ad sanctificationē datur cum inspiratur sanctificandis et non tamē venit sine patre et filio quoniam trinitas est indiuisa.

Quomō spū sanctus a patre et filio mittitur eterna processione ab illis et tēporali aduētū ad nos.

Ca. XXII.

Et inspirari a

patre et filio. Et est illi uementes esse a patre et filio qd eternū illi est ne nomen sit pfectionis qui datur ex tēpore et accipitur qz temporale non est illi esse a patre et filio. quia ē a patre et filio qd eternum est et non temporale illi. Sicut spiritus sanctus donum dei est quia donū est pater et filij: et cū datur ex tēpore dat et dat a patre et filio. et dat a patre et filio. nō aliud illi est qz cū dat esse a patre et filio ex eo qd eternū illi est a patre et filio. et est in trinitate pater et filius et spū sanctus. pater a seipso. filius a patre solo. spū sanctus a patre et filio. Et quia vna natura est et vna substantia. vna trinitas est in vna natura et vna substantia. et cū mens vna que discreta sūt et propria in trinitate considerat trinitatem inuenit et tres confiteatur. Cum vero qd idē est tribus attendere ceperit vnum ostenditur.

Quare tria illa ineffabilia in deitate persone tres dicuntur et tria in humanitate non dicuntur.

Ca. XXIII.

Et surgit rursū ex

aduerso alia dubitas et pulsat mētem profundo rerum caligantibus. et erit questio et interrogat seipam rō quare illa tria que in deitate reperta sunt persone dicuntur cum in trinitate illa que in semet ipsa patmū mens reperit. tria similiter inuenta sunt nec tamē tres persone in se mentes rōnalem continere aut tribus personis cōstare in aiām rōnabilis consideratio patitur et diligenter cōquirunt ratio quare ita sit cum nec ita esse dubitare liceat. nec quō sit facile fieri possit. Et cuius videt aliqd ex eo qz totum nō videt nec ignorare pmittitur quod nō sinitur apprehendere. videt enim quoniam que in mēte sunt non per idē sūt

quod est ipsa mens. Separant enim a mente bec aliquando et cum affuerint recedunt et redeunt iterū cum abierunt et parantur circa ipsas nec vere idem sunt cum ipsa sicut quasi affectiones sunt quedā. Et forme ipsius quibus nō sit aliquid esse sed adesse tantū et quod est aliquid. Itaqz cum sit homo ipse persona beatus tantus affectiones quedā adberentes persone et circa ipsam existentes inueniant. non est omino eius pprium esse persona sed persone in esse tantū. Cum autē que in deo sūt aliqd ab ipso eē nō possint. nec quasi accidentia aut affectiones quedā et tempemutabiles aut sepabiles natura incommutabili essentie et cui sit idē esse totum qd est cum vere tria: eo veraciter dicantur et tribus vnus esse et pprium idē esse et eternum et pfectū asseritur. et dicitur tria tres persone nō tres essentie quoniam natura in tribus est perfecta singular et tribus indiuisa. et idē dicuntur persone singule quia deus sunt et vnus deus tres quia vna deitas in tribus.

Quare potētia patri attribuitur sapientia filio. bonitas siue benignitas spiritui sancto.

Capitulum XXIII.

Et attribuitur pa

tri potētia et filio sapientia. et spiritui sancto bonitas et discernunt que cōmunia sūt in quibus non dicitur quidē quod nō est. tamē qd est tacetur ne credat quod non est. Dicitur enim pater potens et est pater potens et nō solus pater quia potens est pater et filius et spū sanctus et nō tres potentes sed vnus potens quia potētia vna in natura vna et substantia vna. Et est filius sapiens sed nō solus quia sapiēs est pater et filius et spiritus sanctus et nō tres sapientes sed vnus sapiens quia sapiētia vna in natura vna et substantia vna. Et dicitur spiritus sanctus benignus et bonus. et est quidem benignus et bonus spiritus sanctus sed non solum spiritus sanctus benignus et bonus est. sed benignus et bonus

est pater et filius et spiritus sanctus. non tamen tres benigni et tres boni sed unus benignus et unus bonus quia benignitas una et bonitas una in natura una et substantia una. Sed cavet scriptura consuetudine humane ne erraret in deo suo similia hominibus que non erant in ipso arbitrans. quoniam ab hominibus sumpta erant vocabula quedam non ad omnem similitudinem ad signanda que dei erant supra homines et erat aliquid simile ibi ne imitatio aliena esset sed non totum ne idem crederet quod in tantum differerebat et dicitur est in deitate pater quoniam ibi erat a quo erat que de sua substantia erat. sicut qui gignit de sua substantia gignit et non est qui gignit ipse quem gignit. sed alter ab altero et non altera natura gignens et genui. Et erat in se similitudo inter divina et humana. propterea ex hoc dicitur est pater et filius quia genuit ille et iste genuit et non est qui genuit pater ille qui genuit est filius et tamen quia natura una est gignens et genui et substantia una non aliud est gignens a genito quia deus est et deus unus gignens et genitus quia deitas una gignens et genui. propterea unum inveniunt in illo quod deus erat quia unum erant totum quod erant sed non unus in uno quia pater erat qui a nullo erat et filius qui a patre erat et spiritus sanctus qui ab utroque erat qui filius non erat quoniam ab utroque erat et equaliter erat. et dicte sunt tres personae bec. quia unum quodque erant hoc totum erat et persona erat. nec tamen una persona quia unum hoc totum sed tres persone quia tria in hoc uno et per unum totum. et bec tria tres persone et per unum unum deus et bec tria hoc unum et tres persone unum deus pater et filius et spiritus sanctus. Dicitur est ergo pater quia de sua substantia filium genuit et erat in se similitudo. sine putaretur pater prior filio sicut semper in omnibus est et nunquam aliter esse potest nisi pater filium antecedit. propterea potens dicitur est pater. non quod solus erat. quia potens erat et filius et spiritus sanctus. sed solus dicitur est potens quia de ipso solo magis du-

bitari poterat quasi de prior et antiquo et annorum numerositate defecto. et dicitur est filius sapiens non quod solus erat. sed quia de ipso solo magis dubitari poterat quasi posterior et etate adhuc imaturo et sensu imperfecto. Idcirco dicitur est pater potens ne putaretur prior filio. filius sapiens ne credatur patre posterior. et spiritus sanctus bonus sive benignus ne crudelis existimaretur deus et consterneret ad eum consuetudine humana si ipsius habere diceret deus et non additum fuisset sanctus sive benignus. quoniam spiritus per se rigoris quendam signa remittitur et crudeliter denotare.

Alia ratio quare illa que secundum substantiam dicuntur et communia sunt personaliter sunt discreta.

Ca. XXV.

Reterea propter

simulacrum suum quo inuenta est trinitas summa et ipsum similitudinem prefererebatur quasi vestigium quoddam et ymaginem ineffabilis trinitatis et in ipso hoc erat quoniam in mente rationali que si potentia quedam et vis quedam erat ex qua esse posset quod nondum erat et ex ea natus est intellectus qui solum sapientia eius erat: et sine ipso mens sapientia non erat. et processit novissime amor sive gaudium mentis ad sapientiam suam et ipse solum dilectio erat quoniam sine ipso in mente et sapientia dilectio non erat. Et posita sunt bec nomina ad proprietates quia unum quodque per se erat et distincta sunt bec tria primum potentia a qua sapientia erat. deinde ipsa sapientia que de potentia nata fuerat. novissime autem amor qui de sapientia et potentia simul processerat. et distinguebant bec quia prioribus bic idem non erant que sepabant ab invicem et non constabant in uno. propterea in mente rationali aliud potentia erat quia prior erat sine sapientia et adhuc sapientia non erat. Et venit postea sapientia et cum potentia esse cepit quasi aliud in alio et erant iam duo potentia et sapientia et additus est tercius et tria

esse ceperunt potentia et sapientia et amor et non erat potentia de alio et de ipsa sapientia erat. amor autem de potentia et sapientia processerat et non erat potentia sapientia. quia potentia ante sapientiam erat. et de ipsa sapientia exierat. Item quia rursum amor potentia vel sapientia dici poterat quia processerat tantum a predictis et ipsa ali quando sicut ipse extiterat. Et erant hinc tria discretiva in anima et in his tribus trinitas anime inuenta est. et ascendit anima ab his ad summam trinitatem et inveniit ibi patrem qui a nullo erat sicut in se potentia et filium qui a patre erat sicut in se sapientia et spiritum sanctum qui a patre et filio erat sicut in se dilectio a potentia et sapientia processerat. et de eo potentiam patri tribuit. quia in se similitudo fuerat illius et sapientiam filio quia becum se ymago illius erat que a potentia orta est et dilectionem spiritus sancto attribuit. quoniam ipse a potentia et sapientia processerat. sicut spiritus sanctus a patre et filio qui dilectio est patris et filii. Et sic quidem distinguit veritates ad ymaginem per quam inuenerat veritatem ut quod hic proprius inuentum est ad significandum illic qui singulare diceret ad proprietatem. Et quia tamen deo totum quod est esse unum est et non potest diuersum inueniri quod in simplici natura idem est neque unum esse potest quod alterum non est ubi idem est unus quod alter est. Cum enim potentia patris aliud non sit quam eius essentia neque sapientia filii aliud quam essentia eius. neque amor spiritus sancti aliud quam essentia eius necesse omnino est ubi una est essentia una esse potentiam et unam sapientiam et dilectionem unam et commune esse et totam esse et proprie esse et equaliter esse. Itaque potentia patris est et filii est et spiritus sancti est. et proprie est et equaliter est. Et amor sive bonitas spiritus sancti est et patris est et filii est et proprie est et equaliter est. Et quia deo est aliud quam deus esse non potest. pater potentia est et filius potentia et spiritus sanctus potentia est et una potentia quia una essentia. Similiter pater sapientia est et filius sapientia est et spiritus sanctus sapientia est et una sapientia quia essentia una. Et pater di-

lectio est. et filius dilectio est. et spiritus sanctus dilectio est. et dilectio una quia essentia una. Sed pater potentia est et nullius potentia est quia a nullo est. Similiter sapientia est pater et nullius sapientia quia a nullo est. Dilectio est pater et nullius dilectio quia a nullo est. Filius autem potentia est et potentia patris est. quia a patre est. et filius sapientia est et sapientia patris quia a patre est. Spiritus sanctus dilectio est et dilectio patris est et filii est quia a patre et filio est. Ubi diligenter cavendum est ne in communi confundat quod distinguendum est. neque in singularitate distinguat quod proprium est. Hec cum personas in trinitate distinguere volumus non attribuamus uni quod alteri commune est. neque cum substantie unitatem demonstrare assignemus alteri quod uni proprium est.

Quod vestigium trinitatis non solum in rationali creatura sed etiam in corporea reperitur.

Capitulum XXVI

Ecce demonstrauit

vestigium aliquod trinitatis sui me quantum valet ratio humana de modo dico quod suum est et datum est illi et est in illa et modicum est ad perfectum totum. Trium enim inuenit in se et ex his trinitatem deprehendit que erat supra se. et contestata est illi natura foris sicut de unitate deitatis. Et apparuerunt tria foris signa trinitatis. sed non ymago ut illa que intus erant. et bec ipsa in perfecta similitudine erant. Erant enim potentia intus et sapientia et amor et tria bec ymago erant potentie creatoris et sapientie et amoris quia hinc erant et ibi erant. sicut in ymagine ibi in veritate. tamen utrobique erant et idem erant. quia hoc bic erat quod ibi erat. Sed quod bic erat ymago erat. quod ibi erat veritas erat foris autem potentia non erat sed signum tantum. neque sapientia sed signum tantum. neque amor vel bonitas sed signum tantum et ipsa signa neque potentia erant neque sapientia neque amor sicut intus sed signa tantum potentie sapientie et amoris. potentie enim signum fuit immutabilitas rerum. sapientie pulchritudo

bonitatis utilitas. et non erant ipsa signa potentia vel sapientia vel bonitas sed solum signa bonum attestantia his que in se erant propria. Et probata est trinitas vera in operibus suis. non potuit ratio his adijcere que que perfecta erant. neque tollere aliquid que constabant discreta. Sunt enim tria que omne rationale perficiunt. neque sine his perfectum est aliquid. Similiter ad omnem effectum concurrunt tria. nec quorum si quod defuerit nichil absoluit. et si assint pariter omnia consummant. hec sunt potentia. scientia et voluntas. ex quibus si tollas unum aliquod perfectioni imminuit. Si cuncta pariter constiterint nihil deesse cōfiteris. His ergo et ipse rerum conditor opera sua profecit et constat ipse perfectus. quoniam in ipso perfecta sunt que nec in parte augeri possunt quoniam plena sunt. nec in toto consumantur quia perfecta sunt. non in unitate diuini quoniam unum sunt.

Et in his tribus omnia sunt personarum
Ca. XXVII

Quecumque de deo

dicuntur et credunt veraciter in deo ad hec tria referunt. Et stat in his tribus in ipso quibus ut dictum est si quid tollas perfectum non est quod relinquitur. si quid adijcere coneris maius non est quod explicat. Si enim formam dicis et incorruptum et inuicibile et incommutabile et cetera que similia sunt his totum hoc potentie est. Si primum. si inspectorem. si scrutantem cuncta vel occulta. et intelligentem hoc totum sapientie est. Si primum. si mansuetum. si misericordem et patientem hoc totum bonitatis est. Et non potest his adijcere veritas quicquam quia totum in his continetur quod perfectus est et verum. Ideo tria hec trinitatem monstrauerunt in simulacro perfecto et pluerunt nichil adijciendum tribus quia perfectus est et nichil tollendum quoniam sic constat primum matum. et tria hec in deo unum erant et deo unum erant. sed distincta inuenta sunt hic ubi non erant unum. et propterea trinitatis ymago facta sunt et secuta est consideratio

propriam inuenta buculis ad ineffabilem trinitatem et distinguit ibi propriam. quia proprium hic tantum et differens inuentum est ibi autem in uno erat totum et unum totum.

Recapitulatio supradictorum.
Capitulum XXVIII.
Hinc ergo diximus

quomodo ratio humana patitur et in se deum esse reperit et extra se approbavit et quomodo adiudicavit quoniam unus est deus et simplex natura et immensus et eternus. Magnus et non quantitate. simplex et non paruate. Et quia trinitas est sine diuisione unitatis et unus sine confusione trinitatis. Et quomodo trinitas summa inuenta est per eam que erat ymago illius in nobis. Et quomodo arguit non esse personas tria in nobis et in deo tres esse personas quia deus sunt et quomodo tribus nihil adici potest. que perfecta sunt nec demit aliquid quia discreta sunt et quomodo distincta sunt que in deo sunt secundum ea que discreta sunt in nobis quoniam ymago sunt ad illa et demonstrauerunt trinitatem. et hec quidem secundum rationis iudicium in unum coniecimus: quoniam ita veritatem approbavit. Si quid igitur additum est ex his que supereminet rationem et non pinguat ad ea sufficere quoniam sunt rationem formant. Alia sunt enim ex ratione. alia secundum rationem. alia supra rationem. et preter hec que sunt contra rationem. ex ratione sunt necessaria. secundum rationem sunt probabilia. supra rationem mirabilia contra rationem incredibilia. Et duo quidem extrema omnino fidem non capiunt. Que enim sunt ex ratione omnino nota sunt et credi non possunt quoniam sciuntur. Que vero contra rationem sunt nulla similis ratione credi possunt quoniam non suscipiunt vel lam rationem nec acquiescit his ratio aliquando. Ergo que sunt secundum rationem et que sunt supra rationem tantummodo suscipiunt fidem. et in primo quidem genere fides ratione adiuuatur et ratio fide perficitur. quoniam secundum rationem sunt que creduntur. quorum veritatem si ratio non comprehendit fides tamen illorum non perdit. In his ergo que supra rationem

sunt non adiuuatur fides a ratione vlla. quoniam niam non capit ea ratio que fides credit. et tamen est aliquid quo ratio admonet venerari fidem quam non comprehendit. Que dicta sunt ergo et secundum rationem fuerunt probabilia rationi et sponte acceperunt eis. Que vero supra rationem fuerunt ex diuina reuelatione probata sunt et non operata est in eis ratio. sed castigata tamen ne illa contenderet. Hinc ergo sequitur demonstrare quantum his que in ratiocinando propolita sunt et condicta probabiliter reuelant diuina adiecta. et que manifesta sunt per inspirationem et que per doctrinam asserta sunt et que per miracula approbata. et ex his quantum videbitur et possibile erit.

Breuis summa eorum que supra dicta sunt cum adiectioe quorundam.

Ca. XXIX

De omnem creaturam

creator erat solus quidem sed tamen non solitarius. quia cum ipso erat sapientia sua in qua omnia ab eterno per prouidentiam fuerunt que ab ipso in tempore per essentiam facta sunt. Solus ergo fuit quando preter ipsum nichil fuit. et tamen solitarius non fuit. quia aliena societate non eguit. quia sibi sufficiens fuit cui nichil deesse fuit. quoniam sicut dictum est totum in ipso per prouidentiam fuit quod ab ipso per essentiam faciendum fuit. Hec ergo duo diligenter et inter se distinguenda sunt et in se consideranda. creator scilicet et creatura: ne vel creatura eterna crederetur vel creator temporalis. In his enim duobus omnis cognitio consistit veritatis. Primum enim considera re oportet que de creatore dicenda sunt vel credenda. Creator igitur rerum omnium unum scitemur et trinum. unum in essentia. trinum in personis. quia essentia deitatis una est et in essentia una. persone tres. pater et filius et spiritus sanctus. pater a nullo est. filius a patre solo est. spiritus sanctus a patre et filio. Quomodo in una anima mens est

et intellectus et gaudium. et mens quidem a se est. intellectus vero a sola mente est. de mente autem et intellectu gaudium. et hec tria ad substantiam quidem una sunt anima. Ita in corpore uno et figura una est et forma et pulchritudo tria hec. et videtur figura prima esse ad substantiam. deinde forma et ex utroque pulchritudo et hec tria in corpore uno et corpus unum ut in utraque natura ymago creatoris eluceat. In prima quidem ad similitudinem. in secunda autem ad similitudinis imitationem. Sic ergo deum confitemur et in essentia unum et in personis trinum. et in unitate quidem agnoscimus eternitatem et in mensurate. in eternitate autem incommutabilitatem. in immensitate vero simplicitatem. hoc est eternitatem sine tempore. immensitatem sine quantitate. In trinitate confitemur communionem unitatis. equalitatem immensitatis. coeuitatem eternitatis. et communionem quidem unitatis sine diuisione. equalitatem immensitatis sine diminutione. coeuitatem eternitatis sine ordine vel successione. hoc est singulis unitate totum. immensitate plenum. in eternitate perfectus. Tres autem personas nichil aliud esse quam essentiam unam quia tribus esse unum est et una essentia est. Quapropter tres unum sunt sed tres unus non sunt. que si tres unum non essent. una essentia trium non esset. et si tres unus essent tres non essent. Idcirco tres unum sunt ne substantia diuidatur. et tres unus non sunt ne persone confundantur. Quod ergo pater est filius est quia una est natura patris et filii. Sed non qui pater est filius est. quia alia est persona patris et filii. Item que de deo secundum substantiam dicuntur equaliter dicuntur de patre et filio et spiritu sancto. quoniam substantia patris et filii et spiritus sancti una est et equalis est. Deus nomen est substantie et hoc deo esse est quod substantia esse. Ideo pater deus est et filius deus est. et spiritus sanctus deus est. et non tres dii sed unus deus quoniam substantia una. Et similiter alia que de deo sunt

substantia dicuntur equaliter dicuntur. et de singulis singulariter et equaliter et de omnibus simul non pluraliter sed singulariter dicuntur et equaliter. que cum de singulis singulariter dicuntur non minus dicuntur et cum de omnibus communiter dicuntur non amplius pronuntiant. Cum enim dicitur pater est deus. deus non minus dicitur quam cum dicitur pater et filius et spiritus sanctus est deus. tota enim deitas in patre. tota in filio. tota in spiritu sancto. nec minor in patre solo quam simul in patre et filio et spiritu sancto. Similiter et de filio et de spiritu sancto intelligendum est. Unum nomen solus est quod de singulis singulariter dicitur. in summa tamen non singulariter sed pluraliter pronuntiat. cum tamen ad substantiam dicitur. Dicitur namque pater est persona et filius est persona et spiritus sanctus est persona. et tamen simul dici non potest pater et filius et spiritus sanctus est persona sed tres persone. Hoc enim solum ex hijs que ad substantiam dicuntur de singulis singulariter dicitur. in summa tamen non singulariter sed pluraliter pronuntiat. Que autem secundum rationem dicuntur ad se dicuntur et de singulis singulariter dicuntur. In summa tamen nec singulariter nec pluraliter pronuntiantur quoniam ad se dicuntur. et ideo ad invicem dici non possunt. Item quod est pater esse a se ipso esse. quod filium esse esse a patre esse. quod est spiritus sanctus esse ab utroque esse. filius nasci habet. spiritus sanctus procedere. et solus filij nasci est non spiritus sancti. Quod enim nasci est de alio esse non tamen in alio. Quod autem est procedere de alio est esse et aliquid in alio. Quod enim spiratur. spiratur ab alio et spiratur in alio. Ideo sumpta sunt vocabula ad significandum id quod dicendum erat de deo ut intelligi aliquatenus potuisset quod comprehendendi non poterat. Item sic ab unitate deus suam nonnam temperavit ab homine ut nec totus manifestus esset nec totus absconditus. Si enim totus manifestus esset fides non exerceretur et infidelitas conu-

ceretur. Si vero totus esset absconditus fides non iuaretur et infidelitas excusaretur. Item quattuor modis inutilibilis deus ad noticiam hominis egreditur. duobus in: tus. duobus foris. Intus per rationem et aspirationem. foris per creaturas et doctrinam. Et ex hijs duo ad naturas pertinent duo ad gratiam. Ratio et creatura ad naturam pertinent. et aspiratio et doctrina ad gratiam. Propterea post hec in doctrina ad percipiendum sunt que autotitas probat quia ratio humana nisi fuerit verbo dei illuminata viam veritatis videre non potest.

Pars quarta.

De voluntate dei.

Capitulum. I.

Prima rerum

omni causa voluntas est creatoris quam nulla precedens causa movit. quia eterna est. non subsequens aliqua confirmat. quoniam ex se ipsa iusta est. neque idcirco iuste voluit quia futurum iustum fuit quod voluit. sed quod voluit idcirco iustum fuit quia ipse voluit. Suum enim ac proprium voluntatis eius est iuste esse quod est. et ex eo quod in ea est iustum. iustum est quod ex ea est iustum. quoniam secundum eam est iustum quod iustum est. quod utique iustum non esset si secundum eam non esset. Cum ergo queritur quare iustum est quod iustum est. conveniens sume respondeat. Quoniam secundum voluntatem dei est que iusta est. Cum vero queritur quare et ipsa dei voluntas iusta est. sanius respondetur. quoniam prime cause nulla causa est cui ex se est esse quod est. hec autem sola est unde ortum est quicquid est et ipsa non est orta sed eterna.

Quot modis scriptura voluntatem dei accipiat.

Capitulum II.

Non pretere-

undum nobis est quod sacra scriptura de voluntate dei diversis quibusdam modis loqui consuevit. et non est voluntas diversa sed locutio diversa est de voluntate que non est diversa. Nam voluntas dei in sacro eloquio aliquando accipitur illa que vere est in ipso et idem cum ipso et coeterna ipsi. aliquando vero secundum quandam dicendi figuram voluntas eius vocatur que secundum proprietatem non est voluntas eius sed signum voluntatis eius. Et dicitur ipsum signum voluntatis voluntas cuius voluntas non sit sed signum tantum. quemadmodum signa ire ira dicuntur. et dilectionis signa dilectio appellatur. Et dicitur iratus deus et non est in eo ira aliqua. sed signa tantum que foris fiunt quibus iratus ostenditur ira ipsius nominatur. Et est figura dicendi secundum quam non est falsum quod dicitur sed quod dicitur verum similitudinis respectu obumbratur. Et secundum istos modos figurarum quantum ad diversas voluntates deo attribuntur. quia diversa sunt illa que per figuram dicuntur voluntas eius cum ea que secundum proprietatem dicitur una sit voluntas ipsius.

Prima beneplacitum dicitur.

Ca. III.

Sicut que primū

et principaliter voluntas dei dicitur illa est que vere est voluntas. et hec una est nec multiplicatatem recipit nec mutabilitatem.

Secunda operatio tertiā permissio.

Ca. III.

Unde sequuntur

due voluntates. et duo que dicuntur voluntates. et hec due de

deo dicuntur et dei voluntates dicuntur. quia signa sunt voluntatis eius. Harum voluntatum una permittens vocatur. alia faciens. hoc est permissio et operatio. quia permissio eius dicitur voluntas eius et operatio eius dicitur voluntas eius. quia secundum eius voluntatem fiunt et signa sunt voluntatis eius. et sunt duo ista quasi consequentia voluntatis summe et quasi explicatio et effectus eius et paria illi non tamen coeterna. Quidquid enim in illa semper est in istis aliquando est. et quicquid in hijs aliquando non est in illa nunquam est. Omne enim quod est in illa semper est. et omne quod est in istis aliquando est quia nec aliquid est preter eius voluntatem nec aliquid fieri potest extra eius operationem sine permissione. Et sequuntur duo unam et una in ambobus inveniuntur quoniam nec nolens operatur. nec permittit nisi volens. et cum sit aliquid dicitur hoc voluntas dei quia voluntate dei factum est ut hoc fieret vel permissum. et voluntate fecit quod fecit et bene fecit et bonus fecit quod fecit et voluntarie permisit quod permisit et bene permisit et bonus fuit quod permisit. etiam si id bonum non fuit quod permisit.

Deus bona fecit mala permisit.

Una enim fecit

et bene fecit et mala permisit et non fecit et bene fecit. quia utrumque bonum fuit. et idcirco utrumque voluit. quia utrumque bonum fuit. et fuerunt bona bona. et mala mala. nec bona fuerunt mala nec mala bona. sed bonum fuit esse et mala et bona. Et voluit utrumque esse deus quia utrumque esse bonum fuit. et utrumque bonus non fuit. quia malum bonum non fuit. Et idcirco non voluit deus malum cum voluit esse et malum. quod tamen non fecit in eo quod fecit bonum sed permisit ut esset. quia bonum fuit quod voluit.

¶ Neq; id bonum malum fuit sed ex malo fecit bonum quia malis et bonis ut nouit ad bonum.

Quare deus mala permisit.

Ca. VI.

¶ Fuit maius bo-

e num esse bonū ex malo et bono q̄z ex bono solū pro quo voluit summū bonū ut esset hoc bonum. et quod voluit fuit bonum. Sicut ergo eterne sapientie illius sig notum esse non potuit omne quod futurū fuit. sic coeterne voluntati eius displicere non potuit omne quod bonū fuit. Et vidit omne quod futurum fuit et bonum esse et totum ut esset totum. et voluit ut esset totū quia bonum fuit ut esset totum. Et vidit mala que erant futura procul cum bonis prius q̄z erant et considerauit quia malis adiuncta bona commendaretur et pulcra fierent cōparatione malozum. et bona essent mala in bona que non erant bona quoniam ex eis ornarentur. bona et p̄men darent. et amplius bonum acq̄perent ad decorem et pulcritudinē vniuersozum. et respexit cūcta in ordine suo et vidit bona ibi et que sibi bona non fuerūt et voluit sic esse omnia ut bonū fuit quia ita bonum fuit. et vidit et voluit quod futurum fuit. et pensauit equo iudicō vniuersa que vidit in cōplacito vno quod bonū fuit et iustum totū esse et nichil aliud esse et voluit totum esse. et aliud non esse. Et hac voluntate postea fecit ut bona essent que esse bonum erat. si cut viderat et voluerat. et permisit ut mala essent que esse bonum erat que cum bonis futura esse p̄uiderat et ut essent cum bonis voluerat quia bonum erat. Et erat quidē voluntas eius eterna et de bonis et de malis que voluit ut essent sed non erat notus bonibus donec complerentur et fieret de quibus bonis et malis voluntas eius erat ut essent.

Quare operatio et permissio

dei voluntas eius dicitur.

Capitulum VII.
¶ In autem fecit

c bonum et permisit malum apparuit nobis voluntas eius de illo quoniam esse vult quod facit vel permittit ut sit et non incipit tunc cum illo quod sit voluntas eius que eterna est. sed ostenditur ex illo quando sit que occulta est. Et ideo ipm quod sit dicitur voluntas eius. quia signū est voluntatis eius et apparet quasi alia et alia voluntas. quia signa sunt alia vniū voluntatis.

¶ duplex sit discretio voluntatis dei in beneplacito eius et in signo beneplaciti eius.

Ca. VIII.

¶ Exit inde no-

e bis discretio agnoscēde voluntatis dei in beneplacito eius et in signo beneplaciti ipsius. et dicim⁹ quia beneplacitū ei⁹ est voluntas eius. et signū beneplaciti eius vocamus voluntatē eius et verum est vtrūq; et vtrūq; vere dicitur Sed beneplacitum eius eternum est. nec potest non esse quidquid in eo est et quidquid in illo non est esse non potest. ¶ Nec cōtra ipsum nec extra ipsum nisi sine ipso aliquid est in omni quod est et cōstat ipsum et ratum est nec cassari potest aliquādo quod in ipso est. Omnia quecūq; voluit fecit. in hoc probatum est quia non cassatur voluntas eius. et voluntati eius quis resistit: in hoc probatum est quia non impeditur beneplacitum ipsius. Ita p̄sonat rerū effectib⁹ beneplacitum ipsius et ipsi effectus rerū non discordant ab illo. Fit enim omne quod vult et omne quod non vult non fit. et omne quod vult semper vult ut fiat quod non spectat aliquod vult. Et beneplacitū vniuersale quod beatū est. et omnia que fiunt temporib⁹ suis pariē

simplici nutu iusticie sue approbat. ut ad effectū procedant et viā p̄ficiat et consummat et manifestatur duobus hijs que subleq̄ntur in tempe. permissioe et operatioe diuina que et ipsa rerum omnium que effectum capiunt vel subsistunt vniuersitates complectuntur et respondent illi quod vniū est in vtroq;. et indissimile ad dissimilia omnia beneplacitum creatoris. Et p̄pterea etiaz ipsa duo voluntates dicuntur. et est voluntas dei beneplacitum eius. et voluntas eius operatio eius. et voluntas eius permissio eius.

Quarta est in preceptione quinta in prohibitione.

Ca. IX.

¶ Sequitur adhuc

e preceptum eius et prohibitio eius et dicit vtrūq; voluntas eius. quia cuius quod sit fieri precipit monstrat se velle ut fiat. et cum quid fieri prohibet monstrat se velle ut non fiat. et idcirco dicit similiter. bec voluntas eius quia signa quedā sunt voluntatis eius sicut operatio ei⁹ et permissio ei⁹ sed dissimiliter et alio quodā modo signantia voluntatē eius et signa ex parte.

¶ non similia signa sunt eterni beneplaciti preceptio et prohibitio sicut operatio et permissio.

Ca. X.

¶ In enim sicut ope-

e ratio eius et permissio eius per omnia tenduntur. quia sine hijs non fit aliquid sic et preceptū ei⁹ et prohibitio ei⁹ sed ad rationalem creaturam diriguntur ista duo tantum que sola capax est precepti et prohibitionis causa s̄m insitam rationem ad vtrūq;. Itaq; signa sunt ex parte bec que non pertinent ad omnia neq; vniuersaliter summā voluntatem et que in ea sunt omnia educunt ad manifestationē sic operatio et permissio. sed ea tantum que ad ipsos spectant quib⁹ fiunt bec. hoc est preceptum et prohibitio signant quoniam sunt

in summa voluntate et beneplacito eterno ¶ Neq; enim similia signa sunt bec que ad modum operatio et permissio ei⁹ certa sunt et vera signa beneplaciti eterni. hic autē hoc est preceptum et prohibitio non omnino certū faciūt quod sit in beneplacito eterno donec operatione vel permissione probetur cum factus fuerit. Tunc ei⁹ certū est cum B fecerit de⁹ siue p̄miserit ut fiat et factū fuerit. quoniam in beneplacito eterno uia fuit ut esset ut factum est. s̄m quod voluntarie fecit vel p̄miserit ut fieret quod factum est. quoniam ita bonum est esse ut est. Cum autē preceptus fuerit vel prohibitus aliquid nondum constat adhuc quod de ipso definitus sit in beneplacito eterno donec illud re⁹ effectus in euidentia educat siue operatioe siue permissione ut bonum est esse et beneplacitū quod futurum est anteq̄m est. ¶ Preceptum autem et prohibitio mouēt tantū quoniam ita est in voluntate iubentis ut fiat siue non fiat et de monstratioem faciunt qua iustum et pius est non aliud credere illi cui fit etiam si aliud est in illo a quo fit. Et precipitur sepe ut fiat quod futurum non est. nec fiet et prohibetur ne fiat quod futurum est et fiet et non est in beneplacito nisi hoc solū ut sit quod fit. quia bonū ita est esse et non aliud q̄z fiet siue operatione dei quod bonum est. siue permissione quod malus est quod totum esse bonum est. Et non respondet preceptū eius et prohibitio eius beneplacito eius sicut operatio eius et permissio eius. sed procedunt ex aduerso et dissimiliter ordinant et non consentiūt aliquoties sc̄dm id quod futurum est et fiet.

Quomodo fallere videtur deus preceptione vel prohibitione aliud inueniens q̄z sit in beneplacito suo.

Ca. XI.

¶ Invidentur pre-

e cepta dei fallacie obnoxia et mētē deitate cū aliis signis de voluntate eius et affirmat nob̄ aliena quodā et extra nea et q̄ducta non sunt neq; p̄stāt s̄m bñ

placitū ipi⁹. qd ratum est his que fieri om-
nib⁹. et graui colluctatur conscia bñana
in duobus aduersariis que nō conue-
niunt. vel quare precepit deus quod nolu-
it. v⁹ quare factum nō est quod voluit. Si
enī vñtas est in p̄cepto videt oīno voluisse
quod iussit. et omnipotentia est in bñpla-
cūo videtur factū esse quod voluit. Nō est
autem factū quod iussit et factus est quod
prohibuit. Quid ergo consequit ad hoc ni-
si eum vel voluisse id quod precepit v⁹ nō
potuisse quod voluit. Quod enī factum ē
a deo factum est. et si factum nō est tamen
permissum est. et si factum est voluntarie
factum est. et si permissum est voluntarie
permissus est. q̄a neq̄ ad faciendū p̄tra vo-
luntatē eius compelli potuit neq̄ ad per-
mittendū sine voluntate cogi. Igitur qd
factum est voluntate eius factus est. etiam
si propter voluntates eius factum non est
quoniā alia factū est voluntate que volun-
tati eius amica nō est. Tamen oīno voluit
quod factū est quoniā bonū est sic factum
esse vt factum est et sic esse vt est. Quare er-
go precepit vt aliter esset. et prohibuit ne sic
esset cū bonū sit ut esse et ut futurus sit p̄
q̄s fuit et beneplacitū quia bonū fuit ut eē
et aliter non esse.

Utrunq̄ durus sonare vt quia
deus precipiat quod nolit v⁹ quod
nolit fieri permittat.

Ea. XII.

Ali questione co

artamur et ducimur i ambigū
vt nō facile audeam⁹ hoc v⁹ hoc
aliquid affirmare. quia deus p̄cepit fieri
quod voluit et qd nolit fieri p̄misit. et ta-
men ex duobus vnū facilius approbamus
quia voluit quod precipit bonū q̄s malū
quod permisit. cum tamen quod p̄cipit fa-
ctum nō sit bonum sed malū quod permi-
sit. Leue etenī est et sine conscie sc̄pulo
dicatur. deus vult bonum et cū dicitur be-
ne sonat deus vult bonū Si enim dicitur
deus vult malū graue est audiri et non

facile recipit hoc pia mēs d̄ bono quia ma-
lum vult. Videtur enī hoc solum dici cum
dicitur deus vult malum quia bonus ma-
lum diligit et approbat quod p̄raum est et
amicam sibi reputat iniquitatē et gaudet
quali de consimili et bonum patat quod
malum est. et ideo refutat b̄ mens pia. nō
quia qd dicitur non bene dicit. sed q̄a qd
bene dicit non bñ intelligitur.

Q. deus non vult mala quāuis
velit vt mala sint q̄ hoc bonū est.
Ea. XIII.

Qui enim hoc so

lum dicitur sed in eo quod dicit
aliud intelligitur quod non dicitur.
quoniā malum esse vult et malum nō
vult. Q. si hoc solum intelligendū est in eo
qd dicitur vult deus malum. dicendū om-
nino non est quoniā non approbat illū
proius neq̄ estimat bonū sed contrariū
iudicat sibi bono malum et a suo alienum
et nō desiderat illud q̄si pueniens et cōcor-
diam habens cum eo quod ipse est et cum
eo quod ab ipso est. et cum eo qd sibi simi-
le est sed extraneū et longinquū et in omni
dissimilitudine constitutū. Et tamē vult eē
malum et in eo nō nisi bonum vult: quia
bonum est esse malum. et non vult ipsum
malum. q̄a bonum nō est malum ipsum.
sed vult bonum tantū et diligit et delectat
in eo quasi in suo amico et cognato et p̄-
ximo. Et propter hoc bone sonat et libenter
accipim⁹ cum dicitur deus vult bonum.
quia illud tantum diligit et nō malū cum
quo sibi participatio nulla est. neq̄ simili-
tudo sine his que sunt ab ipso et que ha-
bent similitudinem cū ipso. Itaq̄ vult de-
us bonum et nō vult deus malum et vult
omne bonū et omne malum nō vult. et hoc
totum suscipim⁹ et approbamus. et dicim⁹
q̄ verum est totū hoc quia diligit qd suū
est totum. et nō diligit qd a se est alienū. Et
nō diligit nisi qd suū est. et nō odit nisi qd
suum non est. et totum suum diligit. et odit
totum non suum. Et ideo voluit bonum

quod precepit et nō voluit malū qd p̄mi-
sit quia suum fuit bonū et de suo et amicu
sibi et suo. Et diligit suū et approbavit et cō-
cupiuit ad se et amavit in se desiderio eīno
Et malum qd suum nō fuit in se nō diligit
neq̄ ad se concupiuit. sed reprobat et re-
nuit animo dilectōis et nō suscepit consen-
su charitatis vt locum illi daret in bñplac-
tis suis.

Q. semper impletur volūtas dei.
Ea. XIII.

Eo dicitis mihi er

goli bonum voluit imo quia vo-
luit bonum qd precipit et malū
quod permisit nō voluit. factus est quod
noluit et qd voluit factū nō est quoniā
factum non est quod p̄cepit. sed qd probi-
bit factum est quod permisit. Itaq̄ factū
non est quod voluit sed qd noluit factus ē.
Imo factū est quod voluit et non factus ē
nisi quod voluit. quoniā sic voluit fieri. et
sic esse vt factū est quia bonū erat sic fieri
et sic esse vt factus est et nō aliter esse et sic eē
bonum erat etiā in eo quod bonū nō erat
Et ipsum quod bonū non erat sed esse ip̄s
voluit. quoniā id bonū erat. et cū factū
est id factū est quod voluit. quoniā bonū
erat et b̄ voluit. Tamē dicit minus habuit
voluntas eius et min⁹ ad eptā est et minus
impleta et impecta remansit. quia factum
nō est bonū quod voluit et qd noluit ma-
lum factū est. Non ergo consideras quo-
niam sicut malū non habet q̄ factum est
quod noluit. ita nec bono caret q̄ factum
non est qd voluit. Quod vult enim et dili-
git habet et qd non vult et odit nō habet. et
quod vult esse ad ipsū quia sit. et qd vult
non esse similis. quia nō sit. et nunq̄ cassa ē
voluntas eius vt non fiat quod vult. neq̄
infirma aliqñ vt fiat qd non vult.

Quō mali excusabiles non sunt
quāuis per eos volūtas dei implea-
tur.
Ea. XV.

Eo fortassis iterū

mali excusabiles videantur cum mala fa-
ciunt quoniā volūtas dei implet. etiā in
malis q̄ faciūt Sed volūtas sua mali in-
dicant. q̄ dei volūtas p̄trari sunt nō qui
de voluntati ei⁹ resistēdo vt fiat qd nō vult
q̄ nō potest. sed resistere volendo. q̄ mali
sunt. Et ipsa mala volūtas culpa ē qua ali-
ud voluit. facultas aut iusta q̄ aliud nō p̄nt
Et cū volunt qd deus vult non ideo boni
sunt. q̄a non p̄pter hoc volūt quia de⁹ vult.
et quod voluit ip̄m deus nō vult. quia ma-
lum voluit et deus malū non vult. Appro-
bant enī et diligit qd deus odit. ac p̄ deo
p̄trari sunt et mali et p̄trātes et rei. nō qd de⁹
faciendo qd de⁹ iuste fieri noluit s̄ amādo
et approbando qd deus non diligit. Nō igitur
in eo q̄ sit qd sit voluntatē dei impedi-
unt. sed in eo qd sit a dilectōne recedunt. et
mali sunt nō efficiendo p̄rium ip̄s volun-
tati. s̄ amādo p̄trarium eius dilectioni. Et
sic qd em volūtas dei semp impletur. et nō
excusant mali propterea quia in eis et p̄
eos voluntas dei implet. quoniā nō sua
voluntate ad implendā dei voluntatē diri-
gantur. sed occulta ei⁹ dispositōe qua aliud
nō possit ad implendam eius voluntates
cōducunt. Sed dicitis iterum. Si deus vo-
luit ita esse totum vt factum est. quoniā
bonum est ita esse totum et non aliter esse
q̄s factum est. Cur ergo precepit quod fa-
ctum non est. et prohibuit quod factum est
cum bonum sit utrunq̄ et factum non esse
quod factum nō est. et factum esse quod fa-
ctum est. Quare non potius precepit vt b̄
solum non fieret quod non esse bonū erat
similiter.

Quare precipit deus omne qd
precipit.

Capitulum XVI.

Eo hic alti⁹ cau

sam et modū precepti p̄siderare
opt̄ et p̄bitōis s̄m enī de modū
Omne enī preceptum vt p̄bitō aut p̄p̄
ip̄m sit cui sit. aut propter ip̄m a quo sit.
vel propter alium pro quo sit. Totā autez

precepti utilitas et bonitas siue in eo quod faciendum precipitur. siue in eo quod cauendum mandatur ad eum solum refertur pro quo fit siue id est si ille sine alio ab eo cui fit. vel ab eo a quo fit. Finis autem mandati fructus est et utilitas et causa et bonus quod consequitur post consummationem precepti. et hoc bonum ad eum tantum refertur pro quo fit preceptum et illius bonum esse debet impletio precepti.

Omne quod bonum dicitur vel secundum se vel ad aliquid bonum dicitur.

Ca. XVII.

Terium considerandum est quoniam omne quod bonum dicitur. aut secundum se bonum dicitur aut ad aliquid.

Quod secundum se bonum dicitur substantialiter bonum dicitur. quia ipsum bonum est. Quod vero ad aliquid et secundum se bonum dicitur non substantialiter bonum dicitur quia ipsum bonum non est sed accidentaliter et denominatiue. quoniam ex ipso est bonum. Quoddam vero bonum bonum est. quoniam ipsum bonum est. aliud autem bonum est quia alicui bonum est. et ipsum bonum non est. Quod ergo bonum est et sibi bonum est et alij bonum est in toto bonum est. Quod autem bonum est et sibi bonum est et alteri bonum non est ex parte bonum est. sicut quod bonum est et alteri bonum est et sibi bonum non est ex parte bonum est.

Quod secundum se bonum dicitur et vniuersaliter dicitur vere et sume bonum esse.

Ca. XVIII.

Et ad hoc aliquid

bonum et excelsius alijs bonis quod vere bonum est. quia in se bonum est. et vniuersaliter bonum est. quia ad omnia bonum est et omnium bonum est. Quod enim in se bonum est vere bonum est et quod omnium bonum est vniuersale bonum est. et omne bonum ipsum est. quoniam omnium bonum ipsum est nec extra ipsum bonum est. Quod autem ad se bonum non

est non vere bonum est. nec verum bonum est. sed bonum tantum dicitur non quia ipsum bonum est. sed quia ex ipso bonum est et prodest.

De tribus generibus boni.

Capitulum XIX.

Et ergo summum

bonum quod ipsum bonum est. et ad omne bonum bonum est.

Primum vero bonum est quod ipsum bonum est et ad aliquid bonum est. Bonum infimum quali extraneum et denominatiue solum et conductum et non proprium bonum quod ad aliquid bonum est et ipsum bonum non est. Quod enim ipsum est bonum non est sed quod ex ipso est bonum est. et ideo secundum aliquem modum et ipsum bonum est quod ex ipso bonum est et prodest. Et ex eo bonum est esse etiam quod bonum ipsum non est. quia nisi esset ipsum quod bonum non est non esset quod ex ipso bonum est. Neque idcirco prestant mala quoniam ex ipsis bonum est sed seruiunt prestanti et largienti. quia per ipsa non est quod ex ipsis est.

Primum autem bonum esse illud ex quo maius bonum est. Ca. XX.

Unde autem concurrunt duo ad vnum. quod bonum est et alicui bonum non est et quod bonum est et alicui bonum est et vtrumque esse non potest sed ex duobus alter esse solum necesse est maius bonum est hoc esse quod bonum est alicui. etiam si ipsum bonum non est quod bonum est solum et alicui bonum non est. Ex eo enim quod bonum non est et alicui bonum est illud etiam sequi necesse est quod bonum est et alicui bonum est quod maius omnino bonum est quod solum bonum et alicui bonum non est. Non enim bonum est quod bonum non est nisi ex eo esse quod bonum est et alicui bonum est. Itaque quod bonum est quoniam ipsum bonum est. bonum non est alicui. quoniam ex ipso bonum non est. et quod bonum non

est quoniam ipsum bonum non est. bonum est alicui quoniam ex ipso bonum est. Et contingit aliquid et in fine suo omnia indicant siue bona sunt siue mala. quoniam scriptura manifeste ostendit. quia bonum vnum et bonum ipsum est aliis odor vite in vitam. aliis odor mortis in mortem. quoniam ex bono malum et ex malo bonum. et bonum malum ad malum et malum bonum ad bonum. et quod bonum in toto est maius est quam quod in parte est solum. et probatur in hunc modum. Omne enim vniuersale bonum maius est quam id quod in parte constat. et quod conducit magis et expedit maius ipsum merito nominat. Nunc autem congregemus in vnum et colligamus que dicta sunt quoniam impletio omnis mandati bonum illi est propter quem factum est ipsum mandatum. et quoniam esse bonum aut per se bonum est aut ad aliquid. et quod per se bonum non est et alicui bonum est maius est bonum quam quod per se solum est et alicui non est bonum et quod maius conducit et expedit vite semper maius estimatur bonum. quoniam in fructu suo est omne bonum. et est tantum omne quantum est bonum.

Deus propter se id est pro utilitate sua vel commodo nichil precipit.

Ca. XXI.

Unde ergo vnde

nam omne quod precipit deus si propter se precipit aut propter illum cui precipit. si propter se precipit ad bonum eius est quod precipit. et bonum illi est precepti sui impletio. Sed quomodo precipit propter se qui profectu non indiget in se neque bono alio adiuuari potest qui melior esse non potest. Clamat scriptura hic et profecto mandati in scriptura. Deus meus es tu quoniam bonorum meorum non eges. ergo propter se non precipit deus quod precipit. sed propter illum cui precipit. quoniam bonum est illi quod precipit cui bonum precipit.

Deus hec vnicuique precipere habet quod bonum est ipsi an precipit etiam si bonum omnino non est. Ca. XXII.

Argo quoniam

propter illum mandatum sit cui sit ipsum mandatum bonum ipsi esse debet cui mandatur mandatum. Neque aliud mandare debuit nisi quod bonum est illi cui mandatur mandatum. Frustra enim mandatum fieret si illi propter quem fieret bonum non esset. Adhuc cum a bono mandatum esset qui nihil propter bonum mandare deberet. Neque enim creature sue deus auctor mali esse debet neque causatiorem ipsi assumere sibi quam docendo corrupit quod creauerit incorruptum. Non itaque habet aliquid illi precepti nisi solum quod bonum est illi a quo habet illa totum quod bonum est et quod malum habet nihil. Quoniam igitur creator nulli creature sue auctor mali esse potest hoc solum illi precipere habet quod bonum est illi ut sincera sit eius instructio quem ad modum conditio incorrupta fuit.

De bonum vniuersitatis deus impedire non habet etiam si illud alicui bonum non est. Ca. XXIII.

Contingit autem

quod bonum est alicuius bonum est illius et non esse bonum ad omnia. Et iterum quod malum est alicuius malum esse illius et bonum omnino esse quoniam ex eo bonum est omnino. et quod bonum est et alicui bonum est minus est bonum quam quod malum est et alicui malum. quoniam ex ipso maius bonum est et ex ipso omnino bonum est. et maius bonum est esse illud a quo maius bonum est. etiam cum illud alicui bonum non est. quoniam in toto bonum est. Non dicitur autem in compensatione minoris boni impediri quod maius est bonum ab eo qui optum est. Et diximus quoniam maius bonum est ex malo et bono esse bonum quod solo bono. Inter mitti itaque mala debuerunt ut eent quoniam ut essent id bonum erat ex quibus bonum futurum erat. Precepit itaque deus quod bonum erat sicut et permisit quod bonum est vniuersum quoniam et maius erat bonum vniuersitatis quod impedire non debuit. et non bonum erat quod malum erat alicui cuius auctor esse non potuit. ideo precepit vnicuique quod bonum erat et quod

illi bonū erat. ꝛ ꝑcipiendo illud signū se vel
le illud et sunt signa voluntatis eius ꝑce-
pta eiꝑ. ꝛ vocant volūtas eius qꝛ sig̃ sūt vo-
luntatis eius. quoniam vult ꝛ approbat ꝛ di-
ligit ꝛ amica sibi indicat bona que ꝑcipit
et mala qꝛ ꝑhibet odit ꝛ detestatur. ꝛ non
inuenit concordia ꝛ amicitia in illis. ꝛ vult
tamen ipa esse mala que non vult ꝑꝑe ma-
lus bonū quod ex illis est qd magis vult.
Sed non ꝑinet ad nos neqꝛ exigitur a no-
bis nisi quod nostruz est et quod bonum
nostrum est tantum vt faciamus et ap-
probemus ꝛ diligamus in nobis. sic et dei
vult diligere ꝛ approbat bonū nostrum tantuz
in nobis vt ei similes simus in diligendo ꝛ
bona faciendo sic ꝛ ipse bona tantuz diligit
et facit. Et cuꝛ ꝑcipit nobis qd nostruz bonū
est signat nobis qd deus hoc vult ꝛ ꝑtinꝛ
ad nos ita sentire ꝛ ita credere quoniam deꝑ
hoc vult quod ꝑcipit nobis vt faciamus
Et non fit nisi quod ipse vult fieri. siue fa-
ciamus siue nō faciamꝑ qd ꝑcipit nobis.
et si facimus bonū ꝑ voluit ꝛ ꝑcipit deus
et voluit quia factum ē hoc et approbat qd
factum est. ꝛ quod factū est vult qꝛ factum
est. et bonum est. Et si facimus malum vult
qꝛ non facimus bonū ꝛ approbat illud qniam
bonū est ꝛ nō approbat malū quod facimꝑ
quoniam malum est. ꝛ tamē vult qd factuz
est. quia id bonuz ē vel quia quod est factū
et vult ipse quod bonum est. Et constat om-
nipotens voluntas eius certa ꝛ firma in be-
neplacito suo approbans bona ꝛ ꝑmittēs
mala ꝑpter bona que nō potest impediri
vt nō fiat quod in ipa est. neqꝛ infirmari ali-
quando vt fiat qd in ipa non est.

Operatō et permissio dei signa
sūt quid eē bonū sit etiā si illud bonū
nō sit. ꝑceptō et ꝑhibitio signa
sunt quid bonū sit etiā si illud eē bo-
nū non sit. **Ca. XXIII.**

Sequitur post

ipsam signa eius permissio eiꝑ ꝛ
operatio eiꝑ et ostendunt quod in
illa est quoniam in ipis idē est. Et addunt
ꝑcepta et ꝑhibitōes. ꝛ sunt qꝛ ipa signa

et demonstratōes voluntatis summe ꝛ cō-
placiti eterni per approbatōes ꝛ dilcōnes.
non similia qdem signa ꝑobus sed demō-
strationes tantū ꝛ approbatōis significatō-
nes et complaciti in eo qd bonum sit. ꝛ nō
in eo qd esse bonum sit siue bonū ipm siue
malum sit. Et ideo signant ipa nō ꝑ quidē
quod in summa sit voluntate vt fiat sed qd
in complacito et approbatōe sit si fiat. et
tamē vult qꝛ volūtas esse ꝛ ꝑ bonū eē etiā
si non fiat. illud autem sit bonū esse vt fiat.

Beneplacitū dei aliquādo eē ad
res aliquādo ad actū rei.

Ca. XXV.

Quicūqꝛ ergo di-

functionē facere voluerit loquēs
de voluntate dei hoc dicere potest
Diligenter considerandū esse qmōdo qdē
deus in alio hoc vult quod ipm est. in alio
autem solū hoc quia ipm est. ꝛ in eo quidē
quo vult ipsum qd est rem approbat. in eo
vero quo vult ipsum est actuz rei. In eo au-
tem quo approbat rem ꝛ nō actum rei vult
aliquid ꝛ nondū adhuc esse vult quod vult
In eo vero qd approbat actum rei ꝛ nō ip-
sam rem aliqd esse vult ꝛ nōdū vult ip-
sū quod eē vult. Neqꝛ enim bonū est esse om-
ne qd ipsum bonū est quēadmodum ali-
quādo quod malū est esse ipm maluz nō est.
Et non vult deus nisi qd bonum est et nō
ipsum esse bonū non est. ꝛ non vult esse nisi
quod esse bonū est etiā cum ipm bonū nō
est. Et cum vult aliqd qꝛ bonū est ꝛ ipm eē
non vult. qꝛ bonū nō est ꝑficiat volūtas
eius ꝛ nō remanet sine effectu. etiā cū res nō
ꝑficiat qꝛ sic vult ꝛ bonū est qd vult. et cum
non vult aliqd: qꝛ malū est ꝛ ipm esse vult
quia bonū est. ꝑficiat volūtas cū res ꝑficiat
quia sic vult ꝛ bonū est qd vult ꝛ semp im-
pletur voluntas eius ꝛ nunqꝛ cassum est
beneplacitum eius quia bonū est semper
quod vult ꝛ est semper vt vult. Et bec sunt
qꝛ qꝛ ꝑposita. bñplacitum. ꝑmissio. operatio
et ꝑhibitio et ꝑceptio. Et distinguit bene-
placitum in eo qꝛ res nō approbat et in ꝑ qꝛ
approbat actuz rei ꝛ distinguitur operatio

in eo qd operatur et in eo qd cooperatur. qꝛ
alia facit deꝑ operando que solus facit. alia
cooperando que solus non facit. Et distin-
guitur ꝑceptio in eam que fit exterius per
sermonem ꝛ in eam que fit intrinsecus per
aspirationē. Et constat in his omnibus qꝛ
de voluntate dei dicenda fuerāt qd ē bene-
placitū eiꝑ ꝛ signum beneplacitū ipiꝑ. ꝑꝑo-
pter qd et multe dicunt volūtas eiꝑ cū sit
vna voluntas ipiꝑ. quia sunt multa signa
voluntatis ipiꝑ. sicut scꝑtum est. Magna
sunt opera dñi exquisita in omēs volunta-
tes eius. ꝑꝑter ea que ex ipa et ꝑm ipam
sunt multa. bec de volūate dei diximꝑ quo-
nia ipa est ꝑma causa rerum omniū sicut
nobis ꝑpositum fuerat et ꝑm intelligentiā
ꝑfectam sumus. et sunt alia multa formal-
lis que cōꝑrebenā non possunt et fugiunt
ab intelligentia et sermone nostro.

De rerum ordine in primis et se-
cundis et tertiis.

Capitulum. XXVI.

It ergo constat

ordo rerum vt post ꝑma poste-
riora sequant ꝑma omniū est vo-
luntas creatoris quoniam ex ipa sūt omnia.
post ipam sequent que sunt ex ipa. ꝑꝑma
sunt que in ea sunt. Secūda que ex ea sunt
Que in ea sunt eterna sunt nec gradum ha-
bent nec successione quoniam in vnitāte con-
sistunt et in eternitate non transeunt. Que
ex ea sunt creata sunt per eam que causam
sumꝑerūt ex ipa. nō substantiā in ipa. qꝛ na-
tura diuina substantiāliter ex se nō genuit
qꝛ causaliter creauit. qꝛ nō potest naturali-
ter idē esse qui fecit et qd factum est. Que
igitur facta sunt vni non sunt et in his qꝛ
dam ꝑma sūt quedam secūda. non ꝑma ad
ꝑma sed ad secūda ꝑma. Que enī ad ꝑma
ante se scda sūt qd scda a se tūc ꝑma et scda
qꝛ ipis sunt tertia ad ꝑma. Que in volūta-
te dei eterna ꝛ inuisibilia sunt ꝑma omniū
sunt que ex voluntate dei ꝑalia et inuisibi-
lia sunt scda sunt post ꝑma. Que ꝑalia et
inuisibilia tertia post secūda. Et in ipis ꝑ

libilibus que rōnalia sunt ꝑꝑinquoꝛa sūt
inuisibilibꝑ qꝛ in ipō inuisibilia sūt que ra-
nonalia sunt. ꝑonunt ergo in ꝑmo loco
causē ꝑmordiales et inuisibiles et increate
creandoz omnium in mente diuina. Sei-
cundo loco angelica natura inuisibilis qui-
dem sed creata. Tertio loco humana visibi-
lis et creata. ꝑm aliqd visibilis ꝛ ꝑm aliqd
inuisibilis. Quarto loco creata corporea in
toto visibilis et temporalis in toto. ꝑost ꝑꝑ-
mas ergo causas increatas ꝛ inuisibiles exi-
bit consideratio et ꝑcedet ad angelicam na-
turam rōnalem et inuisibilem. Deinde ad
humanā visibilem et rōnalem de qua ꝑꝑo-
positum ꝑmum fuit vt ꝑꝑmetur. Nam de
visibilibus quidem que postrema sunt idꝑ
circo ꝑmā ꝑꝑositoꝛ secumꝑ vt de his que
apparent ad latētium cognitōem bñanas
mentem cōmodius duceremus.

Incipit quinta pars de creatiōe
angelorum et de libero arbitrio et
de ceteris que spectant ad naturā
angelicam siue ad officium et ordi-
nationem. De creatiōe angeloz.
Capitulum primum.

Angeloz

natura post alia qꝛ dicta
sunt de mūdi exordio idꝑ
circo ꝑmissa sunt vt de vi-
sibilibus ad inuisibilia cō-
tendamus. Questiones
ꝑponimus quando creati sunt angeli ꝛ qꝛ
les facti sunt dum ꝑderēt ꝑmum. Sic de-
inde quales effecti sūt dum diuidentur
auersione et conuersione. et quō dispo-
sitione. et de numero et de ordinibus et de
excellētia ꝛ differentia bonoz ꝛ de officiis
et de noibꝑ. et de moderatōne et guberna-
tione dei in illis et multa alia que cōsequū-
tur ad illa et que ꝑtinentur in illis. ꝑꝑterea
nos oportet de multitudine rerū latētius
ꝑm nostrā possibilitatē doctrinā ꝛ formare.
et non ꝑmittere quod consequi non possu-
mus.

In principio creati sunt angeli
Capitulum. II.

Scriptura dicit qd

In primo omnium creata est sapientia, et intelligitur sapientia creatura dicitur rationale creatura quoniam ipsa sapientia est. sicut lumen est lucens a lumine non lumen illuminans. Nam illa sapientia que sapientia ista creata non est nec creatura est nec aliunde esse debet sicut aliunde esse debet. Ista autem que de semetipsa sapientia non habet neque esse debet a semetipsa et ipsa creata est et inchoata. Et dicit scriptura quomodo facta est sapientia ista quoniam primo omnium facta est sapientia. Et rursum alia scriptura dicit. In principio creavit deus et terra. Et videntur quedam contraria videri ex assertionibus istis. Nam si primo omnium creata est sapientia omnia post ipsam facta sunt et facta sunt post ipsam celum et terra et ipsa facta est ante celum et terram. Item si in principio creavit deus et terra. et nihil factum est ante celum et terram. nec facta est ipsa sapientia ante celum et terram. quod simul stare non potest propter hoc videtur scriptura testimonio contraria esse videntur quod non omnino fas est sentite requirunt intelligentiam veritatis. quoniam in veritate non repugnat quod verum non est.

Rationalis creatura prima omnium facta est dignitate quoniam ad ipsam refertur conditio reliquorum sicut ipsius conditio ad deum refertur quoniam ad similitudinem dei facta est sola.

Capitulum. III.

Quomodo creatura

Rationalis potest facta est. et postea facta est corporata creatura non in tempore sed etiam solus et respectu et dignitate. nam ipsa creature potest corpus ad ipsam refertur creaturam rationale et per ipsam perfecta est sicut ipsa conditio ad solum creatorem refertur. quoniam per ipsam facta est sola. Sola quippe rationale creatura ad similitudinem dei facta legitur et non debet quoniam alia creatura aliquid per se sola rationale ad similitudinem dei facta sit. sed omnia creatura in ratione divina et

providentia eius ipsam et similitudinem dabitur ex quo et secundum quam perfecta sit in substantia sua. Sed magna distantia est et deus magna similitudinem in deo habet et ipsum deum habet similitudinem. Quomodo enim in deo nihil esse possit quominus aut diversum aut aliud a deo esse. longe in aliud est factum esse aliquid ad similitudinem ipsam quod in deo est et in ratione eius et providentia ipsa et factum esse similitudinem dei et deo simile esse. Nam in deo quod omnia erant antequam essent in se secundum rationem et caritatem et providentiam ex quo futura erant sed quoniam minus erant singula perfecta et unum quodque habet aliquid et non totum secundum rationem et discretiorem uniuscuiusque que ratio omnia continebat et maior erat in toto et quoniam superabundabat singulis. Et deo non erant singula sed totum sed in toto erant singula. quoniam totum ad totum et singula ad singula. et in deo in parte nihil minus erat quoniam in toto quod pars et totum unum erat sicut ratio et providentia una discreta sunt que facta erant in parte et toto et minus futura erant in parte quoniam in toto. Ideo et ipsa in ratione minus habuerunt quoniam in ratione minus facta fuerunt. in deo minus non habuit quoniam in toto totus fuit et perfectus et unum. Ideo propter hoc ergo rationale creature non unum aliquid aut habuit illud in ratione divina per exemplari sufficere potuit ad cuius similitudinem formare sed quoniam totum assumpsit deum ut eius ipsa ymago fieret et expressa est ad totum emulans perfectionem. ut sicut deus ipse erat et unum erat et in ipso totus erat secundum rationem et providentiam et scientiam et causam. sicut ipsa spiritualis esset capax in uno scientie. providentia et rationis et intelligente omnium. Et lux ymago per facta imitans auctorem suum. et apparuit quasi ipsum in altero et idem unum. Et inuenta sunt in secundo quod que et in primo secundum emulatiorem. et imitatiorem et ymaginem et similitudinem rationis. et cause et similitudines. et forme et dispositiões. et providentia futurorum que facienda fuerant. Et cum facta sunt illa que facta sunt ad similitudinem horum facta sunt que erant in seculo facta sicut facta sunt ad similitudinem illorum in principio erant non facta. Secundum huiusmodi rationes et consideratiões corporata creata per se tertio loco creatas rationale est. quoniam ad eam facta est sicut ipsa rationale ad primam facta est in creatura natura

In principio primo facta sunt simul et corporea omnia in materia et incorporea in angelica natura.
Capitulum. III.

Wantum vero per

quod tinet ad momenta temporis et in terra et spacia. Interim comodi et veritati vicinius profitemur. quoniam simul in tempore uno et in principio temporis quoniam ipsa ceperunt facta est sive creata pariter rerum omnium visibilium materia et invisibilium in creatura angelica et spirituali natura. Nec fuisse in tempore nec cepisse alteras sine altera nec prius unam quam alteram sed utraque simul in tempore et eodem tempore et tamen potest fuisse ad quam facta est altera et in qua fuerunt exempla ratione sapientie quorum effectus sunt et expressiones que visibilia sunt condita. Et huiusmodi primo omnium est creata sapientia. Qui autem dicit ante celum et terram angelos creatos et substituisse ante omnia que mutabilia facta sunt et computant spacia et annos et secula quibus ante mundi constitutionem deo servierunt. et aliter serunt quoniam cum mundo tempore cepit et non fuit tempore ante mundum. quoniam mutabilitas non fuit et tamen fuisse angelos immutabilem et intemporaliter antequam mundum factum est. Et cum mundus cepit tunc primum cepisse tempore quoniam mutabilitas cepit et factum mundum in principio temporis. Sed nos interim magis approbamus quod dictum est pro captu intelligentie nostre salva reverentia secretorum quibus nihil temere asserendum putamus. Et ad hunc modum interim diffinimus quoniam simul facta sunt omnia et invisibilia et visibilia sicut scriptura dicit. Qui vivit in eternum creavit omnia simul.

Corporata et incorporea natura secundum aliquid informis facta est. et secundum aliquid formata.
Capitulum. V.

Omnia quippe tem

porata simul condita sunt quoniam uno et eodem tempore pariter cepisse credimus. et

visibilium omnium materiam et invisibilium naturam utraque informem secundum aliquid. et utraque secundum aliquid formata. Sic enim visibilium et invisibilium omnium materia in exordio illo constitutionis primarie et formae constitutionis habuit et non habuit formam dispositionis donec postea formaretur et ad ordinem ascenderet ad dispositionem. ut spiritualis et angelica natura in sua constitutione per sapientiam et discretionem secundum habitum nature formata fuit. et tamen illa quam postea per amorem et reversionem ad creatorem suum acceptura erat formam non habuit sed erat informis sine illa formam habebat illa.

Quales fuerunt angeli quando primum facti sunt.
Cap. VI.

Impleti ad huc pro

eo quales facti sunt angeli diligentius investigata rationem proponimus. Nam diximus quoniam facti sunt et quomodo facti sunt in principio et prima creatura antequam nihil factum est sed quoniam factum est et quod factum est cum ipsa. unde et secundum aliquid ante omnia facta est ipsa que forma est omnium et causa. Unde aut oportet ostendere quales facti sunt angeli tunc in ipso exordio et prima substantia et initio constitutionis sue in eo quod primum esse ceperunt et quale illud fuit quod primum fuit in eis conditum esse.

Non facti sunt de materia preiacente sicut corpora.

Capitulum. VII.

Quoniam enim in materia

preiacente creata est spiritualis natura quemadmodum corporata dicitur condita fuisse quoniam non utraque est neque simpliciter ipsa cuius simplicis substantie non aliud esse potest id quod est et id de quo est quod unum et simplex et indivisibile et imateriale est totum quod est sicut facta est in sua natura et esse suo quantum ad substantiam spirituales perfecta. non ut massa aut materia confusa aut rudis moles aut acerum aut congregatio cumulata aut aliquid ex his quod illa non contingit personaliter distincta et expressa et signata numero spiritualis et intelligibilis

discreiōis ut multitudo rōnalis et itelligibi
les spūs subliētes bñtes ingenuā rōnem
et formā sapie cōcreate et qualitatē spūales
intelligētie capaciōem modū et mensuraz
pōitionis pfect⁹ sublimiōis et illustratiōis
supuenture in ipōs. Liberū qz arbitriū in
ipō mor exordio in suū innatūqz pari pos
sidentes quo poterant sine violētia ad vtrū
libet ppa volūtate deflecti in altero adiuti
sū coactione. i. altero derelicti sū oppressiōe.

De quattuor proprietatibus na
ture angelice. Capitulum. VIII.

Iqs igitur que

rat qualis in exordio suo facta sit
vel cōdita spūalis natura qtuor
sunt ista q pposuim⁹ ut dixim⁹ angelis in
conditiōe sua attributa. B est pmiū substātia
simpliciter imaterialem. et sūm discretiōnem
psonalem. et tertiū formā sapie et itelligētie
rōnalis. quartū vero siue ad bonū siue ad
malū liberam inclināde volūtatis et electi
ōnis ppe potestati. Et sequit post h cōside
ratio magna et necessaria ad intelligētiāz
vertutis. De spūali substātia eoz et de sapia
illoz et de libertate arbitrij et de ceteris que
circa ista cōsistunt si omnib⁹ equalia erant
que equaliter omnibus inerant. Equaliter
enī oib⁹ inerant q cōmuna omnib⁹ erant.
De quib⁹ nihil excipiebatur qd non erat in
omnibus sed nondū constat si equale erat
quod equaliter inerat. Et h pmiū querēdū
ē de substātia. postea de forma ac deinde de
potestate. In psonis enī substātia ē in sapi
entia forma. in arbitrio potestas. Et ad sub
stātiā quidem ptiēt nature subilitas. ad
formā aut intelligētie claritas. ad piātem
vō motus intelligibilis et appetitus et volū
tatis rōnalis habilitas.

De differentia substātie spūalis.
Capitulum. IX.

Ic ergo queritur

si essentie ille rōnales q spūs erant
et natura simplices et vita imorta

les vni⁹ subilitatis vel puritatis siue vigo
ris eiusdē vel quolibet alio noie signanduz
sū quelibet essētia bona siue alia melior aut
decētiō forma iure appellat create sūt. Sic
enī cozpoz natura se demōstrat. et sūt que
dam solida cozpoz magis et firma. et alia
puriora apparent et extēria magis et mūda
et clara. et quasi meliorē et digniorē substā
nam vel essētiā vel formā habentia. et alia
leuia et coaptata et ppria et integra et incor
rupta magis. et alia fragilia et corruptione.
prima et infirma. et feculenta et vilia et pon
derosa et incōgrua. Et est in pulcra in vni
uersitatis cōpage et ordine ista diuersitas
in q min⁹ bonū malū non est. et differens
bonū mai⁹ bonū non est. Ad hūc ergo mo
dū rōnabile est illas qz spūales naturas q
vniuersaliter bñ pōite sūt cōueniētes siue
puritati et excellētie. siue nō indignas et in
essētia et in forma differentias et grad⁹ in
ipō mor exordio pōitionis siue accepisse qz
bus alijs superiores alij inferiores possent cō
stitui sūm moderamē sapie cuncta bona cre
antis et bene ordinantis dei.

De differentia cognitionis.
Capitulum. X.

Ui enim natura

subiles magis et sapia amplius
perspicaces creant sūt. hūc mē
to dignitatis superiores sūt pstituti. Qui vō
et nata min⁹ subiles et sapia min⁹ pspicaces
pōiti sūt merito dignitatis inferi⁹ sūt ordi
nati. ut tñ vbi q excellētiōes cōstituti sūt
siue supbia pxiati essent. et q inferiores pō
siti sūt siue miseria subiecti.

De differentia liberi arbitrij.
Capitulum. XI.

Eo et ipam liber

tate arbitrij sūm differentē nate vū
tutē et sapie et cognitōis et itelligen
tie vim si qō differentē alligēre voluerit nō ē
q ex rōne occurrat. Quia sic differēs vigoz
subilitas nature infirmitatē non adducit.
minozqz cognitio sapie ignorantiā non in

gerit. sic libertas inferior nullā arbitrio vo
lūtatis necessitatem imponit.

In quo similes conditi sunt et i
quo dissimiles. Capitulum. XII.

Uod ergo spirit

erant. q vita erant. q indissolubi
les vel imortales erant. equales om
nib⁹ erant. Q aut natura potētes erant. q
essētia subiles erant. q intelligētia sapien
tes erāt. et libertate volūtatis prompti ad
vtrūlibet et habiles. non equale oibus erat
et tñ sufficienter erat. Istas discretiōes inui
sibiles inuisibiliū et intelligibiliū naturam
solus ponderare potuit et vniuscuiusqz mē
suram et modū et terminū sapia sua cōpre
hendere. cui⁹ potentia conditū erat totus et
prouidentia ordinari. Istos vō caligāte in
telligētia timide incedim⁹ ad illa et palpa
mus sensu cognitōis infirme q vūte non
cōprehendim⁹. Que igit vū et quanta pot
entia fuerit inuisibiliū essētiāz. q v sapi
entia. qualisqz libertas et qntum in hīs cō
mune oibus et qd singulis pxiū vel singu
lare ad differentias datū sit valde ineffabi
le est et a sensu humano remotū. Sola enī
diuina potestas et sapia diuina nec termino
nec mensura clauditur. et arbitrij libertas
eterni. atqz incōmutabilis voluntatis com
placū nulla vnqz minoratiōe siue neces
sitas angustia coartat. sed absolutum est
et dominans et supercellens et efficac et in
tus sui libertate singulariter pfectū. atqz p
pria potestate pleniū. Omne aut quod crea
tum est ex parte ē et ex pte potēs est et sapi
ens et liberū ex parte. qz nec omis effectus
potestati creature subicitur nec oē occul
tum sapientie manifestat. nec oīs euentus
electiōem sequit aut volūtati famulat. sūm
aliqd tantū possunt et sapiunt sūm aliqnd
et liberi sūt. Et ppter ea determinanda est
potestas earū et determinanda est sapien
tia. et determinanda est libertas. Istas potestas
aut ad operatiōes ptiēt. sapia ad cognitōz.
libertas ad voluntatē.

De triplici potestate illozum.
Capitulum. XIII.

Terit primū tri

plex discretio potestatis illozum
quoniam alia potestas erat qm
acceperat ad se. alia qm acceperat ad inuicē
inter se. alia qm acceperat q pōitiōe ordina
ta fuerant sub se. Prima potestas virtutis
erat. secūda dominatiōis. tertia admistra
tiōis. In ea potestate qm acceperant in se
omnes differentes erant. In ea vero qm ac
ceperat inter se quidē excellētes. In ea aut qm
accepat sub se et differētes et excellētes. In ea
ptate qm. in semetipsis singuli acceperant
vnicuiqz ad effectum famulabat natura p
pria. In ea vero qm ad se inuicem habebat
quibusdā subiecta erat obedientia aliena
In ea aut qm ad inferiora possidebant poi
tēstati vnicuiqz sūm vūtem nature et digni
tatem officij ministeriū exhibebat subiecta
creatura. Hec de potentia pma rōnalis na
ture dicta future inuestigatiōni pxiā occa
sionem exponunt.

De triplici cognitione illozum.
Capitulum. XIII.

Es sapientia quo

o qz illoz in pma pōitiōe triplex
nobis discretio occurrit quoniam
illuminabant tripliciter vel ad tria simpli
citer erāt et erat trina cognitio i eis ut agno
scerent qd facti erāt. similiter et a q facti erāt
et cū q facti erant. In eo qd facti erant mali
et boni cognitōem acceperant ut intelligerēt
qd appetendū illis foret vel respuendū sūm
potentiā vūtis in se et libertates volūtatis.
sūm ipi⁹ a q facti erant cognitōem acceperant
ut intelligerent et sciret pncipiū et finē suū a q
pōitiōe pcellerant et ad ipm debuerant in
tentione conuerti. Illi⁹ vō cū q facti erant
cognitiōes acceperant ut scirent qd vel sibi
inuicē p diuina dispositiōe et ordinatiōe de
berēt. vel qntū in hīs q cōditione sibi sūpta
fuerant p pcella pte diuini sine pūptio
ne valerent. Et in hunc modū sapientes cō
diti sūt et discernētes et itelligētes spūales

ille substantie et tantum in his omnibus sapientes quantum incipienti nature congruum fuit vel pro merito virtutis adipsoscedendo necessarium.

Si perfecti facti sunt angeli an imperfecti.

Capitulum. XV.

Multi enim nesciunt et ignorant estimantel sup: effluem quandam sapias eoz q:

ad rem non pertinent cognitionem et pro: uidentiam et prescientiam futurorum reorum que circa se ventura erant fuisse in illis et aliter imperfectos et ignorantem et non sicut oportuit consumatos et plenos qualia facere omnipotentem non decuit et perfectum et bonum. Sed non discernunt quia ad perfectionem aliquid facere ut perficiatur quod est imperfectum et iterum perfectum ut sit primo imperfectum. Deinde autem perfectius et ut ab eo perficiatur a quo imperfectum factum est. ut perficiatur non est imperfectio faciens neque turpitudine facit quoniam et aliter facere potuit qui fecit et non aliter fieri debuit quod factum est. Sed hoc dicendum quoniam perfectum est secundum aliquid quid habens totum quod habere debet et si non habet quod habiturum est totum.

Quibus tribus modis perfectum dicitur. Capitulum. XVI.

Unum tribus modis

his perfectio constat et notatur convenienter. perfectum est enim secundum tempus perfectum. et est secundum naturam perfectum. et universaliter perfectum. Primum perfectum est et quasi initium faciens perfectio secundum tempus perfectum. Et sequitur quod maius est secundum naturam perfectum et tertium est et maximum et supercellens et universaliter perfectum.

Secundum tempus. Capitulum. XVII.

Ecundum tempus

perfectum est quod habet quicquid tempus requirit et puenit finem tempus haberi.

Secundum naturam. Capitulum. XVIII.

Ecundum naturam

perfectum est quod habet omne quod vel datum est nature sue ut debitum.

Universaliter. Cap. XIX.

Quiveraliter perfectum

est cui nihil deest. prima perfectio est nature condue. scilicet perfectio est nature gloriolate. tertia perfectio et vera est increate nature.

Quibus perfecti conditi sunt secundum primam perfectionem.

Capitulum. XX.

Tad huc modum

non mirabile est neque in questione ne adducendum quare non fuerunt angeli perfecti conditi quia in prima perfectione creati sunt et ad secundam sub tertia quoniam sicut non possunt ad tertia peringere sic neque a secunda incipere debuerunt. Alioquin perficiendi locus ab eis in ventre non valissent eundi in melius nisi reliquus fuisset post prima dona nature que crescere potuissent vel deficere.

Si presciverunt futuri eventus sui. Capitulum. XXI.

Sc queritur si presciverunt futuri eventus sui et si sapientia data cognoverunt quod futurum esset super eos. Unde enim variis aliis inveniendis occurrere. Si enim qui facti erant mali lapsi sunt presciverunt. penaque cognoverunt quod ruinam seque deberat et finiri non debuerat et tunc sibi mala

iminere prudentes aut vitare voluerunt sed non potuerunt et erant miseri. aut potuerunt et noluerunt et erant stulti et maligni. Si autem nesciverunt ceci erant neque cognoverunt quod pergeret et in contingens ac fortuitum miserunt pedem ut vltra procederent que nesciebant. Et videtur quod aliquid absurditatis afferre si hoc dicatur. et melius sedere et aptius esse magis ut scientes dicatur eorum que futura fuerant. Et repugnat ita talia ratio quam contra posuimus et potest facile mentibus infirmis scandalum nasci in alterutrum nisi pueniat. Propter hoc dicimus quod non erant presciverunt futuri eventus sui neque eis data est cognitio eorum que futura fuerant super eos quoniam non oportuit ita ut liberam haberent electionem voluntatis sue sine terrore et spe in utroque. Propterea monstratum eis est quod faciendum esset non quod esset futurum ut nulla necessitate providente impelli viderentur sed ratione dirigi et propria deflexi voluntate in ambobus. et ita bonum fuit et pueniens et non est sic reprehensibile dignum opus Dei quia ita fecit ut bonum fuit.

Quales conditi sunt boni vel mali. iusti vel iniusti. beati an miseri.

Capitulum. XXII.

Eo et multa alia

querunt de illa natura spirituali que curiositas humane mentis quietate esse non sinit. Interrogant si boni fuerunt vel mali creati angeli. iusti vel iniusti. beati aut miseri. et foras illis quodam alia his similia. Et quia multa sunt alia que in questione coaceruant. nec possumus nos ad omnia proluxa responsione occurrere. sed breviter diffinimus quoniam tunc in illo primo principio et exordio incarnationis quod humana consideratio ita breve et momentaneum simplicis instantis sine mora et intervallo prime subsistentie de nihilo in aliquid apparentis accipiat ut id quod primum omnium illis erat intelligat. hoc solum in conditis inveniatur quod natura contulit conditionis. Quod enim ceperunt totum acceperunt. et non poterat in illis ex illis quicquid esse. quoniam omne quod ex illis

est posterius est illis. Itaque omne quod factum sunt non fecerunt ipsi sed tamen facti sunt et quod facti sunt boni facti sunt totus. Si enim quod facti sunt mali facti sunt culpa est factientis non facti quia aliud esse non potuerunt neque facere ipsi cum facti sunt tunc ut aliud essent que facti sunt. Itaque ex faciente erant quando primum erant totum quod erant et acceperant totum quod erant et a se nihil habebant qui et hoc quod erant erant ex nihilo. et a creatore acceperant quod erant. Non potuit autem creator optimus auctori mali esse et ideo totum bonum erat quod ex ipso illis erat. et totum bonum erat quod ex ipso totum erat. Hec modo probamus quoniam boni erant angeli quando primum facti sunt et quod boni facti sunt omnes quoniam a bono facti sunt qui malum facere non potest. Sic itaque boni erant et non mali. et quemadmodum boni erant ita et iusti et beati erant. sed ea bonitate et iusticia et beatitudine quam natura incipiens acceperat. non quam fecerat ipsa vel meruerat faciendo. Si enim boni dicuntur boni erant quemadmodum bonum erat quod bonus fecerat totum. Et si meliores erant sic erant meliores erant pro eo quod facti erant non pro eo quod fecerant ipsi vel faciebant. Similiter et quod iusti dicuntur. solum hoc illis erat in iustos non fuisse. et quod beati. non miseros exstitisse. Veruntamen neque iusti ad meritum. neque iniusti ad culpam. quemadmodum neque ad glorificationem vel consummationem beati. vel ad tormentum aut penam miseri verissime affirmantur. Et forte expressius et ad intelligentiam evidentius sit nec bonos nec malos. nec iustos nec iniustos. nec conuersos nec auersos. nec beatos nec miseros conditos asserenti. Nam qui bonos dicit signat virtutem. qui iustos meritum. qui pueros dilectionem. que beatorum glorificationem.

De libero arbitrio illorum in primo conditionis principio quando subsistere ceperunt.

Capitulum. XXIII.

Illis aut quod erat

pmu accipe velle no erat aut facere qui ad volendu z faciendu tantu facti erant. no volentes aut facientes. Velle ei aut facere motu bz et de B in illud z successu et moza. qd incipiens pncipij esse no pt qd incipit tantu z amplius no est ad huc s3 pmu est z no deinceps. Velle at voluntate est velle cu mouetur voluntas et opaf iam aliqd. z e ibi B et illud. et de B in illud qd pcessit voluntas ex q velle erat cu ad huc velle no erat. s3 voluntas erat tantu. vt ex ea velle esset qd incipientis no erat aut facere. Non ergo sic intelligendu est simplex pncipiu et pma origo nascentis nature s3 vnu ipm z stantiu et no amplius sine spacio et motu z moza q oia subsequuntur postea in quibz velle constat et facere z pcessus motuu z actionu post pmu pncipiu. Ex q aut voluntas mouebat velle erat q libere mouebat. qz p se mouebat et non impulsu alieno. et B ipm meritū erat z vocabatur bonū vel malū. qz liberū erat z ex se erat. Et ex tūc mereri ceperūt ex q voluntate moueri ceperūt. z B post pmu pncipiu erat et a pmo pncipio erat z non in ipo quonia ab ipo tantu erat. Ex q aut voluntas erat libertas erat. qz voluntas est libertas. qnias potēs erat p se moueri vt ultra iret huc vel illuc s3 coactōe vel adiuta vt derelicta. quonia libertas est voluntatis ex q est voluntas ipa in ipo pmo pncipio. Id ppter B erat liberū arbitriū in illis quonia voluntas i illis erat potens moueri et ferri suo appetitu in vtrunqz.

Quid sit liberum arbitrium. Capitulum. XXIII.

Boniam sponta

q neus motus vt voluntari appetitū liberū arbitriū ē. liberū quidē in eo qd ē voluntariū. arbitriū in eo qd ē appetitū. Sed z ipa ptas et babilitas voluntatis libertas est qua mouet ad vtrūqz. et liberū arbitriū dicitur voluntatis. voluntarie at moueri z ferri spōtaneo appetitu B epitate elige et liberz

tate iudicare. in quo constat liberū arbitriū. et ppter hoc facti sūt liberi arbitrij vt voluntario appetitu mouerent s3m electōez voluntatis et inclinatioem desiderij sui s3m coactione. Verū tamen qd pmu erat in illis incipere moueri no erat neqz eligere neqz pncipice re quonia simplex erat z pncipiu pmu z in liberū arbitriū iam tūc erat quonia voluntas erat cui inerat B et ex qua B subleqbat. quoniam ex hoc mota est itaum et spontaneo appetitu ducta in electōnem ppriam.

Q, semper liberum arbitriū no ad presens spectat sed ad futurum nec ad omne sed ad cōtingēs tātu. Capitulum. XXV.

Et et hic sciendū

quonia liberū arbitrium qd dicitur mus pmi pncipij esse ppter voluntatem que erat in primo pncipio. B ipm ad pimum pncipiu non erat quoniam liberum arbitrium ad presens tempus non refertur. sed ad ea que futura sunt postea in contingenti. Omne enim quod est determinatum est. nec potest aliud esse qm est dum ipsum est. et si potest aliud esse potest aliud esse postea et non aliud esse tūc quando est B quod est sed postea vt desinat hoc esse quod est et incipiat aliud quod no est. Quod enim potest in presenti quidem potest. sed de presenti non potest. et si de presenti potest non nisi ad futurum potest. Qd igitur pimum facti sunt ipi non esse no potuerunt quia facti sunt B totum. et non fecerunt ipsi et non potuerunt non esse hoc cum pimum erat quoniam tunc ipsum erat et esse ceperunt solummodo. Et si potestas illis erat vt aliud essent quia liberum arbitrium erat. non erat tamen potestas illis vt tunc aliud essent qa hoc erant sed vt hoc esse desinerent quod tunc erant. z aliud esse inciperent quod non erant. Non enim ee poterant quod non erant nisi prius esse desinerent qd erant et tūc deinde esse inciperent quod non erant. quonia liberū arbitrium

de presenti esse non potest. et si ipm in pmi est sed spectat semp ad futuros euentus. z eos solum q in contingenti s3stunt. s3sa quippe q ex necessitate futura sūt liberū arbitriū non sequunt. sed constat immobiliter ad vnu tantu nec recipiunt vtrūlibet contingens. Sic igitur liberū arbitriū tūc in istis erat non quidem vt tunc aliud essent qz erāt. s3 potestate quā habebant in eo qd erāt vt B esse desinerent et aliud esse inciperent quod no erant. Et sic quidez studiosius inquirentibus ratio occurrit de statu pmo angeloz z de pmo dno existentie illoz quales facti sūt pimum. et de natura et de sapientia et de arbitrij libertate pposita.

De auersione et lapsu malozum et de cōuersione et cōfirmatōne bonozum. Capitulum. XXVI.

Hic hec cōsidera

pno adducit inquirere quales facti sunt dum diuiderent auersione et conuersione. Qd eni pmi erant s3m aliqd vnum erant. quia omēs boni erant z quod boni erant non facientes sed facti erāt. In B ergo vnum erant qd boni facti erant z no dum ad huc aliud erant qz facti fuerant. qz tunc pimum facti erant et non ante quicqz fecerant Ceperunt aut diuidi ab eo qd facti erant vt aliud iam essent vt proficientes s3p pta illud vt boni essent vel sub illo deficientes vt mali essent. Nec est conuersio z auersio qua diuisi sunt qui vnu erant z boni natura. vt sint alij supra illud boni p iusticias. alij sub illo mali p culpam. Conuersio eniz iustos fecit. z auersio iniustos. vtraqz ei voluntas fuit et voluntas vtriqz libertatis. z p pteza vtraqz merito imputat z vtraqz merito iudicat siue pro bono merito ad glām siue pro malo merito ad penam.

Quo in labentibz culpa gratiam auertit. in stantibz gratia meritū ad iuuat. Capitulum. XXVII.

Si aut ad bonū

cōuertebant voluntarie mouebant gratia cooperante sine coactione. Qui autē a bono auertebantur sponte precipitabantur gratia deserente sine opressione. et qui conuertebantur idcirco bene mouebantur qa gratiam cooperantem habuerunt. Sed qz auertebantur non idcirco precipitabantur quia gratiam cooperantem non habuerūt. sed idcirco a gratia deserebantur qz auertebantur et precipitabantur. et qui auertebantur non prius auertebantur et postea deserebantur. quia cum gratia non ceciderunt. et qui conuertebantur non prius cōuertebantur et postea assumebantur. quia sine gratia non profecerunt. sed qui auertebantur in eo ipo deserebantur. et qui conuertebantur in eo ipo assumebantur. p auersione deserunt ad persionem assumpti.

Q, in sola voluntate iusticia est et iniusticia. Capitulum. XXVIII.

unc uero i motu

voluntatis rōnalis iusticia paxie z culpa inuēta ē qz motu voluntatis factū ē vt mali fierēt auersi a bono i q erāt. z s3m motu voluntatis factū est vt boni eēt pueri a bono in q erāt ad bonū i quo nondū erāt. p pteza i motu rōnalis voluntatis omē meritū stabat qd vt boni vt mali erāt. Illic ergo z bonū z malū querendū ē vbi iusticia et culpa ē qz iusticia bonū est z culpa malū. z ipa culpa nec voluntas erat. q nia voluntas malū no erat. qnīa a Deo data erat. nec motus voluntatis malū erat qz voluntate erat z voluntas erat. z moueri voluntas a Deo acceptat. nec id a q quidē motus voluntatis erat malū erat. qnīa aliqd erat et oē qd aliqd erat a Deo erat et bonū erat.

Q, peccatum nec substantia est nec de substantia s3p riuatio boni. Capitulum. XXIX.

Uo g illic malū

erat nisi qz motus voluntatis ē erat ad qd ee debuerat z id ē erat qz ad aliqd erat ad qd ee non debuerat. nec tūc ad B esse sed ad illud non esse peccatum erat. quia si

illud non esset etiam si B esset peccatum non esset. Adens itaque rationalis sicut voluntate acceperat et moveri voluntate acceperat sic et ad quod licite moveri voluntate posset acceperat et ad illa moveri erat secundum mensuram moveri. et moveri secundum mensuram erat moveri secundum iusticiam. Et si ad illa tantum mota fuisset secundum iusticiam mota fuisset et fuisset iusta voluntas. quoniam nam secundum iusticiam mota fuisset. Quoniam autem ad ea mota est que processa non fuerunt extra mensuram mota est. et in eo secundum mensuram mota non est. et ibi malum illi erat secundum mensuram non moveri. neque illi malum erat moveri ad quod mota est. sed secundum mensuram si moveri ad quod mota non est. quod si secundum mensuram mota fuisset etiam ad B mota peccatum non fuisset. Extra autem mensuram moveri voluntate erat appetere quod concessum non erat in quo secundum mensuram non moveri erat et idem malum erat et occasio mali. Quia etenim extra mensuram voluntas mota est secundum mensuram mota non est. nec tamen malum erat illi moveri ad quod mota est. secundum mensuram non moveri secundum quod mota non est et B si mota non fuisset malum nullum fuisset. B itaque malum factum est voluntati avertenti se et transgrediendi mensuram quod turpis facta est et prava et inordinata effluens et non tenens modum et legem pulcritudinis sue. Que autem recte movebatur et secundum creatoris voluntatem firmabatur convertebatur ad eum a quo regebatur et illi bonum erat extra illius voluntatem non moveri a quod erat.

Quo deus omnes voluntates et potestatem angelorum ad sue voluntatis ordinem et dispositionem intorquet. Capitulum. XXX.

Considerandum

etiam hic est quomodo invisibiles illas et spirituales naturas moderatur deus. Si enim liberi arbitrij sunt faciunt quod volunt et si faciunt quod volunt quomodo ex sententia dei pendet quod faciunt. Nam si dicimus quoniam in circulo B faciunt quod vult deus. quod non aliud volunt aut velle possunt quod quod vult deus. quod et ipsum velle

tribuit sicut posse concedit. B et si de bonis aliquo modo concedit. de malis nulla ratione approbatur. Malis siquidem deus potestatem tribuit sola non voluntates. quod licet ex ipsius permissione sit quod malum possunt. ex inspiratione tamen eius non est quod malum volunt. Malorum enim voluntatum ordinatore est deus non creator. quomodo ergo non faciunt nisi quod deus vult qui nunquam volunt nisi quod deus non vult. quod si malum volunt quod nunquam deus vult. Si enim faciunt quod volunt et volunt quod deus non vult. quomodo faciunt quod deus vult. Rursus si deus non vult quod faciunt quare permittit ut faciant quod non vult cuius fieri non possit nisi eo permittente nec permittit nisi eo volente. Hinc coartamur diligentius investigare quomodo rationalem naturam precipue illam que voluntate iniusta a divina voluntate discordat iusta dei moderatio gubernat. Hunc consideramus quattuor generalis modos gubernationis divine in ipsis quibus disponuntur et ordinantur in omnibus que agunt ut et ipsa mala que agunt que contra voluntatem dei sunt quod sunt. quia non approbantur a deo quod mala sunt. extra eius dispositionem non effluunt in quibus hoc bonum est et placet quod ordinata sunt. Moderatur ergo deus et regit secundum suam voluntatem eos qui prava ac iniusta voluntate contra suam nituntur voluntatem ut conducantur et disponantur secundum ipsam qui surgunt contra ipsam ad perficiendum quod illi fieri placet. voluntate que illi displicet.

Quattuor modis deus cohercet voluntates et potestatem malorum angelorum.

Capitulum. XXXI.

De autem modo

ramen quattuor ut diximus modis perficitur. aut termino naturaliter collate potestatis. aut miraculo temporali. luer illate impossibilitatis. aut obstaculo extrinsecus adhibite difficultatis. aut iudicio intrinsecus operantis dispositionis. Terminatio naturaliter collate potestatis est quoniam naturaliter

posse proceditur. Miraculum temporaliter illate impossibilitatis est quoniam idem naturale posse subito et occulta virtute divine presentie in exteriori impedimento committit. Obstaculum extrinsecus adhibite difficultatis est quoniam natura divino per alias potestates extrinsecus obviantes aliarum voluntates ne ad effectum venire possunt impediunt. Iudicium intrinsecus operantis dispositionis est quoniam ipsa vis divina quod ab intus omni creature presentia illas etiam voluntates quod contra voluntatem suam exsistunt ad perficiendas suam voluntatem intorquet. Hinc autem quattuor modis pravas voluntates angelorum et bonum deus ad imperium sue voluntatis disponit ut in eo et in quod displicet id quod est quod malum est placeat quod est quod ordinatum est.

De occulta dispositione dei qua malas voluntates etiam ad suam voluntatem intorquet et disponit secundum suam voluntatem. Cap. XXXII.

Eillo autem modo

divine moderatio quod malas etiam voluntates presentia occulta et invisibili operatione ad suum arbitrium temperat et inclinat. B sentientiendum est ut credat deus malis voluntatibus non dare corruptio sed ordinem. Omnis enim voluntas prava est quod velle. et velle quod dem tempore ad aliquid est. quia omnis quod vult semper aliquid vult. voluntas autem non semper ad aliquid est donec velle est. quia non omnis qui voluntatem habet ad aliquid bene donec ipsa voluntate velle incipit et aliquid velle. Sicut non omnis quod visionem habet ad aliquid habet statim donec ipsa visio videre incipit et aliquid videre. visionem enim habere aliquid et in tenebris potest quando non videt. videre autem non potest nisi in luce quoniam aliquid videt. Sic et voluntatem bene aliquid prava non dicitur ad aliquid. velle autem non potest nisi ad aliquid. Omnis ergo voluntas alicuius est. sed non semper ad aliquid est donec velle incipiat. velle autem omne et aliquid est quod in aliquo est. et ad aliquid est quod de aliquid est. Omnis autem voluntas aut bona est si nihil ex natura est secundum iusticiam. aut mala est si preter naturam est ut

contra iusticiam. Voluntas ergo male vitium est ex ipsa quo mala est. Quid autem ex deo est quo per velle sine ad B siue ad illud est. In voluntate ergo initium est et ipsum malum est. et ex ipso voluntas mala est. in velle autem et initium est in quantum velle ex voluntate mala est. et ordo est in quantum ad B vel ad B ex disponente est. Et cum ipsum velle ad B aliquid est malum est quod ad hoc est. quia mala voluntate est. quod autem potius ad hoc quod ad illud est bonum est quia ordo est et ex bene disponente est. Potest ergo voluntas mala in se corrumpi et resolvi per primum vitium quod ei aliunde non datur sed non potest per velle extra se precipitari nisi qua ei via aperitur et quia precipitari vult ad ruinam viam aperit quodammodo ipsam inclinat non tamen impellendo sed permittendo et non tenendo. nec auctor illi est ruendi sed incedendi ordinato. Dominus inquit dicitur precepit illi ut maledicatur. et ego ait vocavi servum meum nabuchodonosor ut disperderet terram. et in die illa sibilabit dominus musce que est in extremo fluminis egypti. et api que est in terra assur et venient et requiescent omnes in torrentibus vallium et cavernis petrarum. In quibus omnibus manifeste ostenditur deus ad iudicia sua iusta complenda malas voluntates hominum siue demonum quibus ipse vult modis et occasionibus siue intus siue foris et excitare ad volendum et dirigere ad perficiendum. et ordinare ad subsistendum. in quibus quod sunt male dei non est sed quod sunt ordinate. Nec autem interna dispositio invisibiliter presentia tam occulta est ut etiam ipsas voluntates malas in quibus fit lateat que putant se solo solum arbitrio dirigi. quia se sentiunt preter coactionem proprio appetitu moveri. Quia enim non impelluntur neque quod intelligunt quod diriguntur. et nesciunt se habere coram precedentem ut ordinentur quia non sentiunt retrosum impellentem ut precipitentur. De alijs modis divine gubernationis non multa hic disputare volumus. quia per se magis patet nec tanta questione adducunt.

De ordinib' angeloz quot i prin-
cipio a deo conditi sunt.

Capitulum. XXXIII.

¶ Eorundem ange-

loz bec auctoritas pmulgauit. jr.
in principio a deo conditos ordines
angeloz. id est. angelos. archangelos. prin-
cipatus et potestates. virtutes. et dñationes
cherubim. seraphim. et addito ho-
mine denari' consummare' pfectionis cele-
stis. Non enim ut quidam putant p dno bo-
is ad restauratōem angeloz pūsa est q̄si
homo fact' non fuisset nisi angel' cecidisset
s; idcirco ad restaurandū et supplendū lapsor-
um numerū angeloz homo fact' ē. q; cū
bō postmodū creat' illuc vnde isti cecide-
rant ducit' est illi' societatis numer' q; in ca-
dentib' diminit' fuerat p boiem reparat'.
Nō ē ergo ordies āgeloz ab iniao cōditū
sūt et ex illis q; ceciderūt q; in vna simul oēs
malicia p̄senserūt. quasi vnū ex se puerse so-
cietatis ordinē effecerunt. Habet autē tra-
ditiō ex singulis alijs ordinib' cecidisse. vñ
et paulus ap̄tus cū de malignoz spirituz
tyrannide mentionem faceret p̄ncipatus et
potestates tenebrarum nominauit ut vi-
delicet ostenderet quia idem nunc quisq;
in malo ministerium ex pueritate exercet
quod ad bonum p̄ficiendū ex conditione
accepit. Nōq; tamē i scriptura neqm spūs
seraphi appellat' inuenio q; licet cetera do-
na post ruinam ad huc in malo possideant
caritatem tñ in dilectione dei nequa q; ha-
bere poterunt.

Si plures remanserunt q; ceci-
derunt. Capitulum. XXXIII.

¶ Enumero autem

o lapsorū nulla certa auctoritas inue-
nitur. oino tñ pbabile videt' plures
remansisse q; cecidisse. Prop̄beta enim cum
demonstraret currus igneos cōsolans ait
Plures sunt qui nobiscū sunt q; qui cū ill-
hinc contimus plures ē electos angelos
q; reprobos. Sunt q; dicūt tot electos ex bo-

minibus ad numerū angeloz ascensuros
quot ibi cōstat remansisse electos angelos
propter scripturam que ait. Statuit tempus
nos p̄loz iuxta numerū angeloz dei. Qd
si verum est cū multo plures in hominibus
sunt reprobos q; electi plures inueniunt' boies
reprobi q; electi angeli. Si autē boies repro-
bi plures sunt q; electi angeli cū electi ange-
li plures sunt q; reprobi plures erunt boies
reprobi q; reprobi angeli. Quid ergo verū
est qd b; vnū quēq; hominū duos angelos
habere deputatos sibi vnū malum adim-
pugnandū. et vnū bonū ad defensionem.
cum numerus hominū transcendat nume-
rum angeloz. Si enim in boib' plures mali
sunt q; boni et in angelis plures boni q; ma-
li cum positus sit tot electos futuros boies
quot sunt angeli boni. constat sñ vlla dubi-
tatione plures ēe homines bonos q; angeli
mali. multoq; plures boies malos q; āge-
los malos quia plures sunt homines mali
q; boni cum plures sint homines boni q;
angeli sint mali. Nisi forte dicatur idcirco
quia simul non subsistit genus humanū
sed p̄tempoz successione alij post alios se-
quunt' posse eos qui in hominib' simul subsi-
stunt angeli cōparari numero licet vniuer-
sitate p̄cedant. Quod tñ quia certum ē nō
potest melius inter occulta deputatur. vbi
ignorantia nō culpatur p̄sumptio arguit.

De discreta cognominatione an-
gelorum. Capitulum. XXXV.

¶ Cognominatio

o ne spiritū. Hic p̄cipue cōmemo-
randū putamus. q; noia illis non
p̄pter se sed p̄pter nos data sunt. Qui enim
sibi non sunt p̄emplatione nobis innoter-
sunt cognominatione. Illa ergo dona gratia-
rum in singulis denotant ex noie. non que
singulariter sed que excellenter data sunt i
participatōe. In illa enim celesti patria vbi
plenitudo boni est licet quedam data sunt
excellenter nihil possidet singulariter. Quia
enim in omnib' sunt. non quidem equali-
ter. q; alij alijs quedam sublimi' possident

sed communiter. q; omnes omnia habent.
Tres sciendū q; omnia dona gr̄az superiores
ordines sublimi' et p̄fecti' p̄ceperunt et tñ
ex p̄cipuis tantū modo nomia loquēdo ce-
tera sequunt' post se ordinib' ad cognomi-
nationē relinquūt. Et p̄ter gr̄ā seraphim
qui ordo excellentissim' omnium estimatur.
tam dilectionē q; cognominationē diuinitatis
et cetera virtutū dona ceteris omnib' subli-
mibus percipit. et tamē ab excellentior dono
id est. charitate vocabulū trahens cetera se-
quentib' post se ordinibus ad denomina-
tionem reliquit. Proximus post hunc ordo
i proximo dono. id ē. cognomine veritatis
cherubin appellatus est qd plenitudo scien-
tię interpretat'. sicut seraphim ardens vel
succendens dicit' p̄pter ignē dilectiōis. Et
hunc modū etiam de sequentib' intelligendū
est ordinib'.

Et omēs spūs celestes mittan-
tur. Ca. XXXVI.

¶ Meritur et hoc

q; vtrum omēs illi celestes spūs
ad exteriora nunciāda mittan-
tur. Quidam putant alios esse in illa multi-
tudine q; foras ex officio ad exteriora nun-
ciāda exeunt. alios qui int' semp assistūt
Sicut scriptū est. Multa milia ministrabāt
ei. Alii autē excellentiā filij cōmendans
p̄re angelis omēs administratores spūs
esse. in ministeriū missos p̄pter eos qui be-
rediditatem capiūt salutis firmat. Hinc q;
stio nascitur quō omēs mittuntur. si qdam
semper assistūt. et si omēs nuncij sunt quō
quidam semp assistere dicunt'. Si enim om-
nes nuncij sunt oēs angeli sunt. et si omēs
angeli sunt quomō vn' tantū inter noues
ordines hoc nomie censet'. Quidam putāt
in illa celesti curia omnes quidē mitti. sed
alios ex officio qui p̄prie angeli sive archā-
geli nominantur. alios ex tēpe et causa extra
cōmunē dispensationē oborta. qui et ipsi q;
q; cum angeloz ministeriū ex tempore su-
scipiunt nomē in ministerio assumūt. Sic
scriptus est. qui facit angelos suos spiritū.

quia videlicet qui semp natura spūs sunt
pro tempe et officio aliqñ angeli. id ē. nun-
cij sunt. Alij dicunt tres ordines sup̄mos
id est. cherubin. seraphim et cherubim ad sola
dina et interna p̄uersiones hōe semp q; crea-
tori assistere. Inferiores autē tres ad exte-
riora agenda et nunciāda mitti. Tres autē
medios nō solum dignitate vel loco s; of-
ficio etiā inter p̄ros q; consistere qui p̄ce-
ptum diuinū a superioribus accipiunt et de-
ferunt ad inferiores. ac per hoc cum supre-
mi medijs. medijs imis. atq; huj nobis p̄ce-
ptum diuinū nunciāt omēs merito ange-
li nominantur.

De ministerijs angelicis.

Ca. XXXVII.

¶ Ministeria ange-

m loz et officia quidā ita interpretan-
tur vt totū mundū. id est nō solū
vitam humanā s; omnia q; ad vitā būanā
p̄tinent scdm dei dispensationē ab angelis
administrari putāt sub deo et scdm deum
et malos aut ex officio p̄tatem nō habere
sed aliqñ ex permissione p̄tatem accipe.

Sexta pars de creatōne hominis
et de statu eius ante peccatū.

Quare deus hominē ex corpore
et anima fecit.

Capitulum 1.

¶ De in prima

parte hui' operis de con-
ditione hominis p̄sequēda
distinximus ordine nūc
suscipimus explananda.
Quattuor em erant in principio p̄posita.
Primum qre creatus sit homo. Secundum
qualis creatus sit et qual' institut' homo
Tercium qualiter lapsus sit. Quartum quiter
reparatus sit. Primum qdem qd p̄mū po-
situm est. id est. causa creationis būane su-
perius iam s̄m possibilitatē nostrā tracta-
uimus. et idcirco nūc superest vt ad secundā
partem in q; p̄positum est qual' creatus sit

homo et qualiter dispositus discutiendam transeamus. Deus omnipotens cuius beatitudo nec augeri potest omnino quoniam perfecta est. nec minui quoniam eterna est sola charitate nulla sui necessitate rationali spiritui creavit ut eum illi boni quod ipse erat et quo ipse beatus erat participem faceret. verum quia hoc ad felicitatis illius augmentum pertinuit ut gratiam conditionis sui per quem glorificandus erat agnosceret voluit ipse conditor prius ei in sua conditione ostendere quod postmodum in ipso facturus erat ex dignatione. Creaturas ergo rationales quas fecerat iussit partim in sua puritate persistere. partim eam corporeis indumentis et terrenis mansionibus copulans luteam materiam fecit ad vite sensum vegetare. Hoc siquidem pro exemplo future societatis que inter ipsum et spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficienda fuerant proposito ut videlicet ostendretur. quia quod tunc erat in conditione corporis spiritui. hoc secundum aliquid postmodum futurus erat ex dignatione assumptus spiritus sibi. Cōprobavit ergo deus potentiam suam et gratiam ostendit primum fingendo hominem quem postea exhibiturus erat hominem glorificandus ut sciret homo quia si potuit deus tam dispari naturam corporis et anime ad unam confederationem atque amicitiam coniungere. nequaquam et impossibile futurum rationalis creature humilitatem licet longe inferiores ad sue glorie participationem sublimare. Rursum si tantum gaudium est et tanta iocunditas vita ista mortalitas que constat ex presentia spiritus in corpore corruptibili. quanta iocunditas foret et quantum gaudium vita illa immortalis ex presentia deitatis in spiritu rationali. Quia ergo in parte pro exemplo universitatis humilitatus est rationalis spiritus usque ad consortium terreni corporis. ne forte hoc ipsum ad depressionem eius pertinere videretur adiunxit providentia dei ut postmodum cum eodem corpore glorificato ad consortium illorum qui in sua puritate persistenter sublimaretur. ut quod minus ex dispensatione

creatoris sui acceperat conditus. postmodum per gratiam eius acciperet glorificandus. Sic ergo conditor deus rationales spiritus quos fecerat variis locis pro arbitrio omnipotentis sue voluntatis disposuit. illis quos in sua puritate reliquit sursum in celum mansionem constituens. alios vero quos corporibus terrenis sociaverat deorsum in terrena habitatione disponens. utriusque regulas proponens obediens. quatinus et illi ab eo ubi erant non caderent. et isti ab eo ubi erant ad id ubi non erant ascenderent. ut cum isti peruenissent et illi non discessissent super id quod facti erant ad id ad quod facti erant pertingerent. ut cum eo essent a quo facti erant. Fecit itaque deus hominem ex duplici substantia. corpus secundum materiam de terra sumens. animam vero secundum materiam de nichilo fingens.

Qualiter homo ad ymaginem et similitudinem dei factus sit.

Capitulum II.

Accus est autem

f homo ad ymaginem et similitudinem dei. quia in anima que potior pars hominis erat vel potius ipse homo erat fuit ymago et similitudo dei. Imago secundum rationem. similitudo secundum dilectionem. ymago secundum cognitionem veritatis similitudo secundum amorem virtutis. Vel ymago secundum scientiam. similitudo secundum substantiam. Imago quoniam omnia in ipsa secundum sapientiam. similitudo quoniam una et simplex ipsa secundum eandem. Imago quoniam rationalis. similitudo quoniam spiritualis. Imago enim pertinet ad figuram similitudo ad naturam. Hec autem in anima sola facta sunt quia corporea natura similitudinem divinitatis capere non potuit que ab eius excellentia et similitudine in corpore longe fuit quod corporea fuit.

De creatione et origine anime. Capitulum III.

Veruntur autem

q plurima de origine anime: quando creata fuit et unde creata

ta sit et qualis creata sit. Hos vero in presenti abbreviacione tam multiplices opiniones prosequi superuacuum et infructuosum est. namque et hoc solum nobis sufficere putamus. si ea tantum que sentienda et asserenda sunt proponimus. In his ergo fides catholica potius elegit et veritati magis consentaneum iudicavit ut credamus animas partim hominum quando facta est non de preexistenti aliqua materia facta sed de nichilo creatam neque factam a principio quando angelis facti sunt sed postea cum corpus ipsum cui infundenda fuerat formatum est ab ipso creatore simul et factam et corpori sociatam. An vero in corpore vel extra corpus creata sit quanto difficilius est scire tanto minus est periculosum ignorare. Neque vero in hoc ingenium hominum approbandum est si minus si his que difficilia sunt perniciter insistit. sed potius si ea que scienda sunt prudenter discernit. Equalis enim stulticie est presumere in his que non possunt sciri et despicere in his que non debent ignorari. Propterea quantum sane fidei satis est queramus agnoscere et ea que curiositas sola scrutari suadet desistamus investigare. Creavit deus animam partim hominis de nichilo et inspiravit eam corpori de terra per materiam sumpto et formato dante ei sensum et discretionem boni et mali ut corpus ipsum sibi sociatum per sensum vivificaret. per rationem regeret et in ipso homine sensus esset rationi subiectus. ratio creatori. ut secundum rationem corpus moveretur per sensum. ratio autem libero arbitrio moveretur per deum.

De libero arbitrio.

Capitulum III.

Pro tres sunt

p motus in homine. motus mentis. motus corporis. motus sensualitatis. Motus mentis in voluntate est motus corporis in opere. motus sensualitatis in medio in electione. In motu mentis solo liberum arbitrium est. In motu corporis et

sensualitatis illa sunt que sequuntur liberum arbitrium. Sic enim prima fuit dispositio nature. Nam motus mentis voluntarius est appetitus. an voluntario liberum. in appetitu arbitrium. Mens igitur per se movetur. et est prima voluntatis motus. Motus voluntatis sequitur motus corporis. Mens itaque sicut dixi per se moveri debet. sed finem se moveri non debet. ymo secundum voluntatem creatoris sui. que forma illi est et exemplar et propria regula quam sequatur. Et propterea si finem deum movetur hoc est iusticia. si per deum movetur vel contra deum hoc est iniusticia. Ergo motus mentis iusticia semper est vel iniusticia. motus autem corporis semper est obedientia. Mens enim movetur libertate movetur. quia voluntarie movetur et per se movetur. et eius est quod movetur vel ad meritum si bene. vel ad culpam si male. Mens autem movetur necessitate movetur. quia ab alio movetur hoc est a mente. nec suum est quod movetur sed illius a quo movetur. siue ad meritum si bene. siue ad culpam si male. Ita motus mentis dominatur motui corporis lege nature subiecto. et quando ab utroque illo vicium est imperantis debitum obedientie. Nec culpatur qui ducitur quia necessitate ducitur. sed culpatur qui ducit quia in subiecto libertate ab utroque. Porro voluntas si iusticiam tenuisset haberet non solum motum corporis obedientem sed motum sensualitatis consentientem. Nunc vero quoniam rectitudinem suam ipsa non tenuit. habet quidem ab hoc ex indulgentia creatoris motum corporis obedientem. Ex vindicta autem motum sensualitatis contradicentem. cuius violentiam aliquando infirmata sequitur. aliquando autem roborata cohercet et moderatur. Si autem motus sensualitatis dominatur motui mentis dominatur et motui corporis qui subiectus est illi. et tunc peccatum regnare incipit in nostro mortali corpore. si autem non dominatur utitur mens servitio corporis sui et exhibet membra sua arma iusticie. et sunt simul motus mentis et motus

corporis. scilicet motus sensualitatis et perficitur iusticia. et iniquitas cobibetur.

De duplici sensu anime.

Capitulum. V.

Prima autem ratio

nalis idcirco duplici sensu instructa est ut et visibilia foris per carnem caperet et invisibilia intus per rationes. quoniam visibilia et invisibilia ad laudem creatoris illa excitaret. Neque enim in omnibus operibus suis deus a rationali creatura laudaretur si non omnia opera Dei a rationali creatura cognoscerentur. Et ergo perfecta esset laus Dei monstrata sunt rationali creature opera ut eum intus et foris miraretur et per admirationem proficeret ad dilectionem facta est creatura una cuius sensus totus intus erat et creatura alia facta est cuius sensus totus foris erat. Sensus angelorum totus intus erat. et sensus brutorum animalium foris erat. angeli quorum sensus intus erat contemplantur que intus erant et per ea que foris erant. Bruta animalia quorum sensus foris erat contingebant visibilia que foris erant sed non per ea similiter invisibilia que intus erant. quoniam qui invisibilia vident in ipsis visibilia vident quoniam visibilia in invisibilibus cognoscuntur. sed non eque que visibilia vident invisibilia in eis vident. quia sensus quo invisibilia percipiuntur in summis infima comprehendit. sed sensus qui continguntur visibilia in infimis summa non capit. Sicutque una creatura erat unius sensus totus intus erat. et alia creatura erat cuius sensus totus foris erat. et positus est in medio homo. ut intus et foris sensus haberet. Intus ad invisibilia. foris ad visibilia. Intus per sensum rationis. foris per sensum carnis. ut ingrederetur et contempleretur. et egrederetur et contempleretur. Intus sapiennam. foris opera sapientie. et utrunque contempleretur et utroque reficeretur. videret et gauderet. amaret et laudaret. Sapientia pascua intus erat. opera sapientie pascua

foris erat. et admissus est sensus hominis ut ad utrumque iret et in utroque refecionem inueniret. Intus per cognitionem. reficeretur per dilectionem. Sapientia liber erat scriptus intus. opus sapientie liber erat scriptus foris. Voluit autem postea adhuc aliter foris scribi sapientia ut manifestius videretur et perfectius agnosceretur. ut oculus hominis illuminaret ad scripturam scriptam quam caligauerat ad primam. Fecit ergo opus secundum post primam. et illud evidentius erat. quoniam non solum demonstravit sed etiam illuminavit. assumptis carne non amittens diuinitatem et propositus est liber scriptus intus et foris. foris in humanitate. intus in diuinitate ut foris legeretur per imitationem. intus per contemplationem. foris ad sanitatem. intus ad felicitatem. foris ad meritum intus ad gaudium. Intus in principio erat verbum. foris verbum caro factum est et habitauit in nobis. Liber ergo unus erat semel intus scriptus et bis foris. foris primum per visibilibus conditionem. secundo foris per carnis assumptionem. primum ad iocunditates. secundo ad sanitatem. primo ad naturam secundo contra culpam. primo ut natura foreretur. secundo ut vitium sanaretur et natura beatificaretur.

De duobus bonis hominis.

Capitulum. VI.

Prima vero homo

ex duplici natura participat fuerat ut totus beatificaretur. duo illi bona sunt conditora principio preparabat. unus visibile alterum invisibile. unum corporale. alterum spirituale. unum transitorium alterum eternum. utrunque plenum et utrumque in suo genere perfectum. unum carni. alterum spiritui. ut in uno sensus carnis ad iocunditatem foueretur. in altero sensus mentis ad felicitatem repleretur. carni visibilia spiritui invisibilia. carni ad solatium. spiritui ad gaudium. ex his bonis unum debet aliud promitti. unum ut gratis possideretur. alterum ut per meritum quereretur. Quod visibile

erat bonum gratis dedit. quod autem inuisibile erat merito querendum proposuit. ut ex dono gratuito probaretur et excellentia promissionis et fides promittentis. Si enim tale et tantum est quod gratis dedit quale et quantum esse putandum est illud pro quo seruicium queritur. Rursum si tanta bonitas illi inerat ut nichil meritis tam multa daret quomodo malicia illi inesse poterit ut seruientes non remuneret. Ad hoc spectabat quod visibilia omnia gratis data sunt homini. et continuo creatus dominus rerum constitutus est. Postea vero obedientia iniuncta est illi et preceptum datum ut primum mereretur deinde remuneraretur. Non remuneraretur in hijs que iam data fuerant in dono sed in hijs que proposita fuerant in premio. Neque vero idcirco seruicium ab homine questum est quod omnipotens conditor hominis a se facit seruicium indigeret. sed ut ipse homo vera bona merito acquisita gloriosius possideret. Et quia plus erat summe bonitati et merito dare et premium quam sine merito solus premium. Pro temporalibus autem et transitorijs homo seruire non debuit ne dignitas humane conditionis ad vilitatem deduceretur si pro hijs que subiecta illi fuerant seruire cogere. propter hoc inuisibilia quasi vera bene seruiendi post meritum promittuntur. Ista autem quasi modica et transitoria gratis intermerendum adijciuntur. Ista interim ad solatium illa postea ad gaudium. ista ad sustentationem. illa ad glorificationem. Sine illis non potest homo beatificari in patria. nisi istis non potest sustentari in via. Propter quod et talis factus est homo ut interim nunc ad tempus istis indigeret quatinus per ista indigentiam suam in illis agnosceret et ut intelligeret quia quod ipse erat bonum sibi sufficiens non erat nisi et illud quoque mereretur habere bonum a quo erat. hoc autem bonum illi fuit quod ipse sibi sufficiens non fuit. Magna quippe dignitas humane conditionis et talis facta est ut nullus et bonum

preter summum sufficeret. Et rursus magna libertas quod interim arbitrio suo dimissa est ut ad ipsum bonum summum cogi non possit quatinus sola voluntate ad illud iret quod sola dilectione possidere deberet. ut ergo in terriori vite bonum querere addisceret. ex terriori vita euasialis facta est ut ad tempus per se stare non sufficiens alio preter se et extra se bono sustentate indigeret.

De duobus preceptis nature et discipline.

Capitulum. VII.

Unum homini a

deo vel datum vel promissum nihil profuisset nisi et ad illud quod datum fuerat apponeret custodia ne amitteretur. et ad illud quod promissum fuerat appetitur via ut quereret et inueniretur. Propterea ad bonum datum posita est custodia preceptum nature. et ad bonum promissum aperta est via preceptum discipline. Duo ista precepta data sunt homini. preceptum nature et preceptum discipline. Preceptum nature fuit quod intus aspiratum est per naturam. Preceptum vero discipline est quod foris appositum est ad disciplinam. intus per sensum. foris per verbum. In his duobus mandatis totum continetur quid quid homini vel faciendum vel cauendum precipitur. In precepto etiam nature tria sunt. scilicet precepto. prohibitio. concessio. Preceptum autem nature nos nihil intelligimus aliud quam ipsam discretionem naturalem que intrinsecus aspirata est ut per eam homo erudiretur de his que sibi vel appetenda vel fugienda fuerant. Quasi enim quoddam preceptum dare erat discretionem et intelligentiam agendi cordi hominis aspirare. Quid ergo cognitio faciendorum fuit nisi nisi quedam ad cor hominis facta preceptio. Et quod rursus cognitio vitandorum fuit nisi si quedam prohibitio. Quid vero cognitio eorum que media fuerunt estimanda est nisi quedam concessio ut illic bono suo arbitrio

relinqueretur ubi quacumque parte elegisset non lederetur. Deo igitur precipere erat docere hominem que sibi forent necessaria. prohibere autem demonstrare noxia. concedere vero insinuare ad vitium libere habentia.

De tribus generibus rerum.

¶ Ea.

VIII

¶ Rebus enim vi-

libilibus que propter inferiorem vitam hominis condite sunt tria rerum genera creata inveniuntur. quedam scilicet ad usum ipsius vite necessaria in tantum ut ledatur si eis non utatur. quedam vero noxia quibus si utitur ledit. Alia autem media sunt quibus uti et non uti sine lesione potest. Nam quia vita ista inferior superioris vite ymago est congrua erat ut in illis que ad hanc vitam facta sunt eorum que ad superiorem vitam spectant documentum homini proponeretur. Sunt autem que per ista noxia vite spirituali quibus ipsa similiter uti sine lesione non potest. ut sunt vitia omnia que aime corruptiones adducunt. Sunt item in istis quedam salubria et necessaria quibus sine lesione carere non potest. qualis est cognitio dei et cognitio sui. et virtutes omnes que sanitatem aime operantur et nutrimentum prestant. Sunt item alia que abesse et abesse sine lesione possunt. et hec ad vitium libere habent quia salutes non impediunt quasi noxia nec velut necessaria operantur. qualis est cognitio rerum extrinsecarum et alia quedam huiusmodi. Sed necessaria ergo et salubria pertinet preceptio. ad noxia prohibitio. ad media concessio.

De gemina custodia vite inferioris.

¶ Caplm

IX.

¶ Ita est homini

ratio et providentia per quam vitam suam inferiorum custodiret

eandem providentia naturali fugiendo noxia. salubria appetendo. medijs ad vitium libere utens. Hac ergo custodia munus negligentiam vitare potuit sed violentiam repellere non potuit. In providentia enim hominis erat omnes negligentiam cavere sed neque in potestate hominis erat omnem violentiam repellere. propterea rationi humane adiuncta est providentia divina quatinus ratio humana in parte una vigilaret contra negligentiam. providentia divina in parte altera stare contra violentiam. Hac itaque gemina custodia munita civitas vite humane nullis adversis lederetur quia si ratio humana non repulisset adversus negligentiam providentia divina nunquam in homine violentie locum dedisset. Quia vero ratio primum per negligentiam locum suum deseruit divina postmodum providentia iuste se a custodia sua subtraxit ut iam in vita hominis nonnunquam violentia prevaleat. et ratio ipsa nunciam etiam inuita cogatur sustinere quod prius sponte cavere neglexit.

De tribus statibus hominis.

¶ Ea.

X.

¶ Eo fortassis alii

cui querendum videatur qualis homo ante peccatum violentiam aliquam pati potuisset qui si non peccasset sicut videtur pati omnino non potuisset. Ergo omnino pati non potuit violentia et nocere non potuit neque opus habuit custodia ne violentiam pateretur qui quodcumque sibi illatum fuisset nihil omnino pateretur. Nam si violentiam pati potuit quomodo etiam mortem non potuit. si autem mortem potuit quomodo immortalis fuit? Propter huiusmodi rationes solvendas que ab his qui diligentius secreta scrutari solent obijciuntur tres status vite humane. Prima consideratione distinguuntur. et in his qualis homo fuerit siue in corpore siue in anima quantumcumque ab eo quod primum factus

est mutatus sit aut in quo idem persistit necessario determinandum putamus. primus status hominis fuit ante peccatum in eo quod fuit conditus. secundus status est post peccatum si tamen status dicitur est et non potius ruina in quem per peccatum et per penam peccati per se sequitur est lapsus. Tertius status erit post resurrectionem a mortuis quando plene et perfecte tam a peccato quam a pena peccati liberabitur. et non solum in id in quo fuit conditus. sed supra id et usque ad illud ad quod conditus fuit restituetur. In primo statu divisit deus et homo. in secundo statu divisit dyabolus et homo. in tertio statu totum deus accipiet. In primo statu laus dei erat et aliquid preter laudem nihil in contra laudem dei. in secundo statu nihil ad laudem sed totum contra laudem dei. in tertio statu totum ad laudem nihil preter laudem nec contra laudem dei. ad laudem dei caritas. preter laudem dei necessitas. contra laudem iniquitas. In primo statu caritas et necessitas. in secundo statu necessitas et iniquitas. in tertio sola caritas.

De primo statu ante peccatum.

¶ Caplm

XI.

¶ Verum autem

plurima de primo statu hominis ante peccatum qualis fuit homo antequam peccaret et qualis futurus fuisset si non peccasset. et in corpore et in anima mortalis an immortalis. passibilis an impassibilis. de termino inferioris vite et de transitu ad superiorem. de qualitate et modo vivendi. de propagatione filiorum. de vita et de meritis nascentium ab ipso et sequentium post ipsum et multa alia que licet aliquando cum solute queruntur valiter tam mensuri si cum discretionem discuntur. Nos vero in tam multis precipue que a nostra intelligentia et capacitate remota sunt responsiones nostram moderari oportet. et ab his que dubia non sunt ea que per

babilius dicuntur tantum distinguere. Ita periculum diligens inquisitionis nullus erit si presumptio temerarie assertionis non fuerit.

De scientia hominis ante peccatum.

¶ Ea.

XII.

¶ Ergo queratur

de primo homine qualis ante peccatum fuerit. scilicet animam quidem rationalis fuit habens discretionem mali et boni. Scientiam quoque rerum quantum ad principium conditionis pertinet perfectam. Nam sicut quantum pertinet ad perfectionem stature et etatis humane corporis primum hominem perfectum factum credimus. ita quoque quantum ad animam cognitionem pervans et scientiam eam dumtaxat que prime perfectioni congrua fuit perfectam mortem conditam accepisse putamus et ad illam non studio aut disciplina aliquo per intervalla temporis perfecisse sed summi et semel ab ipso sue conditionis exordio una ac simplici divine aspirationis illuminatione illam percepisse. Triplex autem cognitione primum hominem eruditum constat. primum de se creatore sui ut agnosceret a quo factus erat. et cognitione sui ut agnosceret quod factus erat et quid sibi faciendum erat deinde cognitionem quoque illius quod secum factum erat et quid sibi de illo et in illo faciendum erat.

De cognitione rerum visibilium.

¶ Capitulum

XIII.

¶ Erum enim visibilium

omnium que cum homine et propter hominem facte erant perfectam cognitionem homines accepisse dubium esse non debet quantum videlicet siue ad anime eruditionem siue ad corporalis usus necessitatem pertinere videbatur. Nam et idcirco ipse creator non a se aut ab aliquo an

gelo singulis quibusque animalibus sed ab homine nomina formari voluit ut manifeste ostenderet quod singulorum naturam et usum et officia ex iustitia sibi homo ratione agnouit. Que enim propter illum creata erant ab illo regenda et disponenda erant, et idcirco horum omnium deus illi et scientiam tribuit et providentiam reliquit. Non namque apertus. Nunquid cura est deo de bobus? Curam etenim hominum animaliumque ceterorum et providentiam deus homini reliquit ut dominationi illius subicerentur et ratione illius regerentur ut a quibus debuerat obsequium accipere sciret etiam in illis necessaria providere. Hanc autem scientiam que ad modum et illam qua carnis comoda et necessaria providere debuerat, quia homo peccando non perdidit, idcirco deus postmodum illum per scripturas suas de huiusmodi erudire non curavit. De scientia vero anime sola idcirco homo cum reparabatur eruditus fuit, quoniam solam illam prius peccando amisit.

De cognitione creatoris.
Capitulum XIII.

Cognitionem ue-

ro creatoris sui primum homines habuisse dubium non est, quoniam si pro vita temporalis servanda in rebus transitorijs tam magna scientiam accepit, multo magis pro vita eterna adipiscenda excellentiores et abundantiores in celestibus cognitionem habere debuit. Cognovit ergo homo creatorem suum non ea cognitione que foris ex auditu solo percipitur sed ea potius que intus per aspirationem ministratur, non ea qua deus modo a creditibus absens fide queritur sed ea qua tunc per presentiam contemplationis scientiam manifestus cernebatur. Sciendum tamen est quod illam primam cognitionem hominis quam de creatore suo habuit sicut maiorem et certiores illa cognitione que nunc in sola fide

constat veraciter dicimus, ita etiam illa que postmodum in excellentia contemplationis diuine manifeste reuelabitur minorum necesse est confiteamur. Cognovit ergo creatorem suum homo non ita excellenter sicut postea cognoscere debuisset si perfuisset. Sicut enim inobedientia hominis per se sequentem ignorantiam prime cognitionis in partem abstulit, sic eidem cognitioni si in obedientia homo perfuisset per subsequentem reuelationem plurimum addendum fuit. Ad hoc vero diuine cognitionis quam primus homo habuisse creditur explicare difficile est, excepto eo quod diximus quia per internam aspirationem visibiliter et docet nullatenus de ipso creatore suo dubitare potuit.

De cognitione sui.
Capitulum XV.

Deo cognitio

sui eundem hominem a prima conditione sua talem accepisse credimus ut et debitum obedientie sue gratia superiorem agnosceret et debitum providentie sue gratia inferiori non ignoraret, hoc siquidem erat semetipsum agnoscere conditionem et ordinem et debitum suum siue supra se siue in se siue sub se non ignorare. Intelligere qualis factus esset et qualis incedere deberet, quid agere, quid cauere similiter. Hoc tum erat semetipsum agnoscere. Si horum cognitionem et discretionem homo non habuisset semetipsum non cognouisset neque per prevaricationes horum postmodum extitisset reus si prius ad horum cognitionem non fuisset illuminatus. Si autem queritur utrum homo iam tunc a principio cognitionem eorum que circa ipsum futura fuerunt id est lapsum suum et ruinam prescierit, et cetera mala omnia que primum in ipsum postea per ipsum in omnes qui fuerunt ex ipso transierunt, et similiter si prescierit bona que habiturus fuisset si in obedientia perfuisset illud omnino probabile et consequens esse

videtur quod ad institutionem et formam recte viuendi spectabat magis ut et facienda ut dicerentur ponuntur quam ut futura predicerentur. Illud namque et arbitrii libertatem et obedientie puritatem minuire omnino videretur si ipse homo ante meritum futurorum prescisceret, quia nec bona sperare cum prescientia malorum potuisset nec cum prescientia bonorum mala futura timuisset. Propter hoc igitur magis conueniens iudicatur primum hominem eorum quidem que facienda fuerant scientiam et preceptum accepisse sed eorum que futura erant prescientiam non habuisse ut liberum ab utraque parte arbitrium haberet. Et hec quidem de scientia hominis quantum ad primum pertinet statum diuinitatis sufficit.

De qualitate liberi arbitrii per tres status.

Capitulum XVI.

Liberi uero

libertate quantum ad eundem statum spectat in presenti ad iudicemus. Liberum arbitrium hominem ante peccatum habuisse nullatenus ambigendum est, ea sane libertate qua poterat siue ad bonum siue ad malum voluntatis sue appetitum inclinare, ad bonum quidem gratia adiuuante, ad malum vero solum permutente non cogente. Prima ergo libertas arbitrii fuit posse peccare et posse non peccare, sicut ultima erit libertas posse non peccare et non posse peccare. Prima libertas quidem adiutorium ad bonum habuit sed ad malum infirmitatem non habuit, sic tamen ut nec ad bonum cogere nec contra malum tenere. Ultima libertas in bono gratiam habebit, in malo infirmitatem non habebit, nec solum gratiam in bono adiuuantem sed etiam contra malum confirmantem, adiuuantem ut sit posse non peccare, confirmantem ut sit non posse peccare. Ad hanc libertatem post peccatum quidem ante reparationem gratiam non habet in bono si

infirmitatem in malo, et idcirco in ea est posse peccare non posse non peccare, posse peccare: quia libertatem habet sine gratia confirmante, non posse non peccare quia infirmitatem habet sine gratia adiuuante. Ad hanc libertatem reparationem ante confirmationem habet gratiam in bono, infirmitatem in malo, gratiam in bono adiuuantem propter libertatem, et gratiam contra malum adiuuantem propter infirmitatem ut sit in ea posse peccare propter libertatem et infirmitatem, et posse non peccare propter libertatem et gratiam adiuuantem, non dum tamen non posse peccare propter infirmitatem, ad hanc perfecte non ablatam et propter gratiam confirmantem adhuc perfecten non consummatam, cum autem infirmitas tota e medio sublata fuerit et gratia confirmans fuerit consummata erit non posse peccare, non quia vel tunc aut arbitrii libertas aut nature habilitas destruat sed quia gratia confirmans qua presente peccatum nequaquam inesse amplius potest non auferatur.

De virtute hominis ante peccatum.

Capitulum XVII.

Sicut autem queri-

tur an virtutes aliquae in ipso primo homine ante peccatum fuerint et si in ipso virtutes fuerint utrum in eis aliquid meruerit, cum certe videatur virtutes sine merito esse non posse. Nos quidem dupliciter virtutes haberi respondemus, secundum naturam, secundum gratiam. Virtutes namque nichil aliud est quam affectus mentis secundum rationem ordinatus qui secundum varias eiusdem mentis applicationes plurimi esse dicuntur, unam tamen radicem et originem habentes voluntatem. Una enim voluntas secundum quod se ad varia vel appetendo vel fugiendo inclinat variis format affectus

et diuersa. scdm eosdē affectus noīa formā
 custamē omīa bec in vna sunt voluntate
 et vna voluntas. Voluntas autem aliqn
 do per naturam surgit aliquādo excitatur
 per gratiam. et est quidem ipsa natura per
 gratiam. sed alia est gratia creatrix. alia sal
 uatrix. per gratiam creatricem facta sunt q̄
 non erant. per gratiā saluatricem reparan
 tur que perierant. Gratia creatrix primus
 nature condite quedam bona inseruit. gra
 tia saluatrix et bona que natura primū cor
 rupta perdidit restaurat. et que imperfecta
 nondū accepit aspirat. per prima bona li
 berum arbitriū reparatur. per secunda bo
 na liberum arbitrium operatur. In p̄mis
 bonis deus in homine operatur. in secun
 dis bonus deus homini cooperatur. Pri
 ma bona donum dei sunt. non meritiū ho
 minis. Secunda bona et dei sunt per donū
 hominis q̄ per meritū. Prima bona gr̄ia
 sunt. secunda bona gratia pro gr̄ia. Quan
 do vero voluntas hominis scdm naturam
 solam mouetur extra naturā nō meretur.
 Quando vero scdm deum mouetur sup̄
 naturam meretur. quoniam illum meret̄
 per quē et propter quē mouet. Omnis enī
 quis vult aliqd vult et p̄ aliqd vult qd vult.
 Quicunq; ergo vult aliquid et propterea
 solūmodo vult quod vult quia natura hoc
 vult. velle habet a natura. qui autē aliquid
 vult et propterea vult quod vult. quia de⁹
 hoc vult velle habet a gratia. et ita hoc meri
 tum hominis est q̄ propter deum vult qd
 vult. et propter deū facit quod facit. Hoc
 nanq; deus reddere habet quod propter
 ipsum fit siue voluntate sola in volendo si
 ue etiam voluntate et ope in faciendo. Bo
 na igitur nature et affectus ordinan scdm
 naturam virtutes sunt naturales que et si
 laudabiles sunt. quia bone sunt et a natura
 sunt. non sunt tamen digne merito illo
 quod est supra naturam. quia nichil in se
 habent preter naturam. Nichil tamen me
 reri enā b̄mōi virtutes nō mibi p̄uenīter
 dici posse videtur. q̄muis extra bona bec

que propter naturam condita sunt nichil
 mereantur que ex sola sunt natura. Virtu
 tes autem que ex gratia reparatrix nature
 superaddita format. quia in merito aliqd
 supra naturam accipiunt in premio etiam
 supra naturam remunerari digne sunt ut
 quibus amor dei causa est in opere presen
 tia dei premium sit in retributione. Sed in
 his virtutibus que per gratiam reparatri
 cem sunt p̄mum spiritus sanctus bonam
 voluntatem operatur. deinde bone volun
 tati mouēti se et opanti cooperat. Primū
 bonā voluntatē aspirat ut sit. deinde bone
 voluntati inspirat ut moueatur et operet̄
 ut vacua non sit. primus operatur eam. de
 inde operatur per eam. Bona voluntas
 enim instrumentū est. spiritus sanctus ar
 tifer. Quomodo autem artifex p̄mum
 instrumentū operatur. deinde per instru
 mētum operatur et q̄ instrumentū operat̄
 p̄mum solus ipse operatur. Quod vero
 postea per instrumentū operatur non so
 lus ipse operatur. sed instrumentum etiam
 ipsum per quod ipse operatur. sic spiritus
 sanctus qui p̄mum bonam voluntatem
 in homine operatur solus ipse operatur.
 quod vero postea per bonam voluntatem
 operatur. non solus ipse operatur. sed vo
 luntas etiam per quam operatur. tamen
 opus bonum ex spiritu est qui operat̄ non
 ex voluntate hominis per quam operatur.
 In ipsa quidem est bonus sed ex ipsa non
 est. Ex ipsa non est quoniam alunde accepit
 in ipsa tamē est quoniam habet quod ac
 cepit. Et idem ipse et suum est in quantum
 h̄t et non suū in quantum a semetipso nō ha
 bet. Tali igitur distinctione facta quia scilicet
 quedā virtutes ex sola natura sunt. que
 dam ex gratia si queritur utrum primus
 homo in illo primo sue conditionis statu
 virtutes aliq̄s habuit nullaten⁹ ambigen
 dū putam⁹ affect⁹ bonos et fm iusticiā or
 dinatos nasci illius a sua prima origine in
 fertos per quos ad bonitatem et iusticiam
 exsequendos naturali ingenio irabebat. Et

in his quidem affectibus bonis naturales
 virtutes constituisse quib⁹ a principio natu
 ra hominis formata est et instructa. De il
 lis autem virtutibus que voluntate bona
 et eo amore diuino mota perficiuntur. ni
 chil temere cōtra ipm quātum ad primus
 statum illum pertinet diffinire volumus.
 Precipue cum de ope charitatis nullum
 siue ex auroitate siue ex ratione argumen
 tum certum habeam⁹. Et si quidem ama
 re creatorem suū cepit hoc tamen omino
 laudabile non fuit. quia non perseverauit
 quia motus incipientis virtutis exting⁹
 est et abolutus per teporem culpe subleq̄n
 tis.

Qualis creatus sit primus ho
 mo scdm corpus.

Capitulum XVIII.

Hinc superest ut

considerem⁹ etiam qualis pri
 mus homo scdm corpus fac
 tus sit. hoc est mortalis an immortalis. pas
 sibilis an impassibilis et cetera que de sta
 tu corporis humani querēda vident. Pri
 mus igitur homo quantum ad naturam
 corporis terreni et immortalis factus est
 scdm aliquid quia potuit non mori et fm
 aliquid mortalis quia potuit mori. Sicut
 enī in illo primo statu habuit posse pecca
 re et posse nō peccare quia h̄t fuit prima ar
 bitrii libertas. ita etiam in eodē statu ha
 buit posse mori et posse non mori. q̄ ista
 fuit prima corporis humani immortalitas.
 In secundo statu habet posse mori et non
 posse non mori sicut et posse peccare et non
 posse nō peccare habet. quoniam in hoc sta
 tu est et moriendi et peccandi necessitas. Ad
 moriendi necessitas q̄m diu adest vita. Pec
 candi necessitas q̄m diu adest gr̄ia. In ter
 cio statu h̄bit posse nō mori et non posse
 mori sicut et posse non peccare et nō posse
 peccare. quoniam ad hunc statum pertinet
 et moriendi et peccandi impossibilitas. vtra

q̄ tamē ex gratia nō ex natura. quia si gr̄a
 non adest in altero moriēdi. in altero pec
 candi nature possibilitas nō desset. Si er
 go prima immortalitas ex gratia erit vbi
 moriendi possibilitas non erit. quanto ma
 gis prima immortalitas ex natura non fuit
 vbi moriendi possibilitas fuit. Ergo p̄m⁹
 homo ante peccatū immortalis fuit: quia
 in corpore eius corruptō et infirmitas nul
 la fuit. et extrinsecus p̄ter cetera fomenta ci
 borum quib⁹ corporalem vitam nutrire et
 sustentare debuit spirituale in ligno vite me
 dicinā acceperat qua eandē vitam contra
 mortis defectum sanā atq; incorruptam
 potuit conseruare. don⁹ ad veram immor
 talitatem vbi iam mori non posset transf
 ferretur et trāslatus confirmaret. Sicut er
 go immortalē non dicim⁹ p̄mum hominē
 fuisse ante peccatū ut mori omino nō possit
 sic etiam nequaquā impassibile fuisse crede
 re debemus. quasi nihil omino pati potu
 illet: quia naturam in se passibilem habuit
 Sed tamē si non peccasset sicut nō mortu
 us ita etiam siue ad molestiā voluntatis in
 mente siue ad corruptōis integritatis in cor
 pore passus omino aliquid nō fuisset. Itā
 q̄ primus ille homo nō scdm qualitatem
 corporis terreni s; ex beneficio vitalis edū
 lij nō mori potuit. scriptura manifeste ostē
 dit vbi eum ab eodem ligno eiectum ne vi
 tam ipsam perpetuam conseruare potuisset
 testatur dicens. Ecce adam quasi vnus
 ex nobis factus est sciens bonum et malū
 Hunc ergo ne forte mutat manus suam
 et sumat etiam de ligno vite et viuat in eter
 num eieci domin⁹ deus adam de loco vo
 luptatis. Qui ergo d ligno vite eiectus di
 citur ne semp̄t viueret manifeste ostēditur
 ex ipsius ligni beneficio hoc habiturus
 si semper viueret. Sic itaq; primus homo
 ante peccatum natura mortalis et passibi
 lis fuit qui tamē ex beneficio creatoris pre
 cedente et proprio studio subleq̄nte facere
 potuisset ut nec moreretur. nec in vna cor
 ruptōnem pateretur. Quia igitur naturā

passibilem non habuerit contra passionē et custodia necessaria fuit. vñ videlicet per rationē propriam contra negligentiam cauendam excusaretur et per prouidēnam diuinam contra violentiam omnem illeus seruaretur. et sic vñ primus munitur neq; moreretur nec pateretur.

Quamdiu homo si non peccasset in hac vita inferiori manere debuisset.

Capitulum XIX.

Quamdiu autem

in hac vita terrena homo manere debuisset argumētum aliud haberi non potest nisi quia probabile omnino est. qd post peractam obedientiam si in ipsa obedientia persistit statim ad premium ipsius obedientie transferri debuisset. quatinus sine moris interpolitōne de primo statu ubi habuit posse non mori ad alium statum transiret ubi amplius mori iam omnino nō posset.

De alimento eius.

Ca.

XX.

Uterim uero uita

terrenam fructibus terrenis nutrietur donec ad illam vitam transferretur ubi nullis proxijs alimentis indigeret. Sicut scriptum est. Factus est primus homo in animam uiuentē. secundus in spiritum uiuificantē. Quia enī quod uiuit uita habet. quod autem uiuificat uitā dat plus est omnino uiuificare qm uiuere. propter quod quia uita prima stare nō potuit per se. uita autem nouissima aliunde sustentari opus nō habebit. primus homo in animam uiuentem factus dicitur que uitam quidē in se habuit sed corpori per se solam uitam dare non potuit. Secundus autem in spiritum uiuificantē qui et uitam habebit in se et corpori dabit p se.

De studio humane vite ante peccatum.

Capitulum XXI.

Autem queritur

quomodo studio uita bona na si homo non peccasset colenda et exercenda fuisset nō incoūuenienter dicitur preter interna et spiritalia studia sapientie et diuine contemplatiōis. foris etiā in terre culturas siue in arando siue in seminando. siue in plantando et ceteris huius operibus quibus natura bona excolta pfectum caput in meli⁹ proximum hominem non ad labores sed ad delectationē exercendum. ut et opus esset ad delectationē et exemplum ad eruditionē. Sic nāq; exterior homo exercend⁹ erat ut ab ipso studio exterioris operis forma sumeret studij interioris et in eo qd foris faceret agnosceret quid sibi intus faciendum esset. Nam et intus similiter quedā terra erat que bona quidē creata erat. et tamē si bene excoleretur adhuc melior esse poterat. que culta fructus bonos daret. neglecta uero mala et noxia germina proferret.

Si non peccasset homo quales filios genuisset.

Ca.

XXII.

Uter ista que iam

dicitur sunt etiam querendū illud uidetur qualiter homo filios p creare potuisset si non peccasset qualesq; futuri essent. qui ex eo nascituri essent. In huiusmodi ergo sic iam sepe dixim⁹ diligenti considerare oportet ut ab his que dubia nō sunt ea que probabiliter tantū dicuntur discernamus. Que enī nec autoritas probat nec ratio arguit manifesta in dubia relinquuntur. tamē etiam ista nō inuoluntate aliquādo in questionē admittunt ut uel inueniatur quod uerum est uel saltem quod falsum ē non credatur.

Uter iusti an iniusti nascerentur. Capitulum XXIII.

Uia ergo conu

gum inter masculū et feminam ante peccatum a deo institutum. et qd ut crescerent et multiplicarentur dono benedictiōis concessum atq; inuictum legum commixtionē carnis in prole generationem sine turpitudine et concupiscentia futuram nullaten⁹ dubitare debemus. Qui ergo sine peccato generarentur cōsequeus omnino est qd etiā sine peccato nascerentur. Quomodo uero hi qui modo generantur cum concupiscentia quasi ex ipso radice sue uicio corruptionē trahentes nascuntur cum culpa.

Si paterne iusticie heredes.

Ca.

XXIII.

Uter etiam dignū

inquisitione uidetur si paterne obedientie meritum per incorruptam originem ad posteros omēs trāsire debuerat. quemadmodū nunc inobedientie illi⁹ culpa per eandē originem uiciatam. in ueros se effundendo dilatat. Quod si uerum est ita tunc in nascentib⁹ foris ex merito parentum originalis iusticia sicut nunc inuenitur in eisdem ex solo paterne transgressionis reatu originalis culpa. Idcirco tamen temere asserendum non est: quia similiter non uidet qd quemadmodū nunc natura per inobedientias ad corruptionem mutata cernitur ita etiam nunc per obedientiam obseruatam nisi usq; ad tempus predestinātū a deo seruata fuisset ad incorruptionē mutaretur. Semel enī transgredi plena inobedientia fuit. sed nō similiter perfecta obedientia fuisset si in ipsa obedientia homo usq; in finem non persistisset. Propterea sic inobedientia uno tpe consummata naturā ad corruptionem mutauit ita etiā obedientia naturā ad incor

ruptionem nō mutasset donec suo tempore usq; in finem seruata pfecta fuisset. Qui autē interim generarent a natura non usq; ad ueram adhuc incorruptionem transformata seminarent neq; nascēdo originalis iusticie meritum acciperent. quoniam et ipsi a quibus nascerent quondam adhuc perfecte obedientie haberent iusticiam. Non autē potuit natura nascēdo dare quod in generantibus nondū possidebat quēdam modum et hi qui nunc in peccato generantur non aliud nascendo trahunt qd uicius quod a natura a qua seminant accipiunt sic itaq; primus homo tempore obedientie sue casto coniugio ad propagationē posteritatis institutioni diuine deseruiens si hos generaret sine peccato quidem quoniam ex natura ab omni uicio libera. sed non similiter paterne iusticie heredes quoniam ipsa natura nondū foret ad incorruptionis premium quod nisi post peractā obedientiam dandū non erat transformata. Post qm autem a uita terrena ad celestem et spirituales statum transformatus fuisset amplius generare nō debuerat sicut mō p inobedientias mortalitati subiectus a carnis in propagationē nō cessat. Propterea igitur nō uidetur una esse utrobq; conditio quia ratio eadē utrimq; nō apparet. Sunt tñ qui credunt ueraciter asserendum qd prim⁹ homo si non peccasset nullos nisi bonos filios genuisset et nemo omnium qui ex eius carne nasceretur damnaretur tamen illud merito quare si sola primi hominis obedientia probata omnibus posteris ex eo nascituris ad meritum sufficere debuisset. aut si singuli quicq; posteris tempore suis quē admodum ipse primus probatus est sine eiusdem siue alterius cuiuslibet mandati obseruantia probandi fuissent. Et potest fortassis non absurde credi qd idem mandatum quod primo homini datum est. posteris qd illi⁹ obseruare debuerit ut singuli propria obedientia probarentur et singuli pro suis meritis digna retributione glorificarentur. primā tamē obedientiam obseruata causa

fore gratie adiutricis ad omnes sequētes et ipsam obedientiam obediendo imitantē.

Atque simul transferendi fuissent an per successiones.

¶ Ca. XXV.

¶ Terminio huius vite

¶ Inferioris in qua usque ad tempus diffinitus homo manere debuerat boni celesti ac vere immortalis vita superinducere. et post pactam obedientiam ad premium obedientie sine mortis interpositione transferri. hoc magis rationi consentaneum et fide dignum videtur quod sicut in hac vita mortali alijs per mortem decedentibus. alijs per natiuitatem victuri succedunt. ita quoque tunc precedentibus post terminum huius vite temporalis ad vitam eternam translati hijs qui ex eis nati fuissent decedentibus succederent. ipsi quoque temporaria sua impleretur et obedientiam seruati donec tandem numerus ad vitam predestinatorum impleretur et tempus huic inferiori vite in genere humano deputatum consummaretur.

Utrum perfecti nascerentur statura et scientia.

¶ Ca. XXVI.

¶ Uero queritur

¶ quales homo filios generare debuit si non peccasset. utrum scilicet quemadmodum ipse primus homo et secundum staturam corporis et secundum sensum mentis perfectus mox conditus est. ita quoque qui ex eo nascituri fuissent tam corpore quam sensu in ipso mox natiuitatis sue exordio perfecti esse deberent. Istos secundum estimationem nostram id magis approbamus ut primus homo quidem ut diximus et de corpore et sensu perfectus mox factus fuisse credatur. illos vero qui ex eo nascerentur eadem lege qua nunc et natiuitate humanam ordinam tam cernimus paruos nascituros ac deim

de per intervalla temporum tam in sensu animi quam in statura corporali incrementa accepturos. Sic enim in omni genere rerum aliam legem primam conditionem habuisse credimus atque aliam subsequentes propagationem. Prima enim omnia perfecta facta sunt. cetera autem omnia que ex ipsis oriuntur. et post ipsa subsequuntur nisi per intervalla temporum crescendo ad perfectionem venire non possunt. Hoc in arboribus et plantis et germinibus cunctis vel ceteris. hoc in bestiis et cunctis uiuentibus cernimus. quia a modico uniuersa incipiunt. ac deinde paulatim per incrementa ordine ad perfectiones euadunt. Quocirca nequaquam pro vicio humane nature deputandum est si in principio suo a perfecto inchoata per subsequentem propagationem a modico ad maiora et meliora proficiat. Et de corpore quidem humano fortassis difficile non erit. neque inconueniens videbitur in estimatione recipere. Atque de sensu et cognitione uitae fortasse minus probabile videbitur. quod scilicet hijs qui sine peccato nascerentur sensu et intelligentia mentis imperfecti nascerentur. propterea quod omnis ignorantia in rationali creatura non nisi ex pena peccati esse videatur. Sed si hijs qui hoc dicunt non satis diligenter considerant: quia non omnis qui aliquid nescit aut aliquid minus perfecte scit statim ignorantiam habere siue in ignorantia esse dicendus est. quia ignorantia non dicitur nisi tunc solus cum id quod ignorari non debuisset nescitur. Talis itaque ignorantia non nisi ex pena peccati inesse cognoscitur cum mens a lumine veritatis excecata ne ea que scire deberet cognoscere valeat proprio vicio obscuratur. Illam vero que in nascentibus cunctis et nunc a principio inesse videtur. et tunc quoque inesse debuisset creditur sensus siue cognitionis imperfectionem nature esse non culpe. Et ex hoc manifeste liquet. quia Dominus in euangelio. cum sub typo anime samaritanam de occultis suis conueniret. Primum eam quingens viros habuisse. ac deinde quem

nunc habet virum eius non esse testatus est dicens. Quingens enim viros habuisti et hic quem habes non est tuus vir. Qui sunt enim quingens viri: quibus anima rationalis primus legitime copulata dicitur nisi. v. sensus corporis secundum quos prima etas vite humane sine rationis discretione gubernatur. Secundum quorum scilicet sensuum affectus incedere si illi etati non natura sed viciu esset nequaquam ipsi sensus viri sed adulteri potius appellati fuissent. Propterea cum postea subiunctu est quia ille quem habebat vir eius non esset. manifestus est quia hijs quos primus habuerat quingens eius. hoc est legitimi et non alieni fuissent. Naturale siquidem humane nature est in prima etate secundum solos sensuum affectus moueri atque incedere. Cum vero ad annos discretionis puenit si relicta veritate errore sequitur ipse ei error tunc non maritus sed adulter appellatur. Quod autem primus secundum solum sensuum motum incedens operatur nec malus ei ad culpam nec bonum ad meritum reputatur. Non igitur infantibus etiam in peccato natus viciu est sine cognitione nasci. sed hoc eis viciu est cum tali. scilicet vicio nasci unde postmodum cum ad annos discretionis puenierint coniungat eos si gratiam adiuuante non habuerint a cognitione veritatis illa duntaxat que ad salutem pertinet prepediri. Quod si verus est neque viciu fuisset illis qui sine peccato nascerentur sine cognitione etiam nasci quia nihil in se nascendo haberent unde postea cum ad tempus agnoscendi puenissent potuissent a cognitione veritatis prepediri. Et nos quidem secundum hunc modum in rebus occultis ea que magis probabilia nobis videbantur elegimus. ita tamen ut in nulla parte dubia per certis asserere presumamus. pro eo autem quod propositum nobis fuit qualis primus homo conditus est presentem ab breuationi sufficere volumus nunc restat ut id etiam quod sequitur. scilicet qualis institutus sit a deo quantum interim animo occurrerit et proposito nostro conuenire videbitur explicemus.

¶ De institutione primi hominis.

¶ Ca. XXVII.

¶ Valiter primus

¶ homo institutus sit a deo et ad recte viuendum informatus ut plenius valeamus agnoscere. quedam nos oportet superius iam dicta ad medium reuocare. Diximus namque superius duobus bonis a principio homini a deo preparata unum corporale alterum spirituale. unum visibile. alterum invisibile. unum transitorium. aliud eternum. unum corporis. aliud spiritus. unum vite superioris. aliud vite inferioris. ut utraque vita iocunditatem suam haberet. alia ad somnium. alia ad gaudium. alia ad felicitatem. alia ad necessitatem. alia ad usum temporis. alia ad fructum eternitatis. Istos itaque bonorum que ad utramque vitam pertinebant spiritus qui ipsi carni in homine predebant cura iniuncta est. quatinus scilicet alterum hoc est corporale bonum ad usum inferioris vite per providentiam disponeret. alterum vero scilicet spirituale bonum ad fructum superioris vite per obedientiam quereretur. utrumque ergo ad spiritus rationalem pertinuit. ut et carni sue prouideret. et sibi. Carni quidem sue in bono quod sibi ad usum eiusdem carnis erat subditus. sibi autem in bono illo quod non solum carni sed ipsi quoque qui in carne superioris fuerunt dignitate prelatum. Quapropter ad inferius quidem bonum conseruandum prouidentia pertinuit. ad superius autem bonum obtinendum obedientia necessaria fuit. prouidentia ex ratione. obedientia ex precepto prouidentia in precepto nature. obedientia in precepto discipline. Sic itaque secundum bonum institutum est ut inferioris vite bonum per prouidentiam custodiret. vite superioris bonum per obedientiam quereretur. Si ergo secundum hanc institutionem precessisset perfecte iusticia tenuisset. et sic alienus fuisset a culpa ita etiam liber et immunus primus fuisset a pena. At autem huius institutionis modus utriusque perfectus agnoscamus. utriusque vite rationem et formam et ea que ad utramque vitam videndum spectare bona eorumque usum diligentius nos considerare oportet.

De institutione hominis scdm inferiorem vitam.

Ca. XXVIII.

Uo igitur bona

que supius distinxim⁹ deus bo- muni ab initio preparat. aliter tempale. et alterum eternū. utriq; plenū & perfectus. Aliter id ē tempale bonū plenū statim conditio apposuit. Aliter id ē eternū bonum plenū post meritū dandū propo- suit. Illi qd deberat custodiam apposuit cū providentia sua pceptus nature ad aliud quod proposuerat viam aperuit cuius gna sua preceptum discipline. Preceptum au- tem nature tria continet preceptiones. pro- hibitionem. concessione. Preceptio natura- lis est discretio naturalis per quam inspi- ratum est homini que sunt nature sue ne- cessaria. Prohibitio vō est per quam inspi- nuatum est illi que sunt noxia. Concessio au- tem est illorum que sunt media discretio. i. quibus vti vel non vti sine periculo vel in comodo potest. Si ergo homo per natu- rale preceptū instructus negligentia caue- re voluisset. diuina providentia nulla eius violentia opprimi vel noceri pmitteret.

De institutione hominis scdm su- periozem vitam.

Ca. XXIX.

Uterat itaq; hō

per preceptum nature pseruare bonum naturale quod habuit. sed per illud non potuit illud eternum bo- num quod nondū habuit adipisci. Neq; enim ad vitam superiozem obtinendā meri- tum illi foret si aut vitaret vice huius noxia aut que salubria sūt appeteret siue ad vtrū libet medijs vitaretur quoniā in his omni- bus non tam pipientis affectum q̄s com- modum obedientis attenderet. Itaq; vt homo super banc vitam aliquid mereretur necessariū fuit vt pcepto nate pceptum discipline adderetur. et vt in ipsi⁹ pcepti executione homo nō tam pcepti vtilitate q̄s pceptis dilectione amplecti probare

tur. Sed quid erit amplius quod ad expe- riendam hominis obedientia; illi pceptas cum totū quod ad viā humanā pertinet in pcepto nate continet. Quecunq; enī propter hominē facta sunt aut necessaria sunt vice humane. et pertinent ad pceptio- nem. aut noxia & pertinent ad prohibitionem aut media & pertinent ad concessione. Quidan datum autē discipline neq; de pceptone neq; de prohibitione nafali sumi poterat ne si vel eadem pcepter et deus autē; probi- beret que pcepter et probibuerat me- ritum vt dictum est ad viā obedienti nō esset. Si vero in vtiolub; mutaret mandā- tum vt pcepter probiberet. aut noxia pcepteret naturas a se factam inuiste lede- ret et in repugnancia mādatōrum suoz quecūq; pars ad effectū duceretur homi- nem in necessitate pcepterōnis pcepti- taret cum e duobus contrarijs alterū sine alterius transgressionē impleri non posset. Poptuit ergo vt de concessione naturali pceptum discipline sumeret quia solum modo meritū esse potuit vbi liberum arbi- trium fuit. & vbi homo ad vtrūlib; se pro- voto inclinare potuit. Sic tamen optebat vt de ipsa concessioe pceptum discipline sumeretur. quatinus per pceptum pceptio ipsa nō mutaret. id est. vt pceptū naturā rei de qua fieri debebat non corrumperet. neq; contra institutū primum vice hūane noxiam faceret. quatinus sola inobediētia pcepterōni nō ipsius in qua pcepteraba- tur rei natura noceret. Cum autem de con- cessione naturali pceptus discipline formā dum fuisset congruū fuit magis vt scdm prohibitionē hoc fieret nō scdm pceptio- nem ne dyabolus possit obedientiā homi- nis calumniari et in vno tantum non in pluribus ne inobediētia ipsa valeret ab homine excusari. Si enī; dixisset deus ho- mini vt de ligno scientie boni & mali mādu- caret haberet dyabolus aduersus hominē aliquid quod dicere posset. quia videlicet in executione mandati magis comodum suum q̄s pceptus creatoris sui respicere et ad perficiendū id qd pceptū fuerat non

amore dei sed delectatione cibi fuisset abdu- ctus. Rursus si multa de his que natura- liter concessa fuerant deus homini probi- buisset et pauca concessisset pcepterōnis sue homo excusationem aduersus deū ha- bere videretur. pro eo q̄ necessitate magis q̄s voluptate ad pcepterōnem impulsus demonstraret. Propterea deus hominē ad experientiam obedientiam mandato info- mans multa concessit et pauca probibuit. vt ipsa obedientia esset libera et que probi- buisset idcirco probibuit pon⁹ q̄s pcepter vt obedientia ipsa esset pura. De omni inquit ligno paradisi comede. de ligno vero scie- boni et mali ne comedas vt sc̄p̄ius insir- mitatem sensus humani per concessione- m consolaretur. ne forte postea ad probibitio- nem traheretur. Si ergo homo in hac obe- diētia pcepterisset post tempus diffinitum a deo ad illud bonum quod ei in celis pre- paratum fuerat sine moris dolore traser- ri debuisset cum omni prole sua post ipum subsequente in consorcio beatorum ange- lozum via celesti sine fine victurus.

De loco in quo positus est pri- mus homo.

Capitulum. XXX.

Lancauerat autē

dominus de⁹ sicut dicit scriptu- ra paradysum voluptatis a pcepterō- nis in quo posuit homines quem forma- uerat. Qualis autem paradysus fuerit vbi homo probandus et exercendus positus ē subsequitur scriptura et dicit. Produxitq; dominus deus de humo omne lignū pul- chrum visu. et ad vescendum suauē. lignū etiam vite in medio paradisi. lignū q̄s sci- entie boni et mali. et fluxius egredebatur de loco voluptatis ab irrigandum paradisi sum. qui inde dividitur in quattuor capua- patet ergo quante amenitatis locus ille fu- it in quo natura hominis abduc a corru- ptione aliena foueri ac nutri debuit q̄ fon- tibus ac fluminib; irriguis arboribus om- nis generis frondosus ac nemosus fru-

ctu tam pulcro ad videndum q̄s suauis ad vescendum refertus predicatur.

De ligno vite. Capitulum. XXXI.

Uiter cetera dei

bona ad iocunditates vite huma- ne preparata etiam illud mirandū comemoratur q̄ lignum ibi vite esse dicit. cuius virtus tam mirabilis esse perhibetur vt certis temporibus sumpsum vitam cor- poralem in homine quādiu ipse homo ipso- ueretur non solum a morte sed ab omni et defectu illa q̄ custodire valuisset.

De ligno scientie boni et mali. Capitulum. XXXII.

Ignū etia; sci-

entie boni et mali ibi fuisse narra- tur quod non similiter quidem ex natura sua scientiam boni et mali homini dare potuit quēadmodum lignum vite vt tam in homine corporalem ex natura sua & virtute sibi indita a deo potuit conseruare sed idcirco tantum lignum scientie boni & mali dicitur. quia ad probandā obedientiā hominis siue inobediētiā experientiam parabat. Erant enim quedam bona que necdum homo per experientiam cognoue- rat. Et erant similiter quedā mala que non dum homo p experientia sciuerat. et positi- tum est quasi in medio lignū scientie boni & mali. vt illud hō vel obediēdo ad bona gustanda et cognoscenda transiret. vt non obediēdo ad mala sentienda & pceptenda ptingeret. Sic ergo in loco isto siue boni si- ue mali cognoscendi occasionem accipere debuit. nō in ex natura ligni q̄ hō homini ex se dare non potuit. sed q̄a in eo ne vel boni obediēdo vel mali inobediēdo probibi- ta remuneratione occasionem accepit. Si vō aliter vni cui⁹ nois interpretari volueri- mus dicere poterim⁹. q̄ ad am ante pecca- tū bonū et malū sciuit. bonū quidē & pcepter et p experientia. malū vō p sola sc̄ia. post q̄s

sunt lignum veritum tetigit. malum iam enas
 p experientia cognoscere cepit. atq3 p exper-
 rientiam ipi mali bonum q3 qd stricte fue-
 rat tenendum agnovit. Sic igit lignum istud p
 virtute obedientie vl p inobedientie culpa
 prodelle aut nocere homini potuit. Quan-
 tum aut spectabat ad naturam ipsius tale fuisse
 credit vt siue ederet siue non ederet homo
 fructu ei no lederetur. Conuenienter autem li-
 gnū vite ex sua natura virtutes tribuit. lignū
 vō scie boni et mali virtutis tantū occasionē
 pstitit. q3 bona inferioris vite ex natura sūt.
 bona vero superioris vite ex gratia.

Q homo in paradiso positus ē
 nō creatus. **Capitulum. XXXIII.**

Et tali ergo loco

i talibus delicijs referto positus est
 homo nō creatus quatinus beneficijs
 dei nō nature imputaret s3 grē sicut scriptus
 est. Tulit dñs de boiem et posuit eū i para-
 diso voluptatis. Quē enim tulisse et postea
 posuisse in paradiso dicitur. quoniam alibi creatus
 sit vt hic poneret aliud de assūptis manifeste
 demonstrat.

Quare vnus primū creatus est.
Capitulum. XXXIII.

Reavit ergo de

c boies primū vnū vt vnū esset bñi
 generis pncipiū q̄tinus in h3 dya-
 boli supbia pfunderet. et bñe nate bñi-
 tas diuine ymaginis similitudine glorificaret
 dyabolus nāq3 aliud pncipiū eē a deo concu-
 pierat. et idcirco vt ei supbia magis pfunde-
 ret bñō in donis accepit quille puer se rape-
 poluit et obtinere nō potuit vt i h3 et imago
 dei in boie appareret. q̄ sic de in oib3 rebus
 creatis pncipiū exiit. ita iste oib3 boibus
 pncipiū eēt generatōis. et omēs boies dū se
 ab vno et vnū eē cognoscerēt oēs se q̄ vnū
 amarent.

**Quare mulier de viro facta est et
 quare de latere. Cap. XXXV.**

Postea vero in ad

uitorū generatōis de ipō viro mulier facta
 ē quoniam si aliud fieret. vnū pfecto omniū
 hominū pncipiū nō eēt. facta ē aut de latere
 vni vt ostenderet q3 in cōsonū creabat de
 lectōis. ne forte si fuisset de capite facta pre-
 ferenda videret viro ad dñatōnem. aut si de
 pedib3 subiacta ad seruitutē. q3 ergo viro
 nec dña nec ancilla parabat s3 socia. nec de
 capite nec de pedib3 sed de latere fuerat pro-
 ducenda vt iuxta se ponenda3 cognosceret.
 quā de iuxta sumpta didicisset.

**Quare dormienti viro costa ab-
 stracta est. Capitulum. XXXVI.**

Sine dormienti ut

i ro ponatur q3 vigilanti costa de q̄ mu-
 lieris corp3 fabricaret subtracta ē.
 ne in eo pena aliquā sensisse putaret et diu-
 ne simul potentie opus mirabile pbaretur
 que hominis dormientis lat3 aperuit et eum
 tñ a quiete soporis sui minime suscitauit.
 Quantum vō pmet ad spūalē intelligentiā
 idcirco p̄m homo adam dormiendo ma-
 teriā vnde illa sponsa crearet de latere suo p-
 stitit. quoniam secundo adam postea i cruce
 somno mortis soporatus vt spōsa illi ecclia
 formaret sanguinē cū aqua de latere fūden-
 do sacramenta ministravit. Porro q3 de co-
 sta viri mulieris corp3 factū esse dicitur. ita vt
 intelligendū est. vt de sola ipi3 coste substantia
 sine omni extrinseco additamento p diuinā
 potentia in semetipso multiplicata idēz cor-
 pus factū crearet. eo sane miraclo q̄ postea
 de q̄nq3 panib3 in manib3 iesu celestis bñ-
 dictione multiplicatis. q̄nq3 sūt hominum
 milia facta.

De sex modis operandi.
Capitulum. XXXVII.

Sine sex sunt ope

i ra quibus oia q̄ fiūt ad effectū pdu-
 cunt. Primum opus ē de nihilo ali-
 quod facere. Secundum opus ē de aliquo aliqd facere
 fm substantiā et q̄ntitatē in maius. Tertium
 opus ē de aliquo aliqd facere fm substan-
 tiā et q̄ntitatē in minus. Quartū opus est de

aliquo aliqd facere nō tñ fm substantiā et
 q̄ntitatē in maius. Quintū opus ē de aliquo
 bus aliqd facere nō tñ fm substantiā et q̄n-
 titatē in minus. Sextus opus est de aliquo nihil
 facere. Et hijs sex opib3 q̄ntuor soli deo sūt
 possibilis. duo reliq̄ tantū creature possibi-
 litati pueniūt. de nihilo enim aliqd facere. et
 aliqd aliqd facere in maius. et de aliqb3 ali-
 quod facere in minus. siue de aliq̄ nihil sol3 de
 p̄. Duo reliq̄. i. de aliq̄ aliq̄ nō in maius sicut
 cū totus in ptes diuidit. vel de aliqb3 aliqd
 nō in minus quē admodū ptes vnunt in to-
 to creatura facere potest. Cuius opus recte p-
 pterea nihil eē dicitur q3 p̄ opus essentis rez
 siue in p̄u gendo diuisa siue in diuidēdo cō-
 iuncta nihil tollit nihil p̄fert. vbi aut d̄ nihilo
 aliqd fit aliqd fit. q3 si ipm aliqd vt sit i eo fit
 qd nisi fieret id ipm qd ē aliqd nō eēt. Rur-
 sum cū de aliq̄ plus fit aliqd fit. q3 nisi in eo
 qd iam aliqd est aliqd fieret. ipm qd postea
 plus ibi est non eēt. Rursum cū de aliqb3
 aliqd fit aliqd fit. q3 nisi illud qd p̄s ibi p̄
 fuit aliqd factū eēt in eo qd minus modo est
 illud oino non esset. De nihilo aliqd factus
 est q̄n id qd nihil p̄s erat vt aliqd esset fa-
 ctum est. Cū aut postea id qd p̄s paruus
 factū erat maius factū est de aliq̄ aliqd i ma-
 ius factū est. Cum vō qd magis factus mi-
 nus aliq̄ fit de aliq̄ aliqd in minus fit. Primum
 opus creatōis. Secundum opus multiplicatōis. Tertium
 opus vnionis siue col-
 lectionis. In primo ope fit aliqd et de nihilo.
 In secundo ope fit aliqd et de aliquo. In tertio
 ope fit aliqd quidem sed nō de nihilo. q3 qd
 fit b3 materiam neq3 d̄ aliquo q3 cū fit ipm
 habet in materia formā. sed cū duo sūt vnū
 fit aliud et trāsit in illud vt sit illud et definit
 quidē eē qd est et tñ nō definit esse. q3 incipit
 esse quod nō est. et cū fit illud qd esse incipit
 aliqd fit q3 illud aliqd est quod esse incipit.
 et qd fit et tñ non de nihilo illud fit quod fit.
 q3 p̄s q3 fieret aliqd fuit. Nec rursum de
 aliquo illud fit quod fit. q3 definit eē quod
 p̄s fuit. q̄n incipit eē qd p̄s nō fuit. Qd
 dicitur p̄ exemplo i aliquo exp̄mam. Qmē
 qd est vnū est. et omne quod vnū eē definit
 in b̄ ipō enā eē definit quod vnū eē definit.

Ita sine vnitate nihil subsistere potest. Ae-
 rum ex hijs q̄ sūt et vnū sunt alia vnitatem
 suam ex multis colligūt qualia sunt cōpo-
 sita et ex partib3 p̄sistentia q̄ vnū quidē esse
 habent. sed ex vno nō habēt. q3 p̄stāt ex plu-
 ribus. Alia vnitatē suā ex vno habent et in
 vno habent. q3 vnū et idem est ipm ex q̄ sūt
 et ipm quod sūt. qualia sūt simplicia omnia
 et ex partib3 non p̄sistentia. Cōpositis ergo
 vnū esse aliud non est qm vnita eē et idō vō
 vnū esse non est. q3 ex multis et in multis ē.
 Quibus aut simplex esse est vere vnū eē est
 qd vnū est totum et qd est et ex q̄ est. S3 ex
 his rursum que simplicitate vnū sūt alia
 virtutē suam ex multis nō colligūt q̄a non
 sunt composita nec vnitatē suam in multa
 effundūt q̄a multiplicari non possunt neq3
 esse materia quales sunt incorporei sp̄s q̄
 neq3 ex materia sunt. q̄a simplices sūt. neq3
 materia eē possunt. q̄a corporei nō sūt. Alia
 q̄ vnitatem suā similiter ex multis non col-
 ligunt q̄a sunt simplicia sed tñ vnitatē suā
 in multa effundūt. q̄a multiplicari et fiunt
 materia. qualia sūt corpora simplicia quos
 orbomos dicim3. q̄ quidēz ex materia non
 sūt quia simplicia sūt. sed tñ materia fiūt. q̄a
 in semetipso multiplicari et in augmentum
 crescunt. Quando ergo simplex materia
 siue orbom3 simplex factus est de nihilo ali-
 quid factus est. Qm vō ad ipm simplex cor-
 pus in semetipso multiplicat et in plura ex-
 crescit fit aliqd de aliq̄ in maius. Quod la-
 cet mirabile videatur maius tñ ē de nihilo
 aliqd facere q̄z de aliq̄ plus facere. Hoc mō
 operādi de substantia coste in se diuina vir-
 tute absq3 extrinseco additamento multipli-
 cata corpus mulieris factum est. Itaq3 enī
 puenit vt costa illam extrinsec3 additamen-
 tum accepisse dicamus q̄ntus in eam q̄n-
 titatem cresceret q̄ corpus mulieris for-
 mando sufficere potuisset. Quoniam si h̄ pe-
 rum esset non de costa quidēz sed de illo qd
 p̄ter costam additum est. quod vnq3 mul-
 to maius fuit corp3 mulieris factū eē con-
 ueniētius dici debuisset. Hoc siquidēz in
 materia maius et pncipali3 fuisset et pnci-
 palis materia vocari debuisset. Non itaq3

coste illi extrinsec⁹ aliquid addit⁹ e⁹ ipsa
 ex semetipsa divina virtute operante mul-
 tiplicata est quemadmodum postea nau-
 ram humanā a primis parentibus in sub-
 sequentem generationem seminataz a mo-
 dico iam in tantum multiplicatam cerni-
 mus ut multa hominū milia ex ea iam ex-
 crevisse videam⁹. et hoc totum ad sim opus
 pertinet qñ de aliq⁹ sunt aliqua in maius.
 Cū autē p collectōem z unione multa in sim-
 plicem essentiam redeant sicut p⁹ crescen-
 do p multiplicacionē a simplici essentia plu-
 rima ererunt tertiu opus est. quod utrum
 in occulto nature sinu circa aliq⁹ essentias
 divina potentia operet. ut scz aliqua a mul-
 tiplicitate ad simplicitatez reducat q⁹ p⁹ a
 simplicitate ad multitudinē p⁹ duxerat sicut
 scire nō possum⁹ ita etiam p⁹ acriter nega-
 re non debem⁹. Hoc tñ p⁹ siderandū est qā
 aliud opus est cū simplex essentia multipli-
 ca aliud cū multiplex in simplicitatez redu-
 citur. Post ista tria opa q⁹ soli deo possibili-
 lia sunt sequit quartū et qñtum opus q⁹ et
 creature conuegiūt. in quib⁹ nihil aliud est
 facere qz vel iuncta disiunge vel separata
 iunge. Sextum opus est lz aliqd in nibi-
 lum redigere soli deo possibile est et siue ali-
 quando faciat siue nō faciat de⁹. H tñ oīno
 certū est qā q⁹ potuit de nibilo omia creare
 posset enā si vellet omia creata in nibiluz re-
 digere. Post senariuz operib⁹ deputatum
 septenari⁹ sequit cui nō opus sed quies de-
 betur. Hec opa idcirco distinxim⁹ ppt eos
 q⁹ mirari solent vel pot⁹ dubitare quō d⁹ co-
 sta viri mulier facta sit. et quō d⁹ modico pa-
 terno semine tam numerosa proles excre-
 scere possit.

Baro Septima.

De lapsu primi hominis.
Capitulum. I.

Domino igitur

Domino igitur mundi homine pro-
 uidentia divina in loco
 deliciarū quasi in parte
 potior⁹ p⁹stituto et ad cō-

seruanda bona q⁹ habebat eadē dei p⁹uiden-
 tia rōni humane adiuncta munito. atqz ad
 illa bona q⁹ habetur⁹ erat querenda et obti-
 nenda pcepto obedientie. cum gratia ope-
 rante instructo vidē dyabolus z inuidit q⁹
 homo illuc p obedientiā ascenderet pñ ipse
 p⁹ superbiam corruisset.

Quare dyabolus i forma aliena
 ad hominem venit.

Capitulum. II.

Via vero illi per

quod violentiam nocere non potuit ad
 fraudem se p⁹uertit ut dolo boiē
 supplantaret quē v⁹te superare non possit.
 Hic autē fraus illi⁹ oīno mala eēt si nimis
 manifestaret in p⁹ua forma venire non de-
 buit ne manifeste cognosceret et nullaten⁹
 reciperet. Item ne nimis violenta fraus e⁹
 esset si p⁹orsus occultaret et homo simul si
 deus cū tali fraude q⁹ cauere non posset de-
 capi p⁹mitteret iniuriā pati videret in aliena
 quidem forma venire p⁹missus est. sed tali
 in qua e⁹ malicia p⁹orsus non celaret. Et
 igit in p⁹ua forma nō venire sua volunta-
 te factū est. ut autē aliam formā nisi talē que
 sue malicie p⁹ueniret habere non posset di-
 uina ordinatione dispositum est. Venit
 ergo ad homines in serpente callid⁹ hostis
 qui foras si p⁹missus fuisset in forma co-
 lumbe venire maluisset. Sed h⁹ vas sibi spi-
 ritu sanct⁹ reseruauit. qā profecto dignum
 non erat ut spūs malign⁹ illā formā homi-
 ni odiosam faceret in q⁹ postmodū eadē spi-
 ritu sanct⁹ apparere debuisset.

Quare prius ad feminā venit.

Capitulum. III.

Et libet cōsidera

re qz timida fuerit in principio ad
 temptandā v⁹te; hui⁹ hostis ma-
 licia. Quali eni parū de suis viribus p⁹esu-
 mens humanam naturam in ea parte vbi
 debilioz videbatur aggressus est. ut si forte il-
 lic aliquaten⁹ p⁹ualere potuisset. postmodū

ad maiori fiducia ad alteraz q⁹ robustior fu-
 it p⁹stantā aut pon⁹ subuertendaz accede-
 ret. Sciens ergo qā verū esset q⁹uis abduc-
 tum non esset. ut soli. qā cū ceciderit non
 habet subleuantē. Et si quispiā p⁹ualuerit
 aduersus pñ. duo resistunt ei. p⁹sumuz di-
 ligenter solutiā seminā explorauit et inue-
 niens in ea p⁹mū hominē sue temptationis
 conatum experiri disposuit.

Quare ab interrogatōe exors⁹ ē.

Capitulum. IIII.

Ioete aut quan-

dta sit cōsilio z timiditas neq⁹ie in
 p⁹spectu v⁹tus. Stans corā femia
 hostis supb⁹ ex sola malicia cogitata nō dū
 victa p⁹fundit. z q⁹ se iam p⁹sqz et loqueret
 de p⁹ensuz metuens nō audet exire in vba
 p⁹sualiois donec animū tēptande i⁹terroga-
 tione p⁹sentiat. Car inq⁹ p⁹cepit deus vobis
 ne comedetis de omni ligno paradisi. Cui
 rōdit mulier. De fructu lignoz q⁹ sūt in pa-
 radiso velamur. de fructu vō ligni qd est i
 medio paradisi p⁹cepit nobis de⁹ ne come-
 derem⁹. et ne tangerem⁹ illud ne forte mo-
 riamur. Dixit autē serpens ad mulierē. neq⁹
 qz morte mouemini. Cōsiderate incremen-
 ta p⁹ditionis. p⁹mum dixerat de⁹. In quacu-
 qz die comedetis ex eo morte moueris. De
 inde mulier dixit. Hic forte mouamur. Ho-
 nillime serpens dixit. Nequa qz morte mo-
 riemini. Deus affirmavit. Mulier dubita-
 uit. Dyabol⁹ negavit. Nequa qz at dyabo-
 lus corā muliere vba dei negare p⁹supisset
 si nō p⁹us ipam mulierē dubitantē i⁹uenisset
 Que ergo dubitauit ab affirmate recessit z
 neganti appropinquauit. Ipa igit⁹ sim aliqd
 inchoauit maliciā q⁹ temptatoz inique p⁹
 suasionis dedit audaciam.

Q, non soli viro preceptuz
 datum sit.

Capitulum. V.

Sine hic conside-

randū q⁹ non quē admodū supi⁹
 videt soli viro p⁹ceptū datū ē. Ipa
 eni mulier hic testat sibi qz mandatū ut lu-
 gnū scientie boni z mali nō tanget. H⁹ vō
 luit sc⁹ptura ostendere quia mulier que vi-
 ro subiecta fuit diuinum mandatū non
 nisi mediante viro accipere debuit ut sermo
 dei q⁹ p⁹mū immediate ad virū fieret. deinde
 mediante viro ad mulierē qz q⁹ viro subiecta
 fuit z filio viri p⁹stima p⁹ueniret.

De modo temptationis.

Capitulum. VI.

De autēz diligen-

bter p⁹siderandum qz callide hostis
 p⁹mū qd mulier i⁹uenit malum ne-
 gando remouit. ac deinde qd ipse intendit
 malū libere p⁹sualit. Nonillime at ad ipam
 p⁹sualionē suffulcendā p⁹missionē adiūrit.
 et ut eadē p⁹sualio cū⁹ reciperet p⁹missionem
 duplicauit. Qui eni vñā tantū comestione
 suavit p⁹na duo reponens in p⁹mio simili-
 tudinē dei sciamqz boni et mali spondit.
 In p⁹sualione igit abi hominem temptauit
 gula. in p⁹missione dei uans et cognuōis va-
 na gloria et auaricia. Immoderata nāqz
 edendi concupiscentia gula est. Desideriū
 autem inordinatuz excellendi vana gloria.
 Illius aut appetitus habendi vel possidē-
 di auaricia.

Que mala fuerunt in originali
 peccato.

Capitulum. VII.

De originali igitur

i peccato tria vicia fuerunt. Inobe-
 dientie due et peccatū pñi z vicia
 tria fuerunt. Superbia. auaricia. et gula.
 Due inobedientie. vna in p⁹cepto nature.
 altera in p⁹cepto discipline. et bec omnia qā
 vno actu sunt completa vnum peccatum

dicuntur. In vicia prima fuit superbia. se-
cunda auaricia. tertia gula. In superbia et
auaricia inobediencia fuit de precepto na-
ture. In gula sola inobediencia fuit de pre-
cepto discipline. Husq; enim legimus deum
prohibuisse homini ne similitudinem diui-
nitatis vel scientia boni et mali concupisceret.
Quia tamen inordinate hoc concupiscens
contra ratione suam fecit quodammodo na-
turalis precepti prevaricator extitit. De so-
lo ligno scientie boni et mali legimus quia
prohibuit deus homini ne illud continge-
ret. et idcirco dum mulier illud appetendo
tenigit de precepto discipline inobediencie
reatum incurrit.

Q mulier delectatione promissio-
nis persuasionem assensum dedit.
Capitulum. VIII.

De circo autem su-

**perbiam et auariciam in origina-
li peccato prius q; gula viciu me-
tem hominis deceptam obtinuisse dicuntur.**
quia nisi prius mulier id quod promitteba-
tur appeteret nequaquam postmodum in eo
quod suadebatur assensum prebisset. Sed
quia prius peruerse delectata est in promissio-
ne postmodum stulte assensum prebuit
in persuasionem. primum enim promissam
excellenciam per superbiam appetijt. deinde
promissam habundantiam et qualis talem ex-
cellenciam decebat per auariciam concupi-
uit. Postremo ut hec duo pro voto obtine-
re mereretur cibum vetitus gula vicio cor-
rupta gustare consensit. Primum quidem
consensit propter alia que dilexit. postea re-
spiciens et concupiscibile videns tantum in
concupiscenciam exarsit ut iam etiam si p-
mium nullum esset propter se tamen place-
ret quod vidit. Primum igitur quasi pre-
cio conducta est ad consensum. postea pro-
pria delectatione attracta descendit ad actum.
In superbia et auaricia precij cupiditate al-
lecta se vendidit. in gula autem postea de-

lectata libeter iam gratis seruire cepit. Na-
cum amore promissionis prius mens stult-
ta flecteretur. Audiat inquit scriptura mu-
lier lignum quod esset pulchrum visu et ad ve-
scendum suauis. et tulit de fructu eius et co-
medit. Primum per superbiam et auari-
ciam videre consensit. postea in visu specie
agnouit. de inde in specie suauitatem de-
pendit. per suauitatem autem in concupi-
scentiam gula exarsit. nouissime per concu-
piscenciam deuicta accepit et comedit. Sic
ergo primum pro precio ad seruiendum
peccato se vendidit. postea vero propria de-
lectatione euicta libenter iam etiam gratis
seruire cepit. Ita nonnunquam mens iusta
in sua imperfectione primum quodam pro-
posito premio ad seruiendum deo excitatur
deinde cum in amoris bonitatis excolere
ceperit in eius seruitute sola voluntaria du-
lectione tenetur.

**De duobus generibus tem-
ptationum.**
Capitulum. IX.

Deo sciendum est

duo esse temptationum genera.
vnum exterius alterum interius
Exterior temptatio est quando nobis ex-
trinsecus malum siue visibiliter siue inuisi-
biliter faciendum suggeritur. Interior tem-
ptatio est quando ex motu prauis delecta-
tionis intus animus ad peccandum solli-
citur. hec autem temptatio difficilius vin-
citur. quia interius oppugnans de nostro
contra nos roboratur. Propterea dyabo-
lus veniam non meruit quia sine ulla tem-
ptatione peccauit. homo vero quia sola ex-
teriori temptatione pulsatus cecidit. tanto
gravius plectendus erat quanto leuiori im-
pulsu prostratus fuerat. Et tamen quia ali-
quam quous modicam ad cadendum occa-
sionem habuit idcirco hunc tandem dei gra-
tia ad veniam erexit. Hos vero quanto gra-
uiorem in peccando temptationis violentiam

tiam patimur tanto leuiori piaculo ad gra-
tiam amillam renouamur.

**Quis plus peccauerit adam
an eua.**

Capitulum. X.

Merunt etiam q;

**dam quis plus peccauerit adam
an eua. Sed sicut dicit apostolus**

**Mulier seducta est non vir. Eua quippe se-
ducta est. quia verum credidit quod dy-
abolus dixit. et idcirco non solum inordina-
te similitudinem dei cum scientia boni et ma-
li appetijt. sed in tantam eiaz prolapsa per-
ueritatem versumiliter putatur. ut deus ex
inuidia lignum scie boni et mali boni vetuis-
se crederet. ne ipse homo ex eo gustando ad
equalitatem ipsius proficere potuisset. Hec
est enim illa peruersa similitudo que crea-
ture non conuenit que ex imitatione non que-
ritur sed ex comparatione. hanc ergo mulier
in superbiam elata appetijt et ne hanc habe-
re potuisset ipsum creatorem inuidia tactu
lignum hoc vetuisse putauit. Voluntaria
ergo malicia se contra creatorem suum erexit
peruerse contra ipsum volendo et impie de
ipso sentiendo. Quia vero non est seductus
quia quod dyabolus promissit falsum esse
sciebat. neq; idcirco pomus vetitum come-
dit quasi per illam comestionem deo pari-
ficari se posse crederet vel etiam parificari
vellet. sed tantum ne mulieris animus que
sibi per affectum dilectionis sociata fuerat
eius peccati et voluntati resistendo cotri-
staret. maxie quia putauit se et mulieri mo-
rem gerere et postea per penitentiam et venie-
postulationem creatorem posse placere. Ae-
re igitur dicitur est quia vnus peccauit qui
de patria et misericordia cogitauit. peccauit tñ
quia peccanti consensit et peccantem non
correxit. et idcirco que in peccato originali
est culpa quous dissimiliter ad vtriusq; tamē
sola redundat. in illam quidem quia pecca-
uit. in istum vero quia peccanti consensit.**

et peccatum illius consentiendo suus fecit.
et hoc modo quidem primum homo a dy-
abolo seductus est ut peccaret. Si autem in
simul considerare voluerimus quomodo
peccatum in eum venit. aut etiam quod sit
ipsum peccatum quod naturam bonam vi-
ciat et tollit pulchritudinem et integritatem
illius quedam de interioris hominis qua-
litate que ad hanc considerationem neces-
saria videbuntur in medium proponere
oportet.

**De appetitu iusti et appe-
titu commodi.**
Capitulum. XI.

De quodam pro-

**posuerat deus in homine a princi-
pio quibus natura illius tota rege-
retur et conducere ad consummationem
sui finis. Duo bec erant appetitus iusti et
appetitus commodi. vnum. id est. appetitum
iusti dederat ut inisset ad voluntatem. al-
terum. id est. appetitum commodi dederat
ut inisset secundum necessitates. vnum vo-
luntarium alterum necessarium. Appetitum
iusti propterea voluntarium esse voluit ut
in eo promeretur homo siue bonus si vi-
delicet eum retineret cum posset deserere.
siue malum si eum desereret cum posset re-
tinere. Appetitum autem commodi pro-
pterea necessarium voluit esse deus. quati-
nus in eo remuneraretur homo siue ad pe-
nam. siue ad alterum. id est. appetitum iusti
desereret siue ad gloriam. si eundem appeti-
tum scilicet iusti retineret. In appetitu igitur
iusti deus meritis hominis constituit.
in appetitu vero commodi premium. Pro-
pterea appetitum iusti solum voluntari bo-
minis subicit quia nisi in voluntate et libe-
ro arbitrio meritum esse non potuit. post hoc
duos appetitus duo effectus illorum seque-
bantur iustum et commodum. Dissimiliter
tñ et ordine contrario. appetitus quippe ius-
ti. siue affectus separabilis est quia scdm**

voluntatem inest. sed effectus illius id est iustum sine iusticia inseparabilis est ab illa. quia appetitus iusti sine iusticia esse non potest. Ipsam enim iusticiam appetere secundum aliquid iusticiam habere est. affectus ergo iusti a voluntate separari potest. sed effectus eius id est iusticia ab affectu ipso separari non potest. Rursum appetitus commodi inseparabilis est quia secundum necessitatem inest et a voluntate rationali nunquam separari potest. Effectus autem eius id est. commodum separabilis est ab eo. quia desiderari commodum etiam cum non habet potest. et in hoc sumo constat pena cuius creatura pene adiecta neque commodum suum fastidire potest propter immutabilem naturam. neque habere potest propter irremissibilem culpam. Propterea igitur deus affectum iusticie hominis separabilem dedit et ipsi affectum cum inest effectum suum. hoc est iusticiam inseparabiliter adesse constituit. Affectus commodi inseparabilem tribuit et effectum illius id est. commodum non eque inseparabiliter adesse precepit. quatinus homo vel illo solo saltem appetitu iusti amisso huius et illius effectus perderet vel illo solo retento unius et alterius effectum retineret. Sed homo solus quod potuit fecit. et quia appetitum iusti sponte reliquit idcirco merito et iusticiam et commodum perdidit. solum appetitum commodi ad augmentum infelicitatis retinens. Sicut enim augmentum glorie fuisse in iusticia perseveranti non posse ab amore et desiderio habui boni repellere. ita cumulus miserie est ab appetitu boni non posse sele quousque ad ipsa nequeat cobibere.

Utrum homo volens aut nolens appetitum iusti perdidit. Capitulum. XII.

Comirum ut dicitur si homo prius appetitum iusticie habuit. quomodo postea

illum amisit. utrum videlicet volens an nolens illum deseruit. Si enim nolens deseruit vel potius si nolens perdidit necessitatem passus est. iniquitatem non fecit. neque violentia patientis culpa dicenda est sed inferentis. Si autem voluntas in eo precessisse dicitur. quia iusticie affectum spontanea quadam deliberatione abiicit iam ipsa iusticie desertio primum peccatum negatur fuisse. quia voluntas mala ipsa precessit per quam facta est. Nec potest inueniri unde voluntas talis homini advenit. quia vel bonum quod habuit deserere quoniam neque a semetipso velle habere potuit. neque a deo quicquam preter commodum et iustum velle accepit. Sed considerandum est quia cum iustus appetitum nihil aliud sit quam iusticiam velle. appetitum iusti deserere id est est quod iusticiam velle desinere. Quia autem velle desinit non volendo velle desinit sed a voluntate cessando quemadmodum ille qui aliquid facere desinit non faciendo desinit sed cessando tantum et quiescendo ab eo quod facit. Quia igitur homo appetitum iusti deserens non velle cepit quod prius voluit sed tantummodo quod prius voluit velle desinit. non necesse est ut hoc aut volens aut nolens fecisse dicatur. Voluit tamen aliquid quod quia cum isto velle non potuit. desinit istud velle quod voluit. Nec ideo illud voluit quia istud velle desinit. sed potius ideo istud velle desinit. quia illud voluit. Peccatus tamen et iniquitas eius propterea non ex eo pendet. quia illud voluit sed quia istud velle desinit. quoniam si hoc velle non desineret siue illud siue aliud volendo nunquam peccare potuisset. Quid autem illud fuisse dicitur quod volendo iustum velle desinit. nisi quia aliquid extra mensuram voluit. in qua sola iusticia fuit. Quicquid enim extra mensuram est iustum esse non potest. Sed que fuit ista mensura in qua voluntas ipsius hominis esse debuerat ut bona esset et malum in ea non esset. hoc diligenter considerare oportet.

¶ iusticia sit mensura. Capitulum. XIII.

¶ Bo bona prepa

rauerat deus homini. unum temporale et aliud eternum ut temporale preteretur. eterno fruere. Sed quia bonis ut aut frui laudabile non est nisi bene utaris aut fruaris definita est homini mensura secundum quam bonus suis temporalibus bene preteretur. bonis suis eternis bene fruere.

De mensura inferiori. Capitulum. XIII.

¶ Deus aut mensu

re in usu inferioris boni quadam peritus constabat. Primo ut preteretur hijs tantum quibus uti deberet. Secundo ut qualiter deberet. Tertio ut quantum. Quarto ut quando. bonis quodcumque homo preteriret mensuram amitteret.

De mensura superiori. Capitulum. XV.

¶ Deus aut mensu

sure in fructu superioris boni bipertitus tantum inueniebatur. Primo ut sciret homo qualiter illo bono frui deberet. Secundo ut etiam quando eius illo bono frui conueniret agnosceret. Itaque quo bono ibi fruendum esset idcirco querendus si erat. quoniam non nisi unum bonum solum ibi erat. Similiter et quantum illo bono fruendum esset omnino querendum non erat cum sine dubitatione constaret quia quanto magis illo fruere quod tanto utique felicius esset. Illic autem tantum mensura quantitas querenda est ubi parum aut nimium esse potest. Fructus autem huius boni ut se habet uti eo qui minus possidet plenum sit et qui amplius non sit superfluum. In hoc igitur solo mensura constabat ut agnosceretur qualiter illo bono frui deberet ne inordinate illud non quod ad imita-

tionem sicut creature puenit. sed ad equalitatem quod creature possibilitate transcedit possidere concupisceret. Similiter ut attenderet ne illud ante tempus preperere festinaret cum illud priusquam obedientiam commasset accipere non deberet. Sicut igitur in hijs bonis commodis hominis constitutum erat. sic in mensura utendi vel fruendi bonis hijs iusticia eius esse debuerat. Et quemadmodum voluntas ei data fuerat qua bona sua et in bonis suis commodis suum appetere ita etiam voluntati eius in hijs fuerat ut ipsa ei mensura secundum quam bonis eisdem suis uti vel frui debuerat non displiceret. In eo igitur quod bona sua amavit consideramus appetitum commodi. In eo autem quod mensuram in bonis suis dilexit intelligimus appetitum iusti. Si ergo mensuram homo semper dilexisset appetitum iusti non amisisset. Mensuram dilexisset si extra mensuram nihil voluisset. Ex quo autem extra mensuram aliquid velle cepit mensuram velle cessavit. Postquam autem mensuram velle cessavit desinit amare iusticiam et in ipso iusticiam perdidit quo ipsum iusticie amorem amisit. Sicut enim iusticia amorem suo deesse non potest. ita illi a quo non amatur nullatenus adesse potest. In hoc igitur iniusticia hominis fuit quod appetitum suum extra mensuram extendit. et secundum qualitatem creatorum suo paritari voluit. et secundum tempus ante meritum premium preperere festinauit. Cum igitur summus bonum appetitum bonum appetitum sed non bene appetit. quia illud et immoderate et intemperate apprehendere concupiuit.

Quod malum fuit in homine. Capitulum. XVI.

¶ I debet ergo quod

malum ibi fuit. nam bonum quod appetebat malum non fuit. et voluit quod appetebatur similiter in quantum fuit voluntas et in quantum ad bonum fuit malum non fuit. sed quod sine mensura appetebatur hoc solum

malū fuit. ergo volūtatū boīs nec B malum est q̄ volūtas est. q̄ aliqd̄ est et omē q̄d ali quid est bonū est. nec B malum est ad q̄dē q̄a similit̄ aliqd̄ est. et omne q̄d aliqd̄ ē bo num est. B enim esse nō est aliqd̄ esse. sed est aliqd̄ non esse q̄d esse deberet. et ideo malū nihil est cū id q̄d esse deberet nō est. Hoc er go malū. i. non esse q̄d esse deberet cum alibi vel pena sit vel ad penā sit in rōnali volūta te culpa est q̄a q̄tiens in ip̄a est ex ip̄a et per ip̄am est. Ex ip̄a quidem q̄a libo. per ip̄am q̄a arbitrio ip̄ius factum est. In quo q̄dem a similitudine dei puerla quādā imitatioe recedit. ex q̄ et p̄ quē et in q̄ est omne q̄d est. q̄a cū prava efficitur ex ip̄a et p̄ ip̄am et i ip̄a B solū est q̄d nihil est. Et B illi peccatū ē et iniusticia et culpa ex q̄ turpis apparet et re: p̄bensibilis et digna reprobatione. q̄a nō ba bet formā suā nec decorē nec pulcritudines p̄ quā amari debuisset et adduci ad gloriā.

Q homo in appetitu iusti pecca vit in appetitu aut̄ comodi punit̄ est. **Capitulum. XVII.**

Via ergo homo

Q appetitus iusti deserens peccavit in retento appetitu comodi punit̄ tus est. Nam et ille p̄pterea sic dat̄ est ut in separabiliter rōnali volūtatū a desset q̄tin̄ i eo vel puniret si a iusticia recederet vel re: muneraret si iusticia p̄maneret. cū utiq; oī no penā pati n̄ possit si comodū nllm̄ appete ret. Incomodū q̄dēz nihil esse constat aliqd̄ nili q̄d volūtatū siue appetitū cōtrariū eē p̄ batur. Quia igit̄ bō appetitū iusticie dese ruit appetit̄ comodi sol̄ illi ad penā remā: sit. in q̄ q̄dem duplici punit̄. siue cū ab his q̄ ordinate appetit̄ restringit̄. siue cū ad alia comoda q̄ ordinate appetit̄ non possit̄ appe tendā relaxat̄. In altero enī est pena. i. altero pena et culpa. Mensura enī supioris appe titus in libero arbitrio posita fuerat. Mensu ra vō inferioris appetitus excessa in dono. Quap̄pter illam tenere velle ut utis fuisset. Ita at̄ retinere posse felicitatis. An sic cul pa fuit illam non tenuisse. ita pena facta est

istam amisisse. In qua tamen pena etiam culpa fuit. q̄a et hic quoq; mensurā nō te: nere p̄ra iusticiam fuit. becautem culpa p̄ cedentis culpe pena fuit q̄a nisi spiritus in appetitu suo mensuras deseruisset caro sub iecta spiritui aduersus ipsum spiritum in suo appetitu terminum mensurē non tran: sisset.

Quare inferior appetitus men: suram non tenet.

Capitulum. XVIII.

Eus etenim primi

Q hominis corpus sanum et inte: grum condiderat. Sanum quia nihil illi inerat ad corruptionem. Integruz quia nihil illi deerat ad perfectiones. Sed in p̄troq; talem conditionem posuerat. ut nec integritas nec sanitas sine adminiculo posset conseruari. Itaq; in rebus creans for: ruiticus quedam ordinavit que ad conser uandam atq; tuendam incolumitates siue integritatem eius valere potuissent.

Q spiritui carnis cura iniun: cta est. **Capitulum. XIX.**

Dum autem pro

Quidendorum curam et officium spi: ritui qui corpori presidebat iniun: cit. Nam sicut deus presidebat spiritui ita et spiritus presidebat carni et ipsa caro iu: mentum spiritus erat. propterea ad lesio: rem pertinebat ut iumento suo pabulum prouideret ne deficeret. Et hoc solum tunc foras illis sufficere potuisset. nam modo p̄ ter pabulum enāz freno et calcariibus neces se habet. freno quidem ut feruentem q̄dem et precipitem a malo cobibeat. calcariibus autem ut ad bonum faciendum excitet pi grum. Tunc ergo solum pabulum mini strans sine freno et calcariibus suauiter ponaretur. et si forte frenum ibi esset quo per se nescia incedere regeretur. neq; pun gi tamen opus haberet. quia non esset

pigra. nec cobiberi. q̄ non esset impetuosa. Quia igitur spūs sēso: erat iniūctus est ei officium ut iumento suo pabulū prouideret. Itē vō in illo erequēdo si sola B p̄ceptōne nō et ex amore implet̄ seruili p̄dōe p̄meretur. Deū ei de affectū quo corpus suū amaret ut sicut ei integritatē et sanitates diligeret. sic et oia q̄ ad illā p̄seruandā valerent libent̄ prouideret. Rursū ne vel in illis querēdis la: bor esset. vel in sumēdis piculū indigentiam simul et appetitū carnalē certa mēsurā tēpa uū q̄tin̄ a ad fomentum et pauca sufficere potuissent et ad laetitatē modica. Itaq; pro uidentia carnis nō tam labor q̄z oblectamē tū et exercitatio futura foret si homo iustici: am tenuisset. Sed q̄ spūs supra se elat̄ ap petitū suū iura mensurā cobibere noluit. idcirco ad laborē illi et miserā factū ē ut iā in appetitu carnis suē mensurā tenere n̄ pos set. Propter peccatū enī spūs puniendum de: fregit mortalitate integritatē corporis hu mani et ob B plurim̄ iam fomentis indiget q̄z p̄us causa ad reparandā incolumitates q̄xtum petijt q̄z ad p̄seruandā q̄ntū reman sit. hunc illa dura necessitas gignit ut extra or: dine p̄me dispositōis necessario appetitum extendat. q̄tin̄ sc̄z nō solū naturā custodi: at sed ut ei ip̄i nature viciū et corruptōez ex pellat. Spūs enī sicut ei naturalit̄ datus est comodū carnis suē dilige sic naturalit̄ enāz habet ut ei incomodū nō possit amare.

Q necessitas concupiscendi nō excusat quia voluntate venit.

Capitulum. XX.

Sciendū uero est

Quonia B necessitas concupiscendi nō id culpa n̄ ē q̄z necessitas ē. q̄ ut eēt B necessitas nō necessitas cā fuit. sed volūtas. Et q̄d dicem̄ si B naturalit̄ B bō ut incomodū suū amare n̄ possit. neq; comoz dū suū fastidire. ergo quicqd̄ appetit̄ comoz dū illi ē. et n̄ appetit̄ nisi comodū suū vnq; q̄d si verū ē quare rep̄bendit̄ aliq̄n vel ac: culat̄ p̄ eo q̄d appetit̄. cū nō appetat vnq; ni: si comodū suū. et B ei appetere naturalit̄ datus est

intantū ut ip̄a natura in eo q̄d facta ē im: mobiliter p̄sistente aliud omnino p̄ter cō: modum suū appetere non possit.

Q comodum et ordinatum ap: petendum sit.

Capitulum. XXI.

Ed aliud est id

Qualiq; modo comodū est appe: tere eo modo q̄ comodū nō est atq; aliud id quod comodū est desiderare eo modo q̄ comodū ē. Qm̄ enī q̄d comoz dū est aliq; mō comodū ē. et similit̄ oē q̄d incomodū est aliquo modo incomodum est et nō vniuersaliter. Qui ergo appetit q̄d aliquo modo comodum est et non appetit eo modo quo comodum appetendū est. n̄ putans comodum esse eo modo quo ap: petit̄ iste non nisi comodum appetit. q̄z uis comodum non sit illud quod appetit. quia propter comodum appetit q̄d appetit. et pu: tat comodū suū eē in eo quod appetit. Non ergo decipitur in eo q̄ comodum suūz ap: pent. quia scit comodum suū esse q̄d appe tit. sed decipitur in eo q̄ comodum suū esse putat ubi non est in illo videlicet quod pro: pter comodum suū appetit. Qui aut̄ ap: petit quod comodum est. et eo modo appe tit quod comodum est ordinatum n̄ non est non in eo malum constat quod appetit quod comodum est sed in eo quod ordi: natum non est. Sicut enim illi datum est quod comodum est appetere ita etiā pro: hibitum est illi appetere quod est inordi: natum. Cum igitur in vnum concurrunt quod aliquo modo comodum est et q̄d inordinatum est si appetitus est ad com: modum in affectu quia B nature est insūa refrenandus tamen est ab effectu propter debitum rationis cui ad inordinata ire nō est concessum. In hoc enim pulcritudo ap: paret et dignitas rationis q̄ affectum suū ab inordinatis cobibet q̄nq; idcirco plu: ra comoda esse debuerunt a quibz dum ratio presidens affectum quantū in le erat: effluentem restringeret quanta foret digni: tas et excellētia illi appareret.

Quod nihil appetitur nisi commodum. Capitulum. XXII.

Ergo dicim' q'

nihil oino natura appetere potest pter commodum. non ideo falsum estimandū est quia quedam appetit in quibus commodum eius non est qñ decipit. vel etiā quia quedā appetit in quib' aliquod commodū est sed ordinatum non est qñ preuaricatur. Videmus qñ infirm' appetit: portionem vel sectionem nō tñ amaritudines appetit vel dolorem. sed sanitatē. Et sūt quedam dulcia que appetunt et male appetunt quia inordinata sunt. nec tñ mala sūt quia dulcia sunt sed quia inordinata sūt. Et rursum sunt quedā amara que appetunt et bene appetuntur quia ordinata sunt nec tñ bona sunt quia amara sunt sed quia ordinata sunt. et sic nō unq' ut ea que dulcia sūt ali: quid boni in se habeant et multū mali generent ex se. et sic bonū parvū in illis et magnū malum ex illis. Et rursum sic ut ea q' amara sunt aliquid mali habeant in se et multum boni generent ex se. et sic parvū malū in illis et bonū magnum ex illis. Et ppter ea ipm/ dentes qui presentia vident futura non prevident. parua mala fugiunt et magna icurrunt. et parua similiter bona eligunt et magna perdunt. Et in his omnib' non nisi cōmodum appetit. qñ ordinate quidem bene qñ vero inordinate male. nec tamē idcirco male q' commodum sed ideo male quia inordinatum.

Quomodo necessitas ex voluntate venit. Capitulum. XXIII.

Autem excusabi

lis videtur homo pro eo gnatura infirmitate mortalitatis corrupta effectum suū iam ex necessitate ultra mensuram effluentem per se cobibere non potest. cōsiderandū est quia non potest excusare illa necessitas quā pcedens operata est voluntas. Culpa enī voluntaria penam meruit. Videna aut operata est infirmitatē. Infirmitas

autem induit necessitatem. et idcirco quia necessitatem operata est voluntas ipsa voluntatem non potest excusare necessitas. Transgressionem ergo superioris appetitus que solum fuit culpa subsecuta est transgressio inferioris que est et pena et culpa. In spiritu sola culpa. in carne culpa et pena. Concupiscentia spiritus inordinata culpa. Concupiscentia carnis et culpa et pena pena pcedens culpe et culpa subsecuens pene.

Quid generati trahimus. quid regenerati amittimus. Capitulum. XXIII.

Quando ergo ca

ro mortalis per coitum ad generandam prolem seminat in concupiscentia ad naturam prolem in carne per concupiscentiam transit pena et culpa. Quando vero per sacramentum redemptionis regenerantur qui generati sunt pena et culpa emundandis per spiritum regenerationis in ipso originali inuito tollitur non pena sed culpa. Culpa quippe idcirco tollitur ut iustificentur pena vero idcirco remanet ut exerceantur.

De originali peccato. Capitulum. XXV.

Ex originali pecca

to multe ac difficiles obiciuntur questiones que vtrū credendo melius quā discutendo si tamen discussione aliquid quam admittunt quod solutionem plenā habere non possunt tractentur ignoro. Primum queritur quod sit originale peccatum. Deinde quod a patrib' p'cipue ab his in quibus per sacramentum regenerationis solutum est in filios traducatur vtrum per solam animam sive per solam carnem sive per animam simul et carnem et si per solam animam vtrū per creationem vel per traductionem. Si autem per solam carnem quare in omniam redudat quod non est ex anima.

Quot modis dicatur originale peccatum. Caplm XXVI.

Originale peccatum

dupl'r intelligi potest. sive videlz et p'ma illa inobediētia hoīs q' p'ma omnium peccatorum fuit et subsecutū omni origo erit sive viciū illud cū quo ab illo traducto uniuersi oriunt' qui ab illo per carnem propagationē traducunt. Hoc autem viciū originis hūane dupl'ca corruptione naturā inficit. Ignorātia scz mentē. et concupiscentia carnē. Hec duo mala in p'mo quodē p'ente pena fuerūt pcedens culpe et culpa actualis. in nobis autē culpa subsecutis pene et culpa siml' et pena original'. Quando ergo originale peccatū quātū ad p'mū hominē dicim' intelligimus p'mā culpā inobediētie illius q' illi quidē original' dicitur. non quod ab illa vel cū illa origine accepit naturā illā. sed quod ex illa q'si p'ma omnium post modū orta fuit. et exierūt subsecutū omnia mala illius. Qui autē in illo a p'ma origine nullum peccatū descendit. illō etiā p'ccatū quod in illo originale dicit' actuale ill' fuit. q' p'fecto qui nascendo peccatū nō traxit peccatū nō habuit nisi quod agēdo perpetravit.

Quod primo homini actuale fuit hoc nobis est originale. Ca. XXVII.

De vero qui ab

illo nascendo origine trahimus quod illi actuale fuit originale b'ēm' quia in nos per solā natiuitatē descendit quod in illo per actionē fuit. Natura ei nostra corruptionem quā in illo per illi' actionē concepit per nostrā soluz ad nos natiuitatem traduxit. et ideo nos nascendo peccatū p'cipimus quod ille nō nascendo sed agendo hūit a quo per natiuitatē venim'. In illo quippe spiritus per superbiam contra creatorē tumens obedientiam non tenuit. et idcirco creator ad placiscendam iniuriā suā. spiritum quodē ignorantia. carnē vero concupiscentia damnauit. ut in se bonū agendo nō videat. in carne autē

sua malū agere concupiscat. Hec duo vicia ad puniendā superbiam hominis in se in ipso confirmantur. Ignorantia quidē dū ab animo subtrahit lumen veritatis. Concupiscentia vero dū caro peccat' pena mortalitatis. Hęc igit' originale corruptionē nata p'mū viciata ad posteritatem traducit. Ignorantia a mente carni vero concupiscentia ad corruptionē ministrans.

Quid sit originale peccatum. Ca. XXVIII.

Ergo queritur

quid sit originale peccatū in nobis intelligit' corruptio sive viciū quod nascendo contrahim' per ignorantiam in mente. per concupiscentias in carne.

Quomodo originale peccatū a patribus in filios transeat. Ca. XXIX.

Disquam igitur

demonstrari ē quid sit peccatū originale p'sequens est ut etiam inuestigem' qual'r a patrib' traducat' ad filios. id ē. sive s'm solam animā sive s'm solā carnē sive scdm vtrunq'. Quidā originale peccatū non solum per carnem sed etiam per animam a patribus in filios descendere putauerūt. quoniam non solū carnē sed animā quoq' ex traduce materia esse crediderunt. Sicut enī in generatione plis de carne paterna substantial'r caro trahitur. ita etiam de gignenti anima. anima gemi et essential'r deduci ab his existimat. ppter quod sic de corrupta carne caro corrupta seminatur. ita etiam de anima peccatrice. anima peccatrix corruptioe originali infra trahitur.

Quod anima nō sit ex traduce. Ca. XXX.

Is autem quidam

doctozū multos hinc inde rōnes et autoritates opposuisse inueniuntur. quib' nō animā sed solam carnem ex traduce esse astruere conati sunt. Et h' quodē

ratio prima est q̄ spūali nature nō puen
neq̄ ex materia esse. quoniā essentialr̄ sim
plex ē. s̄ neq̄ materia esse. quoniā in unitatis
sue simplicitate indiuidue semp̄ p̄stet̄ au
geri v̄l multiplicari oīno non p̄t. Simpler
enī nata ppagatōem non facit vbi ad illō
quod ppagandū est. ex eo a q̄ ppagandū
est ps̄ sumi non p̄t nisi totū transierit. Qd̄
ergo vnū est inē duo si totū transierit nihil
ex eo remanet illi a quo est. Si autē totum
p̄manet nihil p̄fertur illi a q̄ qd̄ est. Si igit̄
anima ex anīa gignit̄ sicut caro ex carne. di
cant quomō illa simplex subia aut tota in
gignēte remaneat si in genitū trāsierit. aut
tota in genitū transeat si in gignēte reman
serit nisi forte omnes aīas p̄substānales di
cere velint. et illam naturā simplice in p̄pa
gatione filioz̄ p̄sonalr̄ quidē multiplicari
sed essentialr̄ non diuidi. Itē attendentes
q̄nta incōueniētia hāc assertiōem seq̄ntur
si vna ⁊ eadē eēntia sit̄ b̄ritudini et dānatō
ni pene ⁊ glorie addita credatur. Postre
mo cū dicat̄ auctōritas. Reuertat̄ puluis ī
terrā de qua sumpt̄ est et spūs̄ redeat ad
dñm̄ qui dedit̄ illū. māifeste ostendit̄. quia
non spūs̄ de spiritu. s̄ caro de carne maīta
luer̄ traducat̄. Quāuis enī nostra corpa
p̄mo loco materialr̄ de terra sumpta nō
sint̄ idcirco tamē nō incōueniēter de terra
sumpta esse dicunt̄. q̄ p̄mi hominis corpus
a quo nostra corpa materialr̄ d̄scenderūt
de terra p̄ materia sumptū est. Qd̄ licet̄ s̄
eodez̄ intellectu de spiritib⁹ q̄z̄ nostris etiā
si de traduce eē crederent̄ dici posset q̄ a dō
dātū sunt in eo q̄ a dño datus est p̄mius
ille spiritus a q̄ p̄ materia d̄scenderunt. tñ
in hoc p̄babili⁹ p̄stat̄ aīas ex traduce nō
esse. q̄ si ē in p̄mo homine corp⁹ de ira s̄p̄tū
spūs̄ vō a dño datus legit̄ ita etiā rō expo
stulat̄ v̄t in seq̄ntibus q̄z̄ hominib⁹ caro qd̄
de carne d̄scendere. spūs̄ autē a dño v̄nire
credat̄. Verū tamen cū spūm̄ rōnale a dño
datū esse siue inspiratū legit̄ nequaq̄ eū
quali materialr̄ de diuina eēntia siue subia
sumptū credere dēm⁹. S̄z̄ q̄z̄ corp⁹ p̄ mate
riā de terra venit. spūs̄ autē sū p̄iacente ma
teria p̄ solā creatoris potentia eē accepit̄ si

cut corpus ab illo est a quo materia traxit
sic spūs̄ ab illo est per quē ⁊ a q̄ esse accepit̄
per illū videlicet̄ cū fecit̄. ab illo autē cū dedit̄
Dicit̄ rurū psalmista. Qui finit̄ singilla
tum corda eoz̄. Corda quippe. id ē. rōnales
spūs̄ siue aīas de⁹ singillanim finxit. q̄ ea
non alia ex alijs quēadmodū in nata appa
ret corpali. sed singla per se de nichilo crea
re p̄hibetur. P̄dieret̄ ea cum in lege scriptum
sit. Si q̄s̄ p̄cusserit mulierē pregnantē ⁊ il
la abortiuū fecerit si nō fuerit formatum
multetur pecunia. si autē formatū fuerit red
dat̄ animā pro aīa aperte declarat̄. q̄ cū
caro ex carne seminat̄ anima s̄t̄ ex aīa n̄
trabit̄. Si enī cum carne anima semiat̄:
quare ī abortiuo ⁊ nō formato aīa p̄ aīa n̄
redderet̄. Cum ergo in abortiuo tantū for
mato anima p̄ aīa reddi iubetur qd̄ nisi
in eo qd̄ nondū formatū est animā ad huc
non esse ostendit̄. v̄t videlicet̄ quēadmodū
in p̄mo homine prius corpus formatum
deinde animā infusam legimus. ita etiam
in subseq̄ntibus omnib⁹ p̄s in vulua hu
manū corp⁹ formari. Deinde animā infun
di credam⁹. Qd̄ si cui forte mirū videatur
quomodo paternū semē in vulua aīa ani
mationē vel crescere possit̄ v̄l vegetari vel
etiam vsq̄ ad ipsam hūani effigiem corpo
ris promoueri videat̄ quomō arbutta et
plante ⁊ germina. vniuersa buidī animaz̄
non habētia sola viriditate vegetant̄ et cre
scunt ⁊ motu suo in formā proprio generi
conueniēte p̄ducunt̄. Itē igitur ⁊ b̄mōi
rationib⁹ p̄babile factum est aīas ex tra
duce nō esse. sed nouas de nichilo creatas
nouas quondie corpibus de paterno semē
ne in vulua formatis ad viuificatōz̄ infun
di. In quibus tamen omnib⁹ nulla vnq̄m
ratio siue auctōritas in tantū p̄ualere po
tuit̄ v̄t dubitatē tolleret̄ questiois exceptio
eo solo q̄ si dēs̄ catholica magis credendū
elegit̄ aīas quondie corpibus viuifican
dis lociandas de nichilo fieri q̄z̄ scdm̄ cor
poris naturā et carnis humane p̄prietatē
de traduce ppagari. Si autem anime ex
traduce esse crederentur nō tanta questio
esset. quia manifestior iusticia esset in eo q̄

peccatum originale a patrib⁹ in filios trāsfi
re dicitur. Sed nos si occulta dei iudicia
ratione comprehendere nō possumus tamē
pro soluendis dubijs dubia alia asserere
non dēm⁹. Querit̄ enī si anime ex traduce
non sunt quomō peccato parentis filij ob
noxij efficiuntur. Qd̄ enim in parente pec
catum est per illam vnq̄z̄ naturam solam
in filium d̄scendit̄ que sola per generatio
nem a patre in filijz̄ transit̄. Si ergo sola
caro seminat̄ per solam vnq̄z̄ carnē pec
catum originale transducitur. Qd̄ si vez̄
est duo nobis querenda occurrit̄ vnum
sc̄z̄ quomodo per solā carnem sine anima
peccatum a patre in filium transeat. alterū
quomodo anima illius peccat̄ qd̄ p̄ solā
carnem et in sola carne d̄scendit̄ particeps
fiat. Nam caro sine anima quomō pecca
tum habere potest̄ que sine anima oīno
peccare non potest̄. Si ergo in carne sine
aīa peccatū non fuit. quomodo per car
nem aut in carne ad animā peccatū transi
re non potuit. Quod enī aliquādo in car
ne nō fuit ex carne illud postmodū non ac
cepit̄.

Quomodo peccatum transit
per carnem ad animam.

Capitulum XXXI.

De vicia huma

na natura a prima sui corruptio
ne concepta quibus subsequen
tium maloz̄ omnium postmodū propago
pullulauit. Hec autē erant ignorantia bo
ni ⁊ concupiscentia mali. quoz̄ vnum ad
est. ignorantia mentē infecit. alterum. id ē.
concupiscentia carnem maculauit. Igno
rantia pena fuit elationis. concupiscentia
effectus mortalitatis. Ita enīz̄ quattu
or mala in homine apparent. supbia. igno
rantia. mortalitas. concupiscentia. Supbia
mentis culpa tantūz̄ mortalitas carnis pe
na tantum. Ignorantia et culpa ⁊ pena in
mente. concupiscentia et pena et culpa in car
ne. P̄dopter elationē anim⁹ obscuratus
est per ignorantia. p̄dopter mortalitatz̄ ca

ro emollita per concupiscentia. Quia enīz̄
anim⁹ contra dominū per elationē tumu
it̄ ignorantia percussus lumē veritatis ami
sit. Quia vero mortalitate caro percussa ē
ipsa sui languoris infirmitate dissoluta ex
tra mensurā prime dispositionis desideria
sua extendit. Hec est enim ipsa que carnis
concupiscentia vocat̄ natural. sc̄z̄ appet⁹
siue affect⁹ ordinē transgrediens ⁊ mēsurā
trāscendēs. Ordinē trāsgrediēs qm̄ mouet̄
ad ea q̄ non d̄t̄. Mensurā trāscendēs qm̄
mouet̄ aliter q̄z̄ debet. Ordinē enī appet⁹
trāsgredit̄ qm̄ ea appetim⁹ q̄ appetere n̄ obe
mus. Mensurā enī appetitus nō tenz̄: qm̄
etiam que appetenda sunt aliter appetimus
q̄z̄ debemus. Sic igitur p̄ma culpa ⁊ pena
vltima duo media orta sunt culpa ⁊ pena
Ignorantia boni. culpa et pena in mente.
Concupiscentia mali culpa et pena in car
ne. In quibus peccatū originale radix con
sistit. Quia igitur caro humana a paren
tibus cum mortalitate seminat̄ in eo ipso
q̄ seminata subiacer̄ mortalitatem viuificata
postmodū carnalis concupiscentie subiecta
inuenitur necessitati. q̄ ipsa mortalitatis in
firmitas causa est quā consequit̄ concupi
scentie necessitas. Caro igitur que in cōcu
piscentia seminat̄ cum mortalitate concupi
tur. cum necessitate concupiscentie nasci
tur. in eo a quo seminat̄ culpam habet ⁊
actum culpe. in eo quod seminat̄. n̄ culpā
habet nec actum culpe sed causā. In eo q̄
nascitur causam culpe ⁊ culpāz̄ habet. sed
actum non habet. Causa culpe corruptio
mortalitatis est. Culpa concupiscentia est.
actus culpe concupiscere est. Causa culpe
radix est. Culpa ipsa arbor. actus culpe fru
ctus. In eo itaq̄z̄ q̄ seminat̄ corruptio mor
talitatis est. In eo autē q̄ nascitur viciū con
cupiscentie est. In eo autē q̄ mouetur per
concupiscentia actus qui a motu volūta
tis inchoat̄ motus op̄is perficit̄. Itē itaq̄z̄
nascens propterea sine vicio esse estimē
tur quia nō concupiscit̄. quoniā radicatū
viciū concupiscentie in ipsis est p̄ qd̄ postea
cum operant̄ concupiscunt.

Quomodo ignorantia viciū sit. Capitulū XXXII.

Ignorantia autē

non propterea in eis vicium est. quia cum nascitur veritatem non cognoscunt quando non debent. sed quia tunc cui nascuntur vicium in eis est quo postea impediuntur ne veritatem cognoscant quādo debent. Nasci quippe sine cognitione natura est nō culpa. Sed in eo vicio nasci quo postea a cognitione veritatis impediuntur culpa est non natura. Hoc autē viciū in corruptione carnis est et in corruptione sensus carnalis. qui sensus si integritatem suam haberet puerus et exercitatus iudicium veritatis per ea que foris videntur ammoneret anima intus sui labore conciperet. qz vero ex carne corrupta integritate sua privatus est purā sine confusione erroris veritatem haurire non potest.

Angeli facti sunt vt abunt⁹ erudirentur homines a foris. Ca. XXXIII.

Angeli quippe qz

perfecti sunt ab intus eruditi sicut homines autem excepto dumtaxat primo illo qui sicut suo modo perfectus factus. ita et ipse quoqz ab intus eruditus est qz p̄terualla tēporis ad agnōz pmoueri debuerit p̄ spēs rex spaliū et visibilium foris ad cognitionem veritatis excitandi et erudiendi fuerunt. Que tamē excitatio et eruditio naturaliter et sine labore homini adesset si sensus hominis in carne mortali p̄ peccatum corruptus nō fuisset. vt tunc et plenum ac perfectū constaret quod ait apostolus. Inuisibilia enim ei⁹ a creatura mundi per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur.

Unde concupiscentia nascitur et vnde ignorantia. Ca. XXXIII

Et carne igitur

mortali ex sensualitate corrupta nascitur cum concupiscentie. ex sensu corrupto viciū ignorantie ibi quia appetitus querende necessitatis vltra mensurā se extendit. Hoc autem quia instrumentū concupiscentie veritatis ab integritatis vigore deficit. Hoc autē difficultatem questionis maximā adducit qz originale peccatum nō nisi in solo carnalis corruptionis vicio assignare videtur. qz tamē vqz ad participatōnem anime rationalis extendi necesse est ostendatur.

Quō anima peccati originalis particeps fiat. Caplm XXXV.

Quomodo autē

anima que munda ac sine vicio creatur particeps fiat illius vicij quod per solam carnem adducitur dignū inquisitione esset si aliqua hoc diligentia inuestigari potuisset. Nunc autē quia scientie humane expositū non est ad cognoscēz fide a nobis credendū est non curiositate inquirendum. Nam si dixerimus animā quando corpori commiscet voluntate quā dā ad delectationē culpe inclinari iam nō originali tantum sed actuali quoqz peccato obnoxiam esse demonstram⁹. Si vero necessitate aliqua ad consortiū corporis et ad contagium vicij corporaliter detrusam confitemur ex ipsa necessitate a reatu absolutam esse ostendim⁹. Quod enim omnino necessitatis est imputabile non est. Quod autem voluntatis est originale non est sed proprium. Constat igitur qz rationalis anima corpori humano infusa nec voluntate corrupta ne peccatum sit actuale nec necessitate corrumpitur ne viciū sit nō imputabile. Non itaqz malū illi est aut mala voluntas quia nōdum velle accipit. aut op⁹ malum quia nōdum adhibere bene vel male agere potuit. s; malum illi est qz talis est qz nisi per gratiam adiuetur neqz agnōz veritatis accipere. neqz concupiscentie carnis sue resistere possit. Hoc autē illi inest non

Capitulum XXXVII Veritur tamen

Quomodo originale peccatū contra bāt qui generant ab his qui originalis peccati sine per sacramēta fidei siue sola fide remissioz acceperunt. Quomodo enim a patribus in filios transire potest qd in ipsis patribus nō est? Sed sciendū est qz originale peccatū quod a patribus per carnis generatōnem ad filios transducitur quāuis in his qui agnōz quantū ad culpam remissum sit quantum ad penam tamē remansit. Quantum ad culpam dimissū quia non imputatur. quantum ad penam retentum quia non tollitur. Hoc est enim qd dicit apostolus. Jam nichil damnationis est his qui sunt in christo iesu. vt videlicet ostenderet quia his qui sunt renati in xpo iesu quāuis infirmitas originalis corruptionis non tollitur interveniēte tñ regenerationis sacramēto ad damnationes imputat. Quibus sōmes quidem peccati inesse potest. sed peccatū domiari nō potest. quia quādiu libertatem suā custodiunt et spiritū adoptionis voluntarie peccando non amittunt. Liberati quidem a seruitute peccati sub corruptione quidem mortalitatis necessitate tenemur. sed dñio peccati nō nisi voluntate subijcitur. Propter quod idem Ap̄stolus dicit. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Corp⁹ qdē nostrū mortale necessitate in ipsa corruptionis radice fomitē peccati portat. sed ubi spiritus libertatis est peccatū ipm ad regnandum surgere non potest. Sic itaqz originale peccatū qd in trib⁹ p̄ generatōnem deletum est quantum ad culpā. quia tñ ad penam remanet ad eos qui generant trāsienē nō solum ad penam. ita sed etiā imputat ad culpam donec p̄cepto lauacro regeneratōis in ipis qz culpa deleatur etiam si pena remaneat.

Atqz omnia peccata precedentium patz ad filios transeāt. Caplm XXXVIII.

Caplm XXXVIII.

De integritate conditionis sed de societate carnis corruptibil. Que vtz corruptio qā a primo parente in omnē posteritatem p̄ carnis propagatōnem transducitur peccati originalis macula in vicio ignorantie et concupiscentie ad vniuersos dilatur. Quod si queritur qua iusticia anime imputeur quod neqz ex creatōne accepit neqz voluntate ppetrauit. sed ex sola carnis societate contrahit. quā tamen societatem non ipsa suo arbitrio mendicauit. sed p̄cepto et dispositione creatoris sui suscepit. Hos tamen id qd verum est p̄ferri oportet iusticiam diuinā in B irreprehensibile quidē esse sed comp̄ensibile non esse.

Ratio de animabus incorporandis. Capitulū XXXVI.

Sim hi qui dicūt

Deum a principio p̄posuisse animas corporibus viuificandis sociare et corporū quidem generandoz homini officium iniūisse. animum autē creaturam potestatem sibi retinuisse. vt bō iust⁹ corpora mūda generaret. Deus iustus animas iustas crearet mundas. et corporibus sociaret. et si homo opus suū corrupit de⁹ p̄positum suū mutare nō debuit. Propterea qz deū scdm p̄positum bonum animas creare mūdas et corporibus sociare in quibus dum corruptione inueniunt et corruptione trahunt non hoc ex deo esse qui sine corruptione illas facit sed ex homine qz corporū naturam corrumpit. Qui ergo hoc dicunt rationē diuine iusticie nō exponūt. quia sicut ad diuinā voluntatē vel bonitatem nō p̄tendit vt eas malas faceret. sic neqz conuenire videbatur vt proponeret illic collocare ubi malas fieri necesse esset. Nō igitur magno opere insistendū est vt rōne inuestigetur qd fide magis qm ratōe scrutari oportet.

Quomō a patribus iustis peccatores filij nascuntur.

Pars

Meritur autem

q
 utz omnia peccata pcedentiu
 patru ad filios transeant sic illis
 pami parentis delictu in omes qui ex ipo
 nat sunt redundasse videm. Sed si veru
 est qnto posteriores iaro vnqz snt misabi
 liores. Nec equa vidr condino vt ipz pre
 iudicet vtrati vbi forte nata qnto magz cor
 rumpit tanto deterioz seminat Cu eis dicat
 scptura. Redda pcta patz in filios vsqz in
 tertiam z qrtam generatdem. Manifeste
 ostendit qd filijs pcta patz requirant. Sz
 qre vsqz in tertiam z qrtaz generatdaz z no
 vsqz qz non facile est demonstrari nisi for
 te ea que per iusticia in omnne generatdaz
 erquiri potuerit p misericordiaz in tertia et
 quarta generatide terminant ne forte iudi
 cium impostabile fieret si cucta pcedentiu
 peccata in subsequenb pntio diuina puni
 ret. Quod aut in alio loco dicit filius non
 portabit iniquitatem patris. z. p. n. p. i. f. de
 illa veraciter iniquitate intelligit quaz plona
 liter discreti z essentialiter diuisi ab inuicem
 pater z filius operant. Ex q eniz filius a pa
 tre et pcta filio alibi in persoa effectus est si
 cut vterqz proprio arbitrio operari habet.
 sic quod alter facit deinceps alteri impu
 tari non debet. Quod ergo dicitur est. Red
 dam peccata patruz in filios de illis pec
 catis intelligi oportz que patres pmlerunt
 prius qz de ipsis nascerentur hij ad quos
 peccata eozuz redundare debuerunt. Quaz
 re ergo vsqz in quartaz generatdaz nisi
 quia vt per misericordia rigoz iusticie tem
 peratur. vel p tertia z qrtam generatdem
 omis generatio intelligit. vel qd magis p
 babile videtur eozuz peccata patruz in fi
 lijs puniri dicunt quo ipsi filij eozuz patz
 peccata videntes imitant vt intelligamz fi
 lios nunqa in peccatis parentu fieri par
 ticipes. nisi prius fuerint peccando effecti
 imitatores vt suo quisqz peccato no alio
 damnetur dum alienum suum facit quod
 amando et sequedo imitatur. Sic eniz ge
 neraliter dictum conuenientius intelligitur

Septima

filius non portabit iniquitatem patris. z. p. n.
 p. i. f. vt nunquaz peccata aliena noceant ni
 si hijs qui ea peccando imitantur. Cum eis
 contra id quod dictu fuerat patres come
 derunt vna acerbam. et dentes filioz ob
 stupescunt oppositum sc. filius non porta
 bit. i. pa. n. p. i. f. Anima que peccauerit ip
 sa morietur. necesse e vt simpliciori sententia
 pcedentiu patrum peccata ad subsequen
 tes filios transire signatu accipimz in sub
 sequenti assertio de suo quenzqz peccato tene
 ri neqz pcedentiu peccata patrum ad sub
 sequentes filios redundare intelligamus.
 Quod si veru est constat quia peccata pa
 trum actualia ad filios non transeunt. sed
 originale soluz quod omnibus ceteris tan
 to maius fuit quato pze omibz ceteris na
 turam ipsam mutare potuit Quod quide
 in ea corruptione seminat ad posteritate
 pertransit qua in pma radice sua naturaz
 humanaz corrupta infect.

Pars octaua.

De eo q tria consideranda sunt
 circa reparatdem hominis.

Capitulum I.

Prima culpa

p
 hominis fuit superbia qm
 triplex pena subsecuta e.
 Vna que pena est tantu
 id est. mortalitas corpis.
 due relique q z pene sunt z culpe. Quaruz
 vna e cupiscencia carnis. altera e ignoran
 tia mens. Qz igit homo tali pena percussus
 est p qua culpa non purgaret sz augete ni
 si per gram postmodu liberat fuisz. p pe
 nam spalem ad pena eternam descenderet
 Ne aut damnadus inueniret si statim iu
 dicaret dilatu est iudiciu ei. z qz eum diu
 na misericordia ad salute pcediauit. in Brepe
 expectationis et dilatois locu ei pnie z cor
 rectionis assignauit. qntu eū interim p gra
 tiam sua tale efficeret que tandem no miseri
 corditer solum sz ena iuste ad salute iudi

Pars

care valeret. Tria ergo bec in reparatione
 hois primo loco consideranda occurrunt. tem
 pus. locus. remediū. Tempus est pns vna
 ab initio mudi vsqz in fines seculi. Locus e
 mundus iste. Remediū in tribus pstat. in fi
 de. in opibz bonis. in sacramentis. Tempus
 longu ne imparat poccupet. Locus asper
 vt puaricator castiget. Remediū efficac vt
 infirmus sanet.

De quinqz locis.

Capitulum II. Quinqz sunt loca

q
 vnus in quo est solum bonu et
 summū bonuz. vnus in q est so
 lum malū z sumū malū. Post ha duo
 alter sub summo in q est solū bonū sed no
 summū. alter sup imū in q est solū maluz
 sed no summū. In medio vni quo e z ma
 lum z bonū. neutz summū. In celo est su
 mum bonū z solū. In inferno e summuz
 malū z solū. In paradiso est solum bonū no
 summū. In igne purgatorio solū malū n
 sumū. In mudo est bonū z malū neutz
 summū. Paradisus est locus inchoantiū
 et in melius pficiendū. et ideo ibi e solum
 bonū debuit qz creatura a malo initianda
 non fuit. Non tamē summū esse debuit. qz
 si summū ibi essz bonū illic positus pfectus
 non esset. Celum locus est pfirmatoz bo
 norum et p disciplinam ad summū pfectū
 pertingentiū. Vnū solū summūqz bonuz
 in eo collocatu est. Infernū locū est cofirma
 toz maloz z disciplinā irreuerabiliter
 deserentiū. et ideo ibi solū z summū maluz
 positum est. Purgatoriū ignis est locū in
 prima correctione minus correctoz z in se
 cunda pficiendoz. et ideo solū maluz babe
 re debuit vt priore peior esset vbi bonuz et
 malum simul pstat. Pundus est locus
 errantiū et reparandoz. et ideo siml bonū
 et maluz in eo ordinatum est. vt per bonū
 quidem consolatdem accipiant. per malū
 vero correctionem. Non tamē summum
 bonum aut summū malū ibi est vt sit quo
 z persistētes in malo deficere. recedētes a

Octaua

malo proficere possint. Sic ergo celum in
 summo est. post celū paradisus. p padū
 mundū. post mundū ignis purgatorū. p
 igne purgatorū infernus. Dyabolus ergo
 qz a summo ceciderat in imo detrusus est.
 ppter ea qz reparadus no erat. Homo aut
 quia a summo no corruit no est positus in
 imo. sz in medio collocatus vt et locū essz q
 ascendere possz p meritū iusticie vel descē
 dere per reatum culpe.

Quo dispositus est homo ad pe
 nitentiam.

Capitulum III.

Disitus est ergo

p
 in mundo isto in loco penitētie
 spacio penitendi indulto vt ma
 la corrigeret. bona reparaz vt tandē corre
 ctus ad iudiciū venies no p culpa penas.
 sed p iusticia glam sibi pparat acciperet.
 Restat ergo vt dū tempū est p siluz exarat
 et auxiliū requirat correctois et liberatōis
 sue. Sed qz se ad neutz sufficē inuenit
 necesse est vt ille qui per grāz suam differt
 iudiciū interim p eandē grām oīdat euz.
 dendi p silium z post p silū pferat auxiliū.
 Sic itaqz oportet vt interim deponat plo
 nam iudicis et assumat personā prius p
 liatoris. postea auxiliatoris. ita dumtaxat
 vt primo hominē totū sibi dimittat qm
 et ipe homo z ignorantia suā experiat z in
 telligat se indigere p silio. deū enā defectū
 suuz sentiat z agnoscat se opus habere au
 xilio. Tali ergo ratōne in ipe natural legis
 totus hō dimissus est sibi. postea in tempe
 scripte legis cognoscenti ignorantiaz suam
 datū est cōsilū. Postremo in ipe gne cofi
 teri defectū suū pfectū est ei auxiliū. Cōsi
 liū erat i rōe satisfactōis. auxiliū erat i effe
 ctū redēptōis. vt ergo rōez satisfactōis quā
 pro pto suo hō creatori suo ploluere obe
 bat euidenti agnoscere possimz causā bo
 minis prius necesse paulisper attendi p
 deremus. Causa vero bec inter tres perso
 nas agenda formatur. id est. deū homines
 et dyabolum.

De causa hominis aduersus deum et dyabolum. Ca. III.

I ergo tres i cau

lam uenit homo. deus et dyabolus. dyabolus deo iniuria fecisse conuincitur. quia suum eius boiem et fraudulenter abduxit et uolenter tenuit. Homo sicut deo iniuriam fecisse uincit quia et precepit preceptum eius. et se sub manu aliena ponens suu tuis damnis illi intulit. Item dyabolus homini iniuriam fecisse uincit quia illum et plus bona permittendo decepit et post mala inferendo nocuit. In iuste ergo dyabolus tenet boiem sed homo iuste tenet. quia dyabolus non quibus meruit ut boiem sibi subiectum premeret sed homo meruit per culpam suam ut ab eo permutteret. Quia enim ignoraret falli esse quod dyabolus promisit in non ignorauit. quia etiam si uerax esset voluntate creatoris percipere non debuit. iuste ergo subiectus est homo dyabolo quantum pertinet ad culpam suam. iniuste autem quantum pertinet ad dyaboli fraudulentiā. Si ergo homo talis patronum habet cuius potentia dyabolus in causa possit adduci iuste dominio eius preteriret quia nullus dyabolus iustam causam habet que sibi ius in homine vendicare debuerit. Patronus autem nullus talis inueniri poterat nisi solus deus. Sed deus causam hominis suscipere noluit. quia homini ad hoc culpa sua iratus fuit. Proponit ergo ut homo deum plus placaret et sic deinde deo patrocinare cum dyabolo causam iniret. Sed deum rationabiliter placare non poterat nisi et dānum quod intulerat restauraret et de preceptis satisficeret. Homo uero nichil habuit quod digne deo pro oblato damno recompensaret. quia si quod de irrationali creatura redderet pro rationali. Si alia creatura minus esset. Sed non boiem pro homine reddere potuit. quia iustus et innocens abstulerat et ne minime nisi peccatorem inuenit. Nichil ergo homo inuenit unde deum sibi placare possit. quia siue sua siue seipsum daret digna recompensatio non esset. Adde ergo deus boiem sua uolente iugum dānatoris euadere non posse miser est eius. et propter grūto puenit eum pro sola misericordiam ut deinde liberaret per iustitiam

hoc est quia homo per se iustitiam euadere non habet deus homini per misericordiam iustitiam deus neque eius creptio boiem perfecte rationabiliter est nisi ex utraque parte iusta foret. Best sicut deus iustitiam homini boiem requirendi. ut enim homo habet iustitiam euadere. Sed hac iustitiam homo nunquam habere potuisset nisi deus illi per misericordiam suam illam tribueret. At ergo deus ab homine placari posset deus grūto homini deus quod homo ex debito deo redderet. Debit igitur homini boiem quem homo pro boie redderet quod ut digna recompensatio fieret pro non solus equus. sed maior esset. At ergo pro boie redderet homo homine maior factus est deus pro boie. et deus se homo homini ut se assumeret ab boie. Incarnatus est deus dei filius et datus est hominibus deus homo Christus. sicut Petrus ait. Puer natus est nobis et filius datus est nobis etc. Quod ergo homini datus est Christus dei filius misericordia quia ab homine redderet et propter fuit hominis iusticia. In naturam enim Christi placat est iuste deus homini. quia talis homo inuenit est pro homine qui non solum ut dicitur est par. sed etiam maior boie esset. Ideo in nauitate Christi angelus mundo pacem nunciatur dicitur. Quia in excelsis deo: et in terra pax hominibus bonis uoluntatis. Sed ad hoc superat homini ut sicut restaurando placauerat iram. ita quia pro preceptis satisfaciendo dignus fieret euadere penam. sed si puenientius fieri non poterat nisi ut penam quam non debebat sponte et obedienter susciperet ut de pena quam per obedientiam incruerit eripi dignus fieret. Hanc autem penam homo peccator soluere non poterat qui quacumque penam susciperet non nisi digne et iuste propter contemptum primi reatum sustineret. At ergo homo iuste penam debitam euaderet. necesse fuit ut talis homo penas susciperet pro homine qui nichil pene debuisse. Sed talis nullus inueniri poterat nisi Christus. Christus ergo et nascendo debuit hominis patri solui et moriendo reatum hominis expiauit. ut cum ipse pro homine mortem quam non debebat sustinere iuste homo propter ipsum mortem quam debebat euaderet et iam locum calumniandi

dyabolus non inueniret quia ipse et homini dominari non debuit et homo liberari dignus fuit. Idem itaque et iudicium nostrum et causas nostram fecit sicut scriptum est. Quoniam fecisti iudicium meum et causam meam. Causam nostram pro nobis fecit quia debuit patri absolui et moriendo reatum expiauit. Iudicium uero quia descendens ad inferos et portas mortis frangens captiuitatem que ibidem tenebatur liberauit. Iudicium uero dyaboli aduersus deum factus est statim ab initio seculi. Iudicium hominis aduersus dyabolus in passione consummatus. Iudicium hominis aduersus deum differtur usque in consummationem seculi. et ideo homo si prius per Christum deo reconciliari uoluerit post iudicium suum sine timore damnationis expectabit.

De discretionem iudiciorum. Caplm V.

Quattuor sunt iudicia secundum prescientiam. secundum causam. secundum operationem. secundum retributionem. secundum prescientiam iudicium sumus prius quam essemus. secundum causam iudicamur ex quo esse incipimus quando boni vel mali sumus. secundum operationem iudicamur quando operibus foris ostendimus quales intus apud nos sumus. secundum retributionem iudicabimur quando in percipienda mercede operum cognoscemus quales ab eterno apud deum prius fuimus. Et hijs quattuor iudicijs duo sunt occulta iudicium secundum prescientiam et iudicium secundum causam et ideo in eis iudicium humanum non recipitur. duo manifesta. id est iudicium secundum operationem et iudicium secundum retributionem. in quorum altero id est iudicio secundum operationem omnibus a deo in presenti iudicandi patet datur. Aliter uero hoc est iudicium secundum retributionem non ab omnibus a deo coram hominibus iudicabitur. Sed iudicium secundum prescientiam occultum est et immutabile. Iudicium secundum causam occultum est et mutabile. Iudicium secundum operationem manifestum et mutabile. Iudicium secundum retributionem

manifestum et immutabile. Iudicium secundum operationem ymago quodammodo est et sacramentum iudicij secundum retributionem. quia illud manifestat causam et prescientiam inuenit. hoc uero manifestabit causam et prescientiam confirmabit. Item considerandum quod iudicium aliter fit ubi sententia dicitur. aliter ubi profertur. In dictanda quod dem sententia omnis iudicij iudicat sicut pater et filius et spiritus sanctus. In profertur autem iudicat filius solus. quia cum in diuinitate sua cum patre et spiritu sancto omnis iudicij sententia dicitur babuit in humanitate sua omnis iudicij sententiam proferre solus accepit. Propterea humanitas que sententiam dicitur non habet quantum ad dictandam sententiam dicitur. ego non iudico quoniam. et tamen quia proferre habet secundum hoc quod dictata est subdit. sicut audio iudico. Quod eius intus audit ubi sententia dicitur foris iudicat ubi profertur. Hijs itaque breuiter de discretionem iudiciorum proposuimus. nunc ad ipsam narrationem nostre letitem reuertamur.

Cur deus homo. Caplm VI.

Actus est itaque

deus homo ut boiem quem fecerat liberaret ut ideo esset creator boimio et redemptor. Adhuc est itaque filius ut in adoptione patris assensum suum demonstraret. uenit sapientia ut uinceret malitiam ut hostis qui astutia uicerat prudentia uinceretur.

Quid ad nos pertinet passio christi. Ca VII.

Ancepit de natura

ra hostia pro natura ut de nostro esset olocausum offerendum pro nobis. ut in hoc ipso pinneret ad nos redemptio quia de nostro supra erat imolano. Cuius quidem redemptiois principis efficamur si ipsi redemptorem pro carne nobis sociato per fidem unumur. Natura quod est humana tota pro peccato corrupta fuerat et tota pro peccato dānatoris debita fuerat. et iudicio sitota dānata fuisset. iusticia si fuisset. Uenit autem gratia et elegit quosdam de

massa vniuersitatis p misciam ad salutes quosdam autem per iusticiam deseruit ad damnationem. et quos per misericordiam saluauit non sine iusticia saluauit. quia in eius potestate erat ut B facere iuste posset. quos tamē si non saluasset iuste fecisset. q̄a in eorū merito erat ut si hoc facerz iniustū non esset.

De iusticia potestatis et equita tis.

Capitulum VII.

Iusticia enim alia

est scdm debitum facientis. alia fm meritum patientis. Iusticia scdm debitum facientis est potestatis. Iustu cia scdm meritum patientis est equitatis. Iusticia est potestatis qua lū iusticia licz facien si velu quod eius potestati debetur Iusticia equitatis est qua retribuitur pa tiens etiam si noluit quod eius merito debe tur. Cum ergo de⁹ punit peccatorem iuste facit. quia potestati debetur ut hoc possit si velu. et iuste punit qui patiuntur. quia scbz meritum suū ei retribuitur quod eius me rito debetur. et est illic potestas iusta qua deus iuste facit et ipe iustus est. et bec retri buō equa quia peccator iuste patit qua ta men ipe nō est iustus sed pena eius iusta est. Cum vero deus iustificat peccatorem iuste agit et iustus est iusticia potestatis qua hoc ei licet. Qui vero iustificatur iu stus est iusticia quas accepit s; nō in eo q̄ contra meritū suum accipit. sed tamē iniu stus non est quia non facit ipe quod acci pit q; per se nō accipit sed patitur tantū q̄ accipit. et est qui facit q; facit et iusticia qua facit. et ē iust⁹ qui accipit iusticiam qm ac cipit. non tamē quia accipit quia sine iusti cia sua per solam gratiam iusticiam acci pit.

De iusticia patiente et cogente. Caplm IX.

Tem sciendum q

iusticia alia patiens est alia cogēs. Iusticia patiens est qua si fiat aliquid iustum est. si non fiat iniustum nō est. Iusticia cogens est qua si aliquid iuste fit ut si non fieret: iniustum esset. Propter quod iusticia pa tiens dispensationem habet. iusticia cogēs necessitatem. Sic igitur deus de massa ge neris humani quosdā ad saluationem assu mens iusticia vti debite potestatis. quos dam vero ad perditionem deserens iusti cia vtiur licite eq̄tatis. Illic de debito suo. hic de merito nostro. Si vero eos quos ad saluationē nunc assumit desereret iniu sticia non esset. quoniā scdm merita sua re ciperent iusticiam equitatis. Si autē eos quos nunc deserit assumeret similiter iniu sticia non esset. quia in eorū saluatione vte retur iusticia potestatis. Siue igitur iis qui saluantur siue in his qui damnantur iusticia patiens est per quam illud quod sic iustum est ut etiam si aliter fieret iniu stum non esset. Nam et hij qui scdm meri ta sua iuste damnantur per gratiam dei iu ste saluari potuissent si deus voluisset. Et rursus qui per gratiam dei iuste saluant scbz merita sua iuste damnari potuissent. si deus eos saluari noluisse. Sic ergo qd voluit utrunq; iustum fuit ut etiā si aliter voluisset iniustum nō fuisset. quia potestas est in voluntate eius qua sine iniusticia fa cere illi licet quodcumq; voluerit.

Qualiter redimisse posset deus hominem si voluisset.

Capitulum X.

Propter quod

veraciter profiteamur q̄ redem ptionem generis humani aho etiam modo deus perficere potuisset si vo luisset. Sed deo hoc modo q̄a iste nostre infirmitati conuenientior fuit ut deus hō fieret. et p boie mortūritatē assumēl boie ad sp̄s sue immortalitatis boies reformaret ut n̄ diffidat iā hō se ad bōa illi⁹ posse ascēdre

quem ad sua mala toleranda videt descen disse et in deo bñanitas gloriata exem pli eēt gloriatiois boib⁹ ut i eo qd pass⁹ est videat quod ei debeat retribuere. in eo q̄ gloriatus est pliberent qd ab eo debe ant expectare ut ipe et via sit in exemplo et veritas in pmissio et via in premio.

Qua ratione instituta sunt sacra menta. Ca. XI.

Et quaz primus

parens humani generis ppter in obedientie culpā a paradiso exulās in hunc mundū venit dyabol⁹ ius tirānī cū in eo exercens sic eum p̄us fraudulēter seduxerat. ita postmodū violenter posside bat. sed dei puidencia que hūc disponebat ad salutem sic iusticie rigore per misciam temperauit ut eū ad tempus quidē ab illo premi permutaret et tamē ne ab illo in eter num pmeretur ex ipso ei pena remedium prepararet. Itaq; iam tūc ab illo mbi exor dio sacramenta salutis sue homini propo suit quib⁹ eū sub expectatione future san ctificationis consignaret. q̄tinus ea quib⁹ fide recta et spe firma propter obedientiaz instiutionis diuine percipet et subiugo po situs ad consortium libertatis pertineret. Proposuit itaq; edictum suū informans homines et erudiens ut quicumq; eum sal uatorem atq; liberatorem expectare eligeret ei iudem sue electionis votū in perceptiōe sacramentorum eius approbare debuisset. Proposuit et dyabol⁹ sacmēta sua q̄b⁹ lu os sibi alligaret. q̄ten⁹ ab illis qui eius im perū detractabāt q̄nto eos manifest⁹ di scerneret tanto securi⁹ possideret. Cepit er go humanū gen⁹ mox in ptes ptarias di uidi alijs sacramēta diaboli suscipientib⁹ alijs vero suscipientib⁹ sacramēta christi et facte sūt due familie. vna xp̄i altera diabo li. Quid enī verbū incarnatū dixerim nisi regem qui hūc mundū intrauit passūptā bñanitatē cum diabolo pugnatur⁹. et eum ex inde quasi tyrannū et violenter in alieno dñantem repulsurus. Et quid omnes pō

res sanctos qui ante incarnationē ab initio electi fuerunt appellauerim nisi milites q̄s dam optimos regem venturū in acie p̄cedē tes ip̄s quibus tunc sanctificabant sacra mēns quasi quibusdā armis muniti atq; p̄cincti. Quid uem eos q̄ post incarnatō nem vsq; in finē electi sublequunt nisi mi lites alios non tñ alium sed ipsam regem suum p̄cedentiē vnanimiter atq; alacruer sublequētes. habentes et ip̄i arma noui no ua tamē ab eodem armati et p̄ eundē pu gnaturi. siue igitur sublequētes siue etiam p̄cedentes vni⁹ regis sacramenta portātes vni regimiliatēs et vnum tyrannū superā tes. illi venturum p̄cedentes. isti p̄ceden tem sublequētes. Unde patz quia ab iniūō et si non nomine re tamē christiani fuerunt. Tria enī sunt tpa per que presentis seculi sp̄acium decurrit. Primum est temp⁹ naturalis legis. secundū temp⁹ scripte legis. tertium temp⁹ est gr̄e. Primum est ab adā vsq; ad Ab̄oyfen. Scdm a moysē vsq; ad christum. Tertium a xp̄o vsq; in finē seculi. Similit̄ tria sunt genera hominū. id ē. ho mines naturalis legis. homines scripte le gis. homines gratie. Homines naturalis le gis dici possunt. qui sola naturali ratōne vitam suam dirigūt. vel potius naturalis legis homines dicuntur qui scdm concu piscentiam in qua nati sunt ambulāt. Ho mines scripte legis hij qui exterioribus pre ceptis ad bene viuendū informant. Ho mines gratie sunt hij qui per aspirationes spiritus sancti afflati et illuminantur ut bo num quod faciendū est agnoscant. et inflā mantur ut diligant. et corroborantur ut p̄fi ciant. et ut idem manifestior distinctione signemus. Homines naturalis legis sunt aperte mali. homines scripte legis sicte bo ni. homines gratie vere boni. sicte boni sūt tecti. aperte mali sunt detecti. qui per gog et magog signati sunt. quod interpretatur te ctus et detectus in persecutiōez populi dei predicantur venturi. quia bec duo genera hominum semper vere bonos persequun tur. In primo genere p̄tinent pagani. In scdo genere iudei. in tercio xp̄iani. Ista tria

massa vniuersitatis p misericordiam ad salutes quosdam autem per iusticiam deseruit ad damnationem. et quos per misericordiam saluauit non sine iusticia saluauit. quia in eius potestate erat ut B facere iuste posset. quos tamen si non saluasset iuste fecisset. q̄a in eoru merito erat ut si hoc facerz iniustu non esset.

De iusticia potestatis et equitatis.

Capitulum VII.

Iusticia enim alia

i est scdm debitum facientis. alia fm meritum patientis. Iusticia scdm debitum facientis est potestatis. Iusticia scdm meritum patientis est equitatis. Iusticia est potestatis qua sū iusticia licz facien si velit quod eius potestati debetur. Iusticia equitatis est qua retribuitur patienti etiam si nolit quod eius merito debetur. Cum ergo deus punit peccatorem iuste facit. quia potestati debetur ut hoc possit si velit. et iuste punit qui patiuntur. quia scdm meritum suū ei retribuitur quod eius merito debetur. et est illic potestas iusta qua deus iuste facit et ipe iustus est. et bec retributio equa qua peccator iuste patit qua tamen ipe nō est iustus sed pena eius iusta est. Cum vero deus iustificat peccatorem iuste agit et iustus est iusticia potestatis qua hoc ei licet. Qui vero iustificatur iustus est iusticia quas accepit s̄ nō in eo q̄ contra meritū suū accipit. sed tamen iniustus non est quia non facit ipe quod accipit. q̄ per se nō accipit sed patitur tantū q̄ accipit. et est qui facit q̄ facit et iusticia qua facit. et ē iust⁹ qui accipit iusticiam qm accipit. non tamen quia accipit quia sine iusticia sua per solam gratiam iusticiam accipit.

De iusticia patiente et cogente. Capitulum IX.

Tem sciendum q̄

iusticia alia patientis est alia cogens. Iusticia patientis est qua si fiat aliquid iustum est. si non fiat iniustum nō est. Iusticia cogens est qua licet aliquid iuste fit ut si non fieret iniustum esset. Propter quod iusticia patientis dispensationem habet. iusticia cogens necessitatem. Sic igitur deus de massa generis humani quosdam ad saluationem assumens iusticia vni debere potestatis. quosdam vero ad perditionem deserens iusticia vniur licite equitatis. Illic de debito suo. hic de merito nostro. Si vero eos quos ad saluationem nunc assumit desereret iniusticia non esset. quonia scdm merita sua reciperent iusticiam equitatis. Si autē eos quos nunc deserit assumeret similiter iniusticia non esset. quia in eoru saluatione vteretur iusticia potestatis. Sine igitur iusticia qui saluantur sine in hijs qui damnantur iusticia patientis est per quam illud quod sic iustum est ut etiam si aliter fieret iniustum non esset. Nam et hijs qui scdm merita sua iuste damnantur per gratiam dei iuste saluari potuissent si deus voluisset. Et rursum qui per gratiam dei iuste saluantur scdm merita sua iuste damnari potuissent. si deus eos saluari noluisset. Sic ergo qd voluit utrunqz iustum fuit ut etiā si aliter voluisset iniustum nō fuisset. quia potestas est in voluntate eius qua sine iniusticia facere illi licet quodcumqz voluerit.

Qualiter redimisse posset deus hominem si voluisset.

Capitulum X.

Propter quod

veraciter profiteamur q̄ redemptionem generis humani alio modo deus perficere potuisset si voluisset. Sed ideo hoc modo q̄a iste nostre infirmitati conuenientior fuit ut deus hō fieret. et p hōie mortuaretur assumē hōie ad spem sue imortalitatis hōies reformaret ut nō diffidat iā hō se ad hōa illi⁹ posse ascendere

quem ad sua mala toleranda videt descendisse et in deo humanitas glorificata exemplū eēt glorificationis hōib⁹ ut i eo qd pass⁹ est videat quid ei debeat retribuere. in eo qd glorificatus est considerent qd ab eo debent expectare ut ipe et via sit in exemplo et veritas in pmissio et vita in premio.

Qua ratione instituta sunt sacramenta. Ca. XI.

Disquis primus

parens humani generis ppter inobedientie culpā a paradiso exulās in hunc mundū venit dyabol⁹ ius tyrānicū in eo exercens sic eum p̄us fraudulēter seduxerat. ita postmodū violenter possidebat. sed dei puidencia que hūc disponebat ad salutem sic iusticie rigore per misericordiam temperauit ut eū ad tempus quidē ab illo premi permitteret et tamen ab illo in eternum pmeretur ex ipso et pena remedium prepararet. Itaqz iam tūc ab illo mōdi exordio sacramenta salutis sue homini propo sūt quib⁹ eū sub expectatione future sanctificationis consignaret. q̄tinus ea quilib⁹ fide recta et spe firma propter obedientiaz institutionis diuine percipet et subiugo positus ad consortium libertatis pertineret. Proposuit itaqz edictum suū informans homines et erudiens. ut quicumqz eum saluatoriem atqz liberatorē expectare eligeret eiusdem sue electionis notū in percipiōe sacramentorum eius approbare debuisset. Proposuit et dyabol⁹ sacramēta sua q̄b⁹ suos sibi alligaret. q̄ten⁹ ab illis qui eius imperiū detractabāt q̄nto eos manifest⁹ discerneret tanto secur⁹ possideret. Cepit ergo humanū gen⁹ mox in ptes p̄trarias diuidi alijs sacramēta diaboli suscipientib⁹ alijs vero suscipientib⁹ sacramēta christi et facte sūt due familie. vna xp̄i altera diaboli. Quid enī verbū incarnatū dixerim nisi regem qui hūc mundū intrauit passūptā humanitātē cum diabolo pugnatur⁹. et eum ex inde quasi tyrannū et violenter in alieno dñantem repulsurus. Et quid omnes p̄o

res sanctos qui ante incarnationē ab initio electi fuerunt appellauerim nisi milites q̄s; dam optimos regem venturū in acie pcedētes ip̄s quibus tunc sanctificabant sacramēta quasi quibusdā armis muniti atqz p̄cincti. Quid uem eos q̄ post incarnationem vsqz in finē electi subsequunt nisi milites alios non tñ alium sed ipsam regem suū pcedentē vniunimuer atqz alacruer subsequētes. habentes et ip̄i arma noui noua tamē ab eodem armati et p̄ eundē pugnaturi. siue igitur subsequētes siue etiam pcedentes vni⁹ regis sacramenta portātes vni regi militātes et vnum tyrannū superātes. illi venturum pcedentes. isti pcedentem subsequētes. Unde patz quia ab initio et si non nomine tamē christiani fuerunt. Tria enī sunt tpa per que presentis seculi spacium decurrit. Primum est temp⁹ naturalis legis. secundū temp⁹ scripte legis. tertium temp⁹ est gr̄e. Primum est ab adā vsqz ab Elphoyse. Scdm a moyse vsqz ad christum. Tercū a xpo vsqz in finē seculi. Similit̄ tria sunt genera hominū. id ē. homines naturalis legis. homines scripte legis. homines gratie. Homines naturalis legis dici possunt. qui sola naturali ratione vitam suam dirigūt. vel potius naturalis legis homines dicuntur qui scdm concupiscentiam in qua nati sunt ambulāt. Homines scripte legis hij qui exterioribus p̄ceptis ad bene viuendū informant. Homines gratie sunt hij qui per aspirationes spiritus sancti afflāt et illuminantur ut bonum quod faciendū est agnoscant. et inflāmantur ut diligant. et corroborātur ut p̄ficiant. et ut idem manifestior distinctione signemus. Homines naturalis legis sunt aperte mali. homines scripte legis fide boni. homines gratie vere boni. fide boni sūt tecti. aperte mali sunt detecti. qui per gog et magog signati sunt. quod interpretatur tectus et detectus in persecutiōes populi dei predicantur venturi. quia bec duo genera hominum semper vere bonos persequuntur. In primo genere p̄tinent pagani. In scdo genere iudei. in tercio xp̄iani. Ista tria

genera hominum ab initio nunquam illo tempore defuerunt. in tempore naturalis legis ad apte malos pertinet. quia illi tunc et numero plures et statu excellentiores fuerunt. Tempus scripte legis ad fidei bonos quia tunc homines in timore futentes opus mundabant non animus. Tempus gratie ad vere bonos pertinet. qui modo et si numero plures non sunt in statu excellentiores et dei gratia publice anteferunt etiam ab his que eis moribus contradicunt. Scias ergo quicquid tempore ab initio mundi vel quod in finem nullum fuisse vel esse vere bonum nisi iustificatum per gratiam. Gratia autem nunquam aliquid adipisci potuissent nisi per Christum. ita ut omnes siue precedenti siue subsequentes uno sanctificationis remedio saluatos agnoscas. Aspice ergo castra regis nostri et acies exercitus eius in armis spiritualibus fulgentes. et contra precedentium subsequendumque ipsorum multitudinem stipatus incedat.

De tempore institutionis sacramentorum.

Capitulum XII.

Tempus institutionis

Tempus institutionis sacramentorum ab eo cepisse creditur quo primum parens merito inobediencie a gaudijs paradisi expulsus in hoc vite mortalis exilio cum tota posteritate usque in finem preme corruptionis obnoxius tenet. Ex quo enim homo a statu preme incorruptionis lapsus in corpore per moralitatem et in anima per iniquitatem egrotare cepit. primum deus reparando in sacramentis suis medicinam parauit. que quidem prout ratio postulabat et causa diuersis temporibus et locis ad curandos illius exhibuit. Alia autem leges. alia sub lege. alia sub gratia. diuersa quidem in specie. unum in effectu habentia et unam sanitates proficientia. Si quis igitur querat tempus institutionis sacramentorum. sciat quod quod diu morbus est opus medicine est. Prout igitur vita ab initio seculi usque in finem per moralitatem decurrens tempus est morbi et tempus remedij. In ipsa et propter ipsam instituta sunt sacramenta. et quedam a principio ipsius que suo

tempore cucurrerunt et ad sanitates quantum ipsis datum erat et per ipsa dandum erat restituendam preualuerunt. Et ista sacramenta suo tempore expleto cessauerunt. et alia pro illis ad eandem sanuatem proficiendam successerunt. Et rursus post illa alia quali nouissime adiucta sunt quibus alia succedere non debuerunt velut medicamenta perfecta que morbum ipsum consumerent et perfectam sanitates plane restaurarent. Et hec omnia facta sunt secundum iudicium et dispensationem medici qui morbum ipsius vidit et qualia ei remedia singulis temporibus adhibenda essent agnouit. Porro unum sacramentum etiam ante peccatum hominis institutum inuenit. Coniugium namque prius etiam quam homo peccaret sancitum legit. ut teste scriptura mulier facta viro in adiutorium sociata memorat. Cuius tamen institutionis causa tunc ad remedium non fuit sed ad officium. quia morbus in homine non fuit qui sanaretur sed virtus que exerceretur. Propter quod ex tribus causis institutioni sacramentorum duas tantum hic inuenimus. eruditionem scilicet et exercitacionem. Humiliatio enim ibi necessaria non fuit ubi supbia nulla fuit. sed ratio que erudiretur ad maiorem cognitionem et virtus que promoueretur ad maiorem perfectionem. Inuenitur itaque hoc sacramentum singularem habens legem que ad modum singularem habet institutionem. Et videtur ordo postulare prius quam ad ea que de ceteris dicenda sunt sacramentis discutienda accedamus. De isto singulariter quedam que ad primam institutionem spectare videbuntur premittere. his que ad secundam eius institutionem pertinent sequenti narrationi referuans. Habet enim hoc sacramentum duplicem institutionem. unam ante peccatum ad officium. aliam post peccatum ad remedium. et secundum illam quod qua singulariter institutum est singulariter tractari debuit: ut postea secundum illam que ceteris in tempore coniungit a ceteris in narratione non separatur.

De institutione coniugij ante peccatum. Capitulum XIII.

Sacramentum coniugij

Coniugij solum ex omnibus sacramentis que ad remedium hominis instituta sunt ante peccatum hominis institutum legitur. non tamen propter peccatum sed ad sacramentum solum et ad officium. ad sacramentum propter exercitacionem. Erant enim duo hec coniugio ipso. coniugium ipsum et coniugij officium et utriusque sacramentum erat. Coniugium constabat in consensu federis socialis. coniugij officium constabat in copula carnis. Coniugium sacramentum fuit cuiusdam societatis spiritualis que per dilectionem erat inter deum et animam. in qua societate anima sponsa erat et sponsus deus. Officium coniugij sacramentum fuit cuiusdam societatis que futura erat per carnem assumptam inter Christum et ecclesiam in qua societate Christus sponsus futurus erat et sponsa ecclesia. Et qui sponsus erat viro hiis superior erat. et eius dilectio per pietatem trahabatur ad inferiorem. Que autem sponsa erat viro hiis inferior erat. quia sibi sufficiens non erat et se stare non poterat. et propter hoc eius dilectio necessitate magis conuertebatur ad superiorem. Superior diligendo beneficium prestat. inferior diligendo beneficium accipit. Huius ergo societatis que utriusque dilectione mutua constabat sacramentum formatum est quando coniugium institutum est. alterius societatis sacramentum in coniugio. alterius societatis sacramentum in coniugio officio. Propterea natura humana duplici qualitate distincta est ut in viro quidem robustior. in femina vero infirmior et aliena ope egens appareret et iuncti sunt duo in unum una dilectione et societate una. ut in una dilectione essent et per unam dilectionem in una societate manerent. et vir quidem ut ymago dei fieret. in hoc sacramento perfecta ad dilectionem inclinaret. femina vero ut formam anime rationalis exprimeret necessitate magis et quasi respectu comoditatis cuiusdam persuaderet. sic tamen ut utriusque vo-

luntaria esset dilectio. quia si voluntaria non esset neque vera dilectio neque vere dilectionis sacramentum esse posset. Item ut sacramentum aliud in hac societate formaret precepit deus ut masculus et femina in una carne iungerentur. ut sicut prius in sacramento coniugij per dilectionem unum erant ita postmodum in coniugij officio unum fierent per unam carnis coniunctionem ut ostenderet quod quod prius in sua diuinitate per dilectionem iunctus erat ante postmodum per assumptam carnem iunctus est ecclesie sue. Item ne otiosa esset societas illa coniugalis inter masculum et feminam propterea post sacramentum coniugij additum est officium quod in coniunctione carnis expleri debuerat ut in eo et coniuncti exercerent per obedientiam ad virtutem et fructificarent per proles generationes. In quo officio masculo quidem qui superior erat datum est quod propagationis fuisset de suo seminare. femine autem concipere et parere. ut in eadem similitudine demonstraret. quoniam in illa inuisibili societate anima rationalis nullatenus fructificare posset nisi prius semen virtutis a deo conciperet. Erat adhuc aliud in natura humana quod per societatem coniugij monstrari debuisse. Sic quippe conditus est homo ut quiddam in eo supremum esset. et in homine nihil alterius esset. post illud autem aliud sub illo esset et subiectum illi. deinde aliud nouissimum et in uno constitutum et ceteris duobus subiectum. Erat quippe ratio in homine supremo loco constituta solius diuinitatis et inuisibilis intendens et diuine voluntati se conformans. post hec alia quedam ratio ad corporalia et visibilia respiciens que superior subiciebat et ab illa informata subiecte sibi sensualitati dominabatur que tertio et imo loco fuerat constituta. Sic itaque tria inuenta sunt in homine. sapientia. prudentia. et sensualitas. Sapientia scilicet est ratio ad diuinam. Prudentia autem est ratio ad humanam. Sensualitas vero est affectus siue appetitus ad terrenam. Et quibus prima ratio regebat tantum et non regebat. Sensualitas vltima regebat tantum et non regebat. Media vero ratio et a superior regebat et inferior regebat. Ad hanc similitudinem

tria animalia foris facta sunt. vnum ratio-
nale quod dominabatur. aliud irrationale
quod subijciebatur. tertium rationale quod
a superiori quidem regebatur et cum supe-
riori inferiori dominabatur. Erat igitur vir
ymago sapientie. femina forma prudentie.
bestie autem similitudo sensualitatis et con-
cupiscentie. Propterea serpens feminam
peccatum suadendo decepit. femina vero de-
cepta virum ad consensum inclinavit. quia
concupiscentia prudentie carnis primum
delectationem peccati suggerit. Deinde pru-
dentia rationis per delectationem peccati de-
cepra rationem ad consensum iniquitatis
trahit. Propter has et huiusmodi rationes di-
scerta est humana natura ut in altera parte
robustior esset. in altera vero infirmior de-
monstraretur. ut in ea vnum inueniretur
quod regeret et aliud quod regeretur. Ad-
iuncta est deinde foris in carne etiam discer-
tio sensuum que quidem quantum ad virtus-
tem sacramenti in coniugio necessaria non
fuit. sed quia sine ea in officio coniugij mi-
nisterium generandi impleri non potuit.
Sic igitur ante peccatum institutum fuit
coniugium et coniugij officium et virtus
ad sacramentum. ut coniugium quidem san-
ctificaretur pura mentis dilectione. officium
quoque coniugij impleretur sine carnis pol-
lutione. nunc vero quia per peccatum ho-
minis caro humana corrupta est iam post
peccatum carnis commixtio sine carnali con-
cupiscentia fieri non potest. Fornalis autem
aliquem mouere potest quare post peccatum
homo hoc pouissimum opus sine peccato
explere non potest. sed diligenter considera-
ri ratio manifesta occurrit. Quoad enim
spiritus rationalis creatori suo subiectus
fuit nullam in carne sua contradictionem
inuenit. et erant membra corporis imperio
anime subiecta ut nec preter ipsam aliqua-
modo mouerentur nec ad aliquid contra ipsam
postquam autem spiritus aduersus creato-
rem suum per superbia intumuit merito
in suo inferiori us antique dominationis
amissit. ut membra corporis iam imperio eius
ad iniuriam creatoris pliscendam contra

dicerent que illi nisi per creatorem subiecta
esse non deberent. Quia vero vita humana
nullatenus subsistere posset si in membris
corporis sui nullam spiritus rationalis po-
testatem haberet vindictam suam deus in
parte per iusticiam suam exercuit. et in parte
misericorditer temperavit quatinus simul et
culpa plecteretur et natura foueretur. Ut
ergo inobedientia manifesta fieret vnum
in corpore humano membrum potestati ani-
me subtrahit per quod posteritas in carne
seminanda fuit. ut omnes qui per illud ge-
nerantur se filios inobediencie esse intelli-
gant. et ex sua origine quales et ex quibus ge-
nerantur agnoscant. Quia ergo in huius mem-
bro per quod humana propagatio transi-
re debuit signum obedientie positum est
cunctis per illud transeuntibus manifeste
ostenditur quoniam cum culpa inobedi-
encie generantur. Quali enim in ipso titulo qui
porte inscriptus est per quam transeunt agno-
scunt unde veniunt et quo vadant. Propter
hoc ergo cetera membra corporis que impe-
rium rationis sequuntur sine culpa opera-
ri possunt. Huiusmodi membris in quo concupi-
scentia precipue regnat que nutum volunta-
tis non sequitur sine culpa non operatur.
In tantum enim hoc membrum corporis impium
anime non sequitur ut sicut non mouetur aliquis
quod vult sic sepe etiam quod non vult moueatur.
Et inde ergo carnale commercium exerceri ab
hoie non debuit ex quo illud sine turpi con-
cupiscentia et carnis libidine exerceri non po-
tuit. Ipse enim sibi illicitum fecit ex quo se tales
fecit quod illud licite implere non possit. Sed quia
carnis humane infirmitas turpius ad om-
nem concupiscentiam efflueret si non in parte
aliqua licite exciperetur concessum est po-
stea ad remedium quod prius ad officium
fuerat solum institutum. ut dum per indul-
gentiam pro maiori malo euitando agitur
ipsum quod et inest malum infirmitatis
per pudicitiam conjugalem excusetur. Et
de prima quidem institutione coniugij hec
in presenti loco sufficere possunt.

Paro nona.
Quattuor esse consideranda in
institutione sacramentorum.

Factareuo

lenibus de sacramentis
quattuor primis consideranda
occurrunt. Primum
videlicet quod sit sacramen-
tum. Secundum quare in-
stituta sint sacramenta. Tertium quod sit vniuersum
cuiusque sacramenti materia in qua proficitur et
sanctificatur. Quartum quod sunt sacramento-
rum genera. Hoc est definitio. causa. materia
diuisio. Hec enim quattuor si diligenter prole-
ctione discussa fuerint intelligentiam facere
poterunt de his que proposita sunt. Primum ergo
quod primo tractando suscipimus.

Quid sit sacramentum. Ca. 1.

Quid sit sacramen-

tum breui doctoris descriptione li-
gnauerunt. Sacramentum est sacre-
re signum. Quemadmodum enim in boie duo
sunt. corpus et anima. et in vna scriptura duo
similiter. littera et sensus. sic in omni sacra-
mento aliud est quod visibiliter foris tractatur
et cernitur. aliud est quod invisibiliter intus cre-
ditur et percipitur. Quod foris est visibile et
materiale sacramentum est. quod intus est invisibile et
spirituale res siue visus sacramenti est. spiritus sacra-
menti quod foris tractatur et sanctificatur signum est
spiritualis gratie que res sacramenti est et invisibi-
liter percipitur. Sed quia non omne signum sacramenti sa-
cre rei sacramentum eiusdem rationis dici potest.
quonia et littere sacrorum sensum et forme siue pi-
cture sacrorum signa sunt quare tamen sa-
cramenta rationabiliter dici non possunt. idcirco
supra memorata descriptio ad interpretan-
dam siue expressionem vocis magis quam ad dif-
finitionem referenda videtur. Si quis autem pleni-
ter dicere potest quod sit sacramentum diffinire volue-
rit dicere potest quod sacramentum est corporale vel
materiale elementum foris sensibile propositum
et similitudine representans et ex institutione
signans. et ex sanctificatione continentis aliquam

inuisibile et spiritualement gratiam. hec definitio ita
propria ac perfecta cognoscitur ut omni sacramen-
to solique inuenire inueniatur. Omne enim quod
habet sacramentum. et omne quod visibiliter
careat sacramentum proprie dici non potest. Debent
enim omne sacramentum similitudinem quendam
habere ad ipsam rem cuius est sacramentum. sicut
quod habile sit ad eandem rem representandam
Institutiones que per quam ordinatum sit ad illam san-
ctificandam. Postremo sanctificationes per quam
illa continent et efficiat sit ad eandem sanctifica-
tionem referenda. Hoc autem interesse videtur quod omne
sacramentum similitudinem quidem habet ex pro-
pria ratione. institutionem ex supradicta di-
spensatione. sanctificationes ex apposita verbi
vel signi benedictione. ut ergo in vno sacra-
mento ea que de omnibus dicta sunt tria sunt que
sunt agnoscantur. aqua baptismi per exemplo
assumimus. Ibi enim est aque visibile elementum
quod est sacramentum. Et inueniuntur tria in
vno. Representatio ex similitudine. Signifi-
catio ex institutione. virtus ex sanctificatione. et
ipsa similitudo ex creatore est. Ipsa institutio
ex dispensatione. Ipsa sanctificatio ex benedicti-
one. Prima in vna per creatoris. Secunda adiu-
cta per saluatoris. Tertia ministrata per dispensa-
tionem. Est ergo aqua visibilis sacramentum
et gratia inuisibilis res siue virtus sacramenti.
habet enim omnis aqua ex naturali qualitate
similitudinem quendam cum gratia spirituali. que licet
hec abluat sordes corporis ita illa mundat in-
quinamenta animarum. Et ex hac quidem ingenita
qualitate omnis aqua spiritualement gratiam representa-
re habuit pulchritudinem etiam illam ex supradicta insti-
tutione signantem. venit autem saluator et insti-
tuit visibilem aquam abluentem corpus ad signan-
dam inuisibilem per spirituale gratiam emundationem animarum.
et ex eo iam aqua non ex sola naturali simili-
tudine representat. et ex supradicta etiam insti-
tutione signat gratiam spiritualement. Sed quia duo sic
diximus non dum adhuc ad perfectiores sufficit ac-
cedit verbum sanctificatio ad elementum et sit sacra-
mentum ut sit sacramentum aqua visibilis. et si-
militudine representans. et institutione signans
ex sanctificatione continentis gratiam spiritualement. Ad
hunc modum in ceteris quoque sacramentis
ita hec considerare oportet.

Quare instituta sint sacramenta
Capitulum. II.

Prima ergo pro

soluendis parte exposita ad scdas
transiam. Triplici ex causa sa-
cramenta instituta esse noscunt. Propter hu-
manitatem. propter eruditioem. propter exercita-
tionem. Propter humanitatem quidem ut dicitur homo
rationalis creatura in sensibilibus elementis que
natura infra ipsum posita fuerit ex precepto
creatoris sui subicitur ex hac ipsa sua humi-
liatione creatori suo reconciliari mereat. Non
nisi quia ita factus erat ut bonum eius solus ipse esset
a quo erat. cetera omnia sub ipso facta sunt non
ut in eis esset eius bonum sed ut ex eis esset illius
obsequium. Omne enim bonum maius est ipso cu-
ius est bonum. quia ut bonum non est nisi quod bo-
num facit illi cuius est bonum. Quis ergo quod bo-
num est et ex bono suo bonum est inferior est ipso
bono quod bonum est. quia sine ipso bono bonum non
est. Sic ergo bonum hominis supra hominem erat.
solus ille bonum hominis erat qui supra hominem erat
huic ergo bono quod dicitur in ordine conditionis
sue persistit immediate iugiter. et eo libere frue-
batur. quia ex voluntate ad illud ibat. et libertate in
illo stabat. postquam autem per cupiditatem ab-
straxit a superiori auertebatur ad inferiora con-
uersus precipitabat et illi se subiciebat quod
bonum suum faciebat. Iuxta ergo recompensa-
tionem que suo superiori pro obedientia subiectus esse
noluit per cupiditatem suo se inferiori subie-
cit ut iam ipsum inter se ipsum deum medium inue-
niat diuisionis non mediatoris reconciliatio-
nis hoc enim medio diuidente humana mens et ob-
nubilatur ne creatoris sui cognoscere vale-
at. et refrigeret nisi ipsum pro dilectionem requirat
Iustum ergo est ut homo qui pro deum superbiendo
desertis terrenis se per cupiditatem subdidit
non per humilitatem deum requirere ut plenius affe-
ctum sue insinuat deuotionis eius se propter prece-
ptum dei pro obedientiam inclinaret. Sicut enim
punitiosa fuit elatio superuoni nolle subici. sic
laudabilis et fructuosa deuotio est propter su-
perioris etiam inferioris inclinari. Et quod
modum damnabilis fuit superbia presentis despi-
cere sic laudabilis humilitas est absentis que-

rere et perseveranti amore usque ad inuentionem
ab inquisitione non cessare. ut sit et deuotio in
humilitate et humilitas in deuotione. Item si
quidem est que nesciat hominem rationalem munus et
insensibilibus animalibus vel elementis condi-
tionem superioris existere et tamen cum idem homo in his
salute querere iubet ad experientiam obedientie
ipse virtutem quod aliud quam suo inferiori su-
perioris subicitur. Est quod infidelium oculi qui
uisibilia solum vident sacramenta salutis ve-
nerari despicunt. quia in eis tantum quod sensus est
premiabile in specie visibili cernentes in-
uisibilem virtutem intus et fructum obedi-
entie non cognoscunt. Non enim sciunt quod fideles
salutem ex istis elementis non querunt etiam si
in istis querunt sed ex illo et ab illo querunt in
istis a quibus iubent querere. et credunt se perci-
pere in istis. Non enim ista tribuunt quod tribui-
tur per ista. sed ille per ista salutem prebet que in istis
salutem querere iubet. Hoc modo igitur intelli-
gendum est quod inuisibilia sacramenta propter hu-
militationem hominis dicitur instituta.

Propter eruditio

nam quod instituta sunt sacramenta ut
per id quod foris in sacramento in spe-
cie visibili cernitur ad inuisibilem virtutem que intus
in re sacramenti prestat agnoscendam mens hu-
mana eruditur. Homo enim qui visibilia noue-
rat inuisibilia non nouerat diuina agnosce-
re nullatenus posset nisi humanis exortatus.
et idcirco dum ei bonum inuisibile quod amule-
rat reddit foris ei eiusdem signatio per specia-
les visibiles adhibetur. ut foris exerceat et intus re-
paret ut in eo quod tractat et videt agnoscat que
sunt quod precipit et non videt. Bona enim gratie
spatia que quedam antihodora inuisibilia sunt que
dum in sacramentis visibilibus que quibusdam pas-
culis homini porrigunt. quod aliud quam ex patentis
specie virtutis oculis ostendit. Eger enim me-
dicamentum videre non potest. sed vas in quo medi-
camentum dat videre potest. et propter hoc in ipsa va-
sis specie virtutis et exprimitur medicine. ut agno-
scat quod accipit. et propter hoc agnoscens perficiat ad
dilectionem. Sic itaque intelligendum est quod dixi-
mus propter eruditioem sacramenta instituta.

Propter exercita-

tionem similiter instituta sunt sacra-
menta ut dum mens humana per varias
operum species foris exercitata colit ad mul-
tiplicem virtutis fructum intus fecundat. bonum
quidem hominis erat unum et quod dicitur homo illi per dile-
ctionem ad obsequium. sed multipliciter non eguit
postquam autem mentem suam per cupiditatem ad
multiplicia bec et transitoria diuina promittit
stabilis esse non potuit. Quia sic multa diligens
in his per affectum diuina sic mutabilia se-
quens variat. Quicquid enim in his omnibus
ad requiem et solatium appetit. ipsa ei muta-
bilitatis domino ad laboris et doloris peruenit.
unde fit ut sic ad hoc ne deficiat ire compellit
sic ab his postmodum ut requiescat exire co-
gat. ut appareat alter cibus in vagis et profugis
super terram. vagus in variis querens solati-
um. profugus inuentam ubique declinans af-
flictione. Ambulari homo si se ambulauerit de-
fuit. Sedet ergo vel stat ne deficiat. et tamen
si semper sederit deficit. Et sursum et deficiamus
manducamus ne deficiamus et tamen si se man-
ducamus deficeremus. Et venis ad do-
loris quod quelitum est ad solatium. Sic omnis mu-
tabilitas hominis deficiunt in non profectu et defici-
mus quia mutamur que tamen nunquam mutari cessa-
mus ne deficiamus. Quia ergo vita hominis
hic sine mutabilitate esse non potest illa que defectum
generat mutabilitate alia et mutabilitas que
perfectum parit apponit. ut que stare non potest ut se
idem sit moueat et promoueat se per melioris sit
Iustum enim ei bonum erat in summo stare. Sed cum
ei bonum ad superiora ascendere. et idcirco vi-
ta mutabilis ne sua mutabilitate dissoluta
ad deteriora se deficeret talibus studiis nu-
trienda fuerat. in quibus et rerum varietate for-
tis exercitata et emulatio virtutum intus accen-
sa proficiendi occasione inueniret. Diuisa sunt
ipsa et distincta loca propositis speciebus corpo-
rales inuincia studia et opera exercenda ut
medicinam interioris hominis bono exteriori prepa-
raret. et ad eum posse et subesse addisceret. Nam
cum pro vita humana per duo exercitacionum
genera cucurrisset. in altero ad necessitates.
in altero ad voluptatem. in altero ad primum

in altero ad vicium. ad usum per natura. ad vi-
cium pro culpa. alterum ad sustentationem. alterum
ad subuersionem. congruum erat ut tertium quod ex-
ercitacionis generum adiungeret ut per illud unum
e duobus primis euacuaret. quia erat nocens alte-
rum proficeret quia non erat sufficiens. Pro-
posita sunt ergo homini opera virtutum foris
ad edificationem interioris exercendam ut illis
preoccupatus nec unquam vacaret ad opera iniqui-
tatis nec semper ad opera necessitatis. In his
autem virtutum studiis mirabili dispensa-
tione deus et multipliciter preuidit et va-
rietatem et intermissionem ut humana mens
et in multipliciter exercitacione et in varietate
delectationem et in intermissione recrea-
tionem inueniat. Sacrata sunt quedam lo-
ca edificate basilice et determinata sepa cer-
ta quibus populus fidelis in unum congre-
getur et ut unus comendet ut gratias red-
dat. preces offerat. vota persoluat. Illic de-
nunc in silencio suppliciter adoratur. nunc
consonis vocibus deuote collaudat. ut fide-
lium corda vicissim nunc componantur ad re-
quiem. nunc exantentur ad deuotionem.
In istis quod diuinis preconijis non eadem sem-
per exhibetur forma collaudationis. nunc
psalmodie accendunt ad deuotionem. nunc
hymni et cantica ad diuinam excitant tor-
cunditatem. nunc lectiones recitant ad for-
mam morum et vite bone instructionem.
Ipe etiam actiones nostre in diuinis obse-
quijs non eadem semper institutionis forma
procedunt. nunc erecti. nunc prostrati. nunc
in inclinatione. nunc conuersione ex gestu cor-
poris statum inuentis exprimitur. Sed et ipsa
in quibus se operando exercet diuinum cultum
adornat fidelis deuotio multa et multa
et similitudine prouisa sunt ut sine pluri-
ma et sacra et sacramenta quoniam fides in eis et
materiam exercitacionis et formam recreacionis pro-
fecta inueniat. Sic et fidelis animus dum for-
tis ad varia sancte exercitacionis studia du-
cit magis se et magis intus exprimit sua deuo-
tione ad scitatem inouat. Et ad hunc modum que
dem intelligendum putamus quod dictum est sa-
cramenta propter exercitaciones instituta.

De distinctione trium temporum
et trium operantium.
Capitulum. III.

Et igitur triplex

causa hec institutionis sacramentorum omnium. Humilitas. Eruditio. Exercitatio hominis. Que cause si non essent sacramenta omnino. id est. sacrorum signa vel instrumenta elementa per se esse non possent. Quia enim elementa sacramenta sunt non natura prima facit sed apposita institutio per dispensationem et gratia infusa per benedictiones. que duo si elementa post primam naturam non accepissent sacramenta propria esse non potuissent. Hec primum natura habilitates ut hec esse possent. adiungit secunda institutio auctoritatem ut hec fierent. superaddit terna benedictio sanctitatem ut hec essent. Prima facta per creatores. Secunda proposita per saluatorem. Terna administrata per dispensatores. Primum creator per maiestates vasa formavit. postea saluator per institutores eadem proposuit. Postremo dispensator per benedictiones hec ipsa mandavit et gratia implevit. et apparet mirabile quia qui maior est quam minus erat fecit et quod minus fuit fecit quam maius erat. Plus enim sanctificatio contulit quam creatio. quoniam in creatione naturam acceperunt ut essent in sanctificatione gratiam ut bona et sancta essent. Si ergo deus creat. sacerdos sanctificat. plus homo videtur facere quam deus. quod omnino absurdum et inconueniens esset si non quod facit homo hec etiam faceret et deus. Deus enim sine homine creat. sed homo sine deo non sanctificat. ut gratia quodammodo a summo incipiat et in imo consummetur et in hoc ipso descensus gratie nobis signatur. quia nisi gratia descenderet iacentes non eleuaret. Creauit primus deus per se et in suo. hoc est in maiestate solus instituit. postea saluator per se quidem sed in nostro hoc est solus et in humanitate. Sanctificat postremo sacerdos neque per se neque

in suo. quia neque solus ipse est qui operatur nec virtus ipsius est que ad sanctificationem tribuitur. Ipse enim ministranti cooperatur cuius virtute per ministerium ministrantis qui sanctificandus est sanctificatur. ut sit quidem una virtus per unum opus ad unum effectum. que quidem virtus inducibus simul operantibus sic discernitur quoniam per alterum datur. per alterum ministratur. Alter est a quo datur. alter per quem mittitur. Et cum venit ipsa gratia ad nos per ipsum venit a quo venit. quoniam ministranti cooperatur auctor muneris. sed non similiter ab illo venit per quem venit. quoniam auctor muneris esse non potest qui solus est minister dispensationis. Item igitur dicat quomodo homo sanctificatur quando deus per hominem sanctificat quoniam homo in hoc verus facit quod deus per eum facit. Nam quod per se facit et in suo facit homo vere non facit. quoniam veritatem non facit quoniam per se et in suo non nisi malum facit. Sic ergo deus solus mirabilia facit quoniam de ipso scriptura dicit. Qui facit mirabilia solus. quoniam sine illo nullus facit. ideoque solus facit et omnis qui facit per ipsum facit et per omnem qui facit ipse facit. ideoque solus facit. quoniam ipsius solius est quod omnis facit qui facit. et tamen de seruo dei dicitur est. Fecit enim mirabilia in vita sua. quoniam ex deo fecit et deus per ipsum fecit. neque contrarietas ulla ex istis procedit. Sic deus solus sanctificat et benedicit. quoniam ab ipso omnis sanctificatio et benedictio est. et tamen sacerdos dei minister sanctificat et benedicit. quoniam per ipsum quedam benedictio et sanctificatio est. que et ipsa quoque a deo est qui est auctor in dono et per deum qui cooperatur est in ministerio. Tali consideratione rationabiliter distinguitur quid in sacramentis omnibus singillatim vel creatio quantum ad naturam elementum vel institutio et sanctificatio quantum ad virtutem sacramenti operatur. et in ipsa sanctificatione quantum ex illo est qui dator est eius

neris. et quantum ex ipso vel potius per ipsum qui solus minister est dispensationis. Postremo quique discreta et distincta ab inuicem ad cognitionem procedunt. deus medicus. homo egrotus. sacerdos minister vel nuncius. grana antebiditum. vas sacramentum. Medicus donat. minister dispensat. vas seruat. que sanat percipientem egrotum. gratiam spiritualis. Si ergo vasa sunt spiritualis gratie sacramenta non ex suo sanant quia vasa egrotus non curant sed medicana. Non ergo ad hoc instituta sunt sacramenta ut ex eis esset quod in eis esset sed ut peritiam suam medicus ostenderet in illo remedium preparauit a quo languidus occasionem morbi accepit. Quia enim homo visibilia concupiscens corruptus fuerat congrue reparandus in eisdem visibilibus salutis occasionem recipere debebat. ut per eadem resurgeret per que corruerat.

Institutio sacramentorum quantum ad deum dispensationis est. quantum ad hominem necessitatis est.
Capitulum. III.

Institutio ergo sa

cramentorum quantum ad deum auctorem dispensationis est. quantum ad hominem vero obedientem necessitatis. quoniam in potestate dei est et preter ista hominem saluare. sed in potestate hominis non est sine illis ad salutem venire. Potuit enim deus hominem saluare et si ista non instituisset sed homo nullatenus saluari posset si ista contemneret. Dicit scriptura. Non potest saluari qui baptisatus non fuerit. qui hoc vel hoc non fecerit saluari non potest. et confitemur quod verus est. et quia saluari non potest homo qui caret his sine quibus ab homine salus haberi non potest. homo sine his saluari non potest. sed deus sine his saluare potest. homo quippe sine his saluari posset. si sine his sal

uari in potestate hominis esset. et si posset homo pro arbitrio suo ista que ad salutem obtinendam proposita sunt relinquere. et sine sua electione alia ad salutem via peruenire. Quod quia homini impossibile est omnino propterea rectissime dicitur. quia homo sine his saluari non potest omnino deus autem hominem sine his saluare potest. qui virtutem suam et sanctificationem et salutem quocumque ipse voluerit modo homini largiri potest. Illo namque spiritu quo docet hominem sine verbo iustificare etiam valet si voluerit sine sacramento. quia virtus dei ex necessitate elementis non subditur etiam si gratia dei ex dispensatione per sacramenta donetur. hinc est quod quosdam etiam sine huiusmodi sacramentis iustificatos legimus et credimus saluatos. que admodum Hieremias in utero sanctificatus legitur. et Johannes baptista ex utero matris spiritu sancto implendus propheta tur. et qui sub naturali lege iusti deo placuerunt hec sacramenta habuisse non legimus. de quorum tamen salute nequaquam dubitamus. et qui ex illis sacramenta ista post iustificationem susceperunt. signa magis iusticie sue habuerunt in istis quam causa ex istis. Qui vero per spiritum dei quicquid confertur in istis sine istis perceperunt. dannabuntur istis non caruerunt. quia ut ista non perciperent. vel ratio temporis non posset. vel necessitas non permisit. nunquam contemptus religionis effectus. Item ergo in elementis sic legem iusticie diuine instituat ut dicat homines nec iustificari posse sine his etiam si gratiam iustificantem habuerit. nec saluari posse sine his etiam si iustus fuerit. cum ab his percipiendis vel articulus necessitatis excludit. vel sicut diximus ab hec percipiendis ratio temporis non constringit. Quemadmodum hi qui sub naturali lege erant iusti huiusmodi sacramentis non imbutantur sicut et preceptis homini non tenebant. Quicunque ergo rem sacramenti in fide recta et caritate vera habuerit sacramentis istis dannabile non caruerit. quia

ea vel p tpe suscipere non debuerūt. vel pro imminente necessitate suscipere nō potuerūt. Quid igitur tibi videtur quicquid sacramenta dei venerari et cum te sacramenta dei bono rare putas deū in bono. Sacramentū in dicitur necessitate et auctore sacramentorum tollit pietatem et negat pietatem. Dicitur tibi quod si habes sacramenta dei saluare non potest. et ego dico tibi quod habes virtutem sacramentorum dei pte non potest. aut nega virtutem esse posse ubi sacramentū nō est. aut si pcedis virtutem nega damnationem. Quid est maius sacramentū aut virtus sacramenti. Quid est maius aqua vel fides. Si vis dicere verū dic fides. Si ergo sacramentū a que quod minus est saluat quōdam nō habet fides et nō imputat eis quod fides nō habent. quod eam habere nō possunt. quō fides quod maior est nō liberat habentes fides et sacramentū aque nō habentes et nō multo magis parcat eis pro eo quod sacramentū aque nō habent quod quidē habere voluerūt sed nō potuerūt. Sed dicitur quō ergo intelligem quod scriptus est. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto. non potest intrare in regnum dei. Et ego te interrogo quō intelligendus putas quod scriptus est. Qui credit in me mortem nō videbit in eternū. Tu dicitur quoniam quod si non facit non saluat. Et ego dico quoniam quod si facit non damnatur. Quis ergo erit mediolocus homini capiens boves non salvandos quod aqua non habent. nec damnandos quod fides habent. Est homo quod fides habet et cum fide dilectionē. aqua non habet non tamen aqua preternens. sed aqua habere volēs et non valens. hūc ergo aqua absens dāna bit. et nō potest fides et devotio pns saluabit. Quid ergo ais est tibi cum sacramentis. Habeo fidem et dilectionem et virtutes alias et bonum et sufficit tibi. vide ergo si dilectionem dei habere potes et precepta eius preminere. Si ergo dilectionem dei habes stude satage. conare quantum potes perficere madata eius. et si incidis in necessitatem quere pietatem. Si enim necessitas non est quod preterdat contemptus non excusatur. vide ergo quod sacramenta dei medicine sunt spirituales que foris corporibus adhibentur per visibile speciem sed intus animas sanant per invisibilem

lem veritatem. quorum quidem institutio quantum ad precipientem dispensationis est. susceptio vero quantum ad obedientem necessitatis. Quis scire quod in istis visibilibus speciebus ad curandos morbos spirituales remedium deus non sumit sed solum sacramentum constituit. accipe sacramentum de sacramento. Egrotavit ezechyas et missus est ad eum ysaias propheta qui ei mortem imminentes predicaret quo audito territus et dolore commotus lacrimas cum prece fudit et misericordiam impetravit. Remittitur continuo ysaias ut quod deum annos vite illius addicendos annunciet et ad virtutem sacramenti amplius commendandam vulnere eius sanando novam novo modo medicinam preparet. Apposita est medicina foris ut virtus occulta intus operaretur. et non erat sanitas ex medicina. quoniam si se contraria sanari erat medicina. ut aperte monstraretur quoniam ex illa non erat quod pillula erat magnum de sacramentis sacramentum commendatum est. Eger est genus humanum quod languet et intus per iniquitatem et foris per mortalitatem. Ad quem sermo propheticus mittitur ut ei mors imminens non solum presens sed et futura annuncietur. Qui terrentur confitentur. plorant et orant et misericordiam impetrant. Remittitur sermo propheticus qui nos de languore vite spacio indulto certos efficiat. quia eadem nos scriptura de eterne vite promissione consolatur penitentes que de perpetue mortis damnatione terret in peccato persistentes. Apponitur medicina curandis vulneribus nostris que curat sui qualitate morbo contraria ostenditur in curatione egroti non medicine sed medentis virtus evidentiissime declaratur. Ipsa medicina ipsa sunt sacramenta que dum foris nobis per ministros sacre dispensationis copiosius adhibentur vulnera animarum nostrarum invisibiliter curant ut curati et sanati ad perpetue vite remissionem pergere possimus. quod quidem vix .xv. annorum numero signata est que et in presenti per requiem meam in septenario inchoat. et in futuro per immortalitatem

carnis octonario perficitur. quod tamen medicina quantum ad suam naturam spectat morbum augere habuit non curare. quia terrena omnia quantum ad eorum qualitatem et nostram infirmitatem pertinet corruptione aiaz operari solent potius quam curationem. per quod tamen deus cum nostram salutem perficit quod aliud quam sue virtutis potentiam evidenter ostendit. et cum in eodem nostrum procurat remedium a quo infirmus et corruptionis contraxit morbum. Non itaque istis ascribatur quod per ista nobis ministratur. neque in illis visibilem ita videremur speciem ut invisibilem eius subire conuincamur veritatem. Hanc considerationem diligenter intuentibus manifestum fit quantum vel illi debeant quod foris in specie sacramenti visibiliter cernitur vel illi quod in virtute sacramenti intus invisibiliter operatur. et hec quidem omnia ad hoc spectant quod propositum erat investigandum quare videlicet instituta sunt sacramenta.

De materia sacramentorum. Capitulum. V.

Estat nunc tertia

pars de quatuor que proposita fuerant discutienda. In triplici materia omnia divina sacramentalia sciunt scilicet aut in rebus. aut in factis. aut in verbis. Quia enim totus homo corruptus erat totus quod homo foris erat ad sacramentum sumendum erat ut totum in sacramento foris sanctificetur et in toto virtus sacramenti intus remedium operetur. Itaque in rebus sacramenta sanctificanda erant ut sanctificaretur homo materia. in factis ut opera. in dicitur ut verba ut totum videlicet sanctum sit. et quod homo est et quod homo est. In rebus perficiunt sacramenta sicut videlicet sacramentum baptismi in aqua sacramentum unctionis in oleo. sacramentum corporis et sanguinis christi in pane et vino. et quecumque sunt alie corporales species in quibus sacramenta divina perficiunt. In factis enim inveniunt sacramenta quodammodo videlicet cum ligno crucis vel p munimine contra adversas potestates opponentes vel p sancti

ficatione quibusque rebus sanctificationis imponentes facimus vel cum etiam expansis manibus siue elevatis in oratione inclinatione siue erectione siue conversione siue quocumque alio gestu vel motu vel actu sacro aliquid et sacre rei sacramentum exprimitur. In dicitur sacramentum inuenit quod admodum est invocatio trinitatis et cetera homini quoniam cum verbis plantatione factum aliquid et sacramentum signamur et exprimitur. Porro sciendum est quod cum his tribus modis sacramenta conficiantur illa tamen magis proprie et principaliter sacramenta dicitur in quibus virtus est per sanctificationem. et effectus saluus per operationem. His breviter de materia sacramentorum prelibatis ad sequentia transeamus.

Quot sunt genera sacramentorum. Capitulum. VI.

Prima sacramentorum

genera in prima consideratione discernenda occurrunt. Sunt enim quodam sacramenta in quibus principaliter salus stat et percipitur. sicut aqua baptismatis et perceptio corporis sanguinis christi. Sunt alia que si necessaria non sunt ad salutem. quod sine his salus haberi potest perficitur tamen ad sanctificationem. quod bis de exerceri et gratia ampliora capere potest. ut aqua aspersio et sicut cineris et sicut. Sunt rursum alia sacramenta que ad solam utilitatem esse videtur ut per ipsa ea que certis sacramentis sanctificationis et institutionis necessaria sunt quodammodo preparentur et sanctificent vel circa personas in sacris ordinibus perficiendis vel in his que ad habitum sacrorum ordinum pertinent inveniendis et ceteris homini. Prima ergo ad salutem. Secunda ad exercitum. Tertia ad preparandum salutem sunt. His ergo per se potestulare videbat praeratis ad ea que restant explicanda transimus.

De tribus que necessaria sunt ad salutem. Capitulum. VII.

Prima sane sunt que

ab initio siue ante adventum christi siue post ad salutem obtinendam necessaria fuerunt. id est fides et sacramenta fidei

et bona opa. Que tria ita cohererent ut salu-
tis effectui habere non possint si simul non
fuerint. Fides enim sine operibus teste scriptura
inertis est. et rursus. Ubi fides non est bo-
norum opus esse non potest. Item qui fide opera
tem habent si sacramenta dei recipere renunt
saluari non possunt. quia dilectionem dei non
habent cuius precepta in sacramentis eius con-
temnunt. veruntamen ubi fides cum dilectione
est sicut non minus meriti est si opus quod
in bono proposito devotionis est exterius
non perficitur. sic salutis effectus non impedi-
tur etiam si sacramentum quod in vera voluntate
et desiderio et articulo necessitatis excludit
ubi autem tria haberi simul possunt sine peri-
culo salutis nullatenus abesse possunt. quia nec
fides meriti habet si dum potest operari negli-
git. nec opus bonum est aliquid si sine fide sit.
Et rursus fides operans bonam sanctificare
non sufficit si eam que in sacramentis dei constat
sanctificationem suscipere contemnit. Tria ergo
simul sunt. fides. sacramentum. et opus. In fide
spiritus fortitudo tribuit. In sacramentis ar-
ma. In operibus vero bonis tela contra dy-
abolam pugnatur.

Parv Decima.
De fide. vii. esse inquirenda.

De fide tracta

re volentibus. vii. in quibus
da proponimus. Quid sit
fides. in quo consistat fides. de
sacramento fidei. de his que
pertinent ad fidem. Si ab
inicio secundum mutationem spiritus mutata sit fides
credentium. Quid sit que minus nihil unquam vera
fides habere potuit. De sacramento fidei et
de virtute eiusdem. Singula ordine suo pro-
sequamur.

Quid sit fides. Capitulum. I.

Fides est substan

tia ut ait apostolus respiciendo argu-
mentum non apparentium. Si fidem
ea que creditur fide signata intelligimus sic per vi-

sionem non nisi que non ea que videmus que videmus
accipimus. presentem fides substantia respiciendo
dicitur. quia fide ea que se subsistit bona spera-
tibus et expectantibus illa ventura creditur. Et cum
qua accipit non irrationabiliter et argumen-
tum non apparentium dicitur. quia ratione humana non
comprehendimus sola fide nobis credibilia est
et vera persuademus. Quod si hanc diffinitionem
alio modo exponimus dicere possumus quia si
deus non in eo quod sit sed quod faciat diffinitur. ut sit
sensus. fides est substantia. i. subsistentia rerum
spandaz. i. futurorum bonorum que ventura sperant
a nobis. et que sola digna sunt spe et expectatione
nostra. quoniam in ipsis consistat bonum nostrum.
Est igitur fides substantia rerum sperandarum
quia bona invisibilia que per actum nondum presentia
sunt iam presentia in cordibus nostris subsistunt. et ipsa
fides eorum in nobis est subsistentia eorum. Cuius
enim res quelibet apud nos subsistat vel per
actum qui videlicet presentes sensu comprehendunt
vel per intellectum qui absentes vel et non existi-
tes in similitudine sua et in ymagine per intel-
lectum capiunt. vel per experientiam que ea que in
nobis sunt sentiunt a nobis. ut est gaudium. tristitia
timor. et amor. que subsistunt in nobis et sentiuntur
a nobis. nullo bonorum modorum invisibilia
dei comprehendunt a nobis que credi solum
possunt. comprehendunt omnino non possunt. neque
enim actu presentia sunt vel sensu comprehendunt. quia
nec corpora sunt nec in corpore subsistunt. neque in
similitudine aliqua ymaginabiliter ab animo
comprehendi possunt. quia longe omnino similitu-
dinem et corporum et corporalium sue divinitatis
et puritatis excellentia transcendunt. neque
quomodolibet alia que in nobis sunt et sentiuntur
a nobis. quoniam neque de substantia animi sunt
neque de his que in animo subsistunt. Ergo si-
de sola subsistunt in nobis et subsistentia eo-
rum est fides eorum qua credunt que sunt. sed
non qualia sunt comprehendunt. Ergo de-
credi potest. comprehendunt omnino non potest.
Dicis mihi. Quid dicam? Quid est deus?
Ego tibi respondeo quia indicabile omnino est quod
est deus. Saltem inquit. Quid cogitabo quoniam
cogitare volo quid est deus? Amplius di-
co quia incogitabilis est deus. Quicquid
dicitur vel cogitatur secundum aliquid dicitur vel

secundum aliquid cogitatur. Quod enim secundum aliquid
dicitur vel cogitari non potest dici omnino et
cogitari non potest. Quid ergo dices vel
cogitabis? cum id quod deus est dicere vel
cogitare volueris? Si terram cogitas. si ce-
lum cogitas. Si omnia que in celo et in ter-
ra sunt cogitas nihil horum est deus. Vnde
si spiritum cogitas. si animam cogitas non est
hoc deus. Scio inquit quia non est hoc de-
us tamen simile deo est. et similitudine sua
deus demonstrari potest. vide quale simi-
le. Si spiritum demonstrare velles et corpus
ostenderes qualis similitudo hoc esset? et in-
plus longe est deus et spiritus quam spiritus
et corpus. Omne enim quod creatum est
minus ab invicem distat quam ille qui fecit ab
eo quod fecit. Non potest ergo cogitari de-
us quid est. etiam si credi potest quia est non
qualis est comprehendendi. Quod inquit apo-
stolus. nec oculus vidit. nec auris audivit.
nec in cor hominis ascendit. hoc est illud
quid quod dicere volumus si tamen dice-
re possumus quod cogitare non possumus?
quod nec oculus vidit. nec auris audivit. quia
sensu non percipitur. nec in cor hominis ascen-
dit. quia cogitatione non comprehenditur
Erant enim tria quedam. corpus. spiritus.
et deus. et corpus quidem mundum erat. ani-
ma spiritus. et ipsa anima quasi in medio
quodam erat habens extra se mundum. in-
tra se deum. et acceperat oculum quo mun-
dum extra se videret. et ea que in mundo erant
et hic erat oculus carnis. Alium oculum ac-
ceperat quo seipsum videret et ea que in ipsa
erant. hic est oculus rationis. Alium rur-
sum oculum acceperat quo intra se deum
videret et ea que in deo erant. et hic est ocu-
lus contemplationis. hoc ergo oculos que-
diu anima aptos et revelatos habebat cla-
re videbat et recte discernere. Postquam
autem tenebre peccati intraerunt in illam. ocu-
lus contemplationis quidem extinctus est
ut nihil videret. oculus vero rationis lippus
effectus ut dubie videret. Solum ille oculus
qui exterius fuit in sua claritate permansit
qui quoad lumen clarum habet iudicium
dubium non habet. Oculus vero rationis

quoad lumen eius nubilum est iudicium
certum habere non potest. quia qui clare
non videt discernit ambigue. Hinc est quod
corda hominum facilius sibi consentiunt
in his que oculo carnis percipiunt. quam in
his que acie mentis et sensu rationis attingunt.
quia ubi in videndo non caligant in
iudicando non discrepant. Homo ergo qui
oculum carnis habet mundum videre po-
test et ea que in mundo sunt. Item quia ocu-
lus rationis ex parte habet animum simi-
liter ex parte videt et ea que in animo sunt.
Qui vero oculum contemplationis non
habet deum et que in deo sunt videre non
valet. Fides ergo necessaria est qua credan-
tur que non videntur et subsistant in no-
bis per fidem que nondum presentia no-
bis sunt per speciem. Sic itaque substantia
illorum fides est quia per solam fidem sub-
sistunt nunc in nobis. et argumentum illo-
rum similiter est fides quia per solam fidem
probantur a nobis. Non enim aliud argu-
mentum magis de illis dubitantibus pro-
ferre possumus quam quod illa creduntur si-
de que ratione non comprehenduntur. Quod
enim aliud argumentum ad illa esse potest
quibus simile et comparabile nihil esse po-
test. Cum unquam argumentum nullatenus
esse posset nisi aliquas cum illo ad quod ar-
gumentum esset et similitudinem haberet. Que igitur
omnem similitudinem et comparationem transcendit que simi-
tudine arguitur et comparari potest nisi que ex fide et de-
votione procedunt scorum colliguntur. quoniam ad illa que
fuita predicant bona increduli esse non debemus
Quis ergo ei ratio est? et omnino fide digna que nequa-
quam scilicet et iusti omnes peccata vite desiderio tanta
presentia presentem vitam despicerent si non amplius
aliquid et ultra nostram intelligentiam et illius presentem
presentissent. Sic itaque fides substantia est rerum
spandaz. que per eam quodammodo que fuita sunt pres-
entia in nobis. et argumentum non apparentium. quoniam per
ea que occulta sunt presentia a nobis. Et quia in hac
descriptione non quod sit fides sed quod faciat fides ostendit
dicit. nec ea que de presentibus vel de presentibus habet fi-
des ostendit. si que plenam ac generale diffinitionem
fidei voluerit assignare dicere potest fides esse certi-
tudines quondam animi de rebus absentibus supra

opinionē et infra scientiā cōstitutā. Sunt enī quidā q̄ audita statim animo repellūt et p̄dicūt hīs que dicunt. et hī sūt negantes. alij in hīs que audiunt alteras q̄cūq; partē eligūt ad estimatiōē s; nō approbāt ad affirmatiōem. Quāuis enī vnū e duob; magis probabile intelligūt vtrūq; tñ abuc idipm verum sit asserere nō p̄sumūt. hī sūt estimantes. alij sic alterā partē approbant vt ei; approbatōem etiam in asseritiōē assu mant. hī sūt credentes. Ad ista genera cognitiōis illud p̄fectius sequit̄ cū res non ex auditu solo sed p̄ suā plēntiā notificatur. Imperfectius enī agnoscūt q̄ ipam rem vt ē in sua plēntia cōp̄hendūt. hī sūt scientes. Primi ergo sūt negantes. Secundi dubitantes. Tertij estimantes. Quarti credētes. Quinti scientes. Ex hīs ergo cōici potest quare fidē certitudinē appellam; quonias vbi abuc dubitatio est fides non est. P̄dat et enā quare ipam certitudinē veram fidē appellam; supra opinionē vel estimatiōē et infra scientiā dicim; esse. Statuoz. Quia nimirū credere aliqd̄ sicut minus est q; scire sic plus est q; estimare. minus dico non quantū ad meritū sed quantū ad cognitiōnem. Nisi enim credere aliqd̄ quantum ad meritum plus est q; vera videre. nequa q; viliō subtraheret vt fides mereretur. Nec dictū fuisset. beati qui non viderūt et crediderunt. propterea dixi credere aliqd̄ pl; esse q; videre. sed quantū ad meritū nō quātuz ad gaudiū. Alio q̄n̄ q̄ntuz ad cumulū felicitatis et p̄fectionē veritatis plus est plēntes videre q; absentiē credere. sicut et plus est fide stare q; nutare estimatiōē. Recte igitur dictū est. fides est certitudo rerū absentiū supra opinionē et infra scientiam cōstitutā. Quāuis nōnunq; enā in ipa q̄ ex plēnti cōtemplatiōe nascit̄ certitudo abusiue fides appellat̄. De illa autē que proprie appellat̄ fides dictū est. nam si vides nō est fides.

Quot sunt in quibus constat fides.
Capitulum. II.

Quot sunt in quibus

D constat fides. Cognitio et affectus. id est. cōstantia vel firmitas credēdi. In altero constat q̄a ipa illud est. In altero constat q̄a ipa in illo est. In affectu enī substantia fidei inuenit̄. in cognitiōe materia. Aliud enī est fides qua creditur aliud qd̄ fide creditur. In affectu inueniunt̄ fides. In cognitiōe id quod credit̄ fide. Propterea fides que in affectu habet substantiam q̄a affectus ipse est fides. in cognitiōe habent materiā q̄a de illo et ad illud qd̄ in cognitiōe est fides est. Credere igitur in affectu est. qd̄ vero credit̄ in cognitiōe. Cognitiō enī aut̄ h̄ intelligim; scientiā rerū nō illā q̄ ex plēntia illorū cōp̄henditur. sed illam q̄ auditu percipitur solo. et ex vborū significatione manifestatur. Cum id quod dicit̄ et ab illo qui audit̄ intelligitur quod dicit̄ enā si non sciat vtrū sit vel non sit ita vt dicitur. Scientia tñ est in q̄ntum intelligit̄ et scit̄ qd̄ est quod dicitur. hec aut̄ scientia cognitio ē que sicut sine illa scientia esse nō potest quare res esse scitur vel non esse ita sine fide esse p̄ qua res eē vel non eē creditur. Ad hanc cognitiōē si fides accedat vt creditur qd̄ audiebatur et intelligebatur est credulitas in cognitiōe et inuenitur in credulitate fidei substantia. in cognitiōe materia. Potest aut̄ cognitio huius sine omni fide esse. fidelitates sine omni cognitiōe esse non potest. quoniam qui audit̄ aliquid et intelligit̄ nō semper credit. Qui autem nihil intelligit̄ nihil credit. quāuis aliquando credere possit quod non intelligit̄. Nam et fides ē enā de fide qua creditur quod nescitur quia sciens et credenti creditur. Ille enī qui credēti credit non inconueniēter credere dicitur quod ille credit cui credit. et si non sciat illud quid sit quod credit et scit cui credit. Tales sunt simplices in ecclesia sancta qui p̄fecti omnibus credentiū et cognoscentiū credunt qui nimirū in sua simplicitate saluant̄. nec ab illoz merito alieni sunt q̄uis ad cognitiōē illoz nō p̄tingunt. Scriptum est. Boves arabant et asine pascebant iuxta illos.

Simplices quippe in ecclesia sancta q̄uis cum p̄fectis occulta sacramentoz dei rima nō valeant. q; tñ se ab illoz societate non diuidunt q̄i iuxta eos positi in eadem fide et spe bene opando se pascunt. Sic ergo fides aliqd̄ cū cognitiōe est q̄n̄ scitur quod creditur. aliquādo sine cognitiōe quādo scienti tantū et credēti credit̄. Necesse est tñ semp̄ aliquā eē cognitiōem cū fide que ipsam fidē p̄ intentionē dirigat. quia si nichil ex hīs que credenda sunt cognoscere nō haberet fides quō se p̄ intentionē in bono ope dirigeret. neq; ad qd̄ bñ opando spem suam excitaret. Sed aliud est in quibusdā p̄gnosoz fidei transcendere. Aliud illa q̄ nunq̄m ignozāda sunt credenda nescire. Illic meritum fides habet vbi etiā cognitiōe nō discernit. hic quia a cognitiōe omnino destituit cadit ipa et fides ei; desistit.

De incremento fidei.

Capitulum III.

Quot sunt in quibus

D fides dicitur crescere. Cognitio et affectus. id est. cōstantia vel firmitas credēdi. Scdm̄ cognitiōem fides crescit q̄n̄ eruditur ad scientiā. Scdm̄ affectū crescit q̄n̄ ad deuotiōē excitat̄ et roboratur ad cōstantiā. Quorūdam fides cognitiōe magna est affectu parua. quorūdam vero affectu magna. cognitiōe parua. Alij fidē et cognitiōe et affectu magnā habent alij et cognitiōe et affectu parua. Verum tamē affectū magnū in fide magis laudabilem esse q; cognitiōem magnā dñs manifeste ostendit. vbi fidem ḡno synapsis parauit quod quidē quantitate puum est sed non seruoze. hinc mulieri cananee parum q̄des scienti abuc sed multū confidenti dicitur est. Mulier magna est fides tua. Illa nanq; apud deū fides magna reputatur. que et si minus vigeat scia p̄ cōstantiā tñ foris ostenditur. Cū ergo fides cognitiōe crescit adiuuatur. cum vō fides affectu crescit promeretur. Item s̄m̄ incrementa fidei tria genera credentiū inueniunt̄. Quidā enim si

Deles sunt qui sola pietate credere eligunt. quod tamē vtrū credendū sit vel nō credendum ratione nō cōp̄hendunt. alij raude approbant quod fide crebant. alij puritate cordis et mūda p̄ciētia interi; iam gustare incipiunt qd̄ fide credunt. In primis sola pietas facit electiōem. In secundis ratio adiūgit approbatōem. In tertijs puritas v̄telligentie apprehendit certitudinē. Quartum gen; hominū est quib; credere est solum fidei non cōtradecere qui cōsuetudine viuendi magis q; virtute credēdi fideles nominant̄. Solus enī transeunib; intenti nunq̄m mentē ad futura cogitanda subleuant. et q̄uis fidei xp̄iane sacramēta cū ceteris fidelib; plu; percipit. quare tñ xp̄ianus sit bō vel q̄ spes xp̄iano sit in expectatiōe futuroz bonoz nō attendit. hī q̄uis fideles nomine dicant̄. re tñ et veritate longe sunt a fide. tamē b̄m̄d̄i aliqd̄ diuina ḡna vilitantur et ad sui p̄sideratiōē excitant̄. vel q̄re bō natus sit. et si alia post hāc vitā seq̄tur inq̄rāt si p̄mia iustis et p̄cōnibus tomēta reposita sint. et si p̄ finē op̄is seq̄tur p̄miū iuste retributiōis. Tali ergo p̄sideratiōe i corde obortā magno mox trepidatiōis motu de dubio vite mortal̄ scia ipa p̄cunt. et q̄nto magis sibi erranti piculū imminere cernit. tāto magis ad cognitiōem veritatis puenire satagit. Considerat in s̄m̄bō tāz diuersas esse boim estimatiōes sup̄ his in quib; salus hominis p̄stat. P̄daganī in plēs v̄nitatē diuinitatis scindūt. v̄ dei creatorē p̄sent̄. saluatorē nō p̄gnoscut̄. et in his oibus mens fluctuat et nisi pietate in suo teneret foras sit abiccta veritate fallitātē sequeret̄. Accedit ad hęc spūs sancto suggerente ratio quoniam in multis dubijs si vnū aliquid relinquitur vt vnū aliud eligat. dubietas nō tollit̄. sed mutat̄. Accedit ad hanc alia rō maior. meli; eē p̄fiteri vnū p̄ncipiū q; mltā. quā vbi mltitudo est aut plēntias sup̄flua ē aut v̄nitatis imperfecta. Aduc amplius. melius est creatorē p̄fiteri et saluatorē q; creatorē solū. quā qui creatorē dicit maiestatem p̄fiteri. qui saluatorē intelligit̄ pietatem

veneratur. Et mai⁹ bonū boīs eē vt in deo suo ⁊ maiestati inueniat quā octo cordis. ⁊ templet. ⁊ bñanitatē quā octo carnis spe culetur. vt totus bō beatificet in deo. Hīs rōnib⁹ anim⁹ ⁊ formatis ad ampliōrē religionis diuine deuotōem excitat. deuotione autē mūdā ⁊ purificatur vt mūdō corde iā qdā mō p̄gustare incipiat id ad qd fidē et deuotōe p̄gnoscentū festinat. Ita mōa scientia in vilitatē documentis et secreta ac familiari vilitatōe d̄ deo suo q̄ndie eruditur ⁊ certificat intētū vt iam qdā mō euz p̄ exemplatōem p̄ntem habere incipiat. et nulla iam rōne ab ei⁹ fide ⁊ dilctōe etiam si tot⁹ mund⁹ in miracula v̄atur auelli q̄at. Isti sunt ergo tres grad⁹ p̄motōis fidei q̄ bus fides crescēs ad p̄fectū p̄scendit. P̄mus p̄ pietatē eligere. Scd̄s p̄ rōnē ap̄probare. Tertius p̄ veritatē ap̄prehendere.

De his que pertinet ad fidem. Capulum III

Meritur etiam

q̄ res ad fides p̄tineāt q̄s credere op̄t eū q̄ fidelis iure noīat. nā si des illa q̄ aliqd̄ creditur B̄ mō vt q̄ credit fide illa nō dicatur fidelis p̄positi nō est p̄sentis. Sine fide enī etiā infideles nō viuere ex B̄ manifestū est. q̄niā omīs bō in hac vita viuēs sic habz qdā q̄ p̄ exp̄tentiā sentiat. ut quedā etiā bz que nō vltā n⁹ exp̄tā sola fide credat. fidē tñ que i deū est neq̄qz habere b̄r nisi qui illa credit q̄ credendo et amādo bō deū p̄meretur. Hec sunt q̄ ad fidē p̄tinere dicuntur. q̄ credēdo bō fidel⁹ noīatur. Que vō ista sint si diligenti inq̄rim⁹ in duob⁹ h̄ p̄ncipal⁹ p̄stare inuenim⁹. Sūt enim quedā duo ⁊ h̄ duo i vno sunt ⁊ vnū sunt duo bec. Creator ⁊ saluator duo sunt noīa ⁊ res vna. n̄ aliud notat saluator aliō creator. Creator q̄ fecit nos. saluator q̄a redemit nos p̄mū nō eram⁹ ⁊ facū sum⁹. p̄stea pieram⁹ ⁊ redēpti sum⁹. ⁊ ab vno vtz qz factū est vt bonū nostrz totū eēt ab vno et totū in vno ⁊ vnūz. Creatori dēm⁹ qz sum⁹. saluatori. qz redēpti sum⁹ siue repa

rati. Hec sunt ergo duo q̄ fidei p̄posita sūt credenda creator ⁊ saluator ⁊ q̄ p̄tinent ad creatorē ⁊ q̄ p̄tinet ad saluatōrem sūi. Creator enī ⁊ q̄ p̄tinet ad creatorē. bec est vna p̄s fidei. saluator ⁊ q̄ p̄tinet ad saluatōres bec est altera. In p̄ma pte discernit fides inter creatorē ⁊ opa sua. In secūda pte discernit fides inter saluatōrē ⁊ sacramenta sua. Ad creatorē p̄tinent opa p̄ditōis q̄ lex die bus facta sunt. Ad saluatorē p̄tinet opa restauratōis q̄ p̄pletur lex et an⁹. In pte p̄ma ad fidē p̄tinet p̄tineri vnū creatorē. ⁊ ab eo facta eē omīa q̄ b̄nt eē. In scd̄a pte ad fidem p̄tinet venerari saluatōrē vnū ⁊ ab eo reparata eē p̄dita. quib⁹ datū est v̄ dandū beatū esse. In p̄ma pte recta fides inē creatorē ⁊ creaturaz ita discernere d̄z vt et vni cuiqz boz qd suū est tribuat. ⁊ vicissim alterius p̄p̄tate in alterū nō transfundat. id ē. vt n⁹ creature attribuat creatoris maiestatem nec ascribat creatori creatē infirmitatem nec deū concludat tpe n⁹ creaturā ten dat eternitate. Ita fides si vnicuiqz qd suū est tribuat recte offert siue vtrunqz bene discernit. recte diuidit ⁊ nō peccat. Si vero in q̄libet boz delinq̄tur fides sane n̄cē est detrimentū patiatur. Istā illi qui creaturā p̄ deo colentes gemino errore Decepti vel creaturā eternā v̄ deū t̄palē eē crediderūt quid isti aliud fecisse dicendi sunt qz excel lentā fons operi et infirmitatē facture tribuisse creatori. Rursus p̄ filosofbi gentiliū quāuis inē creatorē et op⁹ suū recte discernent. nequāqz fideles tamē appellānt quia fidem de saluatōre nō habuerūt. Sequitur ergo inde ea q̄ in secūda pte posuim⁹ vbi p̄mū in saluatōre agnosim⁹ redēptōem in sacramētis ei⁹ redēptōis p̄p̄tationē. P̄ prima pars fidei spectat ad debitiū nature. scd̄a p̄s fidei spectat ad debitiū gratie. Illa credere dēm⁹ qz p̄ naturā cōditū sum⁹. ista credere dēm⁹. qz p̄ grām reparati sum⁹.

Si ab initio scdm̄ mutationem temporū mutata sit fides credētū. Caplin V.

Equitur debinc

I duo illa que in p̄ma distincōe hui⁹ tractationis p̄posuim⁹ q̄n to ⁊ sexto loco post q̄m̄ ista de quibus hactenus tractatū est p̄leq̄nda. quoz vnū est si scdm̄ mutatiōem temporū ab initio fides credētū mutata sit siue vna eademqz fidei forma ⁊ i hīs q̄ ab initio fuerūt ⁊ qui vsqz in finē credentes futuri sūt sanctis cōsistat. Alter vō quid sit quo ab initio nihil minus vnqz recta fides habere possit. id ē quid sit illō cui vnqz nihil demū potuit vt fides recta constaret. etiā si aliqd̄ adici potuit vt cresceret. Hec duo rōne coherēt. ⁊ iō induit tractari exposcūt. n⁹ leui p̄sideratione in b̄mōi op⁹ eē putem⁹ vbi tā multe sunt estimatiōes boīm ⁊ tā diuersa fide de recta fide disputat. nec p̄mū hoc eē piculuz putādū est. Quō enī de hīs q̄ credēda sūt fide b̄n sentire possim⁹ si de ipsa fide male sentiam⁹. P̄opterea p̄sideranda sunt diligenter singla q̄ dicunt vt ea dicam⁹ ⁊ sentiam⁹ in q̄bus duz fidem rectā astruere nitimur sane fidei obuiare nō p̄uincamur. Sunt boīes qui quāuis pietate qdāz impij in deū efficiuntur vt dū vltā id qd in vita te est sentiūt in ipam vitates offendūt. Hec autē ignorantia multos parit errores tā de bonitate qz de veritate. Dicunt alij bonitati diuine nō esse p̄uenēs vti opa sua crudelis eē dicatur. ⁊ vt aliquid ex hīs q̄ fecit perire p̄mittat. qz nichil ad B̄ fecit vt pereat. Ita dū se honorare putant bonitatē offendunt vitatē. Qui eis pius fuit vt nō existētia crearet iust⁹ v̄t errantia et delinq̄ntia iudicet. Illi dicūt ad iusticiā bonis pertinere vt in hac vita sine pugna viuat cuz potius iustus esse nō possit si nō pugnat. Istē qz enim ad iusticiā hui⁹ vite p̄tinet nō temptari sed a tēptatiōe non supari. Hec vt q̄ bonus est nunqz cadat. s̄z cui ceciderit vt resurgat. Sūt sunt qui dicūt fidem non eē qui v̄t aliter credit quedā qz p̄ infirmitatem p̄prehendere non valet q̄lter in ipa veritate est vel nō omīa credit qz p̄ ignorantia

cape non potest q̄ntū est. Et beatificandā putant si fidem verā in multitudine p̄gnitionis ponunt qz in magnitudine deuotōis cum pietas diuina nō attendat q̄nta cognitione credatur. s̄z magis q̄nta deuotione id quod creditur diligit. Hec idcirco cōmēoramus qz cognouim⁹ qdā eē minus discretos qui b̄uane possibilitatis mēsuram nesciunt qz suā possibilitatē nō attendūt. ⁊ si attendūt maiorū stulticia estimāt B̄ omēs esse debere quo se p̄ ceteris vidēt amplius aliquid accepisse. Affirmāt fidelē nulla rōe esse dicendū qui nō magna qdā et mita et sublimia fidei sacramēta agnouerit ⁊ de maiestate creatoris ⁊ de b̄nilitate saluatoris q̄runda disputatiōnū p̄funditatē ⁊ rez gestaz seriem memoria p̄p̄hendit. P̄p̄ qz diuinitatis naturaz rudib⁹ animis et v̄t ad ea q̄ vident sufficientib⁹ exp̄licandaz et cor poram ab incorporea nata subtili qdāz consideratiōe discernendā p̄ponūt. S̄z illa qz que de sacramētis redēptōis nostre in natuitate et passiōe ⁊ resurrectōe ⁊ ascensione saluatoris nostri mōdo iam manifeste sunt oibus ab initio mōdi iustis ⁊ fidelibus tam minorib⁹ qz maiorib⁹ eadē cognitōe patuisse v̄tura q̄a nobis nūc p̄gnoscent p̄terita. Alloquin nō vere dicendū fidē bonum omnīū habuisse qua ista nō agnouerunt. Istā autē omnia que in sacramēto nostre redēptōis completa sūt eos et credidisse ⁊ agnouisse. nō solum hactenōe probare se putant. qz quemadmodū nos modo ad illaz redēptōnē non pertinerem⁹ nisi h̄ oīa iam ⁊ facta agnoscerem⁹ et agnita crederemus. Sic quidē illi per hoc saluati non fuissent nisi bec omnia ⁊ facienda agnouissent et agnita credidissent. Verū etiam quia aliquotiens scripture testatur nullum ab initio sine fide ch̄asti eē saluatū. Et beatus Augustinus de boc ipo loq̄ns sic ait. Eadem fides mediatoris saluos iustos faciebat antiquos pusillos cum magnis. nō vetus testamentū quod in seruitutem generat. Non lex que non licet data vt possit purificare. sed gratia dei per B̄m

cbastu. quia sicut nos credim⁹ cbastu in carne venisse sic illi venturu. sicut nos mox cum uo illi monurum. sicut nos resurrexisset ita illi resurrexerunt. et nos et illi ad iudicium venturus uiuorum et mortuorum. Nec autem si vera sunt sicut ab illis estimatur. et sicut a ppositis actoribus affirmari uideat fuit antiquis temporibus aut perrara falsus aut numu numerosa pfectio quorum quide quodlibet sape discretiois terminos excedere est. Quod si uideat tolerabilis ymo etiam deo dignius iudicat replese pot⁹ et distasse secula illa multitudine pfectio. et omnes nihilominus repleti spu pphetico n⁹ dum reuelata misteria iam tuc penetraret qz saluadoz tanta fuisse paucitate cotentiu qmms et no pauci salui tuc fieret si unqm bec recipit. bndicimus quide deum in donis suis. sed quid tempore gnie refuatu sit non uidem⁹ nisi qd tepul gre illd pon⁹ iuxta sententia banc fuerit appellandu in quo tot et tante dei populo diuine spūs affluebāt ut illud p̄sus incredibili felicitate cerneretur impletu quod Moyles optabat cuz dice ret. Quis dabit ut omēs pphetent. Que so quid simile attulit euangeliuz. Frustra gloriatur Paulus de primis spū q̄s putat secū locijs suis coapostolis accepisse. cuz nil tale in diebus suis potuerit experiri. Beni qz aiebat. Nunquid omēs pphete frustra inqm gliatur de euāgelio suo qz no ab homie neqz p homines illud acceperit sed q̄s i fēali prerogatiua quadā per reuelationē Ihesu xpi cū et ante ipm fuerit per spūm etiā populus reuelatum. Sed n⁹ apostolus Petrus pfecto debuit ppheta cum illud ad sua tēpa retorquere. Effundam de spiritu meo sup filios et filias vestras et ppheta bunt filij vestri et filie vestre si abundantior iam pcesserat transactis seculis effusio spūs. Aut certe ppheta vel potius in ppheta deus si vere tempa illa apostolica cū hoc diceret intuebatur. non plane effundā sed subtraham magis de spiritu meo dixisse debuerat. Quid enī si filius euangeliū omēs ueteres istos pares facimus in scientia. Nunquid non et su

periores omnes in gratia consequēter facti necesse est. ut pote quos nec lectio sicut nos aut predicatio sed ipa unctio docuerit omnes de oibus. Esto tamen. Tolere⁹ nos nostram iniuriā et apostoli quoqz suā ut et ipi quoqz minimi antiquoz istoz comparētur in scientia pferantur minores in gratia. Sed et sane quod illo omnino pacto non ferimus. ut dñs uidelicet gloriēntiat uel falli unqm potuisse uel fallere uoluisse. et qd ipse protestatus est inter nationes mulierum non surrexit maior Joban ne baptista. Uide aut si nō uere fallū fatent cogimur ueritatis hoc testimoniū si tamē tribuamus ueterib⁹ quantum nec Joban uendicare ualemus. Non utiqz sit iniuria Jobanni si quid ignorasse creditur aut dicat nimirum qz et ipse nō diffidet. S; si qd p̄com ueritatis negam⁹ contra p̄conium ueritatis alteri damus non tām iniuria sed blasphemia est et plane nō cōtra dicere Jobanni sed ueritati. Quid ergo amicus sponi dubitat et querit. tu es qui uentur⁹ es an aliu expectamus. et nos milib⁹ boim certitudines de oibus nostro mēdacio pfirmamus. Nec ipos de se ita ueteres sentisse paucis aduertere possum⁹. Moyles scribit deum ad se loq̄ntē dixisse sic. Ego sum deus Abraham et deus ysaac et de iacob et nomē meū adonay nō indicaui eis subaudi sic et tibi. Quid ergo de dei nata pl⁹ aliqd p̄cedentib⁹ paratib⁹ accepisse. David qz sup doctores suos et seniores donū sibi intelligētie audaci p̄sumit ita dicēs. Sup oēs docētes me intellexi. qz testimonia tua meditatio mea ē. Et rurū. Sup senes intellexi. S; et p̄ba Daniel. p̄trālibū ait pluri mi. et mltiplex erit scia. ampliorē. l. nonciāz p̄mittēs et ipe posteris. Si ergo ut ait sc̄s papa Gregorius. Sc̄m in cremēta tēporū creuit et scia spūaliū part. et q̄ntum uiciniore aduentu saluatoris extiterūt. tanto misterium saluus planius perceperunt. non est dubium quin his qui etiam presentes fuerunt multo amplius uulerūt rez ipsaz exhibuō atz p̄ntia exhibēt. Beni qz et audiunt. Beati ocli qui uideat q̄ uos uidit. Ite

vos at dixi amicos: qz oia q̄ a. a. p. m. n. f. v. Albulā inqt reges et pphete uoluerūt uide q̄ uol uideat et nō u. a. q. a. et n. a. Quare ut uidet clar⁹ largi⁹ qz p̄cipere qd dixit: nūter obscure qz p̄sentat. alioqn qd op⁹ erat uideat foris carnē et carnis audire sermōes si iam in spū fuerāt p̄fecte instruiti de omib⁹. p̄sum cū dñs dicat. caro non p̄dest quicqz. spūs est q̄ uiuificat. Q; si p̄p̄bete et q̄ illustrioz uidebātur in illo ip̄lo nō omēs oia aliqn eq̄lit agnoscere ualuerunt. S; alij plus alij min⁹ put spūs dabat diuidēs singlis put uolebat idqz abiqz p̄u dicio sue sanctitatis atz p̄fēctōis. q̄nto magis simpliciōres quiqz iust. abiqz detrimēto saluus saluatiōis temp⁹. modū et ordiez nescire potuerūt. quā tamē certa fide et spe ut p̄missa fuerat firmissime tenuerunt. Quanti bodie quicūqz p̄fecto in ip̄lo xp̄ia nō uite eterne lectiqz futuri qd indubitanē credunt et spant et ardētē cōsiderāt. formaz tamē ac statū ne cogitare quide uel tenuit nouit. Ita ergo multi aī saluatoris aduētū deus omnipotentē tenētes et diligētes sue salutis ḡuitū p̄missorē. credentes in p̄missione fidelē. sperātes certissimū reddiderunt. in hac fide et expectatōe saluati sunt. S; quando et qualiter saluus rep̄missa fieret et quo ordine ignorarent. Nam et ip̄s apostolis q̄s et iustos fuisse nemo est q̄ ambigat. p̄sente saluatore et regnū celoz manifestā iam luce p̄dicante misteriu passiōis in tantū aduocū ignotū fuisse atz occultū legit ut ip̄e hoc dño aperte predicante et p̄dicente illi nec intelligere possent q̄ dicebant. Duo quoqz discipuli illi quib⁹ eunib⁹ et dubitantib⁹ in uia Ihs apparuit ad ip̄ius interrogatiōes pullati inter cetera dixisse referūt. Hos sperabam⁹ q̄ ipse esset redempturus israel. In quo aperte ostendūt q̄ redemptōem israel per passiōē cbasti uenturam non crederāt qui in ip̄a passiōe de redemptōe desperabant. Propter qd et illis ibidem dicit. Stulti et tardi corde ad credendū. Nonne optuit sp̄m pati et resurgere a mortuis. et sic intrare in gl̄iam suaz. Postremo qd est misteriu a seculis ab

conditū. et ne forte p̄uictur solis malis ab sc̄nditū subiectū nouissimis temporibus sanctis reuelatum. Si omēs hoc ab initio boni cognouerūt quomō h̄ uel mali igno rare potuerūt. maxime cū ab ip̄s bonis qui hoc p̄cepissent qui uere boni uel mali essent quibus hoc reuelandum uel celandū foret discerni nō potuisset. Itqz in hūc modum consequēs esse manifeste agnoscim⁹. ut si bonis omnib⁹ bec reuelata p̄ntemur. malis quoqz non ignota fuisse non dubitem⁹. Proxio si hoc stare debet quō nō uideat qz ineffabiliter p̄noxia illa tempora posterioribus seculis p̄ferenda sint cum si des que hic solo foris auditu uerborū percipitur. illic p̄ contemplatiōem p̄p̄betice aspirationis intus ab omnib⁹ plena et manifesta ueritatis luce legeret. Quid fides nostra comparatiōe fidei illoz nisi ut ita dicam. non fides ymo opinio quedā dicēda est. quos in tantū certiores agnoscim⁹ fuisse de futuro qm nos de p̄terito. qmā illi qd in re non uiderunt agnouerūt p̄ spiritum. nos quod non uidimus auditu solo concipimus p̄ uerbum. Quod si uerū est quis non uideat quoniā aduentus xp̄i fidelibus non solū illuminationē nō attulit sed certiorē et meliorē agnitiōē abstrulit. Quocirca fidem rectaz consulente cōmodiora saluti et propinquoza ueritati cōfiteamur. et cognuōem eozum que ad fides pertinent sicut in vno eodemqz tempore firmā capacitate diuersoz differentē agnoscim⁹ ita qz p̄ successiōē temporū ab initio incrementis quibusdā actam in ip̄s fidelibus non dubitem⁹. Nam tamē et eandē fuisse fidem p̄cedentium et subsequēntium. in q̄b⁹ tamen eadem cognitio nō fuit sic indubitanter confitemur quemadmodū in his q̄s in nostris temporibus fideles cernim⁹ eandem fidem. et tamen nō eandem fidei cognitionem inuenim⁹. Creuit itaqz fides per tempora in omnib⁹ ut maior esset sed mutata non est ut alia esset. Ante legē de⁹ creatore debebat ab eo sal⁹ et redemptio expectabatur. p̄ que uero et quomō eadē sal⁹ implēda ac p̄ficienda foret exceptis paucis quib⁹

cbastu. quia sicut nos credim⁹ cbastu in carne venisse sic illi venturu. sicut nos mortuum ita illi mortuum. sicut nos resurrexisse ita illi resurrexerunt. et nos et illi ad iudicium venturus duorum et mortuorum. Hec autem si vera sunt sicut ab illis estimatur. et sicut a ppositis actoribus affirmari videtur fuit antiquis temporibus aut perrara falsus aut nimium numerosa pfectio quorum quidem quodlibet sape discretiois terminos excedere est. Quod si videtur tolerabilis ymo etiam deo dignius iudicari replese potest et distasse secula illa multitudine pfectorum. et omnes nihilominus repleri spiritu pphetico nondum reuelata mysteria ita tunc penetraret quod saluandorum tanta fuisse paucitate contentum quoniam et non pauci salui tunc fierent si unquam hec recipere. hinc dicimus quidem deum in donis suis. sed quid temporis gratie reuerentia sit non videmus nisi quod tempus gratie illud potest iuxta sententiam hanc fuerit appellandum in quo tota tanta dei populo diuine spiritus affluebant ut illud pfectus incredibili felicitate cerneretur impletum quod Moyse optabat cum diceret. Quis dabit ut omnes pphetent. Que so quid simile attulit euangelium. Frustra gloriatur Paulus de primis spiritu quod putat se cum sociis suis coapostolis accepisse. cum nil tale in diebus suis potuerit experiri. Venitque aiebat. Nunquid omnes pphete. Frustra inquam gloriatur de euangelio suo quod non ab homine neque per homines illud accepit sed quasi a tali prerogativa quadam per reuelationem Iesu christi cum et ante ipsum fuerit per spiritum enim populus reuelatum. Sed non apostolus Petrus pfecto debuit pphete. ac cum illud ad sua tempora retorquere. Effundam de spiritu meo super filios et filias vestras et ppheterabunt filii vestri et filie vestre si abundantior iam precesserat transactis seculis effusio spiritus. Quod certe ppheta vel ponus in ppheta deus si vere tempora illa apostolica cum hoc diceret intuebatur. non plane effundam sed subtraham magis de spiritu meo dixisse debuerat. Quid enim si filius euangelij omnes veteres istos patres facimus in scientia. Nunquid non et su-

periores omnes in gratia consequenter facti necesse est. ut pote quos neglectio sicut nos aut predicatio sed ipsa unctio docuerit omnes de omnibus. Esto tamen. Toleremus nos nostram iniuriam et apostoli quoque sua ut et ipsi quoque minimum antiquorum istorum comparatur in scientia proferantur minores in gratia. Sed et sane quod villo omnino pacto non ferimus. ut dominus videlicet gloria sentiat vel falli unquam potuisse vel fallere voluisse. et quod ipse protestatus est inter nationes mulierum non surrexit maior Jobanne baptista. Vide autem si non vere falli fatemur cogimur veritate hoc testimonium si tamen tribuamus veteribus quantum nec Jobanne vendicare valeamus. Non unquam sit iniuria Jobanni si quid ignorasse creditur aut dicitur nimis quod ipse non diffidet. Sed si quod precom veritate negamus contra preconium veritatis alteri damus non tantum iniuria sed blasphemia est et planenon contradicere Jobanni sed veritati. Quid ergo amicus sponsi dubitat et querit. tu es qui venturus es an alium expectamus. et nos multum bonam certitudine de omnibus nostro madaio firmamus. Recipios de se ita veteres senisse paucis aduertere possumus. Moyse scribit deum ad se loquentem dixisse sic. Ego sum deus Abraham et deus ysaac et deus iacob et nomen meum adonay non indicaui eis subaudi sic et tibi. Quid ergo de dei natura plura aliquid precedentibus parabolis accepisse. David quod super doctores suos et seniores donum sibi intelligentie audaci presumit ita dicens. Super omnes doceres me intellexi. quod testimonia tua meditatio mea est. Et rursum. Super senes intellexi. Sed et ppheta Daniel. praesentibus ait plurimi. et multiplex erit scia. amplior. scilicet. non tamen pmittens et ipse posteris. Si ergo ut ait scis papa Gregorius. Secundum incrementa temporum creuit et scia spiritualium patrum. et quantum viciniores aduentui saluatoris extiterunt. tanto misterium salutis plenius perceperunt. non est dubium quin his qui etiam presentes fuerunt multo amplius pulerunt res ipsas exhibuit atque praesentia exhibent. Venitque et audiunt. Beati oculi qui videt quod vos vidit. Tres

vos at dixi amicos: quod omnia quae a. a. p. m. n. f. v. Adulter inquit reges et pphete voluerunt videre quod vos videtis et non videtis. Quare: ut videtur clarum largi quod ppheteret quod dixit: niter obscure quod ppheterat. alioquin quod opus erat videre foras carne et carnis audire sermone si iam in spiritu fuerat pfecte instructi de omnibus. psum cum dominus dicat. caro non potest quicquam spiritus est qui viuificat. Quod si pphete et qui illustriores videbantur in illo populo non omnes omnia aliquid equum agnoscere valuerunt. sed alij plus alij minus spiritus dabant diuides linguis put volebat id quod absque spiritu dico sue sanctitatis atque pfectio. quoniam magis simpliciores quicquam iustitiam absque detrimere salutis saluationis tempus. modum et ordinem nescire potuerunt. quoniam tamen certa fide et spe unquam promissa fuerat firmissime tenuerunt. Quam bodie quicquam pfecto in populo christiana non vite eterne lectique futuri quod in dubianem credunt et sperant et ardenter considerant. formam tamen ac statum ne cogitare quidem vel tenuerunt. Ita ergo multi ante saluatoris aduentum deus omnipotentem tenentes et diligentes sue salutis gratiam pmissor. credentes in pmissione fideliter sperantes certissimum reddiderunt. in hac fide et expectate saluati sunt. sed quando et qualiter salus repromissa fieret et quo ordine ignorarent. Nam et ipsi apostolis quod et iustos fuisse nemo est qui ambigat. presente saluatore et regni celorum manifesta iam luce predicante mysterium passionis in tantum ad huc ignotum fuisse atque occultum legit ut ipse hoc domino aperte predicante et predicente illi nec intelligere possent quod dicebant. Duo quoque discipuli illi quibus eunibus et dubitantibus in via Iesus apparuit ad ipsius interrogationes pullan inter cetera dixisse referunt. Ios sperabam quod ipse esset redempturus israel. In quo aperte ostendit quod redemptorem israel per passionem christi venturam non crederat qui in ipsa passione de redemptore desperabant. Propter quod et illis ibidem dicit. Stulti et tardi corde ad credendum. Nonne optuit spiritum patris et resurgere a mortuis. et sic intrare in gloriam suam. Postremo quod est misterium a seculis ab-

conditum. et ne forte putetur solis malis abconditum subiecti nouissimis temporibus sanctis reuelatum. Si omnia hoc ab initio boni cognouerunt quomodo si vel mali ignorare potuerunt: maxime cum ab ipsis bonis essent quibus hoc reuelandum vel celandum foret discerni non potuissent. Quod in hunc modum consequens esse manifeste agnoscimus. ut si bonis omnibus hec reuelata pphetemur. malis quoque non ignota fuisse non dubitemus. Proinde si hoc stare debet quis non videat quod ineffabiliter priora illa tempora posterioribus seculis pferenda sunt cum fides que hic solo foras auditu verborum percipitur. illic per contemplationem pphete aspirationis intus ab omnibus plena et manifesta veritate luce legeret. Quid fides nostra comparanda fidei illorum nisi ut ita dicam. non fides ymo opinio quedam dicenda est. quos in tantum certiores agnoscimus fuisse de futuro quam nos de preterito. quoniam illi quod in re non viderunt agnouerunt per spiritum. nos quod non vidimus auditu solo concipimus per verbum. Quod si verum est quis non videat quoniam aduentus christi fidelibus non solum illuminationem non attulit sed certorem et meliorem agnitionem abstulit. Quocirca fidem rectam consulentes commobiora saluti et propinquiora veritati commiteamur. et cognoscemus eorum que ad fides pertinent sicut in vno eodemque tempore in capacitate diuersorum differentem agnoscimus ita quod per successionem temporum ab initio incrementis quibus facta actam in ipsis fidelibus non dubitemus. Nam tamen et eandem fuisse fidem precedentium et subsequantium. in quibus tamen eadem cognitio non fuit sic indubitanter confitemur quemadmodum in his quos in nostris temporibus fideles cernimus eandem fidem. et tamen non eandem fidei cognitionem inuenimus. Creuit itaque fides per tempora in omnibus ut maior esset sed mutata non est ut alia esset. Ante legem deus creatus credebatur ab eo salus et redemptio expectabatur. per quem vero et quomodo eadem salus implenda ac pfectenda foret exceptis paucis quibus

boc singulariter scire in munere datū erat a ceteris etiam fidelibus nō cognoscebatur. Sub lege autē persona redemptionis mittēda p̄dicebatur et ventura expectabatur. Que autē ip̄a persona foret, hoc est homo v̄l angel⁹ v̄l deus nondū manifestabatur. Solum hoc agnoverunt q̄ p̄ spiritū singulariter ad hoc illuminati fuerunt. Sub gratia autē manifeste ab oib⁹ ias et p̄dicatur et credit et modus redemptionis et quātas p̄sone redemptionis. Sempr̄ in ecclia dei ab initio fidem et cognitionem fuisse credim⁹ incarnationis et passionis christi, q̄ ab initio nunq̄m defuerūt qui hoc cognoverūt. Alij saluabatur, q̄a bonorū p̄fectioni fide simplici iugebatur, et eos bñ operādo sequebatur.

Quid sit quo nichil min⁹ vnq̄as vera fides habere potuit.

Ca.

VI.

Ec sunt que ab

b initio nihil min⁹ vnq̄as recta fides habere potuit. Credere videlicet vnū esse deum creatore om̄ dñm et rectore vniuersorū. Ip̄m qdē nō esse mali auctore, eorū tñ qui in suis malis eius misericordias querebant vel expectarēt futurum redemptore. Hoc simpliciter in fide initio sufficere credim⁹ q̄b⁹ et si nihil amplius additū est ad cognitionem, multū tamē collatum est ad deuotionem. Isti quidem venturū in carne redemptorem et in eadē carne morturū et resurrecturū et ascensurū siue alia quedā que illis ip̄s abscondita fuerunt manifeste non cognouerūt, et tamen fides natūritatis et passionis siue resurrectionis et ascensionis ei⁹ in hoc eos verissime habuisse dicimus, quia credentib⁹ et scientibus hoc fide et deuotione sub spe et expectatiōe eiusdem redemptionis adbeferunt, quamuis modum eiusdem redemptionis siue similiter non cognouerunt. Sic ergo intelligendum putam⁹ qd̄ dicit beatus Augustin⁹ quia eadē fides mediatoris saluos iustos faciebat antiquos, pusillos cum magnis,

et eandem fidē mediatoris antiqui iusti habuerūt pusilli cū magnis. Alij quidem que ventura erant sicut ventura erāt credentes et cognoscentes. Alij vero non quidem cognoscentes sed credendo et desiderando cognoscentibus et credentibus adberentes. Quod vero subiungit, quia sicut nos credimus in carne venisse, sic illi venturum, sicut nos morturū sic illi morturū zc. vel nō ad omēs referendum est, sed ad eos tantū quibus ventura hoc p̄scire singulariter datum est, ut oēs quidē eandem fides, sed nō eandem fidē cognitionē habuisse dicatur, aut si de oib⁹ hoc dictum intelligimus omnes qui futura redemptionem crediderunt hoc etiā in quibus redemptio constabat credidisse nō incōueniēter affirmat. In quantum enim ip̄am que omnia hec continebat redemptionē venturam crediderūt, hoc crediderūt quāuis eandē de ip̄s omnes in credendo cognitionē non habuerūt, hoc modo igit̄ sano intellectu dici potest omnes ab initio iustos fidem saluatoris habuisse, et omnes in fide redemptionis venturę iustificatos fuisse, quia eandē redemptionē vel venturam cognouerūt vel cognoscentibus et credentibus crediderūt, et cum hac fide sacramēta ipsius redemptionis que ab initio instituta sunt ad sanctificationem susceperunt, et in ip̄s eandem redemptiones suam quasi i vmbria et figura portauerunt. Quod bene illi duo viri signauerunt qui botrū in vete suspensum de terra promissionis ad filios israel in deserto portauerunt. Botrus siquidem in vete creatus in cruce est, cuius misterium duo populi in sacramento portant. Qui precesserunt portauerunt quidem sed non viderunt, quia p̄cedentes aduentū eius sacramēta passionis eius omnes quidem p̄ fidem portauerunt sed non omnes per cognitiones qd̄ portauerūt intelligere meruerunt. Sequentes autē et portant et vident quia fideles qui post aduentū eius in carne subsequenter sacramentū passionis ei⁹ et per fides suscipiunt et per reuelatōiam

cognitiones agnoscunt. Unde Beda in eadem questione. Anū inquit idemq̄ dominice crucis tropheū p̄us p̄p̄bete et Moyses q̄ apostoli nouerant et p̄dicabant sed p̄p̄bete hoc ali quonens figuratis velant q̄ sermonibus. Apostoli autem apostolorūq̄ successores patefacta luce euangelij semper aperte p̄dicabāt, ut nunc omnis populus christianus scire et confiteri debeat fidē quā eo tempore pauci ad modū et perfectiores quicq̄ nouerunt quāuis omnis dei populus etiam tunc eiusdem misteria fidei in legalib⁹ ceremonijs typice portaret.

Recapitulatio supradictorū.

¶ No igitur sunt in

d quibus p̄stat vera fides. Creator et redemptor, vnus tibi sine altero non sufficit vtrūq̄ agnosce, vtrūq̄ cōfiteri. Si creatorē credis agnosce q̄ fact⁹ es. Si redēptorē p̄stiteris agnosce q̄ repatus es, vnus ē creator et redemptor, in suo te fecit, in tuo te refecit et vtrūq̄ vnus fecit. Si ip̄e te fecisset et alter te refecisset, deberes illi q̄ factus es, et deberes alteri q̄ refectus es. Et esset diuisa intentio tua et obediētia tua et nō omēs vn⁹ totus. Et e duob⁹ illius plus diligeres a q̄ pl⁹ haberes. Qui creauit te dedit tibi esse. Qui redemit te dedit tibi beat⁹ esse. Propterea ne plus a te diligeretur alter quidem redemptor q̄ ip̄e creator voluit ip̄e creator eē redemptor, quia sustinuit passionē tuā ut emeret dilectōes tuam. Ad illud est naturalis filius pro ad op̄andis, q̄ siue ip̄o alieni introducendi nō fuerant in hereditatē, venit sapientia ut hostis non potestate sed ratione vinceretur, et in his omnibus fides tua in vno constat et ad vnum et vna, quia cum duo nominantur vnus signatur, quia vnus est creator et redemptor. Creator ad naturā, redēptor ad gratiam. In his duob⁹ est totum et

vnus, hoc est in quo ab initio fides creata vnus vnus est quāuis in eadem fide in alijs maior in alijs minor de istis cognitio fuerit scđm diuersitatem temporū, sicut vno eodemq̄ tempore in alijs maior, in alijs minor inuenitur cognitio de his ip̄s s̄m capacitates personarū. Quāuis ergo fides creuerit ut aliquādo et in aliquib⁹ maior esset non tamē mutata est ut alia esset. Sed omnes vna fide crediderunt vnū, et omnes vna fide iustificati sunt qui iustificari meruerūt. Sine fide enī ut ait apostolus impossibile est placere deo, et sicut dicit beatus Augustinus, vbi fides non erat bonum opus non erat.

De sacramento fidei et de virtute eiusdem.

Capitulum

VII

¶ Sacramentū fidei

f dupl̄ intelligi potest. Sacramētum enī fidei v̄l ipsa fides intelligit q̄ sacramētū est, vel sacramēta fidei q̄ cū fide p̄cipienda sūt intelligunt et ad sacrificatiōis fideliū p̄parata sunt. Istam et quidē sacramēta militaria dicunt quib⁹ milites in conditione sua imperatorū suo ad fidē p̄suandā obligant, et infideles q̄q̄ sacramēta qd̄a bñt que sacramēta dicunt, quibus nec sacramēta n̄ sacre rei signa, sed execrationes pon⁹ et abominatiōes quib⁹ nō sacran̄t homines sed polluunt. Tñ ad bonorū dñitiam sacramēta fidei dicta intelligi p̄nt q̄ a fidelibus tractant et cū fide ad sanctificationem suscipiunt. Vnum ergo p̄siderem⁹ q̄ rōne ipsa fides sacramētum dicitur, vel cuius rei sacramētū esse intelligat. Alius dicit, Videmus nunc p̄spectim in enigmate, s. a. fa. ad fa. Istunc sc̄ qñ p̄ fidem videmus, videmus per speculū in enigmate. Tunc cāt qñ vidēbim⁹ p̄ p̄p̄lationē vidēbim⁹ f. a. f. Quid est p̄spectim videre? ymaginē videre. Quid ē facie ad facies videre? rem videre.

Putas aliquem retro te esse. vel sup te. auer-
sus es ab illo nec vides facie ad facie. facie
tua aduersus facie illi. Quia eis est facies
tua ab illo. et si forte ille respicit ad te non tu
similiter ab illis. Quamdiu igitur sic eris non
poteris illum videre. ad fa. Exhibe speculum
et pone ante te statim videbis in eo ymagines
illi. q est ad dorsum tuum vel supra verticem
tuam et dices video te. Quid vides? Jam
aliquid vides sed ymagines solam. vides il-
lum sed in imagine sua. non duz in facie sua.
nondum cognoscis sicut agnosceris. nondum
vides sic videris. vidris in te. vides in ima-
gine. Ille ad te respicit qui te videt. tu autem
auersus es ab illo. Convertere ad illum et pone
fa. ad fa. et videbis iam non ymagines sed ipas re.
Ipas videris illi sicut in ymagine sua. mo vi-
des illum in facie sua. Tamen cum ipam rem
videre incipis agnoscis. q: aliqd similitudinis
fuit illi qd visus e in ymagine ad id qd videt
in re. Quod videtur in ymagine sacramenti
est. quod videt in re res sacramenti est. Qd
ergo nuc videm? p spectm in enigmate sa-
cramentis e ad illd qd videbim? facie ad f.
in manifesta contemplatōe. Sed quid e eni-
gma et quid est speculum in q videt ymago
donc ipa res videri possit? Enigma est scri-
ptura sacra. Quare? Quia obscura habet
significatōes. Spectm e cor tuum. si enim mundum
fuerit et exterius et clarificatum. Imago in spe-
culo: fides in corde tuo. Ipsa eis fides ima-
go e et sacramentum. Contemplatio aut futura
res et virtus sacramenti. Qui fide non hnt
nihil videt qui fide hnt iam aliqd videre in-
cipiunt sicut ymagines solas. Si enim fidel nihil
videret ex fide illuminatione non esset nec diceren-
tur illuminati fideles. Si aut iam ipam rem
videret et non amplius videndum aliqd expecta-
rent non per speculum in enigmate sicut facie
ad facie videret. ergo q p fidem videt yma-
gines vident. qui p contemplationem videt res vi-
dent. Qui fides hnt sacramentis hnt. Qui
contemplationem habent rem hnt. Fides ergo
sacramentum est future contemplationis. et ipa
contemplatio res et virtus sacramenti. et ac-
cipimus nuc interim sacramentum sancti-

candi ut perfecte sanctificati rem ipas cape
possim? Si ergo summum bonum bonis co-
templatio creatoris sui merito creditur non
inconuenienter fides p qua absentem quodam
modo videre incipit intuitum boni et principium
restauratōis eius memorat. que videlicet re-
stauratio sine incrementa fidei crescat dum
bomo et p agnitionem amplius illuminat ut ple-
nius agnoscat et inflamatur p dilectionem ut
ardentius diligit Sic ergo iustus quibus
in hoc corpore existens peregrinatus a domino viue-
re habet ex fide. que ad modum cuius educat de
ergastulo fuerit et introducit in gaudium
domini sui vivere habebit ex contemplatione. Et
mira dei dispensatione agit quod nunc interim
hostis antiqui malicia ad impugnandos
et persequendos fideles relaxatur quoniam
videlicet si homini reputet pro merito. si nunc
per fidem ambulans via veritatis etiam impu-
gnatus non deferat quod prius visione presentis
dei roboratus sola persuasione prostratus est.
ut aut in hoc prelio inuictus stare possit et
bonum suum illesum custodire dantei ut di-
ctum est in sacramentis arma quibus se mu-
niat in operibus bonis. relictis quibus hostem pro-
sternat. ut scilicet fidei charitate et spe adiuncta
intus pariter roboretur et viuat.

Pars undecima

De sacramentis naturalis legis.
Capitulum I.

De fide de sa-

cramentis fidei tractare debem?
Sacramenta ab initio ad restau-
rationem et curatōem hominis instituta
sunt. Alia sub naturali lege. alia sub lege scri-
pta. alia sub gratia. Et in his semper que
tempore posteriora fuerunt effectum gratie
spiritualis digniora inueniunt. Omnia enim
illa superioris temporis sacramenta siue sub na-
turali lege siue sub scripta signa quodam fue-
runt et figure eorum que nunc sub gratia exhi-
bita sunt sacramentorum. et ideo effectus spi-
rituales que suo tempore operantur possi-
ta pro istis illa virtute et sanctificatione ope-

rabatur quam sumplerit ab istis. Si quis
igitur sacramenta per effectum sanctificationis
habuisse negauerit non michi recte sentire
videtur.

De prima differentia precedentium
et subsequentium sacramentorum.

Capitulum II.

De hoc tamen di-

gnitate sequentium indubitanter
pferim? quia et visibilia et signa visibilium
fuerunt. Ista vero cuius sunt ipsa quidem visi-
bilia tantummodo inuisibilis gratie signa et
sacramenta existunt. Ido sacramenta gratie pri-
mum per benedictionem virtutem in se sanctifi-
cationis suscipiunt. ac deinde quam continet
in se sanctificationem pferunt ut sint ex sancti-
ficatione sanctificata. atque bec ex sua sibi que
celitus indita sanctificatione pferant quod illa
p bec ex sola hominum significatione pferre pue-
verant. Passio namque saluatoris que primo
loco sacramenta gratie ad effectum salutis
sanctificat. mediantibus istis etiam illa pro-
ris temporis sacramenta sanctificabat. ut ea-
dem esset salus et in his qui recta fide sig-
na futurorum in illis venerant sunt. et his que
effectum salutis in istis percipiunt.

Alia differentia

Capitulum III.

De hoc quoque inter

ipsa primi temporis sacramenta que
sub naturali lege erant et ea que vel sub lege
scripta vel sub gratia instituta sunt sacramen-
ta inter se perspicimus quia voluntatis
magis esse videtur ista necessitatis. Illa ex
voto celebrata sunt. ista ex precepto. Neque
enim estimandum est illa prima naturalis
legis sacramenta siue decimas videlicet siue
sacrificia siue oblationes ita homini ex ne-
cessitate indita ut qui ea non exequutus fuisset
reatum peccationis incurreret quem
admodum ille qui fideliter ea coleret meri-
tum deuotionis sue inueniret. Insuper
enim legimus quod ante legem scripta deus

homini dixerit. Qui decimas non dederit
qui sacrificia non obtulerit. sicut postea per
legem dixit. Adalculus cuius caro prepu-
cis circumcisa non fuerit peribit anima il-
la de populo suo. et sicut sub gratia terribi-
liter intonuit. nisi quis renatus fuerit ex
aqua et spiritu sancto non potest in regnum dei.
Unde coniicimus quod sacramenta illa prima
magis ad exercendam deuotionem propo-
sita fuerant quam ad obtinendam salutem in-
dicta. Nam qui nichil possidebat unde de-
cimas offerre debebat et qui nichil habebat
que sacrificia et quas oblationes offer-
re poterat? Notum vult iacob deo dicens
Si dominus deus meus fuerit mecum in
via ista etc. Deinde subiungit. De universis
que debent michi decimas et omnia p. of-
tibi. Quod ergo ex voto se factum spon-
dit quia bec ex necessitate mandati non de-
beret patenter ostendit.

De homo instructus est a deo
ad decimas offerendas.

Capitulum IIII.

Robabile tamen

omnino est hominem ad exercenda
beca deo a principio instructum et
eruditum fuisse ut primi contemptus culpa
subsequentis deuotionis studio aboleret.
et qui in semetipso contumax extiterat in lu-
is postmodum obtemperare consueceret.
Unde enim homo rerum suarum decimas
potius quam nonam vel octauam vel quamcun-
que aliam partem offerendas esse scire po-
tuisset nisi a deo doctus fuisset. Ex quo con-
iicimus quod deus quidem hominem a princi-
pio ad exercenda bec eruditum consilio sed
precepto non obligauit. donec postea illa
venirent in quibus homo precepti capax
obedienciam exhibere et peccationem
cauere addisceret. Primum igitur ante legem
paruos consilio nutriuit. Postea sub lege
exercitatos precepto cepit. nouissime sub
gratia perfectos in libere spiritu abulare permittit
Et igitur breuiter supra dicta ad memoriam

renocemus. que sit diuina inter sacramenta noui testamenti et illa que vel sub naturali lege vel sub scripta lege sacramenta fuerunt attendenda consideremus.

Prima differentia. Capitulum V.

Prima igitur differentia est quod sacramenta noui testamenti primo loco spiritualis gratie signa sunt. et ad ipsam gratiam sanctificationis conferendam in fidei sub benedictione principaliter instituta. Illa vero signa bonorum tantum et meritoriorum bonorum quorum signa fuerunt nisi salute essent qui tempore redemptionis precesserunt gratiam in sustentationem contulerunt.

Secunda differentia. Capitulum VI.

Secunda differentia est quod qui in illis sacramentis imbuantur antiqui iusti non dum ad bucregni celestis ianuam intrare potuerunt. donec saluator per carnem assumptus celos ascendit et omnibus in se credentibus ac sequentibus viam aperuit.

Tercia differentia. VII.

Tercia differentia est quod sacramenta naturalis legis non ex precepto in dicta videntur. sed ex consilio ad votum proposita. Sacramenta vero scripte legis et gratie necessitate quando executionis iniunguntur dicere. Propterea quod non ex consilio tantum sed ex precepto esse instituta noscuntur.

Quare prima mutata sunt per se cuncta. **Ca. VIII.**

Secundo obicitur non tenenda ratio quod dicitur si eundem salutis effectum et preceptum quod per subiecta gratia prout diuina iustitiam antequam per institutionem succedentium aboleuit. Nam si eadem virtus in illis fuerit sacramentis quod necesse erat ut illa cessarent et ista succederent. Scilicet dicitur quod diuine dispensationis ordo et ratio hoc

poposcit ut sic ab initio percurrente tempore magis tempore magis aduentus saluatoris appropinquavit: sic per magis ac magis effectus salutis cresceret et cognoscere veritatem. Propter quod et ipsa signa salutis per successionem temporum alia post alia mutari debuerunt. ut cum effectus diuine gratie in salutem cresceret similis quod et ipsa sanctificatio in ipsis signis visibilibus euidentior appareret. Erat quippe idem saluator eadem gratia. et eadem fides. illic venturi. b. c. exhibiti. Sed quod ipse per quem salus dabitur longe erat eiusdem salutis signum. obliqua esse debuerunt. Postea vero paulatim eius aduentum propinquante optebat ut eodem ordine. et fides in cognoscere et gratia in salute cresceret. et eadem gratia in sacramentis formis et signis suis se euidentius manifestaret. Quia propter primum per oblationem et postea per circumcisionem. ad ultimum per baptismum exterioris et interioris sacramentum formari institutum est. quod eiusdem mutationis forma et similitudo in oblatione quod occulte inuenitur. in circumcisione vero euidentius exprimitur. per baptismum autem manifeste declaratur. Namque institutio accepta ut premedij salutis exterioris substantie preter offerret deo. per ad vitam per primum retineret. quoniam in facto discerere ea quod intrinsecus bona erant deo tribuere. quod vero mala sibi imputare. Benarius quippe quod perfectus vnus est: signum bonitatis est et virtus quod deo tribuit et in homine a deo esse cognoscitur. Non uenarius autem quod minus a perfectis defectum et vitium et corruptionem ignat. que merito homini deputat. Propterea igitur bonum decimum deo dare. noue sibi retinere precipit. ut quod bonum est in se a deo esse. quod vero malum est a se esse ostendat. Sed hoc signum quasi de longe sumptum magis docuit boiem quod esset quod quid fieret. Igitur cum ipse aduenisset et quod veritas ipsa declarari debuerat datum est remedium per circumcisionis sacramentum ubi dum de exteriori substantia hominis pars non quidem naturaliter superflua. sed etiam quod superfluum est figura precluditur iam manifestum illa peccati circumcisio quam in interiori homine gratia perficit demonstrat. Quia autem circumcisio exteriorioris fordes et enormitates que foras sunt resecat. ablutio autem maculas interiores et

mutat. uenient iam manifesta veritate in aduentu christi circumcisio cessare debuerat. ut illud sacramentum succederet quod perfectam bonis emundationem et interioris anime candorem quam in ipso et per ipsum sacramentum adimpleretur possit declarare. Similiter autem quod circumcisio quidem fordes auferit sed doloris infert. ablutio vero in quantum sunt doloris mundat. idcirco prout populo in timore fuerit et sub lege laboranti circumcisio ad emundationem non data est. Nonno autem propter gratiam per charitatem ambulanti ablutio. Ad idcirco ergo prima illa sacramenta quod sub naturali lege precesserunt quasi quodam umbra veritatis. illa vero quod per ea sub scripta lege secuta sunt quasi quodam ymago et figura veritatis. ista autem quod sunt gratia nouissime persequitur non iam umbra vel ymago sed corpus veritatis. In quibus salutis effectus quoniam perfecti datur et euidentior ostendit quasi spiritus in corpore uenit exteriori motu per se. sic in eis inuisibilis gratie uita clarissime demonstrat. Prima ergo sacramenta umbra fuerunt. scilicet ymago. tertia corpus. post quod quarto loco sequitur uera spiritus. Hec in primum de sacramentis naturalis legis dicta sufficere posse putamus quod tunc quod de se superius amonitum est ita fidei iustificationi iuncta fuisse credimus ut in eis esse exercitatio deuotionis non necessitas obrinende salutis. Sola enim fide operante ex dilectione illi tunc iustificabant qui per gratiam ad participationem future redemptionis fruabantur. Sed quod de primis illis sacramentis quod de uero fidei tunc exercebantur quod per se diximus etiam de operibus aliqua dicenda putamus.

De tribus generibus operum. Ca. IX.

Prima sunt genera operum quedam ita bona sunt ut non quod licite preteriri possint. quedam ita mala ut nunquam licite possint committi. quedam autem media quod prope et loco et agi possunt et preteriri. Sola igitur illa quod sic se habent ut nunquam licite possint fieri lex naturalis prohibuit. Illa vero quod nunquam licite preteriri possunt sola precipit. media autem ad utriusque relinquitur. De prohibitis unum preceptum in corde hominis scriptum. Quod tibi non

vis alij ne feceris De precipiendis sunt vnus. Quocumque uultis ut faciat uos homines. u. s. f. i. ut uidelicet homo ex sui consideratione disceret quod se erga primum exhibere deberet. sed postea cum lex intraret et disciplinam uideret arduum proponeret ex his quod media fuerant quedam excepit et ex his alia per preceptum. alia per prohibitionem in altera parte deflexit. ut quemadmodum modum primo homini in paradiso deo concessio naturali unum precepto discipline prohibitionis exceperat. ita modo filijs eius non in una uirtute stantibus sed per varios errores dissipatis non unum de concessio naturali preceptum discipline quasi prohibitionis. sed quasi corrigendis et reparandis multa formaret. ut quanto magis se in medijs temperare disceret tanto leuius in concessio cauere ualeret. Illic multa concessa sunt pauca prohibitionis. Hic multa prohibitionis. pauca concessa. Illic dicuntur est homini ut de ligno scie boni et mali non comederet. non quod lignum malum erat. sed quia obedientia prohibitionis erat. Hic dicitur est ut carnem cum sanguine non comederet. ut discernerent horre crudelitatez. carnem porcinam non ederent. ut distarent immundicia. In boue et asino non araret ut predicatoni notiam agnoscerent pigritiam et stultitiam. et cetera similia que omnia media erant. Illa uero quod sub lege naturali in duobus preceptis clausa fuerant per scripta lege postea septe illis quod in scripta tabula proposita sunt preceptis explicata sunt et distincta. Ex quibus primum erat. Non occidat proximum tuum. et meretrix tua. ut b. n. s. i. b. et s. l. o. g. e. u. s. u. p. t. r. a. z. Scdm non occides. Tercium non mechaberis. Quartum non furtum facies. Quintum non falsum testimonium dices. Sextum non concupisces proximum tuum. Septimum non concupisces uxorem proximi tui. In quibus et non negligenter preteritum dicitur. quod ex his septe unum tantummodo scdm preceptum datum est. lex reliqua sunt prohibitionem. Primum namque peccatum bonis fuit inobediencia. et idcirco uita ista que homini ad penitentiam conceditur tota obedientie deputat. Quia igitur homo in malis agendis ex propria concupiscentia in diuersa distractis. in bonis agendis sola obedientie regla gubernat. ideo in malis cauendis quod habet ex semetipso per semetipsum facere per sigillatim instruendum

reuoemus, que sit diuina inter sacramenta noui testamenti et illa que vel sub naturali lege vel subscripta lege sacramenta fuerunt attendenda consideremus.

Prima differentia. Capitulum V.

Prima igitur differentia

est quod sacramenta noui testamenti primo loco spiritualium significationum sunt, et ad ipsam gratiam sanctificationis conferenda insula sibi benedictione principaliter instituta. Illa uero signa horum tantum et meridianibus huius quorum signa fuerunt ne scilicet salute essent qui tempore redemptionis precesserunt gratiam in sustentationem contulerunt.

Secunda differentia. Capitulum VI.

Secunda differentia

est quod qui in illis sacramentis imbuuntur antiqui iusti non dum ad hunc regni celestis ianuam intrare poterunt, donec saluator per carnem assumptas celos ascendit et omnibus in se credentibus ac sequentibus viam aperuit.

Tercia differentia. VII.

Tercia differentia

est quod sacramenta naturalis legis non ex precepto indicta videntur, sed ex consilio ad votum proposita. Sacramenta uero scripte legis et gratie necessitate quando executionis iniunguntur dicere. Propterea quod non ex consilio tantum sed ex precepto esse instituta noscuntur.

Quare prima mutata sunt per se cuncta. Ca. VIII.

Et obnoxium non

tenenda quod quod dicitur si eundem salutis effectum tamen procedentia quod per subleuata gratia prouidenda iustitia non tamen antequam per institutionem succedentium aboleuit. Nam si eadem virtus in illis fuit sacramentis quod necesse erat nulla cessarent et ista succederent. Et sciendum quod diuine dispensationis ordo et ratio hoc

poposcit ut scilicet ab initio percurrente tempore magis tempore magis aduentus saluatoris appropinquaret: sic per magis ac magis effectus salutis crederet et cognitio veritatis. Propter quod et ipsa signa salutis per successionem temporum alia post alia mutari debuerunt, ut cuius effectus diuine gratie in salute cresceret simul quod et ipsa sanctificatio in ipsis signis visibilibus euidenter appareret. Erat quippe idem saluator eadem gratia, eadem fides, illic venturi, hic exhibiti. Et quod per quod saluator dabit longe et eiusdem salutis signa obliqua esse debuerunt. Postea uero paulatim et aduentu propinquante optebat ut eodem ordine, et fides in cognitione et gratia in salute cresceret, et eadem gratia in sacramentis formis et signis suis se euidenter manifestaret. Quia propter primum per oblationem et postea per circumcisionem, ad ultimum per baptismum expiationis et iustificationis sacramentum formari institutum est, quod eiusdem mutationis forma et similitudo in oblatione quod occulte inuenitur, in circumcisione uero euidenter exprimitur, per baptismum autem manifeste declaratur. Primum namque institutum accepit homo ut per medium salutis exterioris substantie preter offerret deo, prout ad visum propter retineret, quoniam in beneficio discerneret ea quod intrinseca bona erant deo tribuere, quod uero mala sibi imputare. Venarius quippe quod perfectus vnus est: signum bonitatis est et virtus quod deo tribuit et in homine a deo esse cognoscit. Non uenarius autem quod minus a perfectio defectum et uicium et corruptionem ignat, que merito homini deputat. Propterea igitur homo decima deo dare, noue sibi retinere percipit, ut quod bonum est in se a deo esse, quod uero malum est a se esse percipiat. Et hoc signum quod de longe sumptum magis docuit boiem quod esset quod quid fieret. Igitur cum tempus aduenisset quod ueritas ipsa declarari debuerat datum est remedium per circumcisionis sacramentum ubi dum de exteriori substantia hominis pars non quidem naturaliter superflua, sed eius quod superfluum est figura precabitur iam manifestum illa peccati circumcisio quam in interiori homine gratia perficit demonstrat. Quia autem circumcisio est: mores sordes et enormitates que foras sunt resecat, ablutio autem maculas interiores et

mutat. ueniens iam manifesta ueritate in aduentu christi circumcisio cessare debuerat, ut illud sacramentum succederet quod perfectio bonis emundationem et interioris anime candorem quam in ipso et per ipsum sacramentum adipsitatur possit declarare. Amplius autem quod circumcisio quidem sordes auferit sed doloris in fert, ablutio uero iniquitates sine dolore mutat. Idcirco proxiimo populo in timore fuerunt et sub lege laborant circumcisio ad emundationem data est. Non uero autem ipso in gratiam per charitatem ambulanti ablutio. Videtur ergo prima illa sacramenta quod sub naturali lege precesserunt quasi quodam umbra ueritatis, illa uero quod per ea subscripta lege secuta sunt quasi quodam ymago et figura ueritatis, ista autem quod sunt gratia nouissime persequitur non iam umbra uel ymago sed corpus ueritatis. In quibus salutis effectus quoniam et perfecte datur et euidenter ostenditur quasi spiritus in corpore ueni exteriori motu per se, sicut in eis inuisibilis gratie uita clarissime demonstrat. Primum ergo sacramenta umbra fuerunt, scilicet imago, tertia corpus, post quod quarto loco sequitur ueritas spiritus. Hec in primum de sacramentis naturalis legis dicta sufficere posse putamus quod tunc quod de sic superiora promouentur et ita fidei iustificationi iuncta fuisse credimus ut in eis esse exercitatio deuotionis non necessitas obtemperare salutis. Sola enim fide operante ex dilectione illi tunc iustificabantur qui per gratiam ad participationem future redemptionis fruabantur. Sed quod de primis illis sacramentis quibus deuotio fidelium tunc exercebatur quodam tempore diximus etiam de operibus aliqua dicenda putamus.

De tribus generibus operum.

Ca. IX.

Tria sunt genera

operum quedam ita bona sunt ut non quod licite preteriri possint, quedam ita mala ut nunquam licite possint committi, quodam autem media quod prope et loco et agi possunt et pretermitti. Sola igitur illa quod sic se habent ut nunquam licite possunt fieri lex naturalis prohibuit. Illa uero quod nunquam licite pretermitti possunt sola precipit, media oia ad utriusque relinquuntur. De prohibitionibus uero preceptum in corde hominis scriptum. Quod tibi non

dis alij ne feceris. De precipiendis sicut vnus. Quod quod uultis ut faciat uos homines, uel scilicet, ut uidelicet homo ex sui consideratone disceret quod se erga primum exhibere deberet, sed postea cum lex institueret et disciplinam ueritatis artiozem proponeret ex hiis quod media fuerat quedam excepit et ex hiis alia per preceptum, alia per prohibitionem in altera preceptum deflexit, ut quemadmodum modum primo homini in paradiso deus concessio naturali uel precepto discipline prohibitionis excepit, ita modo filijs eius non in uia ueritate stantibus sed per varios errores dissipatis non uel de concessio naturali preceptum discipline quasi prohibitionis, sed quasi corrigendis et reparandis multa formaret, ut quanto magis se in medijs temperare disceret tanto leuius in concessio cauere ualeret. Illic multa concessio sunt pauca prohibitionis. Hic multa prohibitionis, pauca concessio. Illic dicuntur est boni ut de ligno scie boni et mali non comederet, non quod lignum malum erat, sed quia obedientia prohibitionis era. Hic dicitur est ut carne cum sanguine non comederet, ut discernerent horum crudelitates, carne porcinam non comederet, ut distarent immunditiam. In bone et asino non araret ut predicatoni noniam agnoscerent pigritiam et stultitiam, et cetera similia que omnia media erant. Illa uero quod sub lege naturali in duobus preceptis clausa fuerat per scriptas leges postea sepe illis quod in scripta tabula proposita sunt preceptis explicata sunt et distincta. Ex quibus primum erat. Non occides. Tercium non mechaberis. Quartum non furtum facies. Quintum non falsum testimonium dices. Sextum non concupisces prorem primum tuum. Septimum non concupisces rem primum tuum. In quibus et non negligenter preteritum dicitur, quod ex his septem uel tantummodo secundum preceptum datum est, lex reliqua simpliciter prohibitionem. Primum namque peccatum bonis fuit inobediencia, et idcirco uita ista que homini ad penitentiam conceditur tota obedientie deputat. Quia igitur homo in malis agendis ex propria concupiscentia in diuersa distrahitur, in bonis agendis sola obedientie regule gubernat idcirco in malis cauendis quod habet ex semetipso et per semetipsum facere preceptum illi instruendum.

reuoemus, que sit diuina inter sacramenta noui testamenti et illa que vel sub natura li lege vel subscripta lege sacramenta fuerunt attendenda consideremus.

Prima differentia. V. Capitulum

Prima igitur dif-

ferentia est quod sacramenta noui testamenti primo loco spiritualis gratie signa sunt, et ad ipsam gratiam sanctificationis conferenda in sola sibi benedictione principaliter instituta. Illa uero signa bonorum tantum et mediantibus hijs quorum signa fuerunt in salutem essent qui tempore redemptionis precesse runt gratiam in sustentationem contulerunt.

Secunda differentia. VI. Capitulum

Secunda differen-

tia est quod qui in illis sacramentis imbuantur antiqui iusti non dum ad huc regni celestis ianuam intrare poterunt, donec saluator per carnem assumptionis celos ascendit et omnibus in se credentibus ac sequentibus uiam aperuit.

Tercia differentia. VII. Capitulum

Tercia differentia

est quod sacramenta naturalis legis non ex precepto indita uidentur, sed ex consilio ad uotum propolita. Sacramenta uero scripte legis et gratie necessitate quando executionis in dicere. Propterea quod non ex consilio tantum sed ex precepto esse instituta noscuntur.

Quare prima mutata sunt per se cuncta. VIII. Capitulum

Et obnoxur non

tenenda quod si quis dicitur si eundem salutis effectum et antecedentia quod per substantiam gratia pruludina iustiorum antequam per institutionem succedentium aboleuit. Nam si eadem uirtus in illis uel sacramentis quod necesse erat uel illa cessarent et illa succederet. Et scien dum quod diuine dispensationis ordo et ratio hoc

poposcit ut sic ab initio percurrente tempore magis tempore magis aduentus saluatoris appropinquat: sic per magis ac magis effectus salutis crederet et cognitio ueritatis. Propter quod et ipsa signa salutis per successionem temporum alia post alia mutari debuerunt, ut cum effectus diuine gratie in salute cresceret simul quod et ipsa sanctificatio in ipsis signis uisibilibus euidentior appareret. Erat quippe idem saluator eadem gratia, eadem fides, illic uenturi, hic exhibiti. Sed quia per quod saluator dabit longe erat eiusdem salutis significatio obliqua esse debuerunt. Postea uero per paulatim et aduentum propinquante optebat ut eodem ordine, et fides in cognitione et gratia in salute cresceret, et eadem gratia in sacramentis formis et signis suis se euidentius manifestaret. Quia per primum per oblationem et postea per circumcisionem, ad ultimum per baptismum expiationis et iustificationis sacramentum formari institutum est, quod eiusdem mundationis forma et similitudo in oblatione quod occulte inuenitur, in circumcisione uero euidentius exprimitur, per baptismum autem manifeste declaratur. Primum namque institutum accepit homo ut per medius salutis exterioris substantie preter offerret deo, per ad uotum propoluit retineret, quoniam in hoc facto disceret ea quod intrinsecus bona erant deo tribuere, quod uero mala sibi imputare. Denarius quippe quod perfectus unus est: signum bonitatis est et uirtus quod deo tribuitur et in homine a deo esse cognoscitur. Non uenarius autem quod minus a perfecto habet defectum et uicium et corruptionem signat, que merito homini deputatur. Propterea igitur hoc decimum deo dare, nouum sibi retinere precepit, ut quod bonum est in se a deo esse, quod uero malum est a se esse sciret. Sed hoc signum quod de longe sumptum magis docuit hominem quod esset quod quid fieret. Igitur cum tempus aduenisset et quod ueritas ipsa declarari debuerat datum est remedium per circumcisionis sacramentum ubi dum de exteriori substantia hominis pars non quod de naturali ter superflua, sed eius quod superfluum est figura praecluditur iam manifesta illa peccati circumcisio quam in interiori homine gratia perficitur demonstrat. Quia autem circumcisio est: mores sordes et enormitates que foras sui resecat, ablutio autem maculas interiores et

mundat. uenientiam iam manifesta ueritate in aduentu christi circumcisio cessare debuerat, ut illud sacramentum succederet quod perfectum bonis emundationem et interiorum anime candorem quam in ipso et per ipsum sacramentum adipsam puritatem possit declarare. Amplius autem quod circumcisio quod sordes auferat sed doloris in fert, ablutio uero in quantum sordes in dolore mundat, idcirco proxiimo populo in timore fuerunt et sub lege laborantem circumcisio ad eundem datum non data est. Non uero autem ipso in gratiam per caritatem ambulanti ablutio. Videtur ergo prima illa sacramenta quod sub naturali lege precesse runt quod quodam umbra ueritatis, illa uero quod per ea sub scripta lege secuta sunt quod quodam ymago et figura ueritatis, ista autem quod sicut gratia nouissime plequeunt non iam umbra uel ymago sed corpus ueritatis. In quibus salutis effectus quoniam et perfecte datur et euidentius ostendit quasi spiritus in corpore uenit exteriori motu per se, sicut in eis in uisibilis gratie uita clarissime demonstrat. Primum ergo sacramenta umbra fuerunt, sicut imago, tertia corpus, post quod quanto loco sequitur ueritas spiritus. Hec in principio de sacramentis naturalis legis dicta sufficere posse putamus quod tunc quod de sic superius et per meo ratio est a fide iustificationis iuncta fuisse credimus ut in eis esse exercitatio deuotionis non necessitas obtinende salutis. Sola enim fide operante ex dilectione illi tunc iustificabantur qui per gratiam ad participationem future redemptionis uocabantur. Sed quod de primis illis sacramentis quibus deuotionis fidelium tunc exercebatur et quod per tempore diximus etiam de operibus aliqua dicenda putamus.

De tribus generibus operum.

Ca. IX.

Prima sunt genera

operum quedam ita bona sunt ut non quod licite preteriri possint, quedam ita mala ut nunquam licite possint committi, quodam autem media quod per se et loco et agi possunt et pretermitti. Sola igitur illa quod sic se habent ut nunquam licite possint fieri lex naturalis prohibuit. Illa uero quod nunquam licite pretermitti possunt sola precipit, media uero ad utriusque relinquuntur. De prohibitis uero preceptum in corde hominis scriptum. Quod tibi non

dis alij ne feceris. De precipiendis sicut uenit. Quocumque uisus ut faciat uos bonos, uel, si, ut uidelicet bonum ex sui consideratione disceret quod se erga proximum exhibere deberet, sed postea cum lex intraret et disciplinam uideret arduorem proponeret ex hijs quod media fuerat quedam ex cepit et ex hijs alia per preceptionem, alia per prohibitionem in altera parte deflexit, ut quemadmodum modum primo boni in patulo deus per excessione naturali uel precepto discipline prohibitionis exceperat, ita modo filijs eius non in una uirtute stantibus sed per varios errores dissipatis non unum de concessione naturali preceptum discipline quod si prohibitionis, sed quod corrigendis et reparandis multa formaret, ut quanto magis se in medijs temperare disceret tanto leuius in concessione ualeret. Illic multa concessa sunt pauca prohibita. Hic multa prohibita, pauca concessa. Illic uicium est boni ut delicto scie boni et mali non comederet, non quod lignum malum erat, sed quia obedientia prohibitionis erat. Hic uicium est ut carne cum sanguine non comederet, ut discernerent horum crudelitates, carne porcinam non ederent, ut distarent immundiciam. In bone et asino non araret ut predicatorem non agnoscerent pigritiam et stultitiam, et cetera similia que omnia media erant. Illa uero quod sub lege naturali in duobus preceptis clausa fuerat per scriptam legem postea sepe illis quod in scripta tabula propolita sunt preceptis explicata sunt et distincta. Ex quibus primum erat. Non occides. Tercium non mechaberis. Quartum non furtum facies. Quintum non falsum testimonium dices. Sextum non concupisces proximum proximi tui. Septimum non concupisces rem proximi tui. In quibus non negligenter preteritum dicitur, quod ex his septem unum tantum modo secundum preceptum datum est, lex reliqua simpliciter prohibitionem. Primum namque peccatum bonis fuit inobediencia, et idcirco uita ista que homini ad penitentiam conceditur tota obedientie deputatur. Quia igitur homo in malis agendis ex propria concupiscentia in diuersa distrahitur, in bonis agendis sola obedientie regule gubernatur uel in malis cauendis quod habet ex semetipso et per semetipsum facere preceptum illatum instruendos

erat. Non bono agenda ad obedientiam lo-
lum modo reuocandam ut ibi p[ro]p[ri]am alteri[us] sa-
lubrius diceret q[uo]d ipse agere debuisset. Cui
eni iubet homo patri et matri bonorum defer-
re. non hoc ad carnales penes solum referen-
dum est s[ed] p[ro]p[ri]e et p[ro]cipit ut qui deum in p[re]-
sentis suis aliquo p[re]ceptis hunc p[ro]p[ri]e dei bo-
nuni sup[er]ior obedientiam atq[ue] bonorum exbi-
bere non dedignetur.

Pars duodecima.

De vnione populi fidelis.

Capitulum I.

Primus status

ab Adam usq[ue] ad Abrahā
magis p[ro]p[ri]e determinat. Quā-
uis eni p[ro]p[ri]e Moyse lex sc[ri]pta
data sit. ante Moyse in obsequia lega-
lis in circūcisione exordium sumpsit. p[ro]p[ri]um
illud seculū sub lege natali q[ui] in confusione
quadā transierat. et q[ui] in eo fideles existerat
quali pauca q[ui]dam g[ra]m i[n] b[er]ano genere di-
spersa et ab inuicē discreta sola in fide vni-
ta fuerant. Et ergo ad interiorē vnitatem
cōmendādas exteriorē p[ro]deret. et esset in ma-
nifesto forma fidei ad quā ex dispersione sua
qui vocandi fuerant inuitarent. p[ro]p[ri]us
est v[er]o ad quē in vno p[ro]ficiendo qui assu-
mēdi fuerat postea omēs colligerent. Vo-
catus est Abrahā v[er]o e[st] m[ul]tas vnitates p[ro]-
cipit vnitatis ut ad unū illius colligerentur
quicūq[ue] post illū fide illi et deuotōe iunge-
rent. Vocat[ur] ergo ut exiret de terra sua et
recederet ab illis quib[us] vnitas fuerat. nec
iungeret illis ad quē ibat. Et data ē forma
illi quā trāsmitteret ad oēs ex ipso nascu-
ros. et oēs in ipa vna forma vnū futuro[rum]. ut
cū fidelium numer[us] augeret. vnitatis in fidei
nō multiplicaret. ut p[ro]p[ri]e in illa forma vnū
essent q[ui] ex ipso nascerent. et postea etiā vnū
fierent q[ui] in eadē fide illi sociarent. Et tūc er-
go vnitatis ip[s]i dei cepit et vnitatis p[ro]p[ri]e
circumcisionis. postea signanda p[ro]p[ri]e sacra-
mentum baptismatis. p[ro]p[ri]e signaculum in
carne sub quo vniendi erant qui in carne

vnū erant. p[ro]p[ri]e circūcisio data non
est nisi semini abrahā. ut in carne signarent q[ui]
in carne vniunt. p[ro]p[ri]e autē ad hāc vni-
tatem accesserunt qui s[ecundu]m carnis generatō-
nem ex ipso non fuerat. posuim[us] est signacu-
lū vnitatis extra substantiam carnis. q[ui] spiritu
et fide vnū facti sunt q[ui] carne nō fuerūt.

De circūcisione.

Capitulum II.

Indauit itaq[ue]

m deus Abrahā ut circūcideret car-
nem p[ro]p[ri]e sui sibi in signū. p[ro]-
p[ri]e in exemplū tantū ad p[ro]p[ri]e statu su-
peraddens. quā p[ro]p[ri]e hoc signaculū ip[s]e
dei ab infidelib[us] diceret. quousq[ue] ille ve-
niret qui nō solum de filiis Abrahā sed de
vniuersis generib[us] fideles colligeret. ac per
hoc sicut dicitur nō iam per signaculum
carnis in genere s[ed] per signaculū baptismatis
secernerent in scificatione. Sane q[ui] q[ui] in te-
rim nō de semine abrahā fideles existerunt.
huic p[ro]p[ri]e sibi nō fuerūt. neq[ue] circū-
cisionis q[ui] soli semini abrahā indita fuerat
suscipiende debito tenebāt s[ed] fide opante p[ro]-
p[ri]e dilectōem. sic et p[ro]p[ri]e lege natali p[ro]p[ri]e cir-
cūcisio instituta fuit q[ui] iustitiam fuerat s[ecundu]m
circūcisione saluabāt. p[ro]p[ri]e autē circūcisionis
tal[is] erat. p[ro]p[ri]e fuit ut mascul[us] puer octa-
uo die a natiuitate sua circūcideret in carne
p[ro]p[ri]e sui. et sunt q[ui] addendū putant cū cul-
tello de petra factio. q[uo]d in illa alia autōrita-
te p[ro]p[ri]e nisi q[ui] lep[ro]sa p[ro]p[ri]e moysi territa
ab angelo acuta petra sumpsisse legit. et ea
p[ro]p[ri]e filij sui circūcidisse. et Josue in fra-
p[ro]p[ri]e ingressur[us] sc[ri]p[ta] in ip[s]o isrl[em] circū-
cisionis sacramentū cultus petrinis inuo-
uasse m[en]tōat. S[ed] illud q[uo]d in altero mag[is] ob-
festinatōes et trepidatōes. in alio v[er]o ob typū
et figuratōes veri isrl[em] q[ui] p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e factū
nō in cōueniens estimat. Et ostendit igitur
sacramentū circūcisionis nō quēadmodū
p[ro]p[ri]e sacramēta ad vniuitatē p[ro]p[ri]e s[ed] ex
necessitate exequēdū p[ro]p[ri]e cōminatōe fir-
matur cum dicitur masculus cui[us] p[ro]p[ri]e
caro circumcisa non fuerit peribit anima

illa de populo suo. Causa v[er]o subinfert cū d[icitur]
Quia pactū meū irritū fecit. Si ergo p[ro]p[ri]e
cū dei irritū fecit p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e pa-
rentū intelligim[us]. cū in circūcisio ob p[ro]p[ri]e
carōem pactū p[ro]p[ri]e manifeste dat intel-
ligi sacramentū circūcisionis ad p[ro]p[ri]e institu-
tū ut p[ro]p[ri]e homo a debito p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e
nō liberaret. Idem eni saluifere curatiōis
auxiliū circūcisio p[ro]p[ri]e originale peccatum
in lege operabat. q[uo]d nūc baptism[us]. excepto
p[ro]p[ri]e celestis ianuā p[ro]p[ri]e patres intrare
nō poterant. quā p[ro]p[ri]e necessaria mors
p[ro]p[ri]e fuit q[ui] aditum vite patefaceret. Tres sūt
sane circūcisiones. vna in carne tantū exte-
rius q[ui] sacramentū est. Due alie q[ui] sūt res et
virtus sacramenti. Altera q[ui] fit in p[ro]p[ri]e q[ui]
aia p[ro]p[ri]e depositōem iniquitatis circūcidit. alia
q[ui] in futuro fiet q[ui] p[ro]p[ri]e depositōem corruptio-
nis corp[or]is circūcidet. p[ro]p[ri]e igit[ur] in carne
sc[ri]p[ta] in mente. Tertia i[n] corpore. Octona-
rius v[er]o in sacra sc[ri]p[ta]ura aliquo temp[or]e
surrectionis signat q[uo]d post p[ro]p[ri]e que. vij.
dieb[us] currit vitam sequit. Aliq[ui] temp[or]e grē
in quo quasi post sabbatum legis etna bo-
na seruientib[us] deo p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e. p[ro]p[ri]e igit[ur]
illa p[ro]p[ri]e circūcisio q[ui] sacramentū illaz dua-
rum erat iusta est fieri octauo die. ut offen-
deretur q[ui] in tempe gratie corda circūciden-
da erant p[ro]p[ri]e emundandem iniquitatis. et in
tpe resurrectionis corp[or]is p[ro]p[ri]e depositōem
corruptōis. p[ro]p[ri]e autē solis masculis
data est circūcisio carnis. q[ui]a sacra sc[ri]p[ta]ura
p[ro]p[ri]e masculinū sexum animā. p[ro]p[ri]e mulierem v[er]o
carnem signare solet. ut videlicet ostendere-
tur q[ui] illa exterior circūcisio aia p[ro]p[ri]e sc[ri]p[ta]ura
p[ro]p[ri]e. s[ed] carni nō abstulit corruptionē. Cul-
tellus de petra factus x[ristu]m signat. de q[ui] dicit
apostolus. p[ro]p[ri]e autem erat x[ristu]s. de quo
sc[ri]p[ta]um est. Ecce agnus dei ecce q[ui] tol. pec-
mūdi. In carne p[ro]p[ri]e iusta est fieri. quia
ad remedium data est. contra originale pec-
catum quod a parentib[us] contraximus per
illud membrum propagat. p[ro]p[ri]e femine
in ip[s]o circūcisionis sola fide saluabantur
sacramentis et oblationibus alijsq[ue] legis ce-
rimonijs purificate. Ip[s]am quoq[ue] circum-
cisionem fide suscipientes et in eis qui carne

illā susceperunt venerando participantes.
Masculi qui morte p[ro]p[ri]e ad octauum
diem peruenire non potuerunt. et ideo sine
circūcisionis sacramento ab hac vita re-
ces-
serunt. sola fide parentum cum oblationi-
bus et sacrificijs interuenientib[us] nō impro-
babiler saluari existimantur. p[ro]p[ri]e q[ui] p[ro]p[ri]e
ceptum circūcisionis non nisi masculis ad
octauū diem venientib[us] inditum esse vide-
tur. ac p[ro]p[ri]e hoc p[ro]p[ri]e reos
non fuisse qui p[ro]p[ri]e contemptores nō fu-
erant. quod datum non fuerat nisi p[ro]p[ri]e
entibus ad diem octauū. p[ro]p[ri]e ne mi-
serabilior hic serus appareat et ei etiam p[ro]p[ri]e
iudicetur in illo a quo alter serus absoluit
omnino fuisse comprobatur. Sed merito
queritur si hi qui diem octauum negligē-
tia sine contemptu parentū sine sacramen-
to circūcisionis transierunt. postmodū
eodem sacramento p[ro]p[ri]e salutis effectū
consecuti sunt. cū p[ro]p[ri]e diuinum hoc
sacramentum non nisi die octauo celebra-
ndum iudicetur. Et potest fortassis non irra-
tionabiliter credi q[ui] sicut de gentibus ad ri-
tum legis venientes hoc sacramentū qua-
libet etate ad salutem perceperunt. ita etia
si q[ui] sub lege tpe suo p[ro]p[ri]e non p[ro]p[ri]e. ad sa-
lutem in et ad remediū eis operatum sit il-
lud postmodum suscipiendo p[ro]p[ri]e negli-
gentiam correxerunt. Sic igitur circumci-
sionis sacramentum semini abrahā sancifi-
cando et signando pariter datum est. San-
cificando ut iustificaretur. signando ut a ce-
teris gentibus diceretur quatinus sin-
glaris maneret et discreta generatio d[omi]ni
p[ro]p[ri]e nasceretur. Unde conuenienter colligi-
tur probabile esse illi tantū semini abrahā
circumcisionē ex p[ro]p[ri]e inditaz de quo
p[ro]p[ri]e nascurus erat. ut videlicet post abra-
ham ysaac. post ysaac iacob. ac deinde. iij.
tribus que de ip[s]o iacob orie sunt. iij.
et iob s[ecundu]m quosdam de esau stirpe fuisse cre-
ditur qui tamen circumcisi fuisse nō le-
giuntur.

De preparatiōe legis. Ca. III.

k

Sacramentum cir-
 cūcisionis ante legis lanonē datū
 est. et p̄p̄m quēdā p̄paratio ad lu-
 sciendā legē facta est. Quēat modū enī
 nūc in nouo testamento p̄mū homo vnda
 baptisimi ablūt signū et nomen p̄fessionis
 sue accepit. ac deinde numero fidelū allo-
 ciatus et p̄ceptis diuinis instructus ad com-
 plendā p̄fessionē suā accendit. sic antiquus
 ille p̄p̄s p̄mū quidē p̄circūcionē signat⁹
 est. postea p̄ legē informatus.

De sacramentis scripte legis.
 Capitulum. III.

Ex scripta tria cō-

tinet. p̄cepta. sacramēta. promissa.
 In p̄ceptis est meritū. in p̄missis ē
 p̄mū. in sacramentis est adiutoriu. Per p̄-
 cepta eundū fuerat ad p̄missa. Sed q̄a bo-
 mo p̄ se infirmus erat venerūt sacramenta
 media inter p̄cepta et p̄missa q̄ illū iuarēt
 et ad p̄cepta p̄ficienda et ad promissa obti-
 nenda. Sub lege naturali pauca erant sacra-
 menta. sub lege autē sc̄pta vtraq; multiplica-
 ta sunt et p̄cepta sc̄z sacramenta. Nam cū
 p̄mū medicus deus ad boiē egrotū cu-
 randum accessisset totū occupauerat mor-
 bus q̄ totū reliquerat salus. Et apposuit in
 corpore generis humani in p̄mis pauca an-
 tibidota. et paucis mēbris. i. paucis p̄sonis
 vt paulatim morbo deficeret et salus cresce-
 ret. Postea sub lege scripta plura remedia
 prulit et plures reparauit. Sub lege natu-
 rali duo p̄cepta fuerunt et tria sacramenta
 Duo p̄cepta. quod ubi nō visalij non fece-
 ris. Et quecūq; vultis vt faciant vobis ho-
 mines eadem et vos facite illis. Tria sacra-
 menta. Decime. oblatōnes. et sacrificia. Deci-
 me in portionib⁹. oblatōnes in reb⁹. sacrifi-
 cia in animalib⁹. Sub lege sc̄pta mltia fue-
 rūt p̄cepta et multa sacramenta. P̄cepta
 enī legis sc̄pte alia fuerūt mobilia alia imo-
 bilia. Mobilia sunt q̄ ex dispensatiōe ad rē
 p̄us sunt ordinata. Immobilia sunt que a
 natura veniūt et vel ita mala sunt vt nullo
 tempore sine culpa possint fieri vt ita bona

vt nullo tempore possint sine culpa dimitti.

De immobilibus p̄ceptis.
 Capitulum. V.

Immobilia ergo

sola lex naturalis habuit duob⁹
 p̄ceptis comp̄bēta. In vno bona
 p̄cipiendo. in altero mala p̄bibendo. h̄ vō
 duo naturalis p̄cepta legis p̄ legem sc̄ptaz
 lanus explicata sunt et distincta. p. vii. illa
 p̄cepta que sc̄da tabula continebat in q̄bus
 ostenditur quales se exhibere debeat homo
 erga p̄mū. quē ad modū in trib⁹ p̄cedenti-
 bus demonstrat quales se exhibere debeat
 homo erga deum. Unde et p̄ma tabula di-
 cta est quia excellentiora cōtinet mandata
 que pertinent ad dilectionem dei. Secūda
 autem quia inferiora et proxima post bec
 p̄cepta coninet que p̄tinent ad dilectōem
 p̄mū. vel p̄ma tabula d̄z q̄ in ea p̄tinentur
 p̄cepta q̄ in simiani fidē. Sc̄da autē q̄ in ea
 p̄tinent p̄cepta q̄ instruit ad bonaz op̄atōes
 In p̄ma tabula tria sūt p̄cepta q̄ q̄ fide cre-
 dit m̄itas d̄s ē. In sc̄da tabula. vii. sūt p̄cepta
 q̄a in p̄sentī vira tanq; vii. diez circulo vol-
 uitur. officia humanitatis primo exhibent
 Tria vero et septem denariū complent. q̄a
 p̄fectum facit fides recta et operatio bona
 P̄mū p̄ceptū tabule p̄me ad deū p̄tinet
 patrem sicut p̄ceptum p̄mū tabule secūde
 p̄tinet ad boiē patrem vt vtriq; paterni-
 tas p̄ncipij auctoritate honoret. In p̄ma ta-
 bula p̄ceptio erat et p̄bitio. similiter in se-
 cūda vt vtriq; studeas et facere q̄ debes
 et cauere que non debes. In altero nāq; si
 offēdis delictum est. in altero vō si offēdis
 peccatū est. facere enī non faciēda pecca-
 tum est. faciēda autē nō faciēda delictum

De trib⁹ p̄ceptis p̄ime tabule
 Capitulum. VI.

Dei israel. de⁹

tuus deus vn⁹ est. ip̄m adorabis.
 ip̄i soli serues. Non s̄rotum de p̄-
 cepto est q̄d d̄z. q̄a ante p̄ceptū p̄ amonitōs

ad obedientiā auditoris anim⁹ p̄paratur.
 Audi israel. hic nota obedientiam. deus
 tu⁹. hic nota grām. deus vn⁹ est. h̄ nota do-
 crinā. Quali dicere. Obedientiam exhibe
 grām intellige. veritatem agnosce. Qd̄ au-
 dia bec ē obedientia quā exigeris. Qd̄ deus
 tu⁹ est grā qua p̄ueniris. Qd̄ deus vn⁹ ve-
 ritas qua illuminaris et p̄ficieris. Deū tuū
 audi q̄ misericordiam tibi iam exhibuit et nōdū
 tamē a te seruitiū accepit. vt scias ab ip̄o eē
 vtrūq; sc̄z q̄ a te exigit opus vtrius et q̄ tibi
 p̄mittit p̄mū retributiōnis. Audi israel. h̄
 est ausculta et acquiesce. ois ei vtrus ab obe-
 diētia incipit quē ad modū omne vicium
 ab inobediētia p̄cedit. Frustra nāq; v̄l in
 obediētia grana. vel p̄sumaci doctrina. vel
 nō intelligē p̄ceptū dicere. Idcirco p̄mū
 audi israel vt sis obediēns. deus tu⁹ vt de-
 uotus existas. deus vnus est vt veritatem
 agnoscas. Deinde sequit p̄ceptū. ip̄m ado-
 rabis. h̄ p̄tinet ad fidē. et soli serues. h̄ p̄-
 tinet ad operatiōem. Fides enī operās ex di-
 lectione facit p̄fectum. q̄ neq; opus sine fi-
 de neq; fides cui temp⁹ suspēdit accepta est
 sine opere. P̄opterea adora recte creden-
 do. Serui bene operando. Queri autē po-
 test si id q̄d dicit et soli ad vtrūq; referen-
 dum sit. vt dicat. ip̄m solū adorabis. et soli
 serues. Sed h̄ quo stare poterit. q̄ sepe in
 veteri testamēto sc̄tōs viros nō solū ange-
 los adorasse sed hoies etiā legim⁹. nec in p̄-
 p̄terea alicubi rep̄bensos inuenim⁹. Et in
 nouo etiā ap̄tus quidē fideles ad seruiēdū
 superioribus et p̄tatis sūmo opere exorta-
 tur. Sciendū ergo est q̄ alio mō hoies. alio
 modo deus adorari p̄cipit. vsu nāq; veteri
 superiores quiq; ab inferiorib⁹ dicebātur
 adorari q̄n eis siue incuruatōe genuū. siue
 capitis inclinatiōe ab his reuerentia exhi-
 bebat. Deū autē adorare est ei totā mentē p̄-
 bilitatem ac deuotiōem subternere et ip̄m
 p̄ncipiū actiōis om̄is boni credere. Qd̄ enī
 ei soli nos debere nemo est sane mētis qui
 ambigat. vnde q̄z ip̄e p̄ p̄betaz de se testat
 dicens. Honorē meū alteri nō dabo. et gliaz
 meā sc̄lptabilib⁹. De seruitute vō id ip̄m com-
 petenter intelligi p̄t. q̄z nimirū om̄is ille re-

ctissime soli deo seruire dicitur. q̄ fm deū et
 homini superiorū humiliter se subicit. et vbi
 cā dei impugnat fidēter p̄radicit. Qui ca-
 uet sollicite ne in sua seruitute vel p̄ timore
 hoies p̄ra deū qd̄ faciat vel terrene retribu-
 tionis lucrū in intentiōe celesti p̄mio ante-
 ponat. Sed in greco manifestior sententia
 expressa est. Greca nāq; locutio diuinā ser-
 uitutem ab humana p̄p̄o vocabulo distin-
 guit. qd̄ latinitas non habet. Ibi enī dei ser-
 uitus latina et humana vultū vocat. Et ob
 h̄ ydolatre vocati sunt qui eam seruitutem
 quā deo debuerūt ydolis exhibebant. Sed
 latina lingua vtrūq; sub eodē noie seruitu-
 tem cōp̄bēdit. et p̄pterea obscurior signi-
 ficatio facta est cū d̄z ei soli serues qd̄ i gre-
 co ambigū nō est. Sed cū h̄ p̄ceptum ad
 patrem p̄tineat. quare dicitur et soli serui-
 es. q̄ etiā filio et spiritui sancto seruiendus
 non sit. Sed quod dicitur et soli. nō exclu-
 dit cōmunionē filij et sp̄s sancti. sed quicq̄d
 de⁹ nō est. pater autē et filius et sp̄s sanctus
 vnus deus est. ip̄e solus adorand⁹ est. ei qz
 soli et nō alteri seruiendū est. ea videlicet ser-
 uitate q̄ ei soli debita est. Nam et in euāgē-
 lio cum d̄z. Nemo nouit patrem nisi filius
 non vtrūq; sp̄s sanct⁹ a patris cognitiōe ex-
 cludatur cū ip̄e etiam p̄funda dei teste apo-
 stolo scrutetur. Sed est h̄mōi loquendi ge-
 nus vt dicatur nemo nisi ille videlicet q̄ nō
 h̄ est qd̄ ille. his pro breuitate transcurtis
 ad sequens mandatū discutiendū transea-
 mus qd̄ tale est.

De assumptione no-

men dei tui in vanū. Hoc ad sim-
 plicem lrē sensum taliter intelli-
 gi debet. vt nomen dei h̄o in vanū non assu-
 mat. i. vel ad mendaciū affirmandū vel ad
 ydolum venerandū. sc̄z vt neq; ydola no-
 mine diuino honoret. neq; falsuati nomen
 diuinū associet. Distice autē nomen dei in
 vanum assumere est. filiu dei visibilem per
 humanitatē factū creaturā estimare. In va-
 nū quippe nomē dei assumit. q̄ filiu dei eter-
 nū et ip̄e cepisse credit. Nomen liquidem
 patris fili⁹ d̄z q̄ in filio et p̄ filiu pater inu-
 k 2

sibilis manifestat. nō solū qm mund⁹ p ipm
faci⁹ est. verū etiam qm pipm bō redempt⁹
est. Sane q filii dei boiem factū pntentur
nequaq; in vanū nomen dei assumunt. qā
quē credūt boiem p id qd assūpūt ex tpe.
dei verū agnoscūt p id qd fuit ex eternitate
Potest ad huc aliter intelligi qd dicitur est.
Non assumas nomen dei tui in vanū. In
vanū nāq; nomen dei assumūt q filii dei
ad se missum et pro sua salute incarnatum
contemnūt. Quid est ergo dicere. Non as-
sumas nomen dei tui in vanū. nisi vt sicut
veneraris et adoras eum ppter B q ab eo
factus es. sic adora et venerare propter B q
ab eo redempt⁹ es. qā nō minus tibi contu-
lit cū redemit q; cū creauit. Ad eundem spe-
ctat sensum q ipse fili⁹ in euangelio discipu-
lis et p discipulos omnib⁹ in se credentib⁹
dicit. Credite in deū et in me credite. Ad hō-
desta quidem vt decuit pium insinuatōne
nos amonens vt intelligamus eū non so-
lum adorandū a nobis in sua diuinitate q
condidit. sed in bñanitate etiā q redemit.

Terū pceptum

est obserua sabbatum. Quattuor
sabbata cōmemorare videt scptu-
ra. p̄mum illud in q deus pfectis operibus
suis requieuit. Secundu; illud qd filiis
israhel carnaliter custodiendū mandatur.
tertiu; illud qd populo dei seruandū pre-
cipitur. quartū illud qd in promissione sab-
bati p sabbato suis de dilectorib⁹ polli-
cetur. Duo igit sunt sabbata exterius. vñū
dei. et vñū; hois. et duo interi⁹. vñū dei. et
vñū hois. Sabbatū dei illud quo exterius
ab ope cessasse dicitur sacramentum est illius in-
terioris sabbati ei⁹ in quo ipi⁹ eterna imo-
talit⁹q; eternitas incōcussa beatitudine per-
fruens nullo vnq; labore fatigat. Sabba-
tum hois qd a exterius visibiliter seruandū
p̄cipit sacramentū est interioris sabba-
ti vbi mens sancta p bonā sciētiā a serui-
tute peccati quiescit. in gaudiō spū sancti
iocundat. Hoc sabbatum quicq; in p̄senti
vita seruauerit vt nullis cōsentiat malis. p̄-

ueniet in futura vita ab illud eternum dei
sabbatum vbi nulla sentiet mala. Sicut di-
ctum est. et erit sabbatum pro sabbato. mē-
sis pro mēse. Illud itaq; pceptum specia-
liter ad sancti spūs psonam referendus vi-
detur cum dicitur. obserua sabbatū. vt videlicet
in p̄senti eum suscipiamus. et custodiam⁹
inter nos in gaudiū bone sciētie q̄ritus
eum in futuro suscipere et possidere merea-
mur in gaudiū vite. Hec igitur tria sūt pce-
pta p̄me tabule in quib⁹ p̄cipue dilectō dei
cōmendatur et tota trinitas vn⁹ deus eqū-
ter adoranda et colenda p̄cipitur.

**De septem alijs secunde tabule.
Capitulum. VII.**

Septem alia secun-

da tabula continebat que boiem
ad dilectiones p̄xiimi instruit. et
p̄pterea septenario distinguit qā in p̄senti
vita tantum que. vij. diebus voluitur no-
stra caritas pietatis operibus exercetur et
ga p̄ximū. postea cōsummatis operibus
et finis laboribus per contemplationem
pariter cum p̄ximo beatificanda in deum.
Amor igitur p̄xiimi et temporalis est q̄n-
tum p̄tinet ad exhibitionem opis. et etern⁹
q̄ntum p̄tinet ad affectum dilectionis.

Primū pceptus

secunde tabule ad patrē p̄tinet boiem
sicut p̄mū; p̄me ad patrem deum.
vtrōiq; paternitas p̄ponitur. vtrōiq; p̄n-
cipij dignitate honorat. qā p̄m quendā mo-
dum sic habemus p̄ncipium nascendi per
generationem a patre boie sicut p̄ncipium
existendi p̄ p̄ductionem accepim⁹ a deo patrē.
et paternitas hois sacramentum est et yma-
go diuine paternitatis vt dicitur cor bñanū
in eo p̄ncipio qd videt qd debeat illi p̄nci-
pio a quo est et quod nō videt. Sic ergo di-
ctum est. honora patrem tuū et matrē tuā.
vt bene sit tibi. et sis longeu⁹ super terram.
Sicut superius dictū est in p̄mo pcepto
p̄me tabule ita et hō totum ad pceptum

pertinet quod propositū est. sed ibi quod p̄-
ter pceptū erat p̄missum est. hic subiun-
ctus est. Audi israhel. de⁹ tuus de⁹ vnus ē.
hoc totum ante pceptū p̄mittitur. ipm
pceptum postea subiunfertur. ipsum ado-
rabis et ipsi soli serues. hoc pceptum p̄-
cepit. honora patrē tuū et matrē tuā. deinde
subiungit vt bene sit tibi et sis longeu⁹ sup
terrā. Quid est ergo quod ibi ante pceptū
causa pcepti p̄mittitur. hoc post pceptū
subiunfertur. nisi quia deus diligend⁹
est propter seipsum et homo propter deum
Nam et amor parentum si ad solā carnes
respicit spirituale premium non acquirit.
Et deo igitur in nobis p̄xius est propter qd
postea diligendus est a nobis. quia ei⁹ gra-
tia nostra dilectio p̄uenitur. et nostra di-
lectio per eius gratia; exercitata subsequitur
In patribus autē carnis nostre si ad id be-
neficiū solū nostra dilectio tenditur quo
carnaliter ab his nostrum meritum p̄ue-
nitur quia vtra carnis affectum et supra
carnis intuitum non proficit ad perfectio-
nem p̄mij spiritualis non pertingit. Ergo
propter vitam eternitatis diligendus ē au-
tor vite temporalis vt sc; hic non diliga-
tur quia banc ab illo imo per illum vitā ac-
cepimus. sed quia per banc ad illam vitam
intraturi sumus. Bene ergo cum dictum
esset honora patrē tuū et matrē tuā. subiun-
cta est causa. vt bene sit tibi et sis longeuus
super terrā. s. viuendum. quia hoc diligere
debemus in auctore vite huius quod ab
illo per banc vitam ad vitam futurā intra-
turi sumus. Et pulcre honoranti p̄ncipiū
suū longeuitas promittitur. quia deo p̄ di-
lectionem adberere eternitatē p̄meretur
Sane quantum spectat ad sensum lrē duo-
bus modis parentes nostros honorare de-
bemus. et obediendo eis videlicet et in om-
nibus pceptis his in quibus dilectio dei
patris offenditur eos quantum nostra facul-
tas suppetit adiuuando. Sed et de patri-
bus spiritualibus. id est. p̄latis nostris id
iplos intelligere nihil impedit quibus obe-
dentiā debet⁹ q̄ritus nrā habet possibilitas
et auxilium imo seruiuium quantum suppe-

te facultas.

Secundum pceptum

secunde tabule est. Non occides. Homicidium fit multis
modis. manu. lingua. consensu. Quidam fit
cum quis alium actualiter vita priuat. vel
in locum mortis vbi vita p̄uuetur p̄cipi-
tat vt in carceres vel in alium quemlibet ta-
lem locū. Lingua fit duobus modis in p̄-
cipiendo vel suggerendo. Iudei quippe oc-
ciderunt chabuz dū vt occideretur iudici
suggererunt. Consensu similiter duobus
modis fit homicidiū dum vel mortem alte-
rius desideramus et cupimus. vel si dū eū
a morte liberare possumus vitam eius ne-
gligimus. id est. adiutorū nō impendim⁹.

tertium pceptum

secunde tabule est. Non mecha-
beris. id est. nō fornicaberis. For-
nicatio est omnis illicitus concubitus. et est
duplex fornicatio. anime. vnde propheta.
perdidisti omnes qui fa. te. et corpus de
qua hic agitur. hoc enim pceptum et que-
dam alia sub veteri lege tantum inchoata
sunt. id est. non plene sed ex parte data pro-
pter infirmitatē auditorū que postea adue-
niente gratia consummata sunt. Et enim di-
cit. Non mechaaberis. corporalem tantum
mecham prohibens. Sc̄pus dicit. Quicum-
q; viderit mulierē ad concupiscendū eam
tam mechatus est eam in corde suo. omnē
illicitam concupiscētiā; tam anime q; cor-
poris contradicens.

quartū pceptum

est. Non furtū facies. Furtū acci-
pitur in hoc loco pro qualib; illi
citra p̄surpatione rei aliene siue occulta siue
manifesta. Qui enim furtum prohibuit ra-
pinam non concessit. cum sit mai⁹ peccatū
vt testant sancti aperte et violenter raptē q; qd
occulte subtrahere. q; mains obui⁹ et iram
excitat. Sub furto etiā cōp̄bendit p̄sura.
k 3

Quintū p̄ceptū

q̄ secun de tabule est. Non falsum testimoniū dices. ut ergo melius liqueat quid sit falsum testimoniū alius incipiendū est. a mendacio. aliud ei ē simplex mendacium in falso testimonio. aliud in perurio. aliud in voto. Dum aliq̄s ponet quod non soluit. de quibus omnib⁹ dicens dum est. Prīmū autem de simplici mendacio quapp̄ter ponenda est descriptio mendaci.

Quidam mendacium

q̄ sic diffiniendum putant. Mendacium est falsa significatio cum voluntate fallendi que vel presentialiter adest vel postea aduenit. Nam si quis alteri promitteret se aliquid daturus habens voluntatem dandi cum promitteret. postea vero mutata voluntate dare nollet mendacium esset. non quia in promissione neco duplex fuit sed quia promittens cor postea duplicauit. Sic ergo intelligi potest quod dictus est. Mendacium est falsa significatio. id est oratio vel locutio per quam ille qui loquitur auditori falsum signare intendit et putat. Nam et si verum sit. id est. ita sit ut dicit mentitur tamen ille qui loquitur cum opinione et intentione fallendi. Jocosam mendacia et ironie et parabole mendacia non sunt. alioquin sancti reprehensibiles inueniretur qui in parabolis et ironiis multa locuti sunt. Sed r̄ipe c̄bistis in parabolis loquebatur ad turbas quas utiq̄ in sermone suo non assumpsisset si vllum mendacium in eis constaret. hoc solum interest quicocosa illa mendacia et si falsitatis reatum non incidunt leuitatis t̄n culpam nō euadunt. Est ad huc aliud genus mendacii cum aliquis quasi humilitatis causa mentiri videatur utpote cum se peccatorem dicit et tamen non ita sentit ut dicit. De q̄ verissime dictum est quia cuius causa humilitatis quis mentitur si anteq̄ mentiretur peccator non erat. mentiēdo efficitur q̄d

non erat. quia qui peccatorem se dicit et nō ita credit veritas in illo nō est. Est aliud genus mendacii cum pro salute vel vita alterius seruanda aliquis mentitur quod et ipm nullo modo a p̄bando est. Nam male enim mentiēdo vna seruatur in alterius corpore qui per mendacium veritatem exiit. gunt i corde suo. potest t̄n i b̄mōi aliquādo sine culpa veritas celari quando causa salutis nostre siue vtilitatis aliene ratio exiit. Longe enim aliud est quod est verū tacere atq̄ aliud quod falsum est asserere. Ip̄a quippe veritas dicit. Multa habeo vobis dicere sed non potestis portare modo. quod utiq̄ non dixisset si veritatem tacere semper culpa esset.

Illius testimoniū

f̄ est cum quis alterius mendacio de veritate testimoniū perhibet. qui non solum mendacio reus efficitur sed quia etiam ipm mendacium contra veritatem patrocinari conatur. Quod quidē si scies fecerit damnabilis oīno malicia est. si autē ignorans reprehensibilis negligentia.

De omne iuramento

n̄ mentū malū est et nō omne iuramentū teste veritate a malo ē. Qui tamen verū iurat p̄ necessitate primi aut p̄ vtilitate cū. iis cui iurat aut credere non potest pro ignorantia. aut credere recusat p̄ malicia. b̄mōi iuramentū malū quidē non est illi q̄ iurat. quia ex necessitate p̄testatur veritatem. et t̄n a malo est illius cui iurat. hoc est vel ex infirmitate si credere aliter nō potest. vel si credere p̄temnit ex perueritate. Qui aut sine causa iurat etiam si verū iurat non t̄n sine culpa est. q̄a aut pro leuitate arguitur aut p̄ contumacia p̄demnat. Qui aut maius se facturū iurat peccat. In quo t̄n melius est iuramentum frangere q̄ adimplere. ut quidē ut malus caueat quod iurauit et nihilominus culpam agnoscat in eo q̄d male iurauit.

Triurium est mendacium

p̄ daciū sacrosancta attestatio inducitur confirmatū. Qui enim falsū iurat iurat. In q̄ p̄mū malus est culpa mendacii cū id q̄d falsū est dicit. Scdm̄ autē q̄d ad mendacium fallitatem testimoniū veritatis irreuerenti usurpat. Qui videtur alii falsū iurare volentem pariceps peccati effici si p̄sentit. et si nō q̄ntū potest salua veritate ne malus p̄ficiat p̄dicendo et amonendo obstitit. Nam autē p̄siderandū est q̄ peccati fr̄is cū p̄bare nō possum⁹. publicare non debemus. ne forte videamur velle primi nostri non corrigere sed infamare. Propterea amonitio peccatoribus adhibenda est ubi negantur testimoniū vincens adduci non potest.

Dei est voluntas

p̄ria sponso animi. Quisq̄ ei votoi vouet reddere debet q̄d vouet. Iuxta illud p̄p̄ete. Vouete et reddite d̄no. Dicit autē scriptura. Vota stultorum frangenda sunt. Unde vota stultorum intelligim⁹ omnia q̄ vel mala sunt vel si bona sūt ordinata t̄n non sūt et mai⁹ malū est q̄d est ex eis q̄s bonū q̄d est in eis. Ut ubi grana. Si mulier nolente viro vel vir nolente muliere uideret continentiam aut subiectus sine licentia et consilio prelati inordinatā p̄mitteret abstinendam. b̄mōi vota q̄a manifeste stulta essent oīno tenenda nō essent. Qui bonum q̄d cūq̄ vouet si postea illud aut adimplere nō poterit aut p̄ maiori bono p̄ficiendo implere nō voluerit poterit sine licentiā illorū q̄d dispensatio in eū credita ē votoi eius aut laxari aut mutari ita ut in ei⁹ arbitrio non constet vel dimittit q̄d vouit facienti vel aliud p̄ eo facere et si mai⁹ est q̄d nō vouit.

Decimum p̄ceptum

f̄ q̄d et nonū est. Non concupisces proximi tui. Septimū p̄ceptū q̄d et decimū est. Non concupisces rem proximi tui. hic opponendū videt̄ p̄ra B q̄d dictū est sur

perius in eo p̄cepto q̄d dictū est de fornicatione cauenda. Non mechaberis. mechabaris tantū corporale esse p̄bitam. Postea vō p̄ id q̄d x̄ps in euangelio dicit. Qui cūq̄ uiderit mulierē ad concupiscendam eam iam mechabaris est eam in corde suo. omnes tam corpalem q̄s sp̄ialem mechabiā eē interdiciā. Quo ei euāgelium suppleuit q̄d lex scripta p̄uomin⁹ habuit cū id ipm q̄d euāgelium adiecit esse credit in lege p̄uomin⁹ inueniat. Qui enim dixit non mechaberis mechabiā corpalem p̄bitam. postea dixit. non concupisces etiam sp̄ialem mechabiā oīmodis cauendā eē ostēdens. Quid ergo noua lex suppleuit q̄d veteris min⁹ habuit? Prohibuit lex corpalem mechabiā. p̄bitam concupiscentiā. Quid amplius euāgelium habuit quod faceret. Sed sciendum est q̄ veteris lex q̄uis concupiscentiā bonis a re aliena concubuit in p̄p̄a t̄n minime temperauit. q̄a q̄ dixit. non concupisces proximum proximi tui et rem mulierem et rem oīno concupiscendā non uiderit sed ab aliena tantū appetitum concubuit dum demonstrauit. Noua autē lex et in proximo temperatū esse debere edocuit. ut oēs illicitā concupiscentiam excluderet. Potest autē et alio intellectu uenientē dici veterē legē p̄ concupiscentiā proximi siue rei aliene nō illā signasse q̄ sola uolūate agit s̄ ambitōe et machinatione. q̄ studio quodā et annisu ad implendū desiderium et ad obtinendū id q̄d in desiderio est exteri⁹ ope exercet. Noua autē lex illicitam concupiscentiā nō solum dāna uult foris i studio opis sed intus q̄s dānabilem eē ostendit in desiderio uoluntatis.

De ordine p̄ceptorum dei. Capitulum. VIII.

Primum autem

o ip̄o p̄ceptorū dei sine p̄sideratōe trāsire nō oportet. Nam si ordo uisus tibi est utiq̄ et ordo p̄cipiēdi. Prīmū ergo attende q̄d tibi ut adores deum iuu⁹ et seruas illi. hoc ē p̄mum p̄ceptum. In adoratiōe agnoscere fides. In seruitute intelligere bonā operatiōem. Post h̄ scdm̄ p̄ceptū sequit̄.

ut nomen dei tui in vanū nō assumes qua-
 tus verbum veritatis in ore tuo sit ppter
 veritatem ut post fidē cordis sequatur con-
 fessio oris. Primum de uotio ad bonas con-
 scientiam, postea exemplum operis ad bo-
 nam famam. Nouissime verbum predica-
 tiois ad doctrinā. Deinde sequitur tertium
 preceptum et dicitur ubi ut sabbatū obser-
 ues, hoc est mentis quietem custodias ut
 non conturbes ex aduersis foris concur-
 rentibus pro veritate, sed discas esse paci-
 cus inter illos qui pacem oderunt. Probi-
 ces veritatem et non obmittas caritatem.
 hec sunt tria precepta prime tabule de his
 que pertinent ad Deum, post quā sequitur
 secunda tabula de his que spectant ad pro-
 ximū. Primum ergo preceptum est secun-
 de tabule in quo tibi precipitur ut bonos
 principum tuum ut vitam longeuam ha-
 bere possis, quoniam qui non bonos tenet
 id quod est secundum preceptū est, non
 occides. Conuenienter sane cui in precedē-
 ti mandato vite longeuitas promittitur. Si
 ne alienas extinguat vitā prohibetur, ut hoc
 ex caritate dei sit q̄ principum suum bono-
 rans ad vitam que finem nescit inbiat, hoc
 vero ex caritate proximi q̄ ad vite aliene fi-
 nem nullo crudelians odio se relaxat. De-
 inde sequitur tertium preceptum, non me-
 chaberis, et quartum, non furtum facies.
 Non mechaberis, hoc pertinet ad vitam
 propriam. Non furtum facies, hoc pertinet
 ad vitam alienam. Supra enim iustus est
 et suam et alterius vitam conseruare, hic iu-
 betur et suam et alterius vitam non ledere.
 Iustum est enim ut in via vite corruptioes
 caueat qui in patria vitam incorruptas ex-
 pectat, et qui iā vitā proximi per apertam
 violentiam non opprimat etiam per fraudes
 occultam in his que ad vsum viuendi da-
 ta sunt ei non noceat et non solus per se nō
 noceat, sed neq; nocentibus et nocere volē-
 tibus sua auctoritate vel attestatōe fidu-
 ciam aut firmamentum prestare presumat
 hoc enim in sequenti mandato prohibetur
 cum dicitur, Non falsum testimonium di-

ces. Et quia ab opere lesionis diu se cobibe-
 re non potest qui mentem suam ab inten-
 tione et voluntate ledenti non cobibet. Se-
 quitur et dicit, Non concupisces proximum
 tuum, nec concupisces rem proximi
 tui, ut nō inuechaberis, nō concupisces prox-
 imi tui, ut furtū nō facias, non concupisces
 rem proximi tui. Hec sunt decem precepta
 que prime perfectionis viā et semitam pon-
 dunt directiois. Prima enim perfectio per
 bonam operationem hominem in semet-
 ipso dirigit. Secunda per caritatem proxi-
 mi in latum expandit. Tertia per caritatem
 dei in altum extollit, quia denarius prime
 perfectionis lineam porrigit, centenarius
 secunde expandit latitudinem. Quille-
 narius in altum summam tollit perfectio-
 nem. Hec autem in presenti de expositione
 decem pceptoz legis dicta sufficiant.

De mobilibus et superadditis.
 Capitulum. IX.

Equitur aliud ge-

nerus preceptorū que mobilia vo-
 cantur, quoniam naturalib; man-
 datis scđum dispensationem ad temp; su-
 peraddita sunt siue pro exercitatione siue p-
 significatione. Pro exercitatione quidem
 ut plurima essent in quibus erudiendoz
 obedientia probaretur et deuotio excolere-
 tur. Pro significatione autem ut future ve-
 ritatis in eis signa prepararentur et per ipa
 que corporaliter agenda precipiebant que
 spiritaliter agenda vel credenda erant de-
 monstrarentur. Hec autem omnia de me-
 dijs sumpta sunt, hoc est de his que in sua
 natura nec ita bona erant ut inuitabiliter
 fieri debuissent nec ita mala ut omnino de-
 buissent ex necessitate vitari. Omnia enim
 hec que in huiusmodi mandatis propo-
 sita sunt quantum ad suam naturam talia
 fuerunt que pro arbitrio agentis sui culpa
 possent fieri et rursum sine culpa intermit-
 tēdē autē mandatum hec que per se
 media erant et ad vitulibet se habebant se-
 ue precipiendo siue prohibendo in alteras

partem deflectit ita ut iam ea que prohibita
 sunt sine culpa nō possint fieri, neq; rursum
 ea que precepta sunt possint omnino sine
 culpa dimitti, quod tamen non natura rei
 facit sed vis et obedientia mandati. Pro-
 hibuit lex ne caro cum sanguine comedere-
 tur, non quia quantum ad naturā rei hoc
 malum erat, sed quia malum erat quod in
 isto signare debuerat. Quali enim caro
 cum sanguine editur quando quis in ope-
 furoris et crudelitatis delectatur. Mandata
 vit etiam eadem lex a carne porcina absti-
 nendum, opera scđum mundicie vitanda si-
 gnans. Ad hunc modum aliorum quoq;
 animalū tam volucru q; piscu et eoz que
 in terra versant quedam ab esu humano ex-
 cepit et mala alia que p̄ma conditio noxia
 non fecerat scđa institutio per dispensatio-
 nem quali noxia vitare mandauit. Erāt at
 quedam alia de his medijs que lex scripta
 magis per concessionem proposuit q; per
 preceptionem vel prohibitionem, que fortal-
 sis per se mala fuissent si concessa non fu-
 sent, verbi gratia, dicit lex ut si quis turpitu-
 dinem aliquam in proximo sua inuenisset et ob-
 id illam in odio haberet scriberet et libellū
 repudij et sic eam dimitteret, quia videlicet
 melius erat ut odio habitam voluntates
 dimitteretur q; contra voluntatem reten-
 ea occideretur. Dicitur et iterum in lege iu-
 ramentum tuū domino offeras, et iurabis
 per dominū, nō quia videlicet per dominū
 iurare bonus est sed idcirco imperfectis iu-
 ramentum conceditur ut facilius pius
 vitaretur. Similiter etiam ut nomen dñi
 venerari discerent cum illud frequentius
 in assertionē et testimonium ditorum suo-
 rum acciperent et non cogerentur nomina
 falso deorum ad confirmanda iuramen-
 ta sua assumere, quibus non solum pmissū
 sed preceptū fuerat ita dūtaxat si causa con-
 firmande veritatis expostularat dñi nomē
 ad testimonium inuocare. Simile erat et
 hoc quod permitti sunt pro illata iniuria
 talionem reddere, ne forte vehementior fu-
 rore exarscentes maiora illatis conaren-
 tur mala referre. Multa sunt alia genera

preceptorum que in lege scripta continen-
 tur Decem quidem ad exteriorem conuer-
 sationem et simul apta ad spirituales signi-
 ficationem. In his ergo omnibus illā quā
 posuit apostolus discretionem in elemen-
 tis exordij sermonis dei signatam notam.
 Sunt enim tria hec elementa, exordia, ser-
 mo. In elementis sonus est sed sensus non
 est, unde nec exordium dicitur quia sensus
 in eis non incipit. Dictiones exordia sensu
 um sunt, unde et dictiones dicitur quali-
 tam aliquid dicentes et prime partes orati-
 onis quia principium intelligentie ab eis
 exoritur. In elementis ergo sonus est et sen-
 sus non est. In exordio sensus est sed com-
 pletus non est. In sermone sensus est et per-
 fectus. Vide tria hec in scriptura dissimili-
 lia. Dixit scriptura, Carnem cum sanguine
 non comedens, hoc est elementum. Sub-
 iunxit postea, Non occides, hoc est exordi-
 um. Postea compleuit etiam iram probi-
 bens, hoc est sermo. Item dixit, Carnem por-
 cinam non edendam, in hoc fuit elementū,
 Modicum post hec, Non mechaberis, in hoc
 fuit exordium. Nouissime apposuit, Si quis
 viderit mulierem ad concupiscendā eam
 iam mechatus est eam in corde suo. In hoc
 fuit sermonis completio. Precepta ergo
 ad tempus superaddita elementa fuerunt
 precepta decalogi exordia, precepta noui te-
 stamenti sermo. Primum ex institutione di-
 scipline, scđa ex veritate nature, Tertia ex
 pfectione gratie. Precepta mobilia natu-
 raliter p̄ra sūt, scđa pcepta mobilia sic dictū ē
 significandē pcedit q; p̄mū in eis bonitas
 format q; postea i illis inchoat et nouissime
 p granam p̄sumatur. De pceptis superaddi-
 tis et mobilib; quedam et nūc in tempore
 gratie pro exercitandē retenta sunt sicut est
 obseruantia ieiuniorum et alia quedam q̄
 cum superioribus temporibus fuerunt in-
 stituta, proinde in ad p̄sentū instructiones
 sūt reseruatā et ea possumus que ad spūal-
 studij exercitationem spectant tempore grē
 reseruantur his qui ad carnales obseruā-
 tias pertinebant abolus.

Q, tria sunt genera sacramento
rum in lege.

Capitulum. X.

Ria genera sacra

mentoz inueniunt fuisse sub lege
scpta quedam specialiter ad reme
dium. quedā vō ad obsequiū. quedam ad
cultū diuinū. Prima prinet ad peccato
rum remissionē. Secunda ad exercendam
deuotionem. Tertia ad colendam pietatem.
Prima instituta fuerunt quali ad necessi
tatem. vt in eis homo sanctificaret qual' cir
cūcisio fuit. et hostie pro peccato et pro deli
cio et cetera. quedam q̄ specialiter ad emun
dationē et remissionē instituta fuerūt. *Sec*
cunda aut' quali ad exercendam fuerūt p̄
posita vt in eis deuotio fidelū exerceretur
et meritis augeret. quales sc̄ fuerūt hostie
pacificoz q̄ offerbant a fidelib' ob recon
ciliandam sibi gratiā diuinā. Tertia in
stituta fuerunt quali ad p̄paratōem quan
dam vt quasi quedam instrumenta essent
ad cetera sacramenta tractanda et sanctifi
canda quale fuit tabernaculum et atrium
et omnia utensilia q̄ p̄tinebant in eis. necnō
et sacra indumenta ministrantium et ce
tera omnia que ad exornandū cultū diui
nū fuerūt instituta. Item sacramenta alia
fuerunt que sanctificabantur ad emunda
tionem. alia que tractabantur ad deuotio
nem. tertia que exercebantur ad veneratio
nem. Prima necessitatis. Secunda v̄ritatis.
Tertia laudationis. Prima suscipiebatur
ad sanctificatōem. Secunda tractabatur
ad deuotionem. Tertia exercebant ad lau
dationem. Item sacramenta alia fuerūt in
rebus quibusdam sanctificatis. alia in ob
lationibus et sacrificijs. alia in ministerijs
diuinis. Sic res eadem multis modis ad
euidentiā distingui potest. Sacrificium
dicebatur quando de animalibus fiebat
immolatio. Oblatio aut' aliarum quarūli
bet rerum vocabatur. Sacrificioz tria sūt
genera. alia enim sunt olocaustra. alia sim
plicia sacrificia. alia pacifica. Olocaustrum
vocabat quod vel ex debito vel sponte ob

latum totum incendebatur. Sacrificium
vocabatur qd pro debito institutōis ob
latum partim cremabatur partim reserua
batur. Pacifica vocabant q̄ sponte offere
bantur siue p̄ gratiā actione siue pro pre
cedentis non adimpletōe. siue p̄ spontanea
et voluntaria deuotione. Olocaustrū aliqñ
fiebat de armentis. aliqñ de pecorib'. ali
quando de volanlibus. Oblatio aliqñ de
simila fiebat que dicebatur sacrificium cru
dum. aliqñ de libano. aliqñ de sartagine.
aliquando de craticula qd sacrificiū coctū
vocabatur. Sacrificia alia pro pctō erant.
alia pro delicto. Pro peccato quidē vt ex
piaretur peccatum. pro delicto vt expiaref
delictum. Peccatum est quando fit quod
fieri non debet. Delictum est qñ non fit qd
fieri debet. Et in his quidem omnib' sacra
menta constabant. Sciendum vero q̄ hec
omnia non talia sacramenta intelligere de
bemus qualia superius sacramenta q̄ pro
prie sacramenta dicunt esse debere diffini
uimus sed in his et b̄mōi quedam ob hoc
solū modo sacramenta vocata. q̄a sacrarū
rerum signa fuerunt. Sic igitur aliud ē sa
cramentum sanctificatōem signans et san
ctificationem sanctificans aliud non sancti
ficans sed signans tantum. Et de sacramē
tis quidem sc̄pte legis actenus dixisse suffi
ciat. de promissionibus vero quas i tertia
parte p̄me distincōis p̄posuimus tracta
re p̄sentis p̄positi nō fuit. Sunt igitur tria
que lex scripta continebat. p̄cepta. sacra
menta. promissa.

Finit liber primus

